

OEKRAÏËNSE GRAMMATICA

VOOR NEDERLANDSTALIGEN

NIELS SMEETS

© Niels Smeets 2016

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise without the prior permission of the author.

Niels Smeets has asserted his right under the Copyright Law to be identified as the author of this work.

Published by

Promote Ukraine vzw

1731 Relegem

Belgium

www.promoteukraine.org

Redactie: Niels Smeets; Prof. Dr. Tatjana Soldatjenkova; Valentyna Poplavska; Natalia Karpenko

Vormgeving cover: Maria Fozekosh. «Mademe» studio voor grafisch design

ISBN 9789090295497 (ebk – ePUB)

DOI 10.13140/RG.2.1.2810.6640

NUR 630

Met dank aan Prof. Dr. Tatjana Soldatjenkova, Prof. Dr. Kris Vanheuckelom en Prof. Dr. Emmanuel Waegemans voor de onschatbare kennisoverdracht tijdens de opleiding slavistiek en Oost-Europakunde aan de KU Leuven, die het fundament voor dit werk bleek.

Ter nagedachtenis aan Hans

Voorwoord van de auteur

De grammatica die voor u ligt is bestemd voor Nederlandstaligen die de uitdaging wensen aan te gaan de Oekraïense taal onder de knie te krijgen. Het boek kan als naslagwerk dienen voor zowel beginners als gevorderden en biedt een exhaustief overzicht van de Oekraïense taal gestructureerd naar woordgroep. Het is geschreven vanuit het perspectief van een taalstudent: het grammaticaal compendium werd samengesteld tijdens het leerproces van de auteur waarna het systematisch werd uitgewerkt.

De grammaticale regels worden rijkelijk geïllustreerd met voorbeelden uit het in de praktijk gebruikte Oekraïens. Aangezien de voorbeeldzinnen grotendeels afkomstig zijn uit online media, weerspiegelen zij bovendien de problemen en uitdagingen waarmee Oekraïne te kampen kreeg in de nasleep van de grootste crisis sinds de val van de Sovjet-Unie. Het jaar 2014 bracht heel wat sociale, economische en militaire uitdagingen met zich mee in het kader van het *de facto* territoriumverlies van de Krim aan Rusland en de oorlog met de separatisten in de zelfverklaarde volksrepublieken van Donetsk en Loegansk.

Het internet maakt het mogelijk Oekraïense bronnen vrij te raadplegen, al is dat niet overal vanzelfsprekend. De auteur werd tijdens een verblijf in Moskou meermaals geconfronteerd met geblokkeerde Oekraïense media, waaronder de krant 'Oekraïense Pravda'. Er wordt heel wat geschreven over de propaganda-oorlog tussen de Russische en Oekraïense media. De kennis van de taal laat toe die primaire en secundaire bronnen rechtstreeks te raadplegen. Hoe formuleren politici beleidsmaatregelen, op welke aspecten zoomen bepaalde mediakanalen in, en misschien nog belangrijker, wat blijft onderbelicht? Dit werk biedt een sleutel aan tot het ontsluiten van de Oekraïense taal, en in het bijzonder de verslaggeving en het politieke discours. Op basis van die vergaarde kennis kan de taalstudent zijn/haar eigen gegronde mening vormen.

Een ideale aanvulling op dit boek is de intensieve zomercursus van de Oekraïense taal aan de Oekraïense Katholieke Universiteit, gelegen in de historische stad Lviv. Om uw taalbeheersing verder aan te scherpen kunt u hun website met talloze opleidingsmogelijkheden bezoeken op het webadres: <http://www.studyukrainian.org.ua/>. Bovendien steunt u zo de wetenschappelijke ontwikkeling van het land.

Mijn oprechte dank gaat in de eerste plaats uit naar *Prof. Dr. Tatjana Soldatjenkova*, voor de talloze taalkundige discussies omtrent de Oekraïense grammatica naar aanleiding van eerdere versies van dit boek. Zonder haar opmerkingen en constructieve voorstellen tot aanpassingen zou het boek nooit het levenslicht hebben gezien. Ik ben *Natalia Karpenko*, professioneel literair vertaalster Nederlands-Oekraïens, en *Valentyna Poplavska*, docent van de Oekraïense taal en literatuur, erkentelijk voor hun deskundige opmerkingen van onschatbare waarde. Ook dank ik *Katerina Sazonkina* voor haar nuttige commentaar wat betreft de Oekraïense voorbeeldzinnen en vertalingen naar het Nederlands. Dankzij de discussie met *Prof. Dr. Kris Van Heuckelom* werd het hoofdstuk omtrent fonetiek tot een hoger niveau gebracht. Graag wil ik ook *Oksana Voychenko* bedanken voor de interesse in haar moedertaal op te wekken en mij steeds te woord te staan bij linguïstische vraagstukken. De realisatie van dit boek werd mogelijk gemaakt dankzij de actieve ondersteuning van *Promote Ukraine*. In het bijzonder ben ik *Marta Barandiy* en *Yuliya Shutyak* veel dankbaarheid verschuldigd voor de boeiende discussies en hun praktische ondersteuning. De kritische blik van deze moedertaalsprekers scherpten de inhoud van het boek verder aan wat uiteindelijk dit eindresultaat heeft opgeleverd.

Inhoud

Voorwoord van de auteur	3
Gebruikte Referentiewerken.....	9
1. Alfabet en uitspraak - Абѣтка й вимóва	10
1.1 Het alfabet	10
1.2 Schrift en uitspraak.....	12
1.3 Het onderscheid hard-zacht	12
1.4 Klinkers	13
1.5 Medeklinkers	14
1.6 Stemhebbende en stemloze medeklinkers	16
1.7 Mede/klinkervarianten.....	17
1.8 Het zachte teken	18
1.9 De apostrof	19
1.10 Klankalternaties.....	20
1.10.1 Klinkeralternaties	20
1.10.2 Medeklinkeralternaties	22
1.11 Vluchtige klinkers	24
1.12 Het woordaccent.....	26
2. Substantieven - Імѣнники	28
2.1 Flexieklassen	28
2.2 De standaardverbuiging.....	30
2.3 Nominatief - Називний відмінок	32
2.3.1 Vorming van de nominatief en het woordgeslacht - рід	32
2.3.2 Gebruik van de nominatief	38
2.4 Genitief - Родовий відмінок	41
2.4.1 Vorming van de genitief	41
2.4.2 Gebruik van de genitief	46
2.5 Datief - Давáльний відмінок.....	50
2.5.1 Vorming van de datief	50
2.5.2 Gebruik van de datief	53
2.6 Accusatief - Знахі́дний відмінок	57
2.6.1 Vorming van de accusatief	57
2.6.2 Gebruik van de accusatief	59
2.7 Instrumentalis - Орúдний відмінок.....	64
2.7.1 Vorming van de instrumentalis	64
2.7.2 Gebruik van de instrumentalis.....	67

2.8 Locatief - Місцевий відмінок	71
2.8.1 Vorming van de locatief	71
2.8.2 Gebruik van de locatief	73
2.9 Vocatief - Клічний відмінок	76
2.9.1 Vorming van de vocatief	76
2.9.2 Gebruik van de vocatief.....	77
3. De Adjectieven - прикметники	79
3.1 De lange vorm van het adjectief.....	79
3.1.1 De klemtoon	79
3.1.2 Harde en zachte adjectieven	79
3.1.3 Gesubstantiveerde adjectieven	82
3.1.4 Possessieve adjectieven	82
3.1.5 Gebruik van de lange vorm	84
3.1.6 De trappen van vergelijking - ступені порівняння прикметників.....	84
3.2 De korte vorm van het adjectief	87
3.2.1 Vorming van de korte vorm	87
3.2.2 Gebruik van de korte vorm.....	87
4. Voornaamwoorden - займенники.....	88
4.1 Persoonlijke voornaamwoorden	88
4.1.1 Vorming van de persoonlijke voornaamwoorden	88
4.1.2 Gebruik van de persoonlijke voornaamwoorden.....	89
4.2 Bezittelijke voornaamwoorden.....	89
4.2.1 Het reflexief bezittelijk voornaamwoord.....	91
4.2.2 Het onderscheid tussen його́, її́, їх en свій	91
4.3 Reflexief persoonlijk voornaamwoord	91
4.4 Wederkerige voornaamwoorden	93
4.5 Aanwijzende voornaamwoorden	94
4.5.1 dit (цей) en dat (той)	94
4.5.2 zulk (такій).....	95
4.6 Bepalende voornaamwoorden	95
4.6.1 alles (ввесь/увесь).....	96
4.6.2 zelf (сам)	96
4.6.3 het versterkende element (самій)	97
4.6.4 ieder, elk (ко́жний)	97
4.6.5 ieder (вся́кий/уся́кий).....	98
4.7 Vragende voornaamwoorden.....	99

4.8 Ontkennende voornaamwoorden.....	102
4.9 Onbepaalde voornaamwoorden.....	103
4.10 Betrekkelijke voornaamwoorden.....	104
4.10.1 Vorming van het betrekkelijk voornaamwoord.....	104
4.10.2 Gebruik van het betrekkelijk voornaamwoord.....	105
5. Telwoorden - числівники	106
5.1 Hoofdtelwoorden.....	106
5.1.1 Overzicht van de hoofdtelwoorden	106
5.1.2 Substantief- en adjectiefverbindingen met telwoorden	110
5.1.3 Telwoorden in een functie anders dan het onderwerp.....	111
5.2 Rangtelwoorden.....	112
5.2.1 Overzicht van de rangtelwoorden.....	112
5.2.2 Gebruik van de rangtelwoorden	113
5.3 Verzameltelwoorden	114
5.3.1 Overzicht van de verzameltelwoorden	114
5.3.2 Gebruik van de groepstelwoorden.....	115
5.4 Onbepaalde telwoorden.....	116
5.5 Breuken	117
6. Werkwoorden - Дієслова	119
6.1 Infinitief.....	120
6.1.1 Reflexieve werkwoorden.....	120
6.2 Tijden	121
6.2.1 De tegenwoordige tijd	122
6.2.2 De verleden tijd	131
6.2.3 De toekomstige tijd	132
6.3 Het aspect	134
6.3.1 Vorming van het aspectpaar	135
6.3.2 Gebruik van het aspect	137
6.4 Werkwoorden van beweging.....	142
6.4.1 Het onderscheid 'bepaald – onbepaald' bij werkwoorden van beweging zonder prefix	142
6.4.2 Geprefigeerde werkwoorden van beweging	144
6.4.3 Gebruik van het aspect	145
6.5 De gebiedende wijs	150
6.5.1 Vorming van de imperatief.....	150
6.5.2 Gebruik van de imperatief	152
6.6 De voorwaardelijke wijs.....	154

6.6.1 Wens.....	154
6.6.2 Beleefdheid.....	154
6.6.3 Onzekerheid.....	154
6.6.4 Hypothetische voorwaarde	155
6.7 Deelwoorden	155
6.7.1 Vorming van de deelwoorden	156
6.7.2 Gebruik van de deelwoorden.....	158
6.8 Gerundia	160
6.8.1 Vorming van het gerundium.....	160
6.8.2 Gebruik van het gerundium.....	162
7. Bijwoorden - прислівники.....	163
7.1 Vorming van het bijwoord	163
7.2 Gebruik van het bijwoord.....	165
7.3 Trappen van vergelijking - Ступені порівняння прислівників	167
7.3.1 Gebruik van de trappen van vergelijking	169
8. Voorzetsels - прийменники.....	170
8.1 Overzicht en kenmerken.....	170
8.1.1 Vormvarianten.....	171
8.2 Voorzetsels met één naamval	172
8.2.1 Voorzetsels exclusief met de genitief.....	172
8.2.2 Voorzetsels exclusief met datief.....	175
8.2.3 Voorzetsels exclusief met de accusatief.....	176
8.2.4 Voorzetsels exclusief met locatief.....	177
8.3 Voorzetsels met meerdere naamvallen	177
8.3.1 Plaatsbepalingen versus richting	177
8.3.2 Tijdsbepalingen met voorzetsel.....	183
8.3.3 Voorzetsels met meerdere naamvallen anders dan tijd en plaats	187
9. Voegwoorden en samengestelde zinnen.....	190
9.1 Classificatie van voegwoorden.....	190
9.2 Gebruik van de voegwoorden in nevenschikkingen.....	190
9.2.1 Aaneenschakelende voegwoorden.....	190
9.2.2 Tegengestelde adversatieve voegwoorden	191
9.2.3 Tegengestelde disjunctieve voegwoorden	192
9.3 Gebruik van de voegwoorden in onderschikkingen	192
9.3.1 Bijzin als gezegde van de hoofdzin	192
9.3.2 Oorzakelijke voegwoorden.....	193

9.3.3 Voegwoorden van doel.....	193
9.3.4 Voorwaardelijke voegwoorden	193
9.3.5 Vergelijkende voegwoorden.....	193
9.3.6 Temporele voegwoorden	193
9.3.7 Verklarende voegwoorden.....	194
9.3.8 Concessieve voegwoorden	194

Gebruikte Referentiewerken

Bud'ko, M. V., *Do obidu, pered obidom*, Instituut van de Oekraïense Taal, Oekraïense Nationale Academie der Wetenschappen, <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/>

Buk, S., Mačutek, J., Rovenchak, A., *Some properties of the Ukrainian writing system*, Lviv, in *Glottometrics* 16, 63-79, 2008.

Dudko, Irina Volodimirivna, *Семантика і функціонування неозначених займенників у сучасній українській літературній мові*, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, 2002.

Houtzagers, P. (red.), *Russische Grammatica*, Bussum: Coutinho, 2003.

Humesky, Assya, *Modern Ukrainian*, Edmonton : Canadian institute of Ukrainian studies, 1988.

Jenkala, Marta, *Read Ukrainian!*, SOAS-UCL Centre of Excellence in Teaching and Learning of Languages of the Wider World, te raadplegen op ukrainianlanguage.org.uk

Luckyj, George ; Rudnyckyj, Jaroslav B., Winnipeg, *A modern Ukrainian grammar*: Ukrainian free academy of sciences, 1958

Makarova, Halina I. ; Palamar, Larissa M. ; Prisiažniuk, Nataliia K., *Learn Ukrainian: an elementary practical course in conversational Ukrainian / Vivčajte Ukraïns'ku movu*, Kyiv : Višča škola, 1975

Moesjtsjinskaja, V.V., *Ukraïnskaja Grammatika v tablitsach i schemach*, Sint-Petersburg: KARO, 2014

Podgaevskaja, A., Honselaar, W., *Praktische grammatica van de Russische taal*, Amsterdam: Pegasus, 2007.

Richardson, Kylie. (2006). Case and Aspect in Ukrainian Depictive Secondary Predicates. *Harvard Ukrainian Studies*, 28(1/4), 245-257.

Serbens'ka, O. *Ukraïnskij Jazyk dla nachinajoesjtsjich*, te raadplegen op <http://lnu.edu.ua/lknp/mova/in/ser/main1.html>

Sobin, Nicholas J. (1985). Case Assignment in Ukrainian Morphological Passive Constructions. *Linguistic Inquiry*, 16(4), 649-662.

Śpiwak, Jan, *Podręcznik języka ukraińskiego*, Wiedza Powszechna, 2010.

X, *Ukraïnski kurs podstawowy*, Edgard, 2012 .

Словники України on-line, te raadplegen op <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>

De voorbeeldzinnen zijn (in vereenvoudigde vorm) hoofdzakelijk afkomstig van artikels uit online kranten, waaronder een belangrijk aandeel uit de Oekraïense Pravda: Українська правда, geraadpleegd op <http://www.pravda.com.ua/>

1. Alfabet en uitspraak - Абѣтка й вимѡва

Het Oekraïens is de officiële staatstaal in Oekraïne. Volgens de census van 2001 gaven ruim 32,5 miljoen Oekraïense burgers, of 67,5 percent van de Oekraïense bevolking, aan dat Oekraïens hun moedertaal is. Daarnaast beheersen vele, vaak Russischtalige, landgenoten het Oekraïens als tweede taal en leven er aanzienlijke Oekraïense gemeenschappen in de buurlanden (Wit-Rusland, Moldova, Polen, Slovaĳie en Rusland) alsook emigrantengemeenschappen in landen zoals de Verenigde Staten, Canada, Argentinië en Brazilië. Wereldwijd leven er ruim 20 miljoen Oekraïeners buiten het Oekraïense grondgebied.¹ In België bestaat de Oekraïense diaspora uit zo'n vijfduizend emigranten en in Nederland nog eens een duizendtal.

Het Oekraïens maakt net als andere Oost-Slavische talen, zoals het Russisch en het Wit-Russisch, en Zuid-Slavische talen zoals het Bulgaars en het Servisch, gebruik van het cyrillische alfabet. Heel wat lettertekens zijn afgeleid van het Grieks zoals de alfa en beta, maar ook de letterteken < π > welbekend als 'pi' uit de wiskundeles, daar waar de Slavische sisklanken afgebeeld worden door de lettertekens < ш, ж, ч > (sj, zj, tsj) die hun oorsprong in het Glagolitisch vinden. Het Oekraïense alfabet telt 33 letters (zeven meer dan het Nederlandse alfabet), waarvan 10 klinkers, 22 medeklinkers en het zachte teken. De Oekraïense variant van het Cyrillische alfabet, het *Abetka* (абѣтка) onderscheidt zich van andere Slavische talen door enkele bijzondere lettertekens, waaronder de *ï* en *ɾ* als uniek bestempeld kunnen worden. De letter < ɾ > duidt een velare² plofklank [g] aan, zoals in het Franse woord 'garçon', en wordt in het Oekraïens hoofdzakelijk gebruikt in leenwoorden zoals 'гугл' (*Google*). De letter < ɾ > werd onder het Stalin-regime in 1933 afgeschaft en vond pas in 1990 opnieuw haar ingang in het Oekraïense alfabet. Het letterteken < *ï* > en zijn huidige klankwaarde [ji] werd voor het eerst geattesteerd in 1875 en werd alzo de laatste gestandaardiseerde letter van het Oekraïense alfabet. Opvallend is ook het gebruik van de letter < *i* > die net als in het Nederlands de klank (foneem) / i / weergeeft. Binnen de Slavische talen die gebruik maken van het Cyrillische alfabet kent alleen het Wit-Russisch hetzelfde gebruik van dit letterteken.³

1.1 Het alfabet

De hiernavolgende tabel geeft het Oekraïense alfabet weer in zowel normale als cursieve notatie, gevolgd door de Nederlandse en internationale transcriptie. De cursieve notatie verschilt bij de lettertekens < в, г, д, й, т > aanzienlijk van de normale weergaven. Aangezien de transcriptie klankwaarden (fonen) voorstelt, worden deze tussen vierkante haakjes vermeld. In de laatste kolom worden de klanken geïllustreerd door Nederlandse woorden met de gelijkaardige klankwaarde in het vet aangegeven.

¹ Volgens het Oekraïense wereldcongres, te raadplegen op <http://ukrainianworldcongress.org/index.php/id/259>

² de tongrug raakt of nadert het zachte verhemelte

³ In alle andere Slavische orthografieën met Cyrillisch alfabet wordt daarvoor de letter <и> gebruikt

Transcriptie

Oekraïens	Cursief	Nederlands	Internationaal	Nederlandse pendants
А а	<i>A a</i>	[a]	[a]	ander, kan, plan
Б б	<i>Б б</i>	[b]	[b]	bank, boot, blok
В в	<i>В в</i>	[v]	[v]	vloot, voor, vork
Г г	<i>Г г</i>	[h]	[ɦ]	haat, heel, Duits: sehen*
Ґ ґ	<i>Ґ ґ</i>	[g']	[g]	goal, Frans: garage, gare
Д д	<i>Д д</i>	[d]	[d]	daad, dijk, dik
Е е	<i>Е е</i>	[e]	[e]	el, met, bed
Є є	<i>Є є</i>	[je]	[je]	Jente, jekker, jennen
Ж ж	<i>Ж ж</i>	[zj]	[ʒ]	journalist, giraffe, loge
З з	<i>З з</i>	[z]	[z]	zeer, zorg, zoen
И и	<i>И и</i>	[i']	[ɪ]	kil, kip (doffe, harde i)**
І і	<i>І і</i>	[i]	[i]	lief, brief, zilt, (zachte i)
Ї ї	<i>Ї ї</i>	[ji]	[ji]	jicht
Й й	<i>Й й</i>	[j]	[j]	jacht, jammer, jong
К к	<i>К к</i>	[k]	[k]	kalm, koord, kind
Л л	<i>Л л</i>	[l]	[l]	lamp, lopen, laat
М м	<i>М м</i>	[m]	[m]	maar, mooi, mode
Н н	<i>Н н</i>	[n]	[n]	neen, nooit, naad
О о	<i>О о</i>	[o]	[o]	mond, bont, rond
П п	<i>П п</i>	[p]	[p]	pi, plaats, poort
Р р	<i>Р р</i>	[r]	[r]	rood, rogge, raad
С с	<i>С с</i>	[s]	[s]	sonde, soort, sint
Т т	<i>Т т</i>	[t]	[t]	tijd, toon, tint
У у	<i>У у</i>	[oe]	[u]	roe, vloer, noen
Ф ф	<i>Ф ф</i>	[f]	[f]	faam, telefoon, fonds
Х х	<i>Х х</i>	[ch]	[x]	acht, bocht, nog
Ц ц	<i>Ц ц</i>	[ts]	[ts]	tsaar, ets, metsen
Ч ч	<i>Ч ч</i>	[tsj]	[tʃ]	tsjilpen, tsjakka, Tsjaad
Ш ш	<i>Ш ш</i>	[sj]	[ʃ]	sjofel, chic, sjeik, sjabloon
Щ щ	<i>Щ щ</i>	[sjtsj]	[ʃtʃ]	Stehen (Duits)
Ю ю	<i>Ю ю</i>	[joe]	[ju]	Joerie, joehoe
Я я	<i>Я я</i>	[ja]	[ja]	ja, Jalta, jaloers
Ь ь	<i>Ь ь</i>	“zacht teken”	–	geen klankwaarde op zich
'	'	“apostrof”	–	voorafgaande letter blijft hard

*De letter <г> [h] heeft geen onmiddellijke Nederlandse tegenhanger. De klank wordt verder achteraan in de keel uitgesproken dan de Nederlandse ‘h’ en leunt daarbij dichterbij de Duitse h (sehen). Meer bepaald beweegt

het achterste deel van de tong zich naar het achterste gedeelte van de keel. De uitspraak zou vergeleken kunnen worden met de dialectische West-Vlaamse 'h'.

** De letter < и > wordt in vergelijking met de zachte pendant < i > verder achteraan in de mond uitgesproken waardoor de klank doffer wordt.

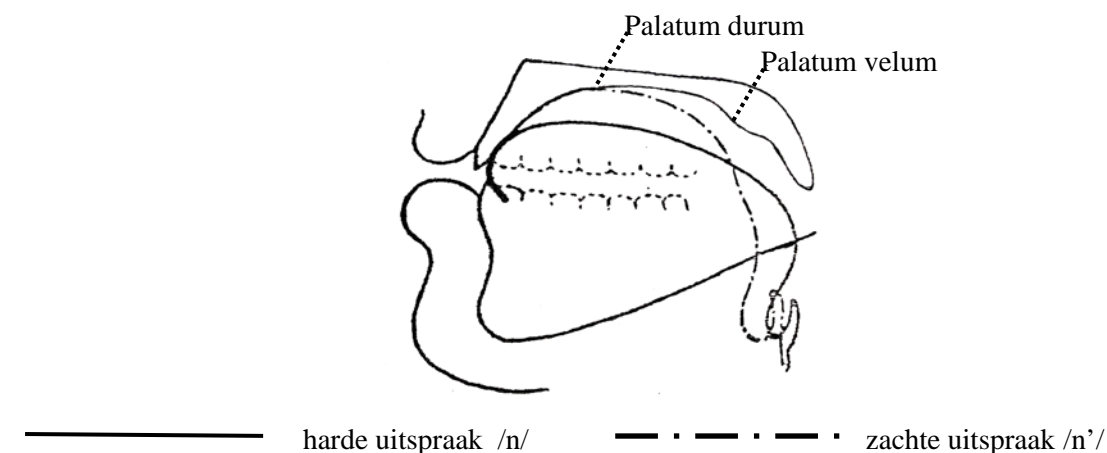
1.2 Schrift en uitspraak

Net zoals in het Nederlands zijn de lettertekens (grafemen) en de klanken (fonemen) die zij voorstellen geen één op één relatie. Er kunnen verschillende letters nodig zijn om één klank voor te stellen. In het Nederlands geeft de lettercombinatie < ch > de klank /x/ weer en bovendien kan dezelfde klank door een ander letterteken < g > voorkomen. In het Oekraïens zijn de digrafen (twee opeenvolgende letters) < дз > en < дж > nodig om de respectievelijk klanken /dz/ en /dʒ/ weer te geven. Omgekeerd is het ook mogelijk dat meerdere klanken vertegenwoordigd worden door één letter, zoals de letter < ш > een combinatie van twee klanken, namelijk de optelsom van /sj/ + /tsj/ weergeeft. Samen klinken zij als in het Duitse woord *stehen*. Ook de letter < ц > kan in het Nederlands begrepen worden als bestaande uit twee klanken, namelijk de /t/ + /s/ die samen de klank /ts/ vormen. We dienen aldus te vertrekken van het onderscheid tussen schrift en uitspraak om een genuanceerd beeld te schetsen van het verband tussen de geschreven taal en haar uitspraak.

1.3 Het onderscheid hard-zacht

In het Nederlands worden de lettertekens meestal hard uitgesproken. In het Oekraïens kunnen zowel klinkers als medeklinkers verzacht worden waardoor gepalataliseerde klanken ontstaan. Bij de uitspraak van zachte medeklinkers wordt het voorste deel van de tong (gelegen tussen de tongpunt en het tongblad) naar het harde verhemelte (palatum durum) gebracht. In het Nederlands is deze tongpositie vergelijkbaar met de uitspraak van de klinker < i >. De beweging die de tong maakt om van een harde naar een zachte uitspraak over te gaan kan het best vergeleken worden met de wijzigende tongpositie tussen de uitspraak van de < n > naar de < ng > als in het Nederlandse woord "lang"/lan'/.⁴ De n-klank wordt in onderstaande figuur 1. voorgesteld door de volle lijn. Bij een verzachting komt de tong tegen het monddak ter hoogte van het palatum te liggen (onderbroken lijn).

Figuur 1. Wijzigende tongpositie bij medeklinkerverzachting

⁴ In tegenstelling tot de tongpositie bij de 'i', raakt de tong echter het zachte verhemelte wanneer 'ng' wordt uitgesproken.

In het Oekraïens kan elke consonant op deze manier zacht worden uitgesproken. Zo heeft de ‘harde’ klank / m / een gepalataliseerde pendant / m’ / die in fonetisch schrift gevolgd wordt door een apostrof om de zachtheid aan te duiden. Bovendien speelt die zachte uitspraak een betekenis-onderscheidende rol. Het woord крук /kroek/ krijgt de betekenis van ‘raaf’ daar waar крук /kr’oek/ ‘haak’ betekent.

1.4 Klinkers

Het Oekraïens kent geen tweeklanken zoals de Nederlandse < ij, ei of eu >. Bijgevolg worden alle klinkers altijd kort en als afzonderlijke klanken uitgesproken. Er bestaan vijf klinkerfonemen (klanken), namelijk /a/, /i/, /oe/, /e/ en /o/. Elk van hen kan hard dan wel zacht worden uitgesproken, en dit vertaalt zich als volgt in de spelling:

Harde variant		Zachte variant	
spelling	uitspraak	spelling	uitspraak
< а >	[a]	< я >	[ja]
< е >	[e]	< є >	[je]
< и >	[i]	< і >	[i]
		< ї >	[ji]
< у >	[oe]	< ю >	[joe]
< о >	[o]	< йо > /	[jo] /
		<ьо > *	[’o]

*De ‘o’ heeft geen enkelvoudige zachte pendant. Het gaat hier om een samenstelling van twee lettertekens.

Als de zachte klinkers aan het begin van een woord of na een andere klinker voorkomen, wordt de zachte klinker voorafgegaan door een ‘j’-klank in de uitspraak. Een letterteken, bijvoorbeeld < я > representeert in die gevallen aldus de twee klanken /j/ + /a/.

Aan het begin van een woord spreekt men de zachte klinkers uit met een jota [ja, je, ji, joe, jo]. Vergelijk:

Zachte Klinker			Harde Klinker		
Європа	[Jevropa]	<i>Europa</i>	еконóміка	[ekonomika]	<i>economie</i>
Єгіпет	[Jehipet]	<i>Egypte</i>	ейфорія	[ejforija]	<i>euforie</i>
Їжа	[jizja]	<i>voedsel</i>	Їру	[Iroe]	<i>Iru (rivier)</i>
ювелір	[joevelir]	<i>juwelier</i>	урá	[oera]	<i>hoera</i>
яблуко	[jabluko]	<i>appel</i>	академік	[akademik]	<i>academicus</i>
йога	[joga]	<i>joga</i>	Олімпіада	[Olimpiada]	<i>Olympiade</i>

Aangezien klinkers in het Oekraïens steeds afzonderlijk worden uitgesproken, volgt meestal een zachte klinker na een klinker. Na klinkers wordt de zachte klinker in de uitspraak ingeleid door een j-klank, waardoor de uitspraak van de twee opeenvolgende klinkers vereenvoudigd wordt. Vergelijk:

- De zachte ‘e’ komt na klinkers voor
зна́єте [znajete], та́ємно [tajemno], повідо́мляє [povidoml’aje]
- De harde ‘e’ komt na harde medeklinkers voor
бу́дете [budete], секретáр [sekretar]

Na een medeklinker gaat er geen j-klank aan de zachte klinker vooraf. De zachte klinker verzacht de voorafgaande medeklinker. De voorafgaande medeklinker wordt uitgesproken door de tongpunt naar het harde verhemelte (palatum durum) te brengen. Om die verzachting (palatalisering) aan te geven in de fonologische notatie, schrijft men een apostrof achter de medeklinker, bijvoorbeeld: de /m/ is hard, de /m’/ is zacht uitgesproken.

 н-і /n’i/ (neen) < н > wordt zacht uitgesproken /n’/

Bovendien hoeft deze regressieve palatalisering zich niet te beperken tot de onmiddellijk voorafgaande medeklinker. Dentalen (д, н, з, с, т, л, ц) die gevolgd worden door een zachte medeklinker worden op hun beurt verzacht uitgesproken: кі́нський /k’in’s’kij/ (paard-); пі́сня /p’is’n’a/ (lied); дні́ /d’n’i/ (dagen).

De keuze tussen de harde klinker < и > en de zachte varianten < i en ĭ > vormt een toepassing van de hoger vernoemde verzachtings- en joteringsregels.

- De zachte geïjeteerde < ĭ > [ji] komt voor na een klinker
Украї́на [Oekrajina], ї́ї [jiji], Наді́ї [Nadiji]
- De zachte geïjeteerde < i > wordt tevens aan het begin van een woord gebruikt
Ми звича́йно ї́здимо до мо́ря [My zvitsajno jizdimo do morja]
- De zachte < i > komt voor na medeklinkers, die op hun beurt verzacht worden⁵
підозрюва́ний [p’idozr’oevanij], відо́мо [v’idomo]
- De harde < и > komt in de regel voor na harde medeklinkers
заяві́ти [zajaviti], затрі́мати [zatrımatı]

Men kan dus stellen dat medeklinkers zacht (palataal) worden uitgesproken als die gevolgd worden door een van de zachte klinkers < я, є, і/ї, ю, ъо > of het zachte teken < ь >. In alle andere gevallen is de medeklinker hard.

1.5 Medeklinkers

Het Nederlands beschikt over 19 consonanten, het Oekraïens telt drie medeklinkers meer. De kenmerkende slavische sisklanken verklaren dit grotere aantal medeklinkers. De consonanten kunnen worden ingedeeld naargelang de plaats waar de letters gearticuleerd worden:

- **Labialen:** < б, в, м, п, ф > [b, v, m, p, f]
- **Dentalen:** < д, з, л, н, с, т, ц > [d, z, l, n, s, t, ts]

⁵ Met uitzondering van velare medeklinkers (infra.)

- **Velaren:** < к, г, ґ, х > [k, h, g, ch]
- **Alveolaren:** < р > [r]
- **Sisklanken:** < ж, ш, щ, ч > [zj, sj, sjtsj, tsj]
- **Palatale semivocaal (zachte medeklinker):** < й > [j]

De labiale medeklinkers worden net als in het Nederlands door de lippen gevormd. Labialen kunnen zowel hard als zacht worden uitgesproken, afhankelijk van de daaropvolgende harde dan wel zachte klinker of zachte teken. Indien de labiaal na een klinker voorkomt, kan een verdubbeling optreden, zoals in het woord *веси́лля* /vesil'ɫ'a/ of *рілля́* /ril'ɫ'a/. Een van de eigenschappen van labiale medeklinkers is dat werkwoorden van de i-vervoeging waarbij de stam eindigt op een labiale medeklinker in de eerste persoonsvorm een stamuitbreiding op –л krijgen. Een voorbeeld hiervan is het werkwoord ‘робі́ти’ /robiti/ (*doen*), dat in de eerste persoon de vorm ‘я роблю́’ /ja robl'u/ (*ik doe*) krijgt.⁶ De medeklinkersoort kan dus een invloed hebben op de woordvorming.

Dentale medeklinkers komen tot stand door de tong tegen de boventanden te drukken. Ze kunnen in het Oekraïens zowel hard als zacht worden uitgesproken. De dentalen kunnen aldus onder invloed van een zachte klinker of het zachte teken tevens gepalataliseerd worden. De apostrof komt in de regel niet voor na dentalen, tenzij op het einde van een prefix. Net zoals het Nederlands kunnen de dentalen verdubbeld worden. Dit gebeurt vaak bij onzijdige substantieven op –я waarbij de verdubbelde dentaal voorafgegaan wordt door een klinker. Voorbeelden hiervan zijn: *підборі́ддя* /p'idbor'id'd'a/ (*kin*), *узли́сся* /uzl'is's'a/ (*bosrand*), *зна́ння* /znán'n'a/ (*kennis*), *життя́* /zjit't'a/ (*leven*).

De velare medeklinkers komen tot stand wanneer de achterkant van de tong het zachte gehemelte (lat. Palatum velum) aanraakt. De velaren < г, ґ, к, х > zijn van nature hard waarna er geen zachte teken kan voorkomen. Ze kunnen slechts verzacht worden door een daaropvolgende zachte klinker. In de locatief treedt er bovendien een klankalternatie op die zulke verzachting uit de weg gaat. De reguliere locatiefuitgang op –і kan niet samengaan met de velare eindmedeklinker van de stam waarop *рука́* (*hand*) alterneert naar *руці́* (k > ц). Daarnaast komen de velaren nooit verdubbeld voor. In tegenstelling tot de in het Nederlands gangbare medeklinkerverdubbeling, zoals in het woord ‘rogge’, duikt een verdubbelde < г > in het Oekraïens niet op.

De alveolaire medeklinker < р > kan zowel hard als zacht zijn. Zachte klinkers zijn dus mogelijk na deze medeklinker. Op het einde van een lettergreep is de medeklinker altijd hard en op het wordeinde kan hij nooit gevolgd worden door het zachte teken. Bovendien wordt de < р > niet verdubbeld, met uitzondering van een aantal leenwoorden zoals *сюрреалі́зм*.

De sisklanken < ж > /zj/, < ш > /sj/, < ч > /tsj/ en < щ > /sjtsj/ zijn typische slavische klanken, waarvan de lettertekens afkomstig zijn uit het Glagolitisch. Het Grieks had immers geen tekens om die Slavische klanken weer te geven. De sisklank щ bestaat uit een combinatie van twee opeenvolgende klanken /ʃtʃ/ [sjtsj]. Ze kunnen zowel hard als zacht worden uitgesproken. Na sisklanken op het wordeinde kan geen

⁶ Dit kenmerk wordt grondig besproken in sectie 6.2.1 (i-vervoeging).

zacht teken geschreven worden. De sisklinken kunnen verdubbelen, zoals in de woorden роздо́ріжжя (*kruising*) en обліччя (*gezicht*).

De ‘< й > is eigenlijk een halfklinker (semivocaal) die zich gedraagt als een zachte medeklinker. Zachte klinkers komen niet voor na de [j] omdat zij al geïoteerd zijn (й + у = ю). Aangezien de < о > geen zachte tegenhanger heeft, kan de lettercombinatie <йо> wel voorkomen, zoals in het woord гайо́к. Aangezien de semivocaal steeds zacht is, vervangen zachte klinkers de [j] in het verbuigingsschema. De verbuiging van het substantief ‘край’ (*land*) illustreert dit:

Naamval	Enkelvoud	Meervoud
Nominatief	край	краї
Genitief	краю	країв
Datief	краю, краєві	крайм
Accusatief	край	краї
Instrumentalis	краєм	краями
Locatief	на/у краю, краї	на/у краях
Vocatief	краю	краї

1.6 Stemhebbende en stemloze medeklinkers

Naast de fonetische indeling kunnen de medeklinkers tevens worden onderverdeeld in stemloze en stemhebbende medeklinkers. Het stemhebbende karakter verwijst naar het gebruik van de stembanden in de uitspraak. In het Nederlands wordt de < d > in de regel stemhebbend uitgesproken en de < t > stemloos. Je kan dit nagaan door je vinger tegen de keel te houden wanneer je deze twee medeklinkers afwisselend uitsprekt. Bij de stemhebbende klank zal je voelen dat de keel tegen je vinger drukt. De Oekraïense medeklinkers **x** en **r** onderscheiden zich precies op basis van dit gebruik van de stembanden. Daar waar de **x** stemloos is wordt de **r** stemhebbend, en dus gebruik makend van de stembanden, uitgesproken.

Stemhebbende medeklinkers: [б], [в], [г], [ґ], [д], [з], [ж], [м], [н], [л], [р], [й]

Stemloze medeklinkers: [п], [ф], [к], [х], [т], [с], [ш], [ч], [ц], [щ]

In het Nederlands worden stemhebbende medeklinkers op het wordeinde stemloos uitgesproken, zoals in het substantief ‘hond’ /hont/. Anders dan het Nederlands (en het Russisch) komt dit proces niet voor in de Oekraïense taal. De volgende eindmedeklinkers blijven aldus stemhebbend uitgesproken:

хлі́б /chlib/ (*brood*); сад /sad/ (*boomgaard*); низ /niz/ (*onderkant*).

Er kan net als in het Nederlands regressieve assimilatie optreden waarbij een klank kenmerken overneemt van een daarop volgende klank. Bij het Nederlandse substantief ‘zakdoek’ wordt de stemloze < k > onder invloed van de stemhebbende < d > eveneens stemhebbend waardoor de < k > uitgesproken wordt zoals de [g] in het Franse *garçon*. In het Oekraïens kunnen zich de volgende regressieve assimilaties voordoen:

- Een stemloze medeklinker gevolgd door een stemhebbende klank neemt dit kenmerk over: боротба́ [borod’ba], просба́ [proz’ba], якби́ [jagbi], вокза́л [vogzal].
- Een stemhebbende [h] wordt stemloos wanneer een stemloze medeklinker volgt: нічти́ [nichti], легко́ [lechko], вогко́ [vochko].

- In alle andere gevallen blijft een stemhebbende medeklinker gevolgd door een stemloze echter onveranderd: *ло́жка* [lozjka], *ка́зка* [kazka], *кла́дка* [kladka].

Het al dan niet stemloze karakter van medeklinkers heeft niet alleen een invloed op de uitspraak, maar ook op de spelling. Zo gaan prefixen eindigend op een stemloze medeklinker vaak samen met een werkwoordstam eveneens ingeleid door een stemloze medeklinker.

STEMLOOS	БЕТЕКЕНIS	STEMHEBBEND	БЕТЕКЕНIS
сказáти	zeggen	згинáти	plooien
спитáти	vragen	зб́йти	neerschieten
створíти	creëren	здавáти	afgeven
сформувáти	vormen	зварíти	koken
сховáти	verbergen	зрад́ити	zich verheugen

De eindmedeklinker –з van de prefixen роз-; без-; воз- blijven echter onveranderlijk.

безсóнний	<i>slapeloos</i>
безсердéчний	<i>harteloos</i>
розсáдка	<i>zitplaats</i>
розтавáти	<i>ontdooien, smelten</i>

1.7 Mede/klinkervarianten

In het Oekraïens kunnen twee verschillende grafemen, de technische term voor lettertekens, met een verschillende klank eenzelfde betekenis hebben. Zo krijgen de grafemen < в > en < у > met de respectievelijke klankwaarden /v/ en /u/ ondanks hun verschil in schrijfwijze en uitspraak dezelfde betekenis, namelijk het voorzetsel ‘in’. Dit geldt bij uitbreiding voor woorden beginnend met deze letters. Zo zijn *вчítель – учítель* (*leraar*), *ввóдити/ввест́и – увóдити/увест́и* (*invoeren*) alsook *ввесь – увéсь* (*alles*) gelijkwaardig in betekenis. De keuze tussen beide spellingsvarianten hangt af van de omringende letters. De motivatie achter deze variatie is een opeenstapeling van medeklinkers te vermijden om alzo de uitspraak te vergemakkelijken.

De opzichzelfstaande voorzetselvarianten y/v zijn onderhevig aan de volgende regels:

- In de regel gaat de voorkeur naar de spellingsvariant met de eenvoudigste uitspraak. Vaak kiest men voor **в** na een klinker, en **у** na een medeklinker. Vergelijk: “**А в мéне є мрія!**” (*maar ik heb een droom!*); **став** у селі (*de vijver in het dorp*)
- Aan het begin van een zin of na een komma schrijft men in de regel **у**, bijvoorbeeld: **У мéне є мрія** (*ik heb een droom*)
- tussen twee medeklinkers komt **у** het vaakst voor, bijvoorbeeld “**рáнком у меж́и**” (*'s ochtends bij de grens*)
- Indien een medeklinkergroep volgt, gaat de voorkeur naar **у**, bijvoorbeeld “**погóда у Львóві**” (*het weer in Lviv*)
- tussen twee klinkers kiest men in de regel voor **в**, bijvoorbeeld “**р́ба в аквáріумі**” (*een vis in het aquarium*)

Voor woorden die beginnen met в/у gelden gelijkaardige regels wat betreft de eindletter van het voorafgaande woord:

- Aan het begin van een zin of na een komma schrijft men in de regel у
- Na een klinker gaat de voorkeur naar в, bijvoorbeeld “Професія вчителя – одна з найшанованіших професій” (*het leraarsberoep is een van de hoogstgewaardeerde beroepen*)
- Indien het voorgaande woord eindigt op een medeklinker komt в het vaakst voor: сам удома (*alleen thuis*)

De lettertekens < і > en < й > zijn tevens twee varianten waarbij de keuze afhangt van de omringende letters. Wat betreft het voegwoord і/й (*en*) gelden de volgende regels:

- aan het begin van een zin of na een komma schrijft men in de regel і
- tussen twee medeklinkers kiest men voor і, bijvoorbeeld “дані юросі́б і фізосі́б (*gegevens vqn rechts- en fysieke personen*)
- voor geïsoleerde klinkers komt і het vaakst voor, bijvoorbeeld “знайшли і ялі́нку” (*ze hebben ook een kerstboom gevonden*)
- tussen twee klinkers gaat de voorkeur naar й, bijvoorbeeld “Украї́на й украї́нці” (*Oekraïne en de Oekraïners*)
- na een woord dat eindigt op een klinker, bijvoorbeeld “реа́льні й потенці́йні можли́вості” (*reële en potentiële mogelijkheden*)

Gelijkaardige regels kunnen geobserveerd worden bij woorden die beginnen met een і/й zoals in het werkwoord іти/йти (*gaan*).

- aan het begin van een zin of na een komma schrijft men in de regel і
- na een klinker gaat de voorkeur naar й, bijvoorbeeld ‘куди́ йдеш?’ (*waar ga je heen?*)
- indien het voorafgaande woord eindigt op een medeklinker komt і het vaakst voor, bijvoorbeeld “Він іде́ по воді́” (*Hij loopt op het water*)

1.8 Het zachte teken

Het zachte teken heeft op zich geen klankwaarde. Het verzacht de medeklinker die het zachte teken voorafgaat. Dit doe je door het voorste gedeelte van de tong naar het harde verhemelte te brengen. Het zachte teken ‘ь’ heeft aldus hetzelfde effect als een zachte klinker met dat verschil dat het zelf geen klankwaarde toevoegt. Een aantal voorbeelden maken dit duidelijk:

ба́тько (<i>vader</i>)	[bat’ko]	‘т’ wordt zacht uitgesproken als /t’/
ві́дповіда́льність (<i>verantwoordelijkheid</i>)	[v’idpov’idal’n’ist’]	‘л’ en ‘т’ verzachten tot /l’/ en /t’/

Het gebruik van het zachte teken dient vaak samen met de schrijfwijze van het woord aangeleerd te worden. Toch zijn er een aantal richtlijnen die het gebruik helpen te voorspellen.

Het zachte teken kan voorkomen

- na de dentale medeklinkers < д, т, з, с, л, н >; zowel op het wordeinde zoals in *зámість* (*in plaats van*), *мідь* (*koper*), *мазь* (*zalf*), *кара́сь* (*karper*) als tussen lettergrepen zoals in *письмо́* (*schrift*), *пальто́* (*jas*), *різьба́* (*houtsnijwerk*), *скри́нка* (*brievenbus*)
- na de letter < ц > op het wordeinde: *па́лець* (*vinger*), *ме́шканець* (*bewoner*); met slechts enkele uitzonderingen: *пала́ц* (*paleis*), *ко́ц* (*deken*), *пая́ц* (*nar*), *шпри́ц* (*sprit*)
- tussen de letters < с > en < к > in adjectieven: *украї́нський* (*Oekraïens-*), *ра́йський* (*paradijselijk*)

We schrijven **geen** zacht teken

- voor een zachte klinker die de medeklinker al verzacht; bijvoorbeeld *пі́сня* (*lied*)
- na de letter < р > zoals in het woord *дві́р* (*deur*), met uitzondering van *трьо́х* (*drie*), *чоти́рьо́х* (*vier*) en afgeleide getallen
- na de labialen < п, б, м, ф, в > op het wordeinde; bijvoorbeeld *го́луб* (*duif*), *ста́в* (*vijver*), *ца́п* (*geit*), *ве́рф* (*werf*)
- na sisklanken < ж, ш, щ, ч >; bijvoorbeeld *вуж* (*slang*), *ні́ч* (*nacht*), *до́щ* (*regen*), *му́ж* (*man*)
- na de velaren < к, г, х >; bijvoorbeeld *пи́р* (*hoorn*), *жу́к* (*kever*), *горо́х* (*erwt*)
- na de letter < н > die zich voor een sisklank bevindt; bijvoorbeeld *кі́нчик* (*uiteinde*), *то́нший* (*dunner*); met slechts enkele uitzonderingen zoals *не́ньчин* (*mama's*)

1.9 De apostrof

De apostrof heeft op zich geen klankwaarde, maar zorgt ervoor dat de voorafgaande medeklinker hard blijft uitgesproken.⁷ Dit is uitsluitend mogelijk vóór de geïjeteerde klinkers < я, є, ї, ю > aangezien zij de voorafgaande medeklinker zouden verzachten. De apostrof heeft dus het omgekeerde effect van het zachte teken. Om het gebruik te voorspellen zijn er een aantal richtlijnen die aangeven wanneer een apostrof vaak voorkomt:

- na één van de volgende labiale medeklinkers < п, б, в, ф, м > waarna een geïjeteerde klinker volgt: *ім'я́* (*voornaam*), *п'я́вка* (*bloedzuiger*), *ве́рф'ю* (*werf*), *в'язáти* (*breien*)
- tussen een < р > op het einde van een lettergreep, en een geïjeteerde klinker: *бу́р'я́н* (*onkruid*), *подві́р'я* (*hof*), *ма́тір'ю* (*moeder*), *бар'є́р* (*barrière*). Een < р > aan het begin van een lettergreep krijgt geen apostrof: *ря́д* (*rij*), *бу́ря* (*storm*), *пові́тря* (*lucht*), *бу́ря́к* (*biet*).
- na een prefix dat eindigt op een medeklinker waarna een geïjeteerde klinker volgt: *з'є́днан́ня* (*verbinding*), *в'ї́хати* (*inrijden*), *під'ї́хати* (*naderen*), *роз'ї́хатися* (*uiteengaan*), *від'ї́хати* (*wegrijden*), *з'явля́тися* (*verschijnen*).

⁷ De apostrof heeft dezelfde functie als het harde teken in het Russisch.

1.10 Klankalternaties

1.10.1 Klinkeralternaties

Wanneer een lettergreep zich opent als gevolg van de toevoeging van een uitgang, kan de < i > verschuiven naar de historische < o > of < e >. Als zich een dergelijke klinkeralternatie voordoet, voltrekt zich dit proces in de meeste naamvallen anders dan de nominatief en accusatief enkelvoud. Het gaat meestal om mannelijke substantieven aangezien zij op een medeklinker eindigen, maar ook vrouwelijke substantieven op een zacht teken kunnen in de nominatief een gesloten lettergreep hebben. Dat de klankverandering plaatsvindt doorheen het verbuigingsschema kan geïllustreerd worden met het mannelijke substantief ніж (*mes*). Zodra een uitgang volgt, alterneert de stamklinker (in dit geval naar een < o >).

НИЖ (<i>MES</i>)	ENKELVOUD	MEERVOUD
NOMINATIEF	ніж	ножі́
GENITIEF	ножа́	ножі́в
DATIEF	ноже́ві/ножу́	ножа́м
ACCUSATIEF	ніж	ножі́
INSTRUMENTALIS	ноже́м	ножа́ми
LOCATIEF	на ножі́/ножу́	на ножа́х

Andere substantieven die een klankverschuiving krijgen onder invloed van de toevoeging van een uitgang worden weergegeven in volgende tabel:

Nsg	Npl	Gsg	Betekenis	
кінь	ко́ні	ко́ня	<i>paard</i>	i → o
сі́ль (f.)	со́лі	со́лі	<i>zout</i>	
бі́ль	бо́лі	бо́лю	<i>pijn</i>	
гі́сть	го́сті	го́стя	<i>gast</i>	
перехі́д	перехо́ди	перехо́ду	<i>oversteekplaats</i>	
живі́т	животі́	животá	<i>buik</i>	
бі́к	бокí	боку	<i>zijde</i>	
сі́к	сокі́	со́ку	<i>sap</i>	
напíй	напо́ї	напо́ю	<i>drank</i>	
рі́г	ро́ги	ро́га	<i>hoorn</i>	
рі́ч f.	ре́чі	ре́чі	<i>ding</i>	i → e
пі́ч f.	пе́чі	пе́чі	<i>oven</i>	
о́сінь f.	о́сені	о́сені	<i>herfst</i>	
замі́ть f.	заме́ті	заме́ті	<i>boomstam</i>	

платі́ж	платежі́	платежу́	<i>betaling</i>
ле́бідь	ле́беді	ле́беда	<i>zwaan</i>
ведмі́дь	ведмеді́	ведме́дя	<i>beer</i>
ка́мінь	ка́мені	ка́меня	<i>steen</i>

Na een klinker wijzigt de –ї– naar –є–

Ки́їв	-	Ки́єва	<i>Kyiv</i>
-------	---	--------	-------------

Deze klankverandering vindt steeds plaats bij vrouwelijke substantieven op –ість, maar niet in de instrumentalis.

NOMINATIEF SG	GENITIEF SG	INSTRUMENTALIS SG	BETEKENIS
раді́сть	радо́сті	раді́стю	vreugde
прису́тність	прису́тності	прису́тністю	aanwezigheid
залéжність	залéжності	залéжністю	afhankelijkheid
бі́льшість	бі́льшості	бі́льшістю	meerderheid
гото́вність	гото́вності	гото́вністю	bereidheid

Niet bij alle substantieven met een gesloten lettergreep die de klinker < i > omarmt treedt een klinkerwijziging op.

Nsg	Gsg	Betekenis
ві́дповідь	ві́дповіді	<i>antwoord</i>
ті́нь	ті́ні	<i>schaduw</i>
до́свід	до́свіду	<i>ervaring</i>

Het omgekeerde proces geldt ook. Indien de lettergreep zich sluit, kan de < o > zich terugplooiën tot een < i >. Dit is vaak het geval bij:

- onzijdige en vrouwelijke substantieven met een nuluitgang in de genitief meervoud:

нога́	ніг	<i>been</i>	o → i
сло́во	слів	<i>woord</i>	
шко́ла	шкіл	<i>school</i>	
гора́	гір	<i>berg</i>	
село́	сіл	<i>dorp</i>	e → i

- een aantal werkwoorden in de mannelijke verleden tijd

МОГТИ́	міг	<i>kunnen</i>	o → i
занести́	зани́с	<i>brengen</i>	e → i
везти́	віз	<i>voeren</i>	
лягти́	ліг	<i>gaan</i> <i>liggen</i>	я → i

De < o > en < e > alterneren echter niet altijd naar een < i > bij het sluiten van de lettergreep

Nsg	Gpl	Betekenis
мо́ва	мов	<i>taal</i>
ме́та	мет	<i>doel</i>

Deze onveranderlijkheid is bijna altijd het geval bij:

- woorden met –оро–, –оло–, –ере–, –еле–, –ор–, –ов–, –ол–, –ер–, –ев– tussen twee medeklinkers

мо́рбз	<i>vorst</i>	во́вк	<i>wolf</i>
хо́лод	<i>koude</i>	по́лк	<i>regiment</i>
оче́рёт	<i>riet</i>	зме́рз	<i>bevroren</i>
зе́лень	<i>groen</i>	пе́вний	<i>zeker</i>
го́рб	<i>bult</i>		

Uitzonderingen zijn порі́г (*drempel*), сморі́д (*stank*), прóсторінь (*ruimte*)

- (verklein)woorden met de suffixen –очк, –ечк, –оньк, –еньк, –енк

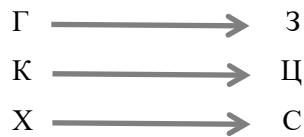
хусти́ночка	<i>zakdoekje</i>	до́ленька	<i>geluk</i>
рі́чечка	<i>beekje</i>	Губе́нко	<i>Goebenko (achternaam)</i>
ри́бонька	<i>visje</i>		

De algemene regel wat betreft de klankverschuiving bij klinkers luidt dus dat de klinker < i > voorkomt in een gesloten lettergreep, daar waar die klinker vaak teruggaat op de klinkers < o > of < e > in een open lettergreep.

1.10.2 Medeklinkeralternaties

Medeklinkers kunnen tevens alterneren onder invloed van een zachte klankomgeving. Bij de substantieven beperkt het fenomeen zich hoofdzakelijk tot de velare medeklinkers < г, к, х >.

Volgende verzachtingen kunnen optreden onder invloed van de zachte uitgang < i > in de locatiefvorm van mannelijke substantieven [2M] en in de locatief/datief bij vrouwelijke [1F] substantieven.

- Mannelijke zelfstandige naamwoorden [2M] in de locatief enkelvoud met een stam die eindigt op een velare medeklinker (г, к, х)

Nsg	Lsg	Betekenis
луг	у/на лу́зі	<i>weide</i>
рік	у ро́ці	<i>jaar</i>
кожу́х	у/на кожу́ці	<i>mantel</i>

- Vrouwelijke zelfstandige naamwoorden [1F] in de locatief en datief enkelvoud met een stam die eindigt op een velare medeklinker (г, к, х)

Nsg	Lsg/Dsg	Betekenis
нога́	нозі́	<i>been</i>
рука́	руці́	<i>hand</i>
му́ха	му́ці	<i>vlieg</i>

Ook bij werkwoorden kunnen medeklinkeralternaties optreden. Mogelijke medeklinkeralternaties zijn:

E-VERVOEGING	С	Х	Г	З	СТ	К	Т	Н	Г	ЕР	
	Ш	Ш	Ж	Ж	Д	Ч	Ч	М	ГН	Р	
I-VERVOEGING	С	Д	Г	З	СТ	В	Т	М	Ф	П	Б
	Ш	ДЖ	Ж	Ж	Щ	ВЛ	Ч	МЛ	ФЛ	ПЛ	БЛ

Kenmerkend is dat de werkwoorden van de e-vervoeging een medeklinkeralternatie doorheen de hele presensvervoeging vertonen, daar waar de alternatie zich bij de werkwoorden van de i-vervoeging uitsluitend in de eerste persoon enkelvoud voordoet. Vergelijk de vervoeging van de werkwoorden *кла́сти* (*leggen*) met *захисті́ти* (*beschermen*) ter illustratie van dit principe.⁸

⁸ Het hoofdstuk over de werkwoorden gaat dieper in op de verschillende vervoegingsschema's en de daarbijhorende klankalternaties.

PERSOONSVORM	КЛА́СТИ (E-VERVOEGING)	ЗАХИСТІ́ТИ (I-VERVOEGING)
я	кладу́	захищу́
ти	кладеш	захисти́ш
він/вона́/вонó	кладé	захисти́ть
ми	кладемо́	захистимо́
ви	кладете́	захистите́
вони́	кладу́ть	захистя́ть

1.11 Vluchtige klinkers

De klinkers < e > en < o > kunnen in de laatste lettergreep verdwijnen zodra het substantief een uitgangsklinker krijgt.

Voorbeeld: будінок (*gebouw*)

NAAMVAL	ENKELVOUD	MEERVOUD
NOMINATIEF	будінок	будінки
GENITIEF	будінку	будінків
DATIEF	будінку, будінкові	будінкам
ACCUSATIEF	будінок	будінки
INSTRUMENTALIS	будінком	будінками
LOCATIEF	на/у будінку, будінкові	на/у будінках
VOCATIEF	будінку*	будінки*

*De vocatief is in dit geval een hypothetische vorm. Tenzij je bij creatief taalgebruik een gebouw aanspreekt, komt deze vorm in de praktijk niet voor.

Het gaat meestal om mannelijke substantieven (flexieklasse [2M]) op **–ок, –оть, –ець, –ень, –онь**.

NSG	GSG	BETEKENIS
ра́нок	ра́нку	<i>ochtend</i>
ро́звиток	ро́звитку	<i>ontwikkeling</i>
підлі́ток	підлі́тка	<i>adolescent</i>
ві́снoвoк	ві́снoвкy	<i>conclusie</i>
зні́мок	зні́мка	<i>foto</i>
пoдaру́нок	пoдaру́нка	<i>cadeau</i>
рaху́нок	рaху́нку	<i>rekening</i>
ні́готь	ні́гтя	<i>nagel (lichaamsdeel)</i>
жо́втень	жо́втня	<i>oktober</i>
че́рвень	че́рвня	<i>juni</i>
рі́вень	рі́вня	<i>niveau</i>
ті́ждень	ті́жня	<i>week</i>
вогóнь	вогню́	<i>vuur</i>
хло́пець	хло́пця	<i>jongen</i>

іноземець	іноземця	buitenlander
олівець	олівця	potlood
кінець	кінця	einde
вдівець	вдівця	weduwnaar

Bij substantieven op –лець kan er een zacht teken in de plaats van de weggevallen klinker opduiken.

Voorbeeld: палець (*vinger*)

NAAMVAL	ENKELVOUD	MEERVOUD
NOMINATIEF	палець	пальці
GENITIEF	пальця	пальців
DATIEF	пальцю, пальцеві	пальцям
ACCUSATIEF	палець	пальці
INSTRUMENTALIS	пальцем	пальцями
LOCATIEF	на/у пальці, пальцю	на/у пальцях

Gelijkaardig: стілець (*stoel*) maar met einklemtoon doorheen het paradigma

Ook de vrouwelijke substantieven van flexieklasse [1F] en de onzijdigen van [2N] kennen vluchtige klinkers. Ze worden echter uitsluitend zichtbaar bij een nuluitgang in de genitief meervoud. De grote meerderheid van [1F] en [2N] substantieven op een dubbele medeklinker krijgt een dergelijke –e– of –o– in de Gpl.

Substantieven met een dubbele medeklinker in de laatste lettergreep:

Nsg	Gpl	Betekenis
соче́на	соче́н	<i>den</i>
весе́на	весе́н	<i>lente</i>
сестре́ра	сесте́р	<i>zus</i>

In het bijzonder gaat het om vrouwelijke substantieven op ‘medeklinker + ка, ня, ля’

Nsg	Gpl	Betekenis
су́кня	су́конь	<i>jurk</i>
постáвка	постáвок	<i>levering</i>
виде́лка	виде́лок	<i>vork</i>
копíйка	копíюк	<i>kopeke (100ste van 1 grivna)</i>
спа́льня	спа́лень	<i>slaapkamer</i>
кра́пля	кра́пель	<i>druppel</i>
вiйна́	во́ен	<i>oorlog (+ klankalternatie i → o)</i>

alsook onzijdige substantieven op ‘medeklinker + ко, но, ло’

лі́жко	лі́жок	<i>bed</i>
вікно́	ві́кон	<i>raam</i>
крі́сло	крі́сел	<i>stoel</i>

1.12 Het woordaccent

Net als in het Nederlands krijgt één lettergreep de nadruk.⁹ De beklemtoonde lettergreep wordt iets langer uitgesproken. We spreken het woord als ‘benéden’ uit, en niet als ‘bénedén’ en het is niet ‘áchterna’ maar ‘achterná’. Bovendien kan een andere accentplaatsing tot een betekenisverschil leiden. Het woord сим’я krijgt de betekenis van ‘zaad’ als de klemtoon op de eerste lettergreep valt; valt de klemtoon op de laatste lettergreep, dan verwijst het woord naar ‘gezin’. Dit is vergelijkbaar met het betekenisverschil op basis van de klemtoon tussen de Nederlandse woorden ‘vóórkomen’ en ‘voorkómen’.

De klemtoon wordt net als in het Nederlands niet lexicaal uitgedrukt, waardoor de beklemtoonde lettergreep, het woordaccent, bij elk woord afzonderlijk moet worden ingestudeerd. Aangezien het accent cruciaal is voor de uitspraak, en een verkeerd accent de betekenis kan beïnvloeden, wordt elke beklemtoonde lettergreep in dit boek geaccentueerd. Dit woordaccent <´ > wordt in de schrijftaal echter niet gebruikt. Het is in dit boek slechts vermeld als een hulpmiddel ter bevordering van de uitspraak.

Daarnaast kan de klemtoon verschuiven. Afhankelijk van de naamval en het getal kan het woordaccent op een andere lettergreep vallen dan in de nominatief. Bij de **substantieven** bestaan er drie klemtoongroepen:

Stamaccent doorheen het paradigma

TATO (PAPA)	ENKELVOUD	MEERVOUD
NOMINATIEF	та́то	та́ти
GENITIEF	та́та	тат
DATIEF	та́тові, та́ту	та́там
ACCUSATIEF	та́та	тат
INSTRUMENTALIS	та́том	та́тами
LOCATIEF	на/у та́тові, та́ті	на/у та́тах
VOCATIEF	та́то	та́ти

Eindaccent doorheen het verbuigingsparadigma

БРАТ (BROER)	ENKELVOUD	MEERVOUD
NOMINATIEF	брат	брати́
GENITIEF	братá	брати́в
DATIEF	брато́ві, брату́	братáм
ACCUSATIEF	братá	брати́в
INSTRUMENTALIS	брато́м	братáми
LOCATIEF	на/у брато́ві, браті́	на/у братáх
VOCATIEF	братé	брати́

⁹ Een klein aantal, meestal samengestelde, woorden kunnen uitzonderlijk twee klemtonen vertonen.

Stamaccent in het enkelvoud, eindaccent in het meervoud

ЖІНКА (VROUW)	ENKELVOUD	MEERVOUD
NOMINATIEF	жі́нка	жі́нкі
GENITIEF	жі́нки	жіно́к
DATIEF	жі́нці	жінка́м
ACCUSATIEF	жі́нку	жіно́к
INSTRUMENTALIS	жі́нкою	жі́нками
LOCATIEF	на/у жі́нці	на/у жі́нках
VOCATIEF	жі́нко	жі́нкі

Bij een heel aantal vrouwelijke substantieven van flexieklasse [1F] met een vaste uitgangsklemtoon trekt de klemtoon in de accusatief enkelvoud terug.

NSG	ASG	BETEKENIS
рука́	ру́ку	<i>arm (lichaamsdeel)</i>
пола́	по́лу	<i>boord (rand van kledingstuk)</i>
голова́	го́лову	<i>hoofd</i>
гора́	го́ру	<i>berg</i>
нога́	но́гу	<i>been</i>

Bij de **werkwoorden** kan het woordaccent terugtrekken naar de voorafgaande lettergreep. De eerste persoon krijgt daarbij een uitgangsklemtoon, en de rest van het paradigma heeft een stamklemtoon. Het gaat voornamelijk om werkwoorden van de i-vervoeging.¹⁰

INFINITIEF	BETEKENIS	1 ^{STE} SG	2 ^{DE} SG	3 ^{DE} PL
носіти	<i>dragen</i>	я но́шу	ти но́сиш	вони́ но́сять
куріти	<i>roken</i>	я ку́рю	ти ку́риш	вони́ ку́рять
моліти	<i>bidden</i>	я мо́лю	ти мо́лиш	вони́ мо́лять

¹⁰ Zie hoofdstuk zes omtrent de e- en i-vervoegingen.

2. Substantieven - Ім'єнники

Om de vorming en het gebruik van substantieven beter te begrijpen gaat dit tweede hoofdstuk van start met een algemene toelichting van de naamvallen en de notie 'flexieklasse'.

In tegenstelling tot het Nederlands geven naamvallen de functie in de zin aan, eerder dan de woordvolgorde. De Oekraïense taal telt zeven naamvallen met de volgende basisfuncties:

NAAMVAL	ОЕКРАЇЕНСЬКА БЕНАМІНГ	FUNCTIE IN DE ZIN
Nominatief	називний відмінок	onderwerp
Genitief	родовий відмінок	bezitsrelatie
Datief	давальний відмінок	meewerkend voorwerp
Accusatief	знахідний відмінок	lijdend voorwerp
Instrumentalis	орудний відмінок	bepaling van middel
Locatief	місцевий відмінок	plaatsbepaling
Vocatief	клічний відмінок	aanspreking

De naamvalkeuze wordt niet alleen bepaald door de functie in de zin, maar ook door voorzetsels, werkwoorden en telwoorden. Een aantal voorzetsels komen steeds met dezelfde naamval voor, daar waar andere voorzetsels met verschillende naamvallen gecombineerd kunnen worden afhankelijk van de betekenis. Een heel aantal werkwoorden treden ook stevast op met een bepaalde naamval, los van de functie in de zin (rectie). Telwoorden kunnen tevens een invloed uitoefenen op de naamvalkeuze van woorden die in hun kielzog volgen. De voorzetsels en telwoorden komen uitgebreid aan bod in aparte hoofdstukken. In dit hoofdstuk ligt de nadruk op de functie in de zin, en de rectie van werkwoorden met betrekking tot substantieven.

2.1 Flexieklassen

De Oekraïense zelfstandige naamwoorden kunnen in vier flexieklassen met elk hun eigen verbuigingsregels ingedeeld worden. Binnen elke flexieklasse kunnen substantieven verder onderverdeeld worden naar woordgeslacht en hun harde dan wel zachte eindklinker/medeklinker.

- Tot flexieklasse [1] behoren **hoofdzakelijk vrouwelijke**, maar ook mannelijke en tweeslachtige woorden die in de nominatief eindigen op **-а of -я**, zoals школа (*school*), Маріна (*Marina*), пра́ця (*werk*), тради́ця (*traditie*); mannelijke voor- en achternamen zoals: Мико́ла (*Nicholas*), Дже́рґа (*Dzjerja*); en tweeslachtige substantieven die afhankelijk van de persoon waarnaar ze verwijzen mannelijk dan wel vrouwelijk zijn zoals сиротá (*weeskind*), суддя́ (*rechter*), калі́ка (*invalide*), ста́роста (*ouderling*).
- Tot flexieklasse [2] behoren **mannelijke en onzijdige** substantieven. De mannelijke nomina zonder uitgang (meestal eindigend op **harde medeklinker**) zoals теа́тр (*theater*), дуб (*eik*) en рік (*jaar*); **zachte** mannelijke nomina op **-й** en op het zachte teken zoals край (*land*), рай (*paradijs*), трамва́й (*tram*), гість (*gast*), автомобі́ль (*auto*), кінь (*paard*) en па́лець (*vinger*). Bovendien zijn er een aantal mannelijke substantieven op een historisch zachte medeklinker waarna volgens de spellingsregels echter geen zacht teken kan worden geschreven (р, labialen,

sisklanken en velaren)¹¹ zoals шахта́р (*mijnwerker*), коментáр (*commentaar*) en дощ (*regen*). Een tweede subgroep binnen de tweede klasse zijn de harde onzijdige substantieven op –o en de zachte varianten op –e en –я, zoals вікно́ (*raam*), місто́ (*stad*), плечé (*schouder*), серце́ (*hart*), рі́шення (*beslissing*), пита́ння (*vraag*). Een kleine groep mannelijke substantieven op –o zoals Петро́ (*Peter*), ба́тько (*vader*) en та́то (*papa*) vallen tevens onder flexieklasse [2].

- Tot flexieklasse [3] behoren **uitgangloze vrouwelijke substantieven**, zoals по́дорож (*reis*), ніч (*nacht*), о́сінь (*herfst*), мо́лодь (*jeugd*), більшість (*meerderheid*) alsook het onregelmatige substantief ма́ти (*moeder*). Meestal eindigen deze substantieven op een sisklank of op het zachte teken. Bij sommige nomina is het zachte teken echter historisch weggevalen, zoals кров (*bloed*) en любóв (*liefde*).
- Tot flexieklasse [4] behoort een kleine groep **onzijdige substantieven op –a of –я** die doorheen het verbuigingsparadigma een stamverlenging krijgen op –ат– / –ят– of –ен–. Bij de eerste groep met een stamverlenging op –ат– / –ят– gaat het meestal om dierenjongen zoals теля́ (*kalf*), лошá (*veulen*), ягня́ (*lam*). De tweede groep met een stamuitbreiding op –ен– eindigt meestal op –м'я zoals ім'я (*voornaam*), сім'я (*zaad*), плém'я (*volk*).

Binnen elke klasse kan men een onderverdeling maken per woordgeslacht. In dit boek wordt als volgt naar deze klassen verwezen:

- Klasse [1F] staat voor de vrouwelijke substantieven die eindigen op –a/–я. [1M] staat voor de mannelijke substantieven op –a/–я. [1T] verwijst naar de tweeslachtige nomina.
- Klasse [2M] slaat op de mannelijke substantieven op een harde en zachte medeklinker en op –o. Klasse [2N] verwijst naar de onzijdige substantieven op –o, –e en –я.
- Klasse [3F] bestaat uit uitgangloze vrouwelijke zelfstandige naamwoorden.
- Klasse [4N] omvat de onzijdige substantieven met stamverlenging.

Er bestaan slechts twee categorieën substantieven die niet onder één van de bovengenoemde flexieklassen vallen: de onverbuigzame zelfstandige naamwoorden en de als substantief gebruikte adjectieven. De eerste categorie substantieven blijft in elke naamval onveranderlijk, de tweede categorie substantieven verbuigt zich als een adjectief.¹²

Welke substantieven zijn onverbuigbaar?

- Substantieven die een andere uitgang hebben dan verwacht binnen het Oekraïense taalsysteem. Het gaat hoofdzakelijk over achternamen van vrouwen op harde medeklinker en op –o; bijvoorbeeld Ле́ся Граб, На́дія Горі́шко.
- Leenwoorden en buitenlandse namen die op een klinker eindigen worden vaak niet verbogen en hebben in vele gevallen een eindaccent, zoals амплу́а (*emploi*), боа́ (*boa*), Дюма́ (*Dumas*), кофе́ (*café*), турне́ (*tournee*), ателье́ (*atelier*), фойе́ (*foyer*), мосье́ (*monsieur*), таксі́ (*taxi*), Шанті́йї (*Chantilly*), Верв'ю́ (*Verviers*), а́лібі (*alibi*), авто́ (*auto*), бюро́ (*bureau*), кіло́ (*kilo*), кінó (*bioscoop*), радіо́ (*radio*), Дідро́ (*Diderot*), какаду́ (*kaketoe*), інтерв'ю́ (*interview*), меню́ (*menu*); alsook mannelijke namen op –e en –я zoals Гёте́ (*Goethe*), Данте́ (*Dante*), Золя́ (*Zola*), Го́йя (*Goya*). Ook het onzijdige substantief метро́ (*metro*) is onverbuigbaar.

¹¹ Zie hoofdstuk 1 voor de spellingsregels van het zachte teken (1.8)

¹² Zie hoofdstuk 3 omtrent gesubstantiveerde adjectieven (3.1.3)

- Lang niet alle substantieven van buitenlandse oorsprong zijn echter onverbuigbaar. Substantieven op reguliere uitgangen zoals vrouwelijke nomina op –а en –я en mannelijke nomina op harde/zachte medeklinker passen binnen het Oekraïense grammaticale systeem en volgen het gangbare verbuigingsparadigma. Zo is теорія de genitief van теорія (*theorie*), фізики die van фізика (*fysica*) en автомобілем de instrumentalis van автомобіль (*auto*). Een boek van Darwin wordt in het Oekraïens “кніга Дарвіна”.
- Acroniemen zoals УРСР, СРСР, МТС,... worden niet verbogen.

2.2 De standaardverbuiging

- De onderstaande tabel omvat de standaarduitgangen voor substantieven van de twee voornaamste flexieklassen [1] en [2].

ENKELVOUD	MANNELIJK		VROUWELIJK			ONZIJDIG		
	Hard	Zacht	hard	Zacht	–ія	hard	zacht	–я
Nominatief	дуб	кінь	шкóл-а	пісн-я	на́ці-я	вікн-ó	пóл-є	житт-я́
Genitief	дуб-а	кон-я́	шкóл-и	пісн-і	на́ці-ї	вікн-á	пóл-я	житт-я́
Datief	дуб-ові, дуб-у	кон-éві, кон-ю	шкóл-і	пісн-і	на́ці-ї	вікн-у́	пóл-ю	житт-ю́
Accusatief	дуб	кон-я́	шкóл-у	пісн-ю	на́ці-ю	вікн-ó	пóл-є	житт-я́
Instrumentalis	дуб-ом	кон-ém	шкóл-ою	пісн-ею	на́ці-єю	вікн-óm	пóл-ем	житт-я́м
Locatief (на/у)	дуб-і	кон-і́	шкóл-і	пісн-і	на́ці-ї	вікн-і́	пóл-і	житт-і́
Vocatief	дуб-є	кóн-ю	шкóл-о	пісн-є	на́ці-є	вікн-ó	пóл-є	житт-я́

MEERVOUD	MANNELIJK		VROUWELIJK			ONZIJDIG		
	Hard	Zacht	hard	Zacht	–ія	Hard	Zacht	–я
Nominatief	дуб-і́	кóн-і	шкóл-и	пісн-і́	на́ці-ї	вікн-а	пол-я́	житт-я́
Genitief	дуб-ів	кóн-ей	шкіл	пісéнь	на́ці-й	вікон	піль	житт-ів
Datief	дуб-ám	кóн-ям	шкóл-ам	пісн-я́м	на́ці-ям	вікн-ам	пол-я́м	житт-я́м
Accusatief	дуб-і́	кóн-ей	шкóл-и	пісн-і́	на́ці-ї	вікн-а	пол-я́	житт-я́
Instrumentalis	дуб-áми	кóн-ями	шкóл-ами	пісн-я́ми	на́ці-ями	вікн-ами	пол-я́ми	житт-я́ми
Locatief (на/у)	дуб-áх	кóн-ях	шкóл-ах	пісн-я́х	на́ці-ях	вікн-ах	пол-я́х	житт-я́х
Vocatief	дуб-і́	кóн-і	шкóл-и	пісн-і́	на́ці-ї	вікн-а	пол-я́	житт-я́

Harde en zachte varianten

Het bovenstaande standaardparadigma contrasteert de harde en zachte varianten waardoor het verschil tussen beide uitgangscategorieën in de verfvorm wordt gezet. De harde uitgangen beginnen met de overeenkomstige harde klinkers (а, у, о, и) daar waar de zachte vormen uitgangen krijgen die beginnen met hun zachte tegenhangers (я, ю, ї, і). Een uitzondering hierop is de uitgangsklinker -о die geen onmiddellijke zachte variant kent en in de zachte vormvarianten vervangen wordt door de tevens harde klinker 'е'. Met uitzondering van de nominatief en accusatief krijgen ook de onzijdige substantieven op de harde klinker 'е' een zachte uitgang (tenzij de stam eindigt op een sisklank). De vrouwelijke substantieven op -іа illustreren de spellingsregel dat de geïllustreerde -ї en -є na een klinker voorkomen.

Klinkeralternaties

Het toevoegen of wegvallen van uitgangen kan een invloed hebben op de stamklinkers. Wanneer de lettergreep zich openstelt door toevoeging van een uitgang, kan de stamklinker -і- naar -о- of -е- alterneren, zoals de verbuiging van кінь (*paard*) illustreert. Dit alternatieproces hoeft niet altijd plaats te vinden. Wanneer er al een open lettergreep in de nominatief voorkomt, blijft de -і- onveranderd doorheen het paradigma zoals bij пісня (*lied*). Vandaar dat deze klinkeralternatie zich voornamelijk bij de mannelijke substantieven zonder uitgang voordoet. Omgekeerd kan het wegvallen van een uitgang leiden tot een gesloten lettergreep, waardoor de -о- of -е- tot een -і- alterneert (шкóла – шкіл).

Klemtoonschema's

De klemtoon of het woordaccent kan worden ingedeeld in drie klemtoonschema's: vaste stamklemtoon (bv. шкóла), vaste uitgangsklemtoon (bv. життя́) en een verspringende klemtoon. De eerste twee klemtoonschema's zijn aldus te voorspellen door de klemtoon in het woordenboek op te zoeken. De laatste groep kan in zogenaamde orthografische woordenboeken worden nagegaan.¹³ Het bovenstaande standaardschema illustreert de substantieven met een verspringende klemtoon: de klemtoon kan wijzigen van stamklemtoon naar uitgangsklemtoon en omgekeerd naargelang het getal. De substantieven дуб, пісня en поле hebben een vaste stamklemtoon in het enkelvoud, en een vaste uitgangsklemtoon in het meervoud. Вікно́ en кінь hebben daarentegen een vaste uitgangsklemtoon in het enkelvoud, en een vaste stamklemtoon in het meervoud. Er bestaan geen regels die de lettergreepverschuivingen voorspellen.

- De standaardverbuiging van flexieklasse [3] wijkt af van de hierboven besproken flexieklassen [1] en [2]. De derde flexieklasse bestaat uitsluitend uit zachte vrouwelijke substantieven en kent een vereenvoudigd verbuigingsschema waarbij de Gsg, Dsg, Asg, Lsg, Npl, Apl en Vpl dezelfde vorm op -і krijgen. Merk op dat er zich een medeklinkerverdubbeling voordoet in de Isg.

NAAMVAL	ENKELVOUD	MEERVOUD
NOMINATIEF	ті́нь	ті́ні
GENITIEF	ті́ні	ті́ней
DATIEF	ті́ні	ті́ням
ACCUSATIEF	ті́нь	ті́ні
INSTRUMENTALIS	ті́нню	ті́нями
LOCATIEF	на/у ті́ні	на/у ті́нях
VOCATIEF	ті́не	ті́ні

¹³ Zoals het online woordenboek 'Slovník Oekraïny', te raadplegen op <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>

- Flexieklasse [4] bestaat uit twee groepen onzijdige substantieven met een stamuitbreiding doorheen het verbuigingsschema.

De eerste groep kent een stamuitbreiding met behulp van het tussenvoegsel **–ен–**. Behalve in die gevallen waar de vorm gelijk is aan de nominatief enkelvoud (accusatief en vocatief) doet zich een stamuitbreiding voor. Het typevoorbeeld is ім'я (*voornaam*):

NAAMVAL	ENKELVOUD	MEERVOUD
NOMINATIEF	ім'я	іменá
GENITIEF	імені	імен
DATIEF	імені	іменáм
ACCUSATIEF	ім'я	іменá
INSTRUMENTALIS	іменем	іменáми
LOCATIEF	на/в імені	на/в іменáх
VOCATIEF	ім'я	іменá

De tweede groep van flexieklasse [4] kent een stamuitbreiding met behulp van het tussenvoegsel **–ат–** (**–ят–**). Het gaat meestal om dierenjongen, waarvan лоша (*veulen*) als typevoorbeeld kan dienen:

NAAMVAL	ENKELVOUD	MEERVOUD
NOMINATIEF	лошá	лошáта
GENITIEF	лошáти	лошáт
DATIEF	лошáті	лошáтам
ACCUSATIEF	лошá	лошáта
INSTRUMENTALIS	лошáм	лошáтами
LOCATIEF	на/у лошáті	на/у лошáтах
VOCATIEF	лошá	лошáта

In wat volgt wordt de vorming en het gebruik van elke naamval afzonderlijk uit de doeken gedaan.

2.3 Nominatief - Називний відмінок

De nominatief is de basisnaamval waarin alle substantieven voorkomen in het woordenboek. De naamval 'benoemt' (lat. nominare) het subject in de zin en geeft met andere woorden aan wie of wat de handeling uitvoert. De nominatiefvorm geeft niet alleen informatie over de functie in de zin (onderwerp, gezegde) maar onthult ook het woordgeslacht. Het Oekraïens kent namelijk geen lidwoorden waarvan het woordgeslacht zou kunnen worden afgeleid zoals in het Nederlands. De nominatiefstam dient daarenboven als uitgangspunt voor de vorming van alle andere naamvallen.

2.3.1 Vorming van de nominatief en het woordgeslacht - рід

Het Oekraïens kent drie geslachten, namelijk het mannelijke (чоловічий рід), vrouwelijke (жіночий рід) en onzijdige geslacht (середній рід). Daarnaast bestaat er een kleine groep tweeslachtige woorden (спільний рід). Het geslacht van zelfstandige naamwoorden kan in de regel worden afgeleid van het wordeinde.

- Vrouwelijke substantieven eindigen in de regel op –a of –я (na een zachte medeklinker of een klinker).

Hard	Betekenis	Zacht	Betekenis
сестра́	<i>zus</i>	стаття́	<i>artikel</i>
шко́ла	<i>school</i>	земля́	<i>grond</i>
кві́тка	<i>bloem</i>	ши́я	<i>nek</i>
кни́га	<i>boek</i>	ко́місія	<i>commissie</i>

Een heel aantal vrouwelijke substantieven, namelijk de substantieven van flexieklasse [3] heeft geen uitgang en eindigt op een zacht teken tenzij de spellingsregels dit niet toelaten. Dit laatste is het geval bij substantieven op labialen, sisklanken, velaren of op de medeklinker < p >. De zelfstandige naamwoorden op –ість, die meestal een abstracte betekenis hebben (vgl. Ndl. substantieven op –heid), zijn altijd vrouwelijk.

сі́ль	<i>zout</i>	річ	<i>ding</i>
ві́повідь	<i>antwoord</i>	кров	<i>bloed</i>
ро́ль	<i>rol</i>	любо́в	<i>liefde</i>
залéжність	<i>afhankelijkheid</i>	ніч	<i>nacht</i>
бі́льшість	<i>meerderheid</i>	верф	<i>werf</i>

- Mannelijke woorden eindigen in de regel op een harde medeklinker.

бра́т	<i>broer</i>
чолові́к	<i>man</i>
хло́пчик	<i>jongen</i>
буді́нок	<i>gebouw</i>
ді́м	<i>huis</i>

Sommige mannelijke substantieven eindigen op –o. Het gaat in dit geval steeds om personen.

ба́тько	<i>vader</i>
та́то	<i>papa</i>
дя́дько	<i>oom</i>

Die substantieven op –o volgen het reguliere verbuigingsschema van flexieklasse [2M]. De vocatief blijft gelijk aan de nominatief en eindigt op –o. De bezielde accusatief krijgt in het enkelvoud de reguliere uitgang op –a die gelijk is aan de genitiefvorm. De accusatief/genitief meervoud kan echter een nuluitgang vertonen (тат), vergelijkbaar met onzijdige substantieven. Dit is niet altijd het geval: Ба́тько krijgt de reguliere mannelijke uitgang op –ів.

NAAMVAL	ENKELVOUD	MEERVOUD	ENKELVOUD	MEERVOUD
NOMINATIEF	та́то	та́ти	ба́тько	ба́тькі
GENITIEF	та́та	тат	ба́тька	ба́тьків
DATIEF	та́тові	та́там	ба́тькові	ба́тька́м
ACCUSATIEF	та́та	тат	ба́тька	ба́тьків
INSTRUMENTALIS	та́том	та́тами	ба́тьком	ба́тька́ми
LOCATIEF	на/у та́тові	на/у та́тах	на/у ба́тькові	на/у ба́тька́х
VOCATIEF	та́то	та́ти	ба́тку	ба́тькі

Een klein aantal mannelijke substantieven behoort tot flexieklasse [1] en eindigt op –a. Ze kunnen eenvoudig onderscheiden worden van de vrouwelijke substantieven op –a aangezien de substantieven van de klasse [1M] altijd verwijzen naar mannelijke personen. Het gaat veelal om voornamen zoals:

Мико́ла	<i>Mikola</i> (vgl. <i>Nicholas</i>)
Мики́та	<i>Mikita</i>

Aangezien het om mannelijke substantieven gaat, blijven de bijhorende adjectieven de mannelijke vorm behouden. Het substantief zelf wordt echter volledig verbogen volgens het vrouwelijke paradigma op –a (flexieklasse [1]). Zo klinkt de aanspreking van Mikola Ivanovitsj in de vocatief als volgt: “Дорогий Мико́ло Іва́новичу!”.

NAAMVAL	ENKELVOUD	MEERVOUD
NOMINATIEF	Мико́ла	Мико́ли
GENITIEF	Мико́ли	Мико́л
DATIEF	Мико́лі	Мико́лам
ACCUSATIEF	Мико́лу	Мико́л
INSTRUMENTALIS	Мико́лою	Мико́лами
LOCATIEF	на/у Мико́лі	на/у Мико́лах
VOCATIEF	Мико́ло	Мико́ли

Een groep mannelijke substantieven van de flexieklasse [2M] eindigt op een zacht teken of een historisch zachte medeklinker, waarna het zachte teken niet meer voorkomt in de moderne Oekraïense spelling (na de medeklinker < p >, labialen, sisklanken en velaren)¹⁴. Aangezien ze tot flexieklasse twee behoren, volgen ze de reguliere zachte verbuiging van die klasse. In verhouding tot de vrouwelijke substantieven van flexieklasse [3] is deze groep mannelijke substantieven beperkter in omvang.

готе́ль	<i>hotel</i>	па́лець	<i>vinger</i>
коментáр	<i>commentaar</i>	ви́борець	<i>kiezer</i>
дощ	<i>regen</i>	вогóнь	<i>vuur</i>

¹⁴ Zie hoofdstuk 1

Tweeslachtige substantieven van flexieklasse [1T] zijn zelfstandige naamwoorden die afhankelijk van de persoon naar wie het verwijst tot het mannelijk dan wel het vrouwelijk geslacht behoren. Ongeacht het eigenlijke geslacht, worden de substantieven verbogen volgens het grammaticale woordgeslacht.

VROUWELIJK WOORDGESLACHT		MANNELIJK WOORDGESLACHT	
листоно́ша	postbode	доце́нт	docent
голова́	hoofd	хіру́рг	chirurg
сирота́	wees	ме́неджер	manager

Het eigenlijke geslacht kan achterhaald worden door de woordelijke context. Het onderstaande voorbeeld illustreert dit. Het substantief голова́ (*hoofd*) kan zowel naar een mannelijk als een vrouwelijk afdelingshoofd verwijzen. In dit voorbeeld kan men van het adjectief (op de mannelijke uitgang –oro) afleiden dat het om een man gaat, hoewel het grammaticale woordgeslacht vrouwelijk is (eindigt op –a).

Він є бізнес-партне́ром нинішнього голови́ відді́лу. *Hij is de zakenpartner van het huidige afdelingshoofd.*

In tegenstelling tot de tweeslachtige substantieven met een vrouwelijk woordgeslacht, komt het adjectief bij de mannelijke substantieven overeen met het woordgeslacht van het substantief. In die gevallen kan het werkwoord in de verleden tijd het eigenlijke geslacht verraden.

Пе́ред цим новопризначе́ний дире́ктор працюва́ла в управлі́нні культу́ри міськóї ра́ди. *Voordien werkte de nieuw aangestelde directeur in het cultuurbestuur van de stadsraad.*

- De grootste groep onzijdige zelfstandige naamwoorden eindigt op –o. De zachte varianten eindigen op –e of –я (–a na een harde sisklank). Een deel van de substantieven op die laatste uitgangscategorie behoren tot flexieklasse [4].

вікно́	<i>raam</i>
я́блуко	<i>appel</i>
по́ле	<i>veld</i>
прі́звище	<i>familienaam</i>
облі́ччя	<i>gelaat, gezicht</i>
завда́ння	<i>opdracht</i>
життя́	<i>leven</i>
і́м'я	<i>voornaam (flexieklasse 4)</i>
курча́	<i>kuiken (flexieklasse 4)</i>

De onzijdige zelfstandige naamwoorden op –я (flexieklasse [2N]) kunnen op basis van twee kenmerken onderscheiden worden van de vrouwelijke substantieven op –я (flexieklasse [1F]): een dubbele medeklinker en werkwoordafleidingen. Bij de onzijdige substantieven gaat er namelijk vaak een verdubbelde medeklinker aan de uitgang vooraf. Er bestaan slechts enkele uitzonderingen waarbij

vrouwelijke substantieven met een dubbele stammedeklinker voorkomen, met name стаття (*artikel*) en рілля (*geploegd veld*). Bovendien zijn de onzijdige substantieven op –я in vele gevallen afgeleid van werkwoorden.

ONZIJDIG SUBSTANTIEF	BETEKENIS	WERKWOORD
знанн ^я	kennis	знáти ^і
облічч ^я	gezicht	облічіти ^р
весілл ^я	huwelijk	веселіти ^і
співчутт ^я	medeleven	співчувáти ^і

Samengevat bestaat elk substantief uit een stam en een eventuele uitgang. De mogelijke nominatiefuitgangen zijn in het enkelvoud –а, –я, –о, –е. De eindmedeklinker van de nominatiefstam, samen met de eventuele uitgang geeft informatie over het al dan niet zachte karakter van het substantief, wat als basis dient voor de vorming van alle andere naamvallen.

Nominatief meervoud

In de nominatief meervoud krijgen de **mannelijke en vrouwelijke** substantieven in de regel de uitgang –и als de stam hard is, en –і als de stam zacht is of eindigt op een sisklank (ж, ч, щ, ш).

Hard		Zacht		Sisklank	
Nsg	Npl	Nsg	Npl	Nsg	Npl
кнїга	кнїги	пїсня	пїсні	кущ (m)	кущї
кїмнатá	кїмнати	земл ^я	зémлі	пóдорож (f)	пóдорожі
дуб	дубї	кїнь	кóні	ніч (f)	ночі
сад	садї	учїтель	учїтелі	кáша	кáші
брат	братї	купéць	купці	мерéжа	мерéжі
бéрег	берегї	любóв (f)	любóві	дощ (m)	дощї

Indien een klinker voorafgaat aan de uitgang wordt –ї toegevoegd.

Mannelijk		Vrouwelijk	
Nsg	Npl	Nsg	Npl
гай	гаї	Надія	Надії
край	краї	шїя	шїї
музéй	музéї	комїсія	комїсії

De **onzijdige** substantieven op –о krijgen in de regel een meervoudsvorm op –а. De onzijdige substantieven op –е krijgen de uitgang –я na een zachte medeklinker en –а na een harde sisklank (ж, ч, щ, ш).

Nsg	Npl	Betekenis	Nsg	Npl	Betekenis
дэрево	дэрэва ¹⁵	<i>boom</i>	мóре	моря́	<i>zee</i>
вікно́	ві́кна	<i>raam</i>	сэ́рце	серця́	<i>hart</i>
село́	сэ́ла	<i>dorp</i>	прі́звище	прі́звища	<i>gezicht</i>

De onzijdige substantieven op –я blijven in de nominatief meervoud ongewijzigd. Zo valt de meervoudsvorm van het substantief заняття́ (*les - lessen*) samen met het enkelvoud in de nominatiefvorm. Het adjectief en/of werkwoord kunnen aldus het onderscheid tussen enkelvoud en meervoud helpen maken.

Тодішні важкі рішення були єдино
правильними.

*De toenmalige moeilijke beslissingen waren de
enige juiste.*

Substantieven met stamuitbreiding

Een aantal substantieven krijgen een stamverlenging in de nominatief meervoud:

- Het onregelmatige substantief ма́ти (flexieklasse [3F])

Het substantief ма́ти (*moeder*) vormt een uitzondering binnen de flexieklasse [3F]. Er treedt namelijk een stamuitbreiding op met het tussenvoegsel –ер–, gevolgd door de zachte meervoudsuitgang –і.

ма́ти матері́ *moeder*

Deze stamuitbreiding zet zich door in het hele verbuigingschema:

NAAMVAL	ENKELVOUD	MEERVOUD
NOMINATIEF	ма́ти	матері́
GENITIEF	ма́тері	матері́в
DATIEF	ма́тері	матеря́м
ACCUSATIEF	ма́тір	матері́в
INSTRUMENTALIS	ма́тір'ю	матеря́ми
LOCATIEF	на/у ма́тері	на/у матеря́х
VOCATIEF	ма́ти	матері́

Merk op dat zodra de lettergreep sluit, de –е– naar –і– alterneert. Bovendien verschilt de Nsg uitzonderlijk van de Asg

- De onzijdige substantieven van flexieklasse [4N]

Een klein aantal onzijdige substantieven met een nominatiefvorm op –м'я vormt een eerste aparte subgroep binnen flexieklasse [4N]. In het meervoud treedt er bij die woordgroep een verlenging op tussen de stam en de reguliere uitgang op –а. De nominatief meervoud eindigt bij deze groep op –ена.

ім'я́ іменá *voornaam*
плém'я племенá *volksstam*

¹⁵ Merk op dat via de klemtoonverschuiving een onderscheid gemaakt wordt met de genitief enkelvoud (infra.)

Een tweede kleine groep onzijdige substantieven met stamuitbreiding binnen de flexieklasse [4N] krijgt een tussenvoegsel –аг– (–яг–). Het gaat meestal om dierenjongen zoals курча́ (*kuiken*), часня́ (*meeuwenjong*), лоша́ (*veulen*), каченя́ (*eendenkuiken*). In de nominatief meervoud krijgen ze de volgende vormen:

курча́	курча́та	лоша́	лоша́та
часня́	часня́та	каченя́	каченя́та

De meervoudsvormen van het vrouwelijke substantief дівчи́на (*meisje*) behoren uitzonderlijk ook tot deze groep. Zo levert de nominatief meervoud de vorm дівча́та (*meisjes*) op.

Substantieven met stamverandering

Er bestaan heel wat onregelmatige meervoudsvormen waarbij zich een stamverandering voordoet.

друг – дру́зі	<i>vriend – vrienden</i>
кві́тка – кві́ти	<i>bloem – bloemen</i>
дити́на – ді́ти	<i>kind – kinderen</i>
люди́на – лю́ди	<i>mens – mensen</i>
о́ко – о́чі	<i>oog – ogen</i>
не́бо – небеса́	<i>hemel – hemelen</i>
чу́до – чудеса́	<i>wonder – wonderen</i>

De substantieven op –ин verliezen dit suffix vaak in het meervoud

росі́янин – росі́яни	<i>Rus – Russen</i>
христия́нин – христия́ни	<i>Christen – Christenen</i>
селя́нин – селя́ни	<i>boer – boeren</i>

maar dit is niet altijd het geval:

грузи́н – грузи́ни	<i>Georgiër – Georgiërs</i>
осети́н – осети́ни	<i>Ossetiër – Ossetiërs</i>

2.3.2 Gebruik van de nominatief

- **Onderwerpfunctie**

De nominatief wordt in de eerste plaats gebruikt om het onderwerp van een zin aan te duiden. Het biedt een antwoord op de vraag ‘wie of wat voert de handeling uit?’

Дядько працює	<i>Oom werkt</i>	Хто працює?	<i>Wie werkt?</i>
Тато читає	<i>Papa leest</i>	Хто читає ?	<i>Wie leest?</i>
Сестра грає	<i>Zus speelt</i>	Хто грає ?	<i>Wie speelt?</i>
Книга лежить	<i>Het boek ligt</i>	Що лежить?	<i>Wat ligt?</i>

- **Naamwoordelijk gezegde**

De nominatief komt ook voor in het naamwoordelijk deel van het gezegde waarbij het werkwoord ‘zijn’ is weggelaten.¹⁶ Dit geldt zowel voor adjectief- als substantiefgezegden. Merk op dat de adjectieven in naamval, getal en geslacht overeenkomen met het substantief.

Ти моя́ любóв, ти моя́ печáль. *Jij [bent] mijn liefde en mijn verdriet.*

Дід висóкий і худій. *Grootvader [is] groot en mager.*

Моє́ ім'я́ Антiн. *Mijn (voornaam) [is] Anton.*

Vaak schrijft men een koppelteken in gezegdes zonder werkwoord om aan te duiden dat het werkwoord ‘zijn’ is weggelaten.

Кнiга – джерелó знáнь. *Het boek [is] de bron van kennis.*

Вiн – моє́ житт'я́ і спóкiй. *Hij [is] mijn leven en toeverlaat.*

De nominatief komt ook vaak voor in combinatie met aanwijzende voornaamwoorden zonder werkwoord.

То мiй друг Олексáндр. *Dit [is] mijn vriend Oleksandr.*

А це тво́я ма́ма? *En dat [is] jouw mama?*

Чи́я то кнiга? *Wiens boek [is] dat?*

In gezegdes waarbij het werkwoord ‘zijn’ niet is weggelaten, of wanneer een koppelwerkwoord het onderwerp met het predicaat verbindt, treedt de nominatief in concurrentie met de instrumentalis. De nominatiefvorm wordt gebruikt wanneer het gezegde een ongebonden proces beschrijft.¹⁷ Dit wil zeggen dat het proces zich niet tot een bepaalde tijdsperiode beperkt, noch dat er een verandering van toestand plaatsvindt. Als die twee voorwaarden vervuld zijn, congrueert het naamwoordelijk deel van het gezegde (predicaat) met het onderwerp. Het predicaat krijgt aldus dezelfde naamval, geslacht en getal als het onderwerp waar het naar verwijst.

Vergelijk:

Хлóпець був красiвий.	De jongen was mooi. (en hij is het nog steeds)
Дiвчiна була́ красiва.	Het meisje was mooi. (en zij is het nog steeds)

Wanneer er echter een verandering in toestand optreedt, is de instrumentalis van toepassing.

Вiн був моiм дрyгом.	Hij was mijn vriend. (nu niet meer).
Дiвчiну знайшли мёртвою в овочёвому кiоску, де вона́ працювала́ продавце́м.	Het meisje werd dood aangetroffen in de groentekiosk waar ze als verkoopster werkte.

¹⁶ Over het weglaten van het werkwoord ‘zijn’ in de tegenwoordige tijd, raadpleeg hoofdstuk 6 (6.2.1)

¹⁷ Zie Richardson, 2006 voor een gedetailleerde studie van de verschillende gebruikstoepassingen van de instrumentalis.

Uit de context moet blijken waarom die toestand is veranderd, bijvoorbeeld omwille van een ruzie in het eerste voorbeeld, of overlijden in het tweede.

In passieve constructies met deelwoorden komt het object van de actieve zin in de nominatief te staan. Het predicaat congrueert in getal, naamval en geslacht met het onderwerp als het om een ongebonden tijdsperiode gaat. In beide onderstaande voorbeelden staat het gebouw er nog steeds:

Стадіон був збудований в 1970 році.

Het stadium werd in het jaar 1970 gebouwd.

Церква була збудована в римському стилі.

De kerk werd in de romaanse stijl gebouwd.

Indien het gezegde een verandering van toestand inhoudt, of naar een afgebakende tijdsperiode verwijst, komt het predicaat in de instrumentalis te staan.

Vergelijk:

Соба́ка вийшов з води́ срі́бний.

De zilverkleurige hond kwam uit het water.

Соба́ка вийшов з води́ срі́бним.

De hond kwam zilverkleurig uit het water.

In het eerste voorbeeld beschrijft het predicaat de onveranderde toestand van de hond, namelijk dat hij zilverkleurig is, zowel voordat als nadat hij uit het water kwam. Het tweede voorbeeld daarentegen schetst een situatieverandering, waarbij de hond zilver kleurde toen hij uit het water kwam.

Het verschil tussen de nominatief en de instrumentalis kan ook een onderscheid tussen eenmaligheid versus gewoonte aangeven:

Ми танцюємо п'яні.

We zijn dronken aan het dansen.

Ми танцюємо п'яними.

We dansen dronken.

De eerste variant in de nominatief beschrijft de staat waarin de dansers zich bevinden. In combinatie met de instrumentalis krijgt 'we dansen dronken' de nuance van een gewoonte dat 'we altijd dansen als we dronken zijn.' Het gaat om een afgebakende periode waardoor een correlatie ontstaat tussen de twee activiteiten.

2.4 Genitief - Родовий відмінок

De genitief of tweede naamval drukt in zijn basisbetekenis een bezitsrelatie uit zoals het Nederlandse ‘des vaderlands’ of ‘opa’s werkkamer’. Nederlandse van–bepalingen zoals ‘het boek van vader’ worden bijgevolg vaak vertaald door een genitiefvorm. Naast die basisbetekenis gebruikt men de genitief tevens voor delen van een geheel aan te geven, de zogenaamde partitieve genitief, alsook bij ontkenningen. Heel wat voorzetzels en werkwoorden gaan bovendien gepaard met een genitiefvorm. Hierna wordt eerst ingegaan op hoe die genitief tot stand komt, waarna de verschillende gebruikstoepassingen van de tweede naamval toegelicht worden.

2.4.1 Vorming van de genitief

Genitief enkelvoud

Net als bij de nominatief verschillen de uitgangen naargelang het woordgeslacht en getal. In het enkelvoud krijgen de harde mannelijke substantieven een uitgang op **–a** of **–y** toegevoegd aan de nominatiefstam. De zachte varianten **–я** en **–ю** komen voor bij mannelijke substantieven op een zachte medeklinker of na een klinker. Er bestaat geen algemene regel die de keuze tussen **–a** dan wel **–y** exact voorspelt. De correcte genitiefuitgang staat aangegeven in het woordenboek en dient bij elk woord afzonderlijk te worden gememoriseerd.

Toch bestaan er een aantal richtlijnen die enige houvast bieden. De mannelijke substantieven die naar een persoon verwijzen (inclusief op **–o**) krijgen steeds de uitgang **–a** (**–я**). De overgrote meerderheid mannelijke onbezielde substantieven krijgt een **y**-uitgang. Van die regel wijken een aantal woorden met gemeenschappelijke betekenis af: fruit en groenten, eetgerei, lichaamsdelen, planeten, voertuigen, leenwoorden, muziekinstrumenten alsook dagen en maanden eindigen vaak op **–a**.

Nsg	Gsg	Nsg	Gsg
брат	братá	газ	га́зу
син	сі́на	у́ряд	у́ряду
хло́пчик	хло́пчика	парла́мент	парла́менту
Петро́	Петра́	дош	дошу
дя́дько	дя́дька	Мож	Мо́жу
ба́тько	ба́тька	Лош	Ло́шу
па́лець	па́льця	вогóнь	вогнію́
гість	го́стя	готéль	готéлю
жі́тель	жі́теля	край	кра́ю

Voorbeelden van onbezielde mannelijke substantieven die in de genitief vaak eindigen op **–a**

Lichaamsdelen: ніс – но́са (*neus*); dagen van de week: вівто́рок – вівто́рка (*dinsdag*); maanden: ве́ресень – ве́ресня (*september*); fruit: абрикóс – абрикóса (*abrikoos*); groenten: огіро́к – огірка́ (*komkommer*); leenwoorden: комп'ю́тер – комп'ю́тера (*computer*); voertuigen: авто́бус – авто́буса (*autobus*); muziekinstrumenten: гобóй – гобо́я (*hobo*)

De onzijdige substantieven op –o krijgen in de regel de uitgang –a; daar waar de onzijdigen op –e de uitgang –я krijgen (–a na harde sisklank).

Nsg	Gsg	Betekenis
дéрево	дéрева	<i>boom</i>
мóре	мóря	<i>zee</i>
сéрце	сéрця	<i>hart</i>
прі́звище	прі́звища	<i>familienaam</i>

De onzijdige substantieven die in de nominatief op –я eindigen blijven ongewijzigd in de genitief enkelvoud.

життя́	для життя́	<i>voor het leven</i>
забезпéчення	для забезпéчення	<i>voor de veiligheid</i>

De onzijdige substantieven van flexieklasse [4] krijgen uitgangen op –ені of –яти (–ати na een harde sisklank) naargelang de stamverlenging.

Nsg	Gsg	Nsg	Gsg	Nsg	Gsg
плéм'я	плéмені	ім'я	імені	вім'я	вімені
лошá	лошáти	теля́	теля́ти	порося́	порося́ти

De vrouwelijke zelfstandige naamwoorden met een harde uitgang krijgen in de regel de uitgang –и; de substantieven op een zachte nominatiefuitgang krijgen de zachte variant –і. Na een apostrof of klinker wordt de laatste uitgang geïjoterd tot –ї.

Harde uitgang		Zachte uitgang	
Nsg	Gsg	Nsg	Gsg
робóта	робóти	пра́ця	пра́ці
війна́	війні́	річні́ця	річні́ці
краї́на	краї́ни	пі́сня	пі́сні
еконóміка	еконóміки	сім'я́	сім'ї́

Vrouwelijke substantieven op –ія krijgen als gevolg van de voorafgaande klinker steeds een geïjoterde zachte uitgang op –її.

NOMINATIEF ENKELVOUD	GENITIEF ENKELVOUD	BETEKENIS
ко́пія	ко́пії	kopie
поді́я	поді́ї	gebeurtenis
еконóмія	еконóмії	besparing
конкурéнція	конкурéнції	concurrentie

комбінація	комбінації	combinatie
організація	організації	organisatie
інтеграція	інтеграції	integratie

Uitgangloze vrouwelijke nomina (flexieklasse [3]) krijgen de gangbare zachte uitgang op **-і**. Merk op dat de abstracte substantieven op **-ість** alterneren naar **-ост-** zodra de lettergreep zich opent onder invloed van de toevoeging van een uitgang.

Nsg	Gsg	Nsg	Gsg
ро́зповідь	ро́зповіді	ніч	но́чі
важли́вість	важли́вості	кров	крóві
відповідáльність	відповідáльності	зу́стріч	зу́стрічі

Genitief Meervoud

De genitief meervoud kent de volgende mogelijke uitgangen: een **nuluitgang**, **-ів (-іів)** en **-ей**. Daar waar de nuluitgang hoofdzakelijk bij vrouwelijke en onzijdige substantieven voorkomt, komt de uitgang **-ів (-іів)** voor bij mannelijke en onzijdige substantieven. De verdeling van de uitgang **-ей** ligt verspreid over de vrouwelijke en mannelijke substantieven. Toch kan de basisuitgang voor elk geslacht vastgesteld worden, waarop evenwel relatief veel uitzonderingen voorkomen. Een verdere onderverdeling op basis van de klankomgeving (hard/zacht) kan echter de voorspelbaarheid verhogen. We vertrekken per woordgeslacht van de algemene regel, waarna we de ladder afdalen naar specifieke subgroepen en uitzonderingen.

In de genitief meervoud is de basisuitgang voor **mannelijke** nomina van flexieklasse [2], **-ів (-іів** na klinker) en dit voor zowel harde als zachte stammen.

HARD		ZACHT	
Nsg	Gpl	Nsg	Gpl
дуб	дубі́в	фестива́ль	фестива́лів
депутáт	депутáтів	учі́тель	учителі́в
сніг	снігі́в	день	днів
дім	домі́в	покупéць	покупці́в
ніж	ножі́в	трамва́й	трамва́їв
дош	дощі́в	герóй	герóїв
м'яч	м'ячі́в	напі́й	напо́їв

Een klein aantal substantieven binnen de groep mannelijke nomina, meestal op zachte medeklinker, krijgt echter de uitgang **-ей** in plaats van de gebruikelijke uitgang **-ів**.

кінь	ко́ней	гро́ші	гро́шей
гість	гостéй	лю́ди	люде́й

Vrouwelijke nomina van flexieklasse [1] en **onzijdige** nomina van flexieklasse [2] krijgen in de genitief meervoud een **nuluitgang**. Bij het verdwijnen van de nominatiefuitgang kan zich een klankalternatie voordoen van de stamklinker -o- of -e- tot -i-. Bovendien kan een vluchtige klinker verschijnen wanneer de stam op meerdere medeklinkers eindigt, meestal in samenstelling met de velare medeklinker ‘к’ (–кн–, –кч–, –жк–). Als een zachte klinker wegvalt in de nuluitgang blijft de zachte klankomgeving echter behouden door middel van een zacht teken. De spellingsregels verhinderen echter dat het zachte teken geschreven wordt na de medeklinker < p >, labialen, velaren en sisklanken (cfr. hoofdstuk 1. ‘Het zachte teken’).

GENITIEF MEERVOUD VAN SUBSTANTIEVEN MET	VROUWELIJK		ONZIJDIG	
	Nsg	Gpl	Nsg	Gpl
STAM OP HARDE MEDEKLINKER	рука́	рук	яблуко	яблук
	трава́	трав	місто	міст
	ковдра	ковдр	дерево	дерев
STAM OP ZACHTE MEDEKLINKER	ву́лиця	ву́лиць	со́нце	сонць
	пра́ця	праць	перехрестя	перехресть
	зозу́ля	зозу́ль	прізвище	прізвищ
KLINKERALTERNATIE	сльоза́	сліз	сло́во	слів
	ві́года	вігід	плече́	пліч
	коро́ва	корів	по́ле	пі́ль
VLUCHTIGE KLINKER (HARD)	дочка́	до́чок	лі́жко	лі́жок
	кістка	кісто́к	вікно́	вікон
	зірка	зіро́к	крі́сло	крі́сел
VLUCHTIGE KLINKER (ZACHT)	ліка́рня	ліка́рень	се́рце	серде́ць, серць
	земля́	земель	щупа́льце	щупалець
	пове́рхня	пове́рхонь	колі́нця	колі́нця
VLUCHTIGE KLINKER + ALTERNATIE	війна́	во́єн		

Enkele onregelmatige vrouwelijke en onzijdige substantieven krijgen een stamverandering.

Nsg	Gpl	Betekenis
гра	і́гор	<i>spel</i>
се́рце	серде́ць	<i>hart</i>
скло	сте́кол	<i>glas</i>

De onzijdige substantieven op **dubbele medeklinker + я** ontdubbelen die medeklinker maar de zachte klankomgeving blijft behouden dankzij de toevoeging van het zachte teken indien de spellingsregels het toelaten (niet na de medeklinker < p >, labialen, velaren en sisklanken).

NOMINATIEF	GENITIEF MEERVOUD	BETEKENIS
пита́ння	пита́нь	vraag
рі́шення	рі́шень	beslissing
засі́дання	засі́дань	zitting, vergadering

підборі́ддя	підборі́дь	kin
облі́ччя	облі́ч	gezicht
роздо́ріжжя	роздо́ріж	wegkruising

De onzijdige substantieven van flexieklasse [4] met een stamverlenging (–ен– / –ат–) krijgen tevens een nuluitgang, maar dan ten opzichte van de nominatief meervoud waar de stamverlenging al heeft plaatsgegrepen.

NOMINATIEF MEERVOUD	GENITIEF MEERVOUD	BETEKENIS
лоша́та	лоша́т	veulens
орля́та	орля́т	arendsjongen
хлоп'я́та	хлоп'я́т	jongeren
іме́на	іме́н	namen
племена́	племе́н	volkeren

Ook bij de onzijdige naamwoorden bestaan er echter een aantal uitzonderingen die de uitgang –ів krijgen.

Nsg	Gpl	Nsg	Gpl
підпі́лля	підпі́ллів	подві́р'я	подві́р'їв
по́биття́	по́биттів	мо́ре	мо́рів

De **vrouwelijke** substantieven **op –ія** krijgen een nuluitgang.¹⁸ De jotering blijft echter behouden. De uitgang –ія is eigenlijk een optelsom van de lettertekens [i + й + a], waarbij de nuluitgang impliceert dat de –a wegvalt in de genitief meervoud en aldus –ий overblijft. Dit mechanisme geldt bij uitbreiding voor alle substantieven op een klinker + я.

NOMINATIEF	GENITIEF MEERVOUD	BETEKENIS
істо́рія	істо́рий	geschiedenis, verhaal
тради́ція	тради́цій	traditie
комі́сія	комі́сій	commissie
демокра́тія	демокра́тій	democratie
ситуа́ція	ситуа́цій	situatie
проду́кція	проду́кцій	productie
са́нкція	са́нкцій	sanctie
ши́я	ши́й	nek
фе́я	фей	fee

Een groep substantieven van flexieklasse [2F] wijkt af van de regel en krijgt een uitgang op –ей.

¹⁸ Vaak gaat het om internationale leenwoorden, die in het Nederlands meestal op –tie eindigen

Nsg	Gpl	Betekenis
стаття́	статте́й	<i>artikel</i>
сім'я́	сіме́й	<i>gezin</i>
свиня́	свине́й	<i>varken</i>
ми́ша	мише́й	<i>muis</i>

De vrouwelijke nomina van flexieklasse [3F] krijgen de uitgang **-ей**. De vrouwelijke naamwoorden op **-ість** krijgen omwille van de uitgang een klinkerverschuiving van **-i-** naar **-o-**. Merk op dat de klinkeralternatie zich niet steeds voordoet.

NOMINATIEF ENKELVOUD	GENITIEF MEERVOUD	BETEKENIS
ві́дповідь	ві́дповідей	antwoord
ті́нь	ті́ней	schaduw
сі́ль	соле́й	zout
домо́вленість	домо́вленостей	akkoord
дія́льність	дія́льностей	activiteit, functie
ра́дість	ра́достей	vreugde
зу́стріч	зу́стрічей	ontmoeting
ніч	ноче́й	nacht
річ	рече́й	ding
по́дорож	по́дорожей	reis

2.4.2 Gebruik van de genitief

In deze sectie overlopen we de verschillende gebruikstoepassingen van de genitief naargelang de functie in de zin.

- **Possessieve Genitief**

De genitief kan een bezitsrelatie weergeven die overeenkomt met de Nederlandse bezitsgenitief op **-s** of de omschrijvende van-bepalingen.

Кни́га ба́тька

Het boek van vader / vaders boek

Стеногра́ма пленарних засіда́нь Верховної Ра́ди Украї́ни.

Het stenogram van de plenaire zittingen van het Oekraïense parlement.

Яко́го ко́льору її пла́ття? (Nsg ко́лір)

Welke kleur heeft haar jurk? [Lett. Van welke kleur is haar jurk?]

- **Partitieve genitief**

De partitieve genitief drukt een deel uit van een geheel. Bijgevolg komt deze vorm vaak na een hoeveelheidsbepalend bijwoord, adjectief of telwoord voor.

Ша́фа займа́ла дуже ба́гато місця́.

De kast nam heel veel plaats in.

Він має масу можливостей.

Hij heeft een massa mogelijkheden.

Ти знаєш більше слів ніж я.

Jij kent meer woorden dan ik.

Є багато питань.

Er zijn veel vragen.

Більше 90% рішень Європейського С'уду не виконуються.

Ruim 90% van de beslissingen van het Europese hof worden niet uitgevoerd.

Справа має дуже мало спільного з правосуддям.

De zaak heeft zeer weinig te maken met rechtvaardigheid.

Bij ontelbare goederen komt de genitief ook voor zonder hoeveelheidsbepaling om aan te geven dat het om een deel van het geheel gaat. Dit gebruik kan gecontrasteerd worden met de accusatief die verwijst naar het geheel. Vergelijk:

Я випив молока^G.

Ik heb wat melk gedronken.

Я випив чарку^A горілки.

Ik heb het (hele) glaasje wodka leeggedronken.

- **De genitief van ontkenning**

Na een ontkenning komt het lijdend voorwerp in de regel in een genitiefvorm te staan. Vergelijk de volgende zinsconstructies:

Максім має комп'ютер.

Maxim heeft een computer.

Його сестра не має комп'ютера.

Zijn zus heeft geen computer.

Він п'є каву.

Hij drinkt koffie.

Я не п'ю кави.

Ik drink geen koffie.

Het ontkende lijdend voorwerp komt echter niet altijd in de genitief te staan. De ontkenning genitief kan een bijkomende nuance weergeven van volledige afwezigheid van het object (geen enkel argument, geen enkele zin). De accusatief daarentegen geeft aan dat het object als dusdanig nog bestaat (het associatieverdrag, politiek).

Немає жодних аргументів, щоб не ратифікувати угоду^A про асоціацію з ЄС.

Er is geen enkel argument om het associatieverdrag met de EU niet te ratificeren.

Більше немає сенсу вести політику^A, жодного економічного сенсу.

Het heeft geen zin meer om politiek te voeren, geen enkele economische zin.

- **De genitief van tijd**

De genitief kan tevens een tijdsbepaling weergeven. Anders dan in het Nederlands, waar de genitief nog is overgebleven in onbepaalde tijdsconstructies zoals 's morgens en 's zaterdags geeft de genitief in het Oekraïens een bepaalde datum weer:

20 лютого	<i>op 20 februari</i>	25 липня	<i>op 25 juli</i>
27 червня	<i>op 27 juni</i>	4 жовтня	<i>op 4 oktober</i>

Merk op dat лютий (*februari*) als adjectief verbogen wordt. Met uitzondering van februari en november (листопад) eindigen alle maanden in de nominatief op –ень (червень) met een vluchtige klinker in de genitief.

De genitief blijft niet beperkt tot de dag en de maand, maar strekt zich uit over de hele tijdsbepaling zoals volgende voorbeelden illustreren:

Одинадцятого вересня дві тисячі першого року був здійснений найбільший в історії лю́дства терористичний акт. *Op 11 september 2001 werd de grootste terroristische aanslag in de geschiedenis van de mensheid gepleegd.*

Наступного понеділка, 22 грудня, в Україну для переговорів по Донбасу має прийти президент Казахстану Нурсултан Назарбаєв. *Volgende maandag, 22 December, zal de president van Kazachstan, Nursultan Nazarbajev, naar Oekraïne komen voor onderhandelingen over het Donetskbekken.*

Якого числа ти летіш до Бельгії? *Op welke datum vlieg je naar België?*

- **De bezitsconstructie [y + genitief]**

Het werkwoord ‘hebben’ kan ook uitgedrukt worden met behulp van de constructie ‘y + genitief’ al dan niet gevolgd door de derde persoon van het werkwoord ‘zijn’ (є).

У Вас є українські гроші? *Heeft u Oekraïens geld?*

У Андрія є совість? *Heeft Andriy een geweten?*

У мене болить живіт. *Ik heb buikpijn.*

У музиканта багато платівок і записів. *De muzikant heeft veel langspeelplaten en opnames.*

De ontkenning krijgt de vorm [y + genitief + немає] gevolgd door het lijdend voorwerp in de genitief.

У Христіни немає українських грошей *Kristina heeft geen Oekraïens geld.*

У нього немає совісті. *Hij heeft geen geweten.*

- **Rectie: Werkwoorden gevolgd door genitief**

Heel wat werkwoorden, al dan niet gevolgd door een vast voorzetsel, gaan samen met de genitief (rectie). Het is onmogelijk exhaustief te zijn, waardoor hieronder slechts een selectie van werkwoorden met genitief kan worden weergegeven. Het woordenboek biedt raad wat betreft de rectie van werkwoorden.

WERKWOORDVERBINDING	BETEKENIS
вимагати ^і / вимогти ^р чогось	iets vereisen, nodig hebben
бажати ^і комусь чогось	iemand iets wensen
потребувати ^і чогось	iets nodig hebben

ма́ти бажáння, охóту до чо́гось	zin hebben in iets
готува́тися до чо́гось	zich voorbereiden op iets
входи́ти до чо́гось	behoren tot iets
бра́ти ^і щось до ува́ги	iets in overweging nemen
почина́ти ^і з чо́гось	van iets beginnen
виходи́ти ^і з чо́гось	uitgaan van iets
відмовля́тися ^і / відмови́тися ^р від чо́гось	afzien van, weigeren
призводи́ти ^і / призвести́ ^р до чо́гось	leiden tot iets
вимага́ти ^і / вимогти́ ^р від чо́гось / когóсь	eisen van iets / iemand
використóвувати́ся ^і для чо́гось	gebruiken voor iets

Hierna volgen enkele toepassingen die werkwoorden met genitiefverbindingen illustreren:

Лікува́ння **вимагає часу** і терпіння.

Genezen vraagt tijd en geduld.

Добра́ніч, і **солóдких** тобі **снів!**

Goede nacht en (ik wens) je zoete dromen!

Для збалансува́ння власного бюджету, Росія **потребує ці**н на на́фту бі́льшо́ \$100 за ба́рель.

Rusland heeft een olieprijs van bijna \$100 per vat nodig om het eigen budget te balanceren.

З чо́гось треба **почина́ти!**

Je moet ergens beginnen!

Ма́ємо **виходи́ти** з на́шого націона́льного законода́вства і норм міжна́родного пра́ва.

We moeten uitgaan van onze nationale wetgeving en internationale rechtsnormen.

Чо́му ми ма́ємо **відмовля́тися від** держа́вного регулюва́ння ці́н?

Waarom moeten we afzien van staatsgereguleerde prijzen?

Гру́бе пору́шення пра́вил ру́ху **призвелó** до ДТП.

Een grove overtreding van de verkeersregels heeft tot een ongeval geleid.

Тре́нери за́вжди **від нас вимага́ють**, щоб ми гра́ли максима́льно агресі́вно з пер́ших хвилі́н.

De trainers eisen altijd van ons dat we maximaal agressief spelen vanaf de eerste minuten.

Як ти **готу́єшся до іспиті́в?**

Hoe bereid jij je voor op de examens?

2.5 Datief - Давальний відмінок

De datief of derde naamval geeft het meewerkend voorwerp (indirect object) in de zin weer. In het Nederlands is het meewerkend voorwerp op te sporen door de vraag '(Aan/voor) wie/wat + gezegde + onderwerp + lijdend voorwerp' te stellen. In het Oekraïens wordt dit zindsdeel weergegeven door de datief. Een voorbeeld maakt dit duidelijk.

Кому Руслан дає книгу?

Aan wie geeft Ruslan het boek?

Руслан дає хлопцеві книгу.

Ruslan geeft het boek aan de jongen.

Naast het meewerkend voorwerp komt de datief ook vaak voor om het onderwerp van onpersoonlijke zinnen uit te drukken. Hierna wordt eerst ingegaan op de vorming, waarna het gebruik uitgebreid aan bod komt.

2.5.1 Vorming van de datief

Datief enkelvoud

De datiefuitgangen **-ові / -еві / -єві** regeren bij de mannelijke substantieven van flexieklasse [2]. In de regel krijgen mannelijke substantieven op harde medeklinker de uitgang **-ові**. Daarnaast bestaat de parallelle uitgang **-у**. In het woordenboek is terug te vinden welk van de twee vormen de meest gangbare is.

дуб	дубові / дубу
сніг	снігові / снігу
інженер	інженерові / інженеру

Mannelijke substantieven van flexieklasse [2] op **-о** krijgen tevens de uitgang **-ові / -у**.

батько	батькові / батьку
тато	татові / тату

De zachte mannelijke substantieven van flexieklasse [2] krijgen de uitgangen **-єві / -ю**

NOMINATIEF SG	DATIEF SG	BETEKENIS
житель	жителеві / жителю	inwoner
гість	гостеві / гостю	gast
вогонь	вогнєві / вогню	vuur
покупець	покупцеві / покупцю	koper, consument

Na een klinker volgen de uitgangen **-єві / -ю**

NOMINATIEF SG	DATIEF SG	BETEKENIS
край	краєві / краю	land
гай	гаєві / гаю	bosje
музей	музею / музеєві	museum
трамвай	трамваю / трамваєві	tram

De onzijdige substantieven van flexieklasse [2] op harde stammedeklinker krijgen de uitgang **-y**.

Nsg	Dsg	Betekenis
вікно́	вікну́	<i>raam</i>
паливо́	паливу́	<i>brandstof</i>
лю́дство	лю́дству	<i>mensheid</i>
прі́звище	прі́звищу	<i>familienaam</i>
ві́че	ві́чу	<i>bijeenkomst, meeting</i>
ло́же	ло́жу	<i>bed</i>

De onzijdige substantieven van flexieklasse [2] op zachte klinker (e ; я) krijgen de zachte uitgang **-ю**.

по́ле	по́лю	<i>veld</i>
мо́ре	мо́рю	<i>zee</i>
се́рце	се́рцю	<i>hart</i>
облі́ччя	облі́ччю	<i>gezicht, gelaat</i>
рі́шення	рі́шенню	<i>beslissing</i>
зна́ння	зна́нню	<i>kennis</i>

De onzijdige substantieven van flexieklasse [4] krijgen daarentegen de uitgang **-і** na de gebruikelijke stamverlenging (–ат– of –ен–).

лоша́	лоша́ті	<i>veulen</i>
ягня́	ягня́ті	<i>lam</i>
порося́	порося́ті	<i>big</i>
теля́	теля́ті	<i>kalf</i>
ві́м'я	ві́мені	<i>uier</i>
плéм'я	плéмені	<i>volk</i>
ті́м'я	ті́мені	<i>kruin (van het hoofd)</i>

De vrouwelijke en mannelijke zachte en harde substantieven van flexieklasse [1] alsook de vrouwelijke substantieven van flexieklasse [3] eindigen op **-і** (vgl. locatief).

Nsg	Dsg	Betekenis
шко́ла	шко́лі	<i>school</i>
водá	води́	<i>water</i>
Мики́та	Мики́ті	<i>Mikita (mannelijke voornaam)</i>
бі́льшість	бі́льшості	<i>meerderheid</i>
гото́вність	гото́вності	<i>bereidheid</i>
ві́повідь	ві́повіді	<i>antwoord</i>
кров	кро́ві	<i>bloed</i>

Bij de vrouwelijke substantieven op de velare medeklinkers **к, г, х** treedt er een klankalternatie op onder invloed van de toevoeging van de zachte uitgang **-і**.¹⁹ De wordeinden **-ка, -га, -ха** alterneren daarbij naar **-ці, -зі, -сі**.

Nsg	Dsg	Betekenis
ногá	ноз'і	<i>been</i>
пóдруга	пóдрузі	<i>vriendin</i>
рукá	руц'і	<i>hand</i>
кáртка	кáртці	<i>kaart</i>
мúха	мúсі	<i>vlieg</i>

De vrouwelijke substantieven op 'klinker + я' krijgen de uitgang **-ї** onder invloed van de voorafgaande klinker.

інфля́ція	інфля́ції	<i>inflatie</i>
мр'я́	мр'ї́	<i>droom</i>
збрóя	збрóї	<i>wapen</i>
фе́я	фе́ї	<i>fee</i>

Datief meervoud

De meervoudsvormen krijgen naargelang de klankomgeving de harde uitgang op **-ам**, of de zachte variant op **-ям**, ongeacht het woordgeslacht of de flexieklasse.

FLEXIEKLASSE	NOMINATIEF ENKELVOUD	DATIEF MEERVOUD	BETEKENIS
1F hard	мúха	мúхам	vlieg
1F sisklank	гру́ша	гру́шам	peer
1F zacht	стат'я́	стат'я́м	artikel
1F op klinker	реа́кція	реа́кція́м	reactie
2M hard	бригади́р	бригади́рам	brigadier
2M sisklank	дошч	дошча́м	regen
2M zacht	красе́нь	красе́ням, красе́ням	knappe man
2M op klinker	музе́й	музе́ям	museum
2N hard	хúтро	хúтрам	bont
2N sisklank	ві́че	ві́чам	raad
2N zacht	побит'я́	побит'я́м	afstraffing
3F	сі́ль	со́лям	zout
3F op labiaal	верф	ве́рфя́м	scheepswerf
4N -ен-	плéм'я	племена́м	stam
4N -ат- / -ят-	гуся́	гуся́там	gans

¹⁹ Merk op dat deze klankalternatie overeenkomt met de locatief. Bij die laatste naamval ondervinden de mannelijke substantieven echter ook een klankalternatie aangezien ook zij in de locatief een zachte uitgang op **-і** krijgen.

Merk op dat de onzijdige substantieven van klasse [4] steeds harde uitgangen kennen omwille van de harde klankomgeving van de stamverlenging.

2.5.2 Gebruik van de datief

- **Meewerkend voorwerp (indirect object)**

In de basisbetekenis geeft de datief het indirect object weer in een zin. Het biedt een antwoord op de vraag '(Aan/voor) wie/wat + gezegde + onderwerp + lijdend voorwerp'. De voorzetsels aan/voor zijn in het Nederlands optioneel, maar kunnen steeds voor het meewerkend voorwerp geplaatst worden. In het Oekraïens krijgt het meewerkend voorwerp in de regel geen voorzetsel. De datiefvorm op zich is voldoende om het meewerkend voorwerp te lokaliseren, al kunnen constructies met het voorzetsel *для* + *genitief* (voor) tevens voorkomen. De volgende voorbeeldzinnen illustreren het gebruik van het meewerkend voorwerp (in het vet aangegeven).

Проведення Антитерористичної операції на Донбасі щодня коштує **українському бюджету** 100 млн грн.

De anti-terroristische operatie in het Donetskbekken kost (aan) het Oekraïense budget elke dag 100 miljoen grivna's.

Навіщо ти **їй** дав слово?

Waarom heb je haar het woord gegeven?

Київський вуличний театр дарував радість **дітям-сіротам**.

Het Kyivse straattheater schonk vreugde aan de weeskinderen.

Я буду змушений пропонувати **парламенту** прийняти рішення.

Ik zal genoodzaakt zijn het parlement voor te stellen een beslissing te nemen.

Хто пам'ятає, про що політики говорили **своїм виборцям**?

Wie herinnert zich wat de politici (aan) hun kiezers hebben gezegd?

Від усього серця бажаю **Вам/тобі** щастя й здоров'я!

Uit heel mijn hart wens ik u/jou geluk en gezondheid!

- **Datief als subject in onpersoonlijke zinnen**

Zinnen die uitdrukken **hoe een subject zich voelt** worden in het Oekraïens vaak door de constructie *datief + bijwoord/onpersoonlijk werkwoord* omschreven. Het gevoel (fysiek, psychisch) is als het ware niet volledig in handen van het subject, waardoor het zich *aan* het subject voordoet. In Nederlandse vertaling kan die nuance echter verloren gaan doordat het subject in de onderwerppositie volledige controle lijkt te hebben over dat gevoel. Ook in het Nederlands kan deze 'onvangbaarheid' echter worden vertaald met behulp van een eveneens onpersoonlijke 'het-zin', al klinkt dit soms hoogdravend.

Мені однаково чи буду я жить в Україні чи ні.

Het is me om het even of ik in Oekraïne zal leven of niet. (T. Shevchenko)

Нам важко без тебе.

We hebben het moeilijk zonder jou. / Het valt ons zwaar zonder jou.

Марії жарко й некомфортно.

Maria heeft het warm en voelt zich ongemakkelijk / Het is Maria te warm en onaangenaam.

Йому шкода, що він так багато працював.

Het spijt hem dat hij zo veel werkte.

Мені було приємно з вами познайомитися.

Het was me aangenaam met jullie kennis te maken.

Daarnaast zijn er onpersoonlijke zinnen die aangeven dat **iemand iets (niet) bevalt**. Niet alleen combinaties met een infinitief zijn hier mogelijk, maar ook onderwerpconstructies. Let hierbij op dat het onderwerp in de Nederlandse vertaling verwijst naar de datiefvorm in het Oekraïens. Het lijdend voorwerp in de Nederlandse vertaling komt in de Oekraïense zin in de nominatief te staan. Aangezien het werkwoord zich aanpast aan het onderwerp, zal ook de persoonsvorm overeenkomen met het grammaticale onderwerp. Het gaat om de volgende vaakvoorkomende constructies:

комусь подóбатися ¹ щось (N.)	(aan) iemand iets bevallen
комусь набрида́ти ¹ / набри́днути ^P щось (N.)	genoeg van iets hebben
Він мені подóбається.	<i>Hij bevalt mij. (Ik heb hem graag)</i>
Мені набри́дли зима́ й о́сінь. Мені набри́дли сніг і дощі. Хоті́лось трі́шки гаря́чого со́нця.	<i>Ik heb genoeg van de winter en de herfst. Ik heb genoeg van sneeuw en regen. Ik zou een beetje warme zon willen.</i>

Die laatste zin is een voorbeeld van een constructie waarbij iemand aangeeft (**geen**) **zin te hebben in** iets (хоті́тися). Zowel constructies met infinitief als nominatief/genitief zijn mogelijk. Constructies met de genitief vragen een werkwoord in de derde persoon onzijdig, wat in de verleden tijd duidelijk wordt. De werkwoordsvormen zijn echter beperkt tot de 3de enkelvoud en meervoud. Na een ontkenning volgt een genitief.

комусь (не) хóчеться / хоті́лось	zin hebben in
комусь лінь (+ infinitief)	lui zijn te

Полі́тикам дуже ба́гато хоті́лось би зроби́ти.	<i>De politici zouden heel veel willen doen.</i>
Мені хóчеться бу́ти там де ти.	<i>Ik wil graag daar zijn waar jij bent.</i>
Виклада́чеві не хóчеться споко́ю.	<i>De onderwijzer heeft geen zin in rust.</i>
Але мені́ так лінь уже́ шука́ти.	<i>Och, ik ben het al zo beu te zoeken.</i>

In andere gevallen kan een onpersoonlijke zin met het subject in de datief een **noodzaak** uitdrukken. Opnieuw lijkt de oorzaak van die noodzakelijkheid van buitenaf te komen. Het gaat om de constructies ‘datief + *тре́ба/потрі́бно/довело́ся* + infinitief (moeten).’

Світові́й еконо́міці потрі́бно ще 10 ро́ків для ви́ходу з кри́зи.	<i>De wereldeconomie heeft nog 10 jaar nodig om uit de crisis te raken.</i>
Мені́ тре́ба відві́дати мої́х украї́нских партне́рів.	<i>Ik moet mijn Oekraïense partners bezoeken.</i>
Я сів не на той тролéйбус. Шкода́, що Вам довелóся чекáти.	<i>Ik nam de foute trolleybus. Het is spijtig dat u heeft moeten wachten.</i>

Noodzakelijkheid kan ook sterker en directer uitgedrukt worden door persoonlijke zinnen met verschillende Oekraïense varianten van het modale werkwoord ‘moeten’: мусити¹; повинен/повінна/повінне/повінні; ма́ти of het zachtere modale bijwoordelijke equivalent обов'язково. Dergelijke constructies geven een verplichting weer die een normatieve regel weerspiegelen. Het werkwoord мусити drukt veruit de sterkste verplichting uit.

Ти мусиш бу́ти до́брим по відно́шенню до старі́х люде́й.	<i>Jij moet attent zijn ten opzicht van oudere mensen.!</i>
Для всту́пу у НА́ТО Украї́на по́винна модернізува́ти свою́ а́рмію.	<i>Om tot de NAVO toe te treden moet Oekraïne haar leger moderniseren.</i>
Робі́ те, що ма́єш робі́ти.	<i>Doe dat wat je moet doen.</i>
Ми обов'язково переживемо́ ці тяжкі́ часі́!	<i>We zullen de moeilijke tijden zeker overleven!</i>

• Leeftijd

Uitdrukken hoe oud je bent gebeurt tevens met een datiefconstructie.

Скільки тобі́ ро́ків?	<i>Hoe oud ben jij?</i>
Мені́ два́дцять шість ро́ків.	<i>Ik ben 26 jaar.</i>
Мико́лі три ро́ки	<i>Mikola is drie jaar.</i>

• Werkwoordverbindingen met Datief

Heel wat werkwoorden gaan gepaard met een datief, meestal vergezeld van andere naamvallen. De volgende tabel geeft een overzicht van enkele vaakvoorkomende werkwoordconstructies met datief.

WERKWOORDVERBINDING	BETEKENIS
дава́ти ¹ / дати ^P <i>кому́сь що́сь</i> (A)	iemand iets geven
оби́цяти ¹ <i>кому́сь що́сь</i> (A)	iemand iets beloven
допомага́ти ¹ / допомогти ^P <i>кому́сь чо́мось</i> (I)	iemand met iets helpen
відповідáти ¹ / відповісти ^P <i>чому́сь</i>	aan iets beantwoorden
погро́жувати ¹ / погрози́ти ^P <i>кому́сь чо́мось</i> (I)	iemand met iets bedreigen
бажа́ти ¹ <i>кому́сь що́сь</i> (A)	iemand iets wensen
пропонува́ти ¹ <i>кому́сь що́сь</i> (A)	iemand iets voorstellen
по/дзвони́ти ; телефо́нувати ^{1P} <i>кому́сь</i>	iemand bellen/telefoneren
пробачáти ¹ / пробачити ^P <i>кому́сь що́сь</i> (A)	iemand iets vergeven
дові́ряти ¹ / дові́рити ^P <i>кому́сь / чому́сь</i>	iemand / iets vertrouwen
приді́ляти ¹ / приді́лити ^P <i>ува́гу чому́сь / кому́сь</i>	aandacht besteden aan iets / iemand
гра́ти ¹ <i>на ру́ку кому́сь</i>	iemand in de kaart spelen

Hierna volgen enkele toepassingen die het gebruik van de werkwoordverbindingen met datief (in het vet aangegeven) illustreren:

Я бажаю **Вам** успіху!

Ik wens u succes!

Я пропоную **вам** простий спосіб заробляти гроші.

Ik stel jullie een eenvoudige manier voor om geld te verdienen.

Санкції зашкодили **російській економіці** значно більше, ніж будь-хто міг очікувати.

De sancties hebben de Russische economie aanzienlijk meer schade toegebracht dan iemand had kunnen verwachten.

80 зі 134 кандидатів на посаду керівника не відповідають **вимогам** проєкту.

80 van de 134 kandidaten voor de directeursfunctie beantwoorden niet aan de eisen van het project.

Рада дозволила допомагати **постраждальним учасникам** Майдану, поки є необхідність.

De Rada heeft toegestaan om de slachtoffers onder de Maidan-deelnemers te helpen zolang dit noodzakelijk is.

Прем'єр Арсеній Яценюк заявив, що пригрозив **міністру** палива і енергетики **Володімиру Демчизину** відставкою.

De Eerste Minister Jatsenjoek heeft gezegd dat hij de minister van brandstof en energie, Volodimir Demtsjitsjin met ontslag heeft gedreigd.

Я **своїм виборцям** можу гарантувати одне: будемо чинити тиск на соціальні служби, для того, щоб вони виконували свої функції.

Ik kan mijn kiezers een ding garanderen: we zullen druk uitoefenen op de sociale diensten om ervoor te zorgen dat ze hun functies uitoefenen.

- **Datief bij een substantief**

Heel wat substantieven gaan hand in hand met de datief. Vaak gaat het om substantieven afgeleid van werkwoorden met eenzelfde datiefrectie.

Пам'ятник **Миколі Лісенку**

Standbeeld ter ere van Mykola Lysenko

Пташиний грип – загроза **людству**.

De vogelgriep is een bedreiging voor de mensheid.

2.6 Accusatief - Знахідний відмінок

De accusatief of vierde naamval wordt voornamelijk gebruikt om de functie van direct object (lijdend voorwerp) uit te drukken. De accusatief geeft met andere woorden degene die of datgene wat de werking van het gezegde ondergaat weer. Het direct object kan achterhaald worden door de vraagzin 'wie/wat + gezegde + onderwerp' te stellen. Het antwoord op deze vraag komt bijgevolg in de accusatief te staan. Volgende voorbeelden maken dit duidelijk.

Він співає **весёлу пісню**.

Hij zingt een vrolijk lied.

Що він співає? Весёлу пісню.

Wat zingt hij? Een vrolijk lied.

Вона побачила **мене**.

Zij had me gezien.

Кого вона побачила? Мене.

Wie had ze gezien? Mij.

Aangezien 'een vrolijk lied' het lijdend voorwerp uitmaakt, komt dit zindsdeel in het Oekraïens in de accusatief te staan. Merk op dat ook het vraagwoord in de naamval van de desbetreffende functie komt te staan. Zo staat 'хто' (*wie*) in het bovenstaande voorbeeld in de accusatief (кого). Dit is ook het geval voor 'що' (*wat*), al is dit niet zichtbaar aangezien de accusatiefvorm van onzijdige substantieven gelijk is aan de nominatiefvorm. In wat volgt komt eerst die vorming aan bod, waarna dieper wordt ingegaan op het gebruik van de accusatief. Naast het aanduiden van een lijdend voorwerp kent de accusatief ook nog andere toepassingen zoals tijds- en richtingsbepalingen.

2.6.1 Vorming van de accusatief

Accusatief enkelvoud

De vrouwelijke en mannelijke substantieven op –a /–я (flexieklasse [1]) krijgen in de regel de uitgang –y in een harde klankomgeving, en –ю in een zachte.

HARDE UITGANG			ZACHTE UITGANG		
Nominatief	Accusatief	Betekenis	Nominatief	Accusatief	Betekenis
ша́пка	ша́пку	hoed	пі́сня	пі́сню	lied
зима́	зиму́	winter	суддя́	суддю́	rechter
весна́	весну́	lente	стихі́я	стихію́	natuurramp
ту́ча	ту́чу	wolk	Наді́я	Надію́	Nadja
стрі́льба	стрі́льбу́	schot	ву́лиця	ву́лицю́	straat

Merk op dat het woordgeslacht domineert. Het tweeslachtige substantief суддя́ (*rechter*) krijgt steeds de vrouwelijke uitgang, zelfs als het woord naar een man verwijst.

De vrouwelijke substantieven van de flexieklasse [3F] blijven gelijk aan de nominatiefvorm.

NOMINATIEF	ACCUSATIEF	BETEKENIS
пові́сть	пові́сть	verhaal
по́дорож	по́дорож	reis
о́сінь	о́сінь	herfst
ніч	ніч	nacht

Mannelijke substantieven en de subcategorie 'bezieldheid'

In de regel is de accusatiefvorm van de mannelijke en onzijdige substantieven van flexieklasse [2] en de onzijdigen van flexieklasse [4]²⁰ gelijk aan de nominatiefvorm.

MANNELIJKE SUBSTANTIEVEN			ONZIJDIGE SUBSTANTIEVEN		
Nominatief sg	Accusatief sg	Betekenis	Nominatief sg	Accusatief sg	Betekenis
ліс	ліс	bos	світло	світло	licht
горód	горód	moestuin	прийняття	прийняття	aanvaarding
зустріч	зустріч	ontmoeting	рішення	рішення	beslissing
конво́й	конво́й	konvooi	по́ле	по́ле	veld
понеді́лок	понеді́лок	maandag	горі́ще	горі́ще	zolder
па́лець	па́лець	vinger	і́м'я	і́м'я	naam
автомо́бі́ль	автомо́бі́ль	auto	лоша́ [4N]	лоша́	veulen

Dit geldt echter niet voor mannelijke substantieven van flexieklasse [2] die naar personen en (volwassen) dieren verwijzen. Deze subcategorie 'bezielde mannelijke substantieven' krijgt in de accusatieffunctie een genitiefvorm. Precies omdat het om bezielde wezens gaat, eindigt de genitiefvorm bovendien steeds op –а (–я).

NOMINATIEF	ACCUSATIEF	BETEKENIS
ба́тько	ба́тька	vader
си́н	си́на	zoon
шахта́р	шахта́ря	mijnwerker
кі́т	кота́	kat
гі́сть	го́стя	gast

Een bezielde mannelijk lijdend voorwerp krijgt aldus een vorm gelijk aan de genitief:

Я ба́чу га́рного ко́ня. *Ik zie een mooi paard.*
 Ка́тя коха́є Ві́ктора. *Katja houdt van Victor.*

Accusatief meervoud

De accusatief meervoud valt bij *onbezielde* substantieven van alle flexieklassen samen met de nominatief meervoud. De basisuitgangen zijn dus net als in de nominatief meervoud –и in een harde klankomgeving, en –і (–ї na een klinker) in een zachte klankomgeving voor de vrouwelijke en mannelijke substantieven. De onzijdige substantieven krijgen –а (–я), evenwel met stamuitbreiding in flexieklasse [4].

FLEXIEKLASSE	NOMINATIEF ENKELVOUD	ACCUSATIEF PL = NOMINATIEF PL
1F hard	рі́ка	рі́ки
1F zacht	сте́ля	сте́лі

²⁰ Merk op dat dierenjongen niet onder de categorie 'bezieldheid' vallen.

1F klinker	мрія	мрії
2M hard	кордóн	кордóни
2M zacht	стілєць	стілцьці
2N hard	тіло	тіла
2N zacht	сєрце	серця
3F	тінь	тіні
4N –ен–	плєм'я	племенá
4N –ат– (–ят–)	щєня	щєнята

De *bezielde* substantieven daarentegen krijgen in de accusatieffunctie een vorm gelijk aan de genitief meervoud. Anders dan in het enkelvoud strekt de bezieldeidscategorie zich in het meervoud ook uit tot de vrouwelijke substantieven. Zoals volgend voorbeeld illustreert, krijgen vrouwelijke bezielde substantieven in de regel een nuluitgang (zie 2.4.1).

Що ти знаєш про жінóк?

Wat weet jij van vrouwen?

Запрошуємо всіх мам, бабúсь, сєстєр на святкóвий концерт, присвячений Міжнародному жінóчному дню.

We nodigen alle moeders, grootmoeders en zusters uit op het feestelijk concert toegewijd aan internationale vrouwendag.

De mannelijke substantieven krijgen dezelfde uitgangen als de genitief meervoud op –ів (–їв), –ей.

FLEXIEKLASSE	NOMINATIEF ENKELVOUD	ACCUSATIEF PL = GENITIEF PL
1F hard	рїба	риб
1F zacht	Марúся	Марúсь
1F op klinker	змїя	змїй
1M	Олєкса	Олєкс
1T	сиротá	сирїт
2M hard	студєнт	студєнтів
2M zacht	кїнь	кóней
2M op –о	бáтько	бáтьків
2M op klinker	герóй	герóїв

2.6.2 Gebruik van de accusatief

- **Direct object**

De accusatief wordt in de regel gebruikt om het direct object (lijdend voorwerp) aan te duiden.

Петрó покупáє червóну кúртку.

Petro koopt een rode jas.

Сьогóдні ми їмó капúсту.

Vandaag eten we kool.

Я хóчу розказáти бáйку.

Ik wil een verhaal vertellen.

Як чáсто ти бáчиш людєй розумніших за сєбє?

Hoe vaak zie je mensen die slimmer zijn dan jezelf?

Львівщина вшанує автора музики Державного Гімну України отця Михайла Вербицького. *De inwoners van Lviv zullen de componist, de vader van het volkslied, Michajlo Verbitski, eren.*

Я закликаю Росію поважати свої міжнародні зобов'язання. *Ik roep Rusland op zijn internationale verplichtingen na te komen.*

Він заявив, що ЄС має намір скасувати візовий режим для українців. *Hij verklaarde dat de EU van plan is het visumregime voor Oekraïners af te schaffen.*

• Accusatief van richting

De accusatief van richting biedt een antwoord op de vraag ‘waarheen?’ (куді?). Wanneer men in het Oekraïens een beweging naar een plaats wil uitdrukken, gebruikt men het voorzetsel **в/у** of **на** (*naar*) + **accusatief**.

Я ходжу **в** університет кожного дня. *Ik ga elke dag naar de universiteit.*

Чернець упав перед нею **на коліна** і підніс руки **вгору**. *De monnik viel voor haar op zijn knieën en stak zijn handen in de lucht.*

De nabijheid van een (voorafgaande of daaropvolgende) klinker bepaalt de keuze in het voordeel van **в**, daar waar **у** meestal gebruikt wordt wanneer het voorafgaande en daaropvolgende woord respectievelijk eindigt op en begint met een consonant. Vergelijk:

Поїдемо **в** зоопарк! *Laten we naar de dierentuin gaan!*

Порошенко летить **у** Бельгію. *Poroshenko vliegt naar België.*

De keuze tussen de voorzetsels **в/у** enerzijds en **на** anderzijds hangt af van de betekenis en de plaats/handeling waarnaar het substantief verwijst. Vooreerst is er een betekenisverschil. **В/у** kan vaak vertaald worden als ‘in’, het voorzetsel **на** heeft de betekenis ‘op’.

Я кладу котá **на** стіл. *Ik zet de kat op de tafel.*

Кіт заліз **у** коробку. *De kat is in de doos gekropen.*

Daarnaast verschilt het gebruik afhankelijk van de bestemming. Daar waar de voorzetselvarianten ‘**в/у**’ hoofdzakelijk voor afgesloten plaatsen/ruimtes (bv. gebouwen) worden gebruikt, komt ‘**на**’ voor bij open plaatsen (pleinen, straten,...) en activiteiten (bv. werk).

Тáто піде **в** аптэку. *Vader vertrekt naar de apotheek.*
Командіра бригади відправили **у** військову в'язницю. *Men heeft de commandant van de brigade naar de militaire gevangenis gestuurd.*

Вона йде **на** море з мамою та братиком. *Ze gaat naar de zee met (haar) mama en broertje.*

У Львові кілька тисяч студентів вийшли **на** вулицю. *In Lviv zijn enkele duizenden studenten de straat opgetrokken.*

Я ходжу **на** роботу щодня. *Ik ga dagelijks naar het werk.*

Він вішає картину **на** стіну. *Hij hangt het schilderij aan de muur.*

Opmerking: De beweging 'naar een plaats toe gaan' kan ook uitgedrukt worden door de constructie 'до + genitief'.

Акторка приїхала до міста з прем'єрою.

De actrice kwam naar de stad ter gelegenheid van de première.

Bij personen wordt hoofdzakelijk de constructie 'до + genitief' gebruikt.

Через поле, через гай йде до нас Миколай.

Doorheen het veld, doorheen het bos komt Nikolaas naar ons.

• Tijdsbepalingen

De accusatief van tijd zonder voorzetsel geeft de duur van een handeling weer.

Я вас чекав цілу годину!

Ik heb een heel uur op jullie gewacht!

Ми цілий день так сиділи, говорили і куріли.

We hebben zo de hele dag gezeten, gepraat en gerookt.

Ми вже рік разом.

We zijn al een jaar samen.

Хвилиночку, я вже виходжу!

Een minuutje, ik kom al naar buiten!

De accusatief kan ook een tijdsbepaling weergeven door middel van voorzetsels. De constructie 'в/у + accusatief' komt voor bij:

• Dagen van de week (дні тижня)

в/у понеділок	(op) maandag	в/у п'ятницю	(op) vrijdag
в/у вівторок	(op) dinsdag	в/у суботу	(op) zaterdag
в/у середу	(op) woensdag	в/у неділю	(op) zondag
в/у четвѐр	(op) donderdag		

• Andere tijdsbepalingen

в останній момент

op het laatste moment

в найближчі дні

in de volgende dagen

У той же період частка чорної металургії віросла.

In dezelfde periode nam het aandeel van de zware metallurgie toe.

Почекай хвилинку!

Wacht even! ('een minuutje')

• Rectie: werkwoorden gevolgd door accusatief

Een heel aantal werkwoorden, al dan niet gevolgd door een vast voorzetsel, heeft een vaste woordverbinding met de accusatief. Hieronder volgt een selectie van vaak voorkomende werkwoordverbindingen, waarna een aantal toepassingen de revue passeren.

WERKWOORDVERBINDING	BETEKENIS
бра́ти ^і /взя́ти ^р ініціати́ву	initiatief nemen
зверта́ти ^і / зверну́ти ^р ува́гу на <i>щось</i> / <i>кого́сь</i>	aandacht vestigen op iets / iemand
з/рості́ на <i>щось</i>	stijgen met iets
гра́ти ^і в <i>щось</i>	iets spelen (sport)
готува́ти ^і <i>щось</i> на <i>щось</i> (вечерю)	iets klaarmaken voor iets (het avondmaal)
ма́ти ^і пра́во на <i>щось</i>	recht hebben op iets
по/диві́тися на <i>щось</i>	kijken naar iets
по/чекáти на <i>щось</i> / <i>кого́сь</i>	wachten op iets / iemand
про/голосува́ти за <i>щось</i> / <i>кого́сь</i>	stemmen voor iets / iemand
ві́/піти за <i>щось</i> / <i>кого́сь</i>	drinken op iets iemand
по/ві́рити в/у <i>щось</i> / <i>кого́сь</i>	geloven in iets / iemand
по/дба́ти про <i>щось</i> / <i>кого́сь</i>	zorgen voor iets/iemand
по/дя́кувати <i>кому́сь</i> за <i>щось</i>	iemand bedanken voor iets
мо́ва (не) йде́ про <i>щось</i>	het gaat (niet) over iets

Hieronder volgen een aantal toepassingen waarbij de werkwoordconstructie in het vet wordt weergegeven:

За рішення **проголосувала** більшість членів комісії.

De meerderheid van de commissieleden stemde voor de beslissing.

Я хóчу **віпити** за ваше здоров'я та удачу.

Ik wil drinken op jullie gezondheid en succes.

Інвeстори **повірять в** Україну.

Investeerdere zullen in Oekraïne geloven.

Ми **говорили про** реформи, про очікування від українського уряду.

We hebben gesproken over hervormingen, over de verwachtingen van de Oekraïense regering.

Що **чекáє на** українців після виборів?

Wat staat de Oekraïners te wachten na de verkiezingen?

Влада **виправдовується за** арешти протестуючих.

De machthebbers verontschuldigen zich voor de arrestaties van manifestanten.

Дякуємо за матеріальну підтримку нашої роботи!

Bedankt voor de materiële steun van ons werk!

Австралія **потерпáє чéрез** лісові пожежі

Australië heeft te kampen met bosbranden.

Підвищення номінальної пенсії помітно **не вплинуло на** життєвий рівень населення.

De verhoging van het nominale pensioen beïnvloedde het welvaartsniveau van de bevolking niet merkbaar.

Держáва **дбає про** розвиток спорту.

De staat zorgt voor de ontwikkeling van de sport.

Розширення числа членів **пíде на** користь не тільки учáсникам, а й регіону в цілому.

De uitbreiding van het aantal leden komt niet alleen ten goede van de deelnemers, maar ook van de hele regio.

Радник мэра не зміг **відповісти на** запитання, коли ж запрацює така система

De raadgever van de burgemeester kon niet antwoorden op de vraag wanneer zo'n systeem in werking zal treden.

Він пропонує принципово по-іншому **подивітися на** цю проблему.

Hij stelt voor om principieel anders naar dat probleem te kijken.

Daarnaast zijn er werkwoordconstructies waarbij het onderwerp in de Nederlandse zin een accusatiefvorm krijgt in het Oekraïens. Het lijdend voorwerp in de Nederlandse zin komt in de Oekraïense zin in de nominatief te staan. Aangezien het werkwoord zich aanpast aan het onderwerp, zal ook de persoonsvorm overeenkomen met het grammaticale onderwerp. Het gaat om de volgende vaakvoorkomende constructie:

<i>когось</i> цікавити <i>щось</i> (N.)	zich voor/in iets interesseren
---	--------------------------------

Менé дуже цікавить погóда в Україні.

Ik interesseer me erg voor het weer in Oekraïne. (Ik ben geïnteresseerd in het weer in Oekraïne.)

Продавця зацікавила Вáша пропозиція.

De verkoper was geïnteresseerd in uw voorstel. (De verkoper vond uw voorstel interessant.)

- **Substantief + voorzetsel + accusatief**

Een heel aantal substantieven gaat samen met een voorzetsel gevolgd door een accusatief. Dit komt niet altijd overeen met het Nederlands, waar vaak geen voorzetsel gebruikt wordt.

ціна на газ

gasprijs

аргумéнти на підтрímку *чогось*

argumenten ter ondersteuning van iets

2.7 Instrumentalis - Орудний відмінок

De instrumentalis of vijfde naamval geeft in de eerste plaats een bepaling van middel weer. De naamval geeft het instrument weer waarmee een handeling wordt uitgevoerd. In het Nederlands worden dit soort bepalingen meestal weergegeven door het voorzetsel ‘met’. Naast deze basisfunctie van middel bestaat er een hele waaier aan gebruiksmogelijkheden. Alvorens hierop in te gaan, wordt de vorming besproken.

2.7.1 Vorming van de instrumentalis

Instrumentalis enkelvoud

Twee basisuitgangen –ом en –ою kenmerken de instrumentalis enkelvoud. In de regel krijgen de harde mannelijke en onzijdige substantieven van flexieklasse [2] de uitgang –ом. De vrouwelijke en mannelijke zelfstandige naamwoorden van flexieklasse [1] eindigen op –ою.

NOMINATIEF	INSTRUMENTALIS ENKELVOUD	BETEKENIS
на́дпис	на́дписом	opschrift
кордо́н	кордо́ном	grens
про́тяг	про́тягом	1) tocht 2) verloop
сло́во	сло́вом	woord
керівни́цтво	керівни́цтвом	leiding
о́ко	о́ком	oog
дити́на	дити́ною	kind
маршру́тка	маршру́ткою	minibusje
Мико́ла	Мико́лою	Mikola (mannelijke voornaam)

De zachte varianten van de mannelijke/onzijdige en vrouwelijke nomina krijgen respectievelijk de uitgangen –ем en –єю.

GESLACHT	NOMINATIEF	INSTRUMENTALIS ENKELVOUD	BETEKENIS
Mannelijk	контрòль	контрòлем	controle
	шахта́р ²¹	шахта́рем	mijnwerker
Onzijdig	мо́ре	мо́рем	zee
	про́звище	про́звищем	bijnaam
Vrouwelijk	пра́ця	пра́цею	werk
	їда́льня	їда́льнею	eetkamer

De vrouwelijke substantieven van flexieklassen [1] en [2] met een voorafgaande klinker krijgen de uitgang –єю. De mannelijke zelfstandige naamwoorden met een stam op een klinker krijgen de uitgang –ем.

²¹ Dit woord is historisch zacht, het zachte teken is verdwenen.

NOMINATIEF	INSTRUMENTALIS ENKELVOUD	BETEKENIS
шія	шією	nek
мрія	мрією	droom
історія	історією	geschiedenis, verhaal
музей	музеем	museum
трамвай	трамваєм	tram

De onzijdige substantieven van flexieklasse [2] op **-я** behouden deze klinker en krijgen in de instrumentalis enkelvoud de uitgang **-ям**.

NOMINATIEF	INSTRUMENTALIS ENKELVOUD	BETEKENIS
знання	знанням	kennis
весілля	весіллям	bruiloft, trouwfeest
передмістя	передмістям	voorstad
приєднання	приєднанням	toetreding
волóсся	волóссям	haar, haren

Mannelijke **familienamen** vormen een bijzondere groep binnen de flexieklasse [2]. Ze verbuigen zich als reguliere substantieven, behalve in de instrumentalis. In de instrumentalis kunnen de mannelijke familienamen de adjectiefuitgang **-им** krijgen. Het gaat in het bijzonder om mannelijke familienamen op **-ов, -ев (-ев), -ів (-їв), -ин, -ін (-ін)** zoals Бабкіним, Виноградовим (Nsg Виноградов), Звєгінцевим, Ільїнім, Ковалєвим (Nsg Ковалів), Лєсиним. Familienamen van niet-Slavische origine op **-ов, -ин, -ін** krijgen echter de gebruikelijke substantiefuitgang op **-ом**: Бóловом, Дáрвіном, Чáпліном.

De **vrouwelijke** substantieven van flexieklasse [3] krijgen in de regel de uitgang **-ю**. Er kunnen echter drie subgroepen onderscheiden worden. De eerste groep zijn de substantieven op een *zachte medeklinker waaraan ten minste nog een medeklinker voorafgaat*. Zij krijgen de uitgang **-ю**.

NOMINATIEF	INSTRUMENTALIS ENKELVOUD	BETEKENIS
готóвність	готóвністю	bereidheid
незалéжність	незалéжністю	onafhankelijkheid
чисéльність	чисéльністю	aantal
домóвленість	домóвленістю	overeenkomst, akkoord
більшість	більшістю	meerderheid
смерть	смєртю	dood
жовч	жóвчю	gal

Merk op dat de uitgang geen invloed heeft op de stamklinker **-і-**. Er volgt geen klinkeralternatie zoals in de andere naamvallen het geval is.

De tweede groep zijn de vrouwelijke substantieven die eindigen op een *zachte medeklinker voorafgegaan door een klinker*. In dit geval verdubbeld die medeklinker in de instrumentalis enkelvoud.

NOMINATIEF	INSTRUMENTALIS ENKELVOUD	BETEKENIS
тінь	ті́нню	schaduw
сі́ль	сі́ллю	zout
мо́лодь	мо́лоддю	jeugd
мі́дь	мі́ддю	koper
па́м'ять	па́м'яттю	herinnering, souvenir
ні́ч	ні́ччю	nacht
рі́ч	рі́ччю	rede
ро́зкіш	ро́зкішшю	luxe

Vrouwelijke substantieven op een *labiale zachte medeklinker* (б, п, в, м, ф) alsook op de *alveolare 'p'* vormen de derde groep. De basisuitgang –ю wordt bij deze subgroep van flexieklasse [3] voorafgegaan door een apostrof.

NOMINATIEF	INSTRUMENTALIS ENKELVOUD	BETEKENIS
любо́в	любо́в'ю	liefde
кро́в	кро́в'ю	bloed
кіно́вар	кіно́вар'ю	vermiljoen
верф	ве́рф'ю	werf

Instrumentalis Meervoud

In de regel krijgen alle substantieven, ongeacht hun geslacht of flexieklasse, de uitgang –**ами** als het om een harde klankomgeving gaat, en –**ями** in geval van een zachte klankomgeving.

MEERVOUD	KLANK	NOMINATIEF SG	INSTRUMENTALIS PL	BETEKENIS
Mannelijk	hard	телефо́н	телефо́нами	telefoon
	zacht	оли́вець	оли́вцями	potlood
	klinker	трамва́й	трамва́ями	tram
Onzijdig	hard	підпри́ємство	підпри́ємствами	onderneming
	4N	ягня́	ягня́тами	lam
	zacht	мі́сце	мі́сцями	plaats
Vrouwelijk	hard	зна́ння	зна́ннями	kennis
		ціна́	ці́нами	prijs
	zacht	бібліоте́ка	бібліоте́ками	bibliotheek
		домо́вленість	домо́вленостями	overeenkomst
		зу́стріч	зу́стрічами	ontmoeting
zachte labiaal	верф	ве́рф'ями	werf	
	klinker	ситуа́ція	ситуа́ціями	situatie

Een klein aantal substantieven eindigt in de instrumentalis uitzonderlijk op **-ми**. Het gaat vaak om zelfstandige naamwoorden die in de nominatief meervoud een stamverkorting ondergaan.

NOMINATIEF SG	NOMINATIEF PL	INSTRUMENTALIS PL	BETEKENIS
дитина	діти	дітьмі	kind
людина	люди	людьмі	mens
гуска	гуси	гусьмі	gans
курка	кури	курмі	kip
груда	груди	грудьмі	borst

2.7.2 Gebruik van de instrumentalis

- **Naamwoordelijk gezegde**

Zinnen die een eigenschap toeschrijven aan een onderwerp door middel van naamwoorden – hetzij adjectieven hetzij substantieven – worden naamwoordelijke gezegdes genoemd. In het Oekraïens komt de eigenschap die aan het onderwerp wordt toegekend in de instrumentalis te staan. De volgende koppelwerkwoorden verbinden dergelijke kenmerken aan het onderwerp en gaan samen met de instrumentalis:

INFINITIEF KOPPELWERKWOORD	BETEKENIS
бути ⁱ	zijn
являтися ⁱ (являюся, являєшся)	zijn (formeel taalgebruik)
ставати ⁱ (стаю, стаєш)/ стати ^p (стану, станеш)	worden
вважатися ⁱ (вважаюся, вважаєшся)	gelden als
виявлятися ⁱ (виявляюся, виявляєшся)/ виявитися ^p (виявлюся, виявишся)	blijken
називати ⁱ (-аю, -аєш)/ назвати ^p (-ву, -веш)	heten

De onderstaande toepassingen verduidelijken het gebruik van de instrumentalis (in het vet aangegeven) in combinatie met koppelwerkwoorden.

Україна є значним експортéром робóчої сiли.	<i>Oekraïne is een belangrijke exporteur van werkrachten.</i>
Для мене блог бóде дóброю пám'яттю .	<i>Voor mij wordt de blog een mooie herinnering.</i>
Його талáнт був очевiдним .	<i>Zijn talent was onmiskenbaar.</i>
Тiльки тодi стáне можливою ефектiвна борóтбá з корóпцiєю.	<i>Alleen dan zal de strijd tegen corruptie mogelijk worden.</i>
Енергетiчний шок став очевiдним i особлiво загрозливим у 2014 рóцi.	<i>De energieschok werd voelbaar en bijzonder dreigend in het jaar 2014.</i>
Тривóжне повiдóмлення про заминувáння виявилoся хiбним .	<i>De alarmerende bommelding bleek vals.</i>
Вiтрати, якi економiсти називáють неявними .	<i>Kosten die economen impliciet heten.</i>

- **Bepalingen**

De instrumentalis wordt bovendien in talloze bepalingen gebruikt. Hieronder volgen voorbeelden per type.

- Middel of instrument

Het instrument waarmee een handeling wordt uitgevoerd, komt in de instrumentalis te staan.

Я перший раз в житті летів літаком! *Ik heb voor het eerst in mijn leven met het vliegtuig gevlogen!*

Він їде поїздом до Києва. *Hij gaat met de trein naar Kiëv.*

Вони їдуть автобусом до роботи. *Zij gaan met de autobus naar het werk.*

Пишемо завдання не олівцем, а ручкою. *We schrijven de taak met een potlood, en niet met een pen.*

Він поранив ножом ліву руку. *Hij heeft zijn linker hand met een mes verwond.*

- Route

Bewegingen langsheen een route kunnen in de instrumentalis uitgedrukt worden. Het kan als een middel beschouwd worden waarlangs de handeling plaatsgrijpt.

Я хочу погуляти вулицями Києва. *Ik wil door de straten van Kyiv wandelen.*

Ми йдемо Хрещатиком. *We stappen langsheen de Chresjtsjatic-straat.*

- Manier, wijze

De manier waarop een handeling wordt uitgevoerd, kan in de instrumentalis uitgedrukt worden.

Індустрія туризму значною мірою страждає від переоціненого фράнка. *De toerismesector lijdt in aanzienlijke mate onder de overwaardering van de Frank.*

В Ўжгороді виготовили французький десерт – крокембуш, або, іншими словами, торт для аристократів. *In Oezjgorod heeft men een Frans dessert, croquembouche, klaargemaakt, met andere woorden taart voor aristocraten.*

Чи перетнули вони кордон законним шляхом, або з порушенням закону? *Zijn ze de grens wettelijk overgestoken, of door de wet te overtreden?*

- Werken als

Bij uitbreiding van wijze kan de instrumentalis ook een beroep uitdrukken.

Ким працює Ян ? *Welk beroep heeft Jan ? (Lett. Als wie werkt Jan ?)*

Ян працює директором підприємства. *Jan werkt als bedrijfsdirecteur.*

Бійці спецпідрозділу затримали молоду дівчину, яка працювала снайпером. *De speciale eenheden hebben een jonge vrouw opgepakt die als scherpschutter werkte.*

- Tijdsaanduiding zonder voorzetsel
 - Onafgebroken

De instrumentalis kan een onafgebroken periode weergeven.

Останніми місяцями соціальна напру́га в на́шому суспі́льстві сягну́ла краї́ньої межі. *De sociale spanning in onze samenleving bereikte de laatste maanden haar limieten.*

Судова́ проце́дура мо́же трива́ти ро́ками. *De gerechtelijke procedure kan jaren aanslepen.*

Чоти́ри буді́влі миттю охопи́в вогóнь. *Het vuur heeft vier gebouwen in een mum van tijd gegrepen.*

- periodiek

De instrumentalis kan tevens een periodieke, terugkerende gebeurtenis weergeven.

Вечора́ми ста́ло дуже небезпéчно ході́ти по ву́лицях. *'s Avonds is het erg gevaarlijk geworden om op straat te lopen.*

Ми тіка́ли но́чами, хова́лися ра́нками. *We vluchtten 's nachts en verstoppten ons 's ochtends.*

Тепе́р центр пра́цює і субо́тами. *Vanaf heden is het centrum ook op zaterdagen open.*

- **Passieve zinconstructies**

In passieve zinnen komt het onderwerp van de actieve zin in de instrumentalis te staan. In het Nederlands drukt men dit uit met behulp van het voorzetsel 'door'. Vergelijk volgende voorbeelden.

ACTIEVE ZIN	Ліка́рі не рекоме́ндують припині́ти годува́ння гру́дью.	Artsen raden af om de borstvoeding stop te zetten.
PASSIEVE ZIN	Ліка́рями не рекоме́ндовано припині́ти годува́ння гру́дью.	Het wordt door artsen afgeraden de borstvoeding stop te zetten.
ACTIEVE ZIN	Свобо́да за Монте́ск'є́ — це пра́во лю́дини робі́ти все, що дозво́ляє за́ко́н.	Vrijheid is volgens Montesquieu het recht van de mens alles te doen wat de wet toelaat.
PASSIEVE ZIN	Свобо́да за Монте́ск'є́ — це пра́во лю́дини робі́ти все, що дозво́лено за́ко́ном.	Vrijheid is volgens Montesquieu het recht van de mens alles te doen wat toegelaten is door de wet.

- **Werkwoorden gevolgd door instrumentalis**

Een heel aantal werkwoorden, al dan niet gevolgd door een vast voorzetsel, krijgt een vaste woordverbinding met de instrumentalis. Hieronder volgt een selectie van vaak voorkomende werkwoordverbindingen en hun toepassing.

WERKWOORDVERBINDING	BETEKENIS
керувати ⁱ чимсь* / кїмось	iets/iemand besturen/leiden
цікавитися ⁱ чимсь	zich interesseren voor iets
займатися ⁱ чимсь	zich bezighouden met iets
вважати ⁱ щось чимсь	iets vinden als zijnde iets
володіти ⁱ чимсь	iets beheersen
управляти ⁱ / упрáвити ^p чимсь	besturen, managen
загро́жувати ⁱ / загро́зїти ^p комусь чимсь	iemand met iets bedreigen
працювати ⁱ над чимсь	werken aan iets
(спів)працювати ⁱ з кїмось	met iemand (samen)werken
брати ⁱ / взяти ^p зі собою	met zich meebrengen
задумуватися ⁱ / задуматися ^p над чимсь	iets overpeinzen
по/знайомитися з кїмось	kennis maken met iemand
стикатися ⁱ / стикну́тися ^p з чимсь	op iets stoten, met iets in aanraking komen
по/розмовляти з кїмось	met iemand praten
скучати ⁱ /скучити ^p за кїмось / чимсь	iemand / iets missen

*чимсь kan ook als чїмось voorkomen

Hieronder volgen enkele toepassingen die het gebruik van de instrumentalis (in het vet aangegeven) verduidelijken:

Я займаюся тєнісом .	<i>Ik doe aan tennis.</i>
Їгор дуже цікавиться мўзикою .	<i>Igor interesseert zich erg voor muziek.</i>
Обама загро́жує Путїну новїми сáнкціями .	<i>Obama bedreigt Putin met nieuwe sancties.</i>
Сорáтник міністра не вважає корупцією дорогїй подарунок.	<i>De raadgever van de minister vindt een duur geschenk geen corruptie.</i>
Вїтаю тебе з днем народження!	<i>Ik wens je een gelukkige verjaardag!</i>
Вїтаю Вас із ювілєєм !	<i>Ik feliciteer u met het jubileum!</i>
Дуже приємно познайомитись з вáми !	<i>Het is me zeer aangenaam met jullie kennis te maken!</i>
Фонд не співпрацює з організаціями , оснóвна діяльність яких лежить у сферї політики або релїгїї.	<i>Het fonds werkt niet samen met organisaties waarvan de hoofdactiviteit in het politieke of religieuze domein ligt.</i>
ЄС і НАТО продóвжують працювати над розв'язáнням крїзи в Україні.	<i>De EU en de NAVO blijven werken aan een oplossing voor de crisis in Oekraïne.</i>
Па́хне кві́тами .	<i>Het ruikt naar bloemen.</i>

De afgeleide substantieven en adjectieven van deze werkwoorden gaan tevens samen met een instrumentalis:

Україна багáта ліса́ми	<i>Oekraïne is rijk aan bossen</i>
перемо́га над наці́змом	<i>de overwinning op het Nazisme</i>
зу́стріч з представника́ми	<i>een ontmoeting met de vertegenwoordigers</i>
страх пе́ред лі́карями	<i>de angst voor dokters</i>
обмін думка́ми/мо́вами	<i>de uitwisseling van meningen/taaluitwisseling</i>
володі́ння мо́вою	<i>de taalbeheersing</i>

2.8 Locatief - Місцевий відмінок

De locatief of zesde naamval geeft hoofdzakelijk de functie van een plaatsbepaling weer. De naamval biedt een antwoord op de vraag waar zich iets bevindt (де?). In het Nederlands worden zulke plaatsbepalingen hoofdzakelijk uitgedrukt met behulp van de voorzetsels 'in, op en te.' In het Oekraïens komt de locatief uitsluitend voor met voorzetsels. Dezelfde voorzetsels als bij de accusatief van richting (в/у en на) worden gebruikt maar geven in combinatie met de locatief een plaatsbepaling weer. Naast de plaatsbepaling kan de locatief in combinatie met voorzetsels tevens tijdsbepalingen aangeven.

2.8.1 Vorming van de locatief

Locatief enkelvoud

De overheersende uitgang bij zowel mannelijke, onzijdige als vrouwelijke substantieven van alle flexieklassen is de zachte uitgang –i. Na een klinker volgt de uitgang –i. Doordat de uitgang al zacht is, treedt er ook geen verschil op tussen de uitgangen in een zachte en harde klankomgeving.

FLEXIEKLASSE	NOMINATIEF ENKELVOUD	LOCATIEF ENKELVOUD	BETEKENIS
1F hard	мо́ва	в/у мо́ві	taal
1F zacht	спа́льня	в/у спа́льні	slaapkamer
1F op klinker	компáнія	в/у компáнії	bedrijf
1M	Микі́та	в/у Микі́ті	Mikita
1T	суддя́	в/у судді́	rechter
2M hard	па́спорт	в/у па́спорти	paspoort
2M sisklank	кущ	в/у кущі́	struik
2M zacht	оли́вець	в оли́вці	potlood
2M op klinker	трамва́й	в/у трамва́ї	tram
2N hard	мі́сто	в/у мі́сті	stad
2N zacht	зна́ння	в/у зна́нні	kennis
3F	кров	в/у крові́	bloed
4N –ен–	і́м'я	в і́мені	naam
4N –ат– / –ят–	ягня́	на ягня́ті	lam

Bij mannelijke en vrouwelijke substantieven op een velare medeklinker (г, к, х) doen er zich echter wel klankalternaties voor onder invloed van de zachte uitgang –i. De volgende alternaties doen zich voor:

Г → З
 К → Ц
 Х → С

- Zelfstandige naamwoorden van flexieklasse [1]

Nsg	Lsg	Betekenis
ногá	ноз-í	<i>been</i>
рукá	руц-í	<i>hand</i>
мýха	мýс-í	<i>vlieg</i>

- Zelfstandige naamwoorden van flexieklasse [2]

Nsg	Lsg	Betekenis
луг	лúз-í	<i>weide</i>
рік	рóц-í	<i>jaar</i>
кожúх	кожýс-í	<i>mantel</i>

Andere voorbeelden zijn:

NOMINATIEF OP VELARE MEDEKLINKER	LOCATIEF MET KLANKALTERNATIE	BETEKENIS
Рíга	в/у Рíзі	in Riga
подúшка	на подúщці	op het kussen
зірка	на зірці	op de ster
пóверх	на пóверсі	op de verdieping
підлóга	на підлóзі	op de grond

Een aantal mannelijke nomina van flexieklasse [2], meestal verwijzend naar personen, krijgt een verlengde uitgang op **-ові/-єві**. Ook de mannelijke substantieven op **-о** behoren tot deze groep.

NSG	LSG	NSG	LSG	NSG	LSG
учітель	учітелеві	брат	братóві	бáтько	бáтькові
англієць	англійцеві	друг	другóві	дядько	дядькові

Mannelijke en onzijdige substantieven van flexieklasse [2] met een stam op **-к, -ак, -ок, -ик**, alsook een aantal eenlettergrepige woorden krijgen de uitgang **-у (-ю)**.

Nsg	Lsg	Nsg	Lsg	Nsg	Lsg
лі́жко	у лі́жку	буді́нок	у буді́нку	ці́лик	на ці́лику
я́блуко	в я́блуку	лі́жник	на лі́жнику	банк	у ба́нку
прі́звисько	у прі́звиську	бри́фінг	на бри́фінгу	парк	у па́рку
серде́нько	на серде́ньку	сад	у са́ду	край	у краі́о
бо́йко	у бо́йку	сніг	у сні́гу	бій	у боі́о

Daarnaast hebben een aantal substantieven van flexieklasse [2] parallelle vormen op **-ові/-єві/-єві** zoals **у буді́нкові** en **у трамва́єві**.

Locatief meervoud

De uitgang van de locatief meervoud is gelijk voor mannelijke, vrouwelijke en onzijdige nomina van alle flexieklassen. In een harde klankomgeving krijgen ze de uitgang **-ах** en in een zachte klankomgeving eindigt de locatief meervoud op **-ях**.

FLEXIEKLASSE	NOMINATIEF ENKELVOUD	BETEKENIS	LOCATIEF MEERVOUD
1F hard	шуба	bontjas	у шубах
1F sisklank	мережа	netwerk	у мережах
1F zacht	гребля	dam	на греблях
1F op klinker	ідея	idee	в ідеях
2M hard	лід	ijs	на льодах
2M sisklank	дощ	regen	у дощах
2M zacht	очевідець	ooggetuige	в очевидцях
2M op klinker	водій	bestuurder	у водіях
2N hard	слово	woord	на словах
2N sisklank	прівище	achternaam	у прівищах
2N zacht	уміння	bekwaamheid	в уміннях
3F	річ	ding	у речах
3F op zachte labiaal	верф	scheepswerf	у верф'ях
4N –ат– / –ят–	порося	big	на поросятах

2.8.2 Gebruik van de locatief

De locatief geeft zoals de naam al doet vermoeden plaatsbepalingen aan en beantwoordt de vraag waar iets plaatsvindt. Daarnaast kan de locatief ook tijdsbepalingen weergeven. De locatief komt uitsluitend voor na een voorzetsel.

- **Plaatsbepaling**

Het plaatsbepalende voorzetsel ‘**in**’ heeft in het Oekraïens twee vormen, namelijk ‘**у** en **в**.’ **У** wordt bij voorkeur gebruikt aan het begin van een zin of na een onderbreking ingeleid door een komma.

У Києві є багато цікавих будинків.

In Kyiv zijn er veel interessante gebouwen.

Я вивчаю мову тут, у Брюсселі.

Ik studeer de taal hier in Brussel.

В komt daarentegen voor na een woord dat eindigt op een klinker of voor een woord beginnend met een klinker.

Я живу в Амстердамі.

Ik woon in Amsterdam.

Я часто буваю в Україні.

Ik ben vaak in Oekraïne.

Dezelfde regels zijn van toepassing wanneer ‘**у** en **в**’ met een accusatief samengaan.

Het plaatsbepalende voorzetsel ‘**оп**’ (на) wordt tevens gebruikt om een voorwerp te lokaliseren. Het biedt een antwoord op de vraag waar? (де?).

Де вісять годинник? На стіні.

Waar hangt de klok? Aan de muur.

Де стоїть пляшка молока? На столі.

Waar staat de fles melk? Op de tafel.

Де лежить книга? На шафі.

Waar ligt het boek? Op de kast.

- **Tijdsbepaling**

De constructie 'voorzetsel + locatief' komt voor bij:

- maanden en jaren (vergelijk в/у + accusatief met dagen)

В/У + LOCATIEF	BETEKENIS	В/У + LOCATIEF	BETEKENIS
в/у липні	in juli	в/у тому році	in dit jaar
у вересні	in september	в/у 1928 році	in het jaar 1928
в/у листопаді	in november	Скільки у році днів?	Hoeveel dagen telt een jaar?

Maar ook: в тому дні (*op die dag*)

- weken

НА + LOCATIEF	BETEKENIS
на минулому тижні	vorige week
на цьому тижні	deze week
на наступному тижні	volgende week

- uren

О + LOCATIEF	BETEKENIS
о третій годині	om drie uur
о чотирнадцятій годині	om veertien uur
о котрій годині?	om hoe laat?

- **Rectie door werkwoord + voorzetsel met locatief**

Een heel aantal werkwoorden vormen een vaste verbinding met een voorzetsel gevolgd door een locatief. De onderstaande tabel geeft een selectie weer:

WERKWOORDVERBINDING	BETEKENIS
брати ^і участь в/у чомусь	deelnemen aan iets
бути ^і (не) в змозі + <i>infinities</i>	(niet) in staat zijn om te + infinitief
грати ^і на чомусь	spelen op iets (muziekinstrument)
полягати ^і /полягти ^р в/у чомусь	neerkomen op iets
спекулювати ^і на чомусь	speculeren over iets

зосерéджуватися ^і /зосерéдитися ^р на <i>чо́мусь</i>	zich concentreren op iets
катáтися ^і на <i>чо́мусь</i> (велосипéді; лі́жах, ко́нях)	rijden met iets (fietsen, skiën, paardrijden)
зна́тися ^і на <i>чо́мусь</i>	veel van iets afweten
ба́чити ^і у сні <i>щось</i> (А.)	over iets dromen (lett. iets in de droom zien)
звинувáчувати ^і /звинувáтити ^р <i>когóсь</i> у <i>чо́мусь</i>	beschuldigen van iets

Hierna volgen enkele toepassingen die het gebruik van de locatief (in het vet aangegeven) in werkwoordverbindingen illustreert:

Він має чудовий гóлос і прекрасно знається **на мýзиці**.

Hij heeft een prachtige stem en kent muziek als zijn broekzak.

Зимóю мóжна поїхати катáтися **на лі́жах** чи **сноубóрді** в Українських Карпáтах.

In de winter kan men gaan skiën of snowboarden in de Oekraïense Karpaten.

Ба́чити у сні весі́льну сýкню - передвіщає Ва́шу úчасть у **грома́дських за́ходах**.

Als je een trouwjurk in je dromen ziet, voorspelt dit uw deelname aan maatschappelijke evenementen.

У **чому́** полягає різни́ця між чолові́ком та жі́нкою?

Waar komt het verschil tussen man en vrouw op neer?

Мене **в злоді́йстві** звинувáчує.

Men beschuldigt mij van diefstal.

2.9 Vocatief - Клічний відмінок

De vocatief of zevende naamval wordt gebruikt bij aansprekingen. Aangezien in hoofdzaak personen worden aangesproken, komt de naamval voornamelijk voor bij mannelijke en vrouwelijke substantieven. In theorie kan de vocatief echter van elk voorwerp met een mannelijk of vrouwelijk woordgeslacht gevormd worden. De vocatief van de onzijdige substantieven, alsook de meervoudsvormen zijn daarentegen gelijk aan de nominatief.²²

2.9.1 Vorming van de vocatief

Mannelijke substantieven van flexieklasse [2] op een harde medeklinker (met uitzondering van de velaren en sisklanken) en op –o krijgen een uitgang op –e.

Nsg	Vsg	Nsg	Vsg
Іва́н	Іва́не!	пан	па́не!
Петро́	Пе́тре!	Павло́	Па́вле!

Er zijn echter een aantal uitzonderingen, hoofdzakelijk eenlettergrepige substantieven, met een uitgang op –у:

син	си́ну!
та́то	та́ту!
дя́дько	дя́дьку!

Mannelijke substantieven op een velare medeklinker of een sisklank (patroniemen!) krijgen tevens een uitgang op –у.

Па́трик	Па́трику!	Ері́к	Ері́ку!
Оле́г	Оле́гу!	Доміні́к	Доміні́ку!
Іва́нович	Івановичу!	Ка́рлович	Ка́рловичу!

Uitzondering:

Бог	Бо́же!
-----	--------

Na een zachte consonant of een klinker volgt de uitgang –ю.

Васі́ль	Васі́лю!	Оле́сь	Оле́сю!
Сергі́й	Сергі́ю!	Гео́ргій	Гео́ргію!

Uitzondering:

оте́ць	о́тче
--------	-------

²² Net als de adjectieven en persoonlijke voornaamwoorden geen aparte vocatiefvormen kennen.

Mannelijke namen op –a krijgen de uitgang –o

Nsg	Vsg	Nsg	Vsg
Мико́ла	Мико́ло!	Хома́	Хо́мо!
Мики́та	Мики́то!	Йо́на	Йо́но!

Net als de mannelijke op –a krijgen de vrouwelijke substantieven van flexieklasse [1] op een harde consonant de uitgang –o

О́льга	О́льго!	Га́лина	Га́лино!
А́ліна	А́ліно!	Ла́рыса	Ла́рысо!

De vrouwelijke namen op een zachte consonant krijgen de uitgang –ю

Ната́ля	Ната́лю!	Мару́ся	Мару́сю
Ори́ся	Ори́сю!	Ка́ся	Ка́сю

Na een klinker volgt echter de uitgang –є

Ма́рія	Ма́ріє!	Софі́я	Софі́є!
Наді́я	Наді́є	Вікто́рія	Вікто́ріє!

2.9.2 Gebruik van de vocatief

De vocatief wordt gebruikt in **aansprekingen**. Dit kan plaatsvinden in verschillende contexten, zoals de openingszin bij een telefoongesprek, een begroeting bij een ontmoeting of in een schrijven, zowel formeel als informeel.

Доброго ра́нку, Па́вле!

Goedemorgen, Pavel!

Моя́ люба сестри́чко,

Mijn liefste zusje,

Шано́вна Реда́кціє,

Geachte redactie,

Dankzij de vocatief voelt de genoemde zich aangesproken. De naamval kan dan ook gebruikt worden om de aandacht te trekken van diegene aan wie de boodschap gericht is.

Ти, ма́буць, Серге́ю, цьо́го не пам'ята́єш.

Sergej, jij zult dit waarschijnlijk niet herinneren.

In formele contexten wordt niet alleen de voornaam, maar ook de vadersnaam (patroniem) genoemd. Beide namen komen bij een aanspreking in de vocatief te staan.

Шано́вний Миха́йле Ю́рійовичу!

Geachte Michail Joerijovitsj!

Шано́вна Ма́ріє Іва́нівно!

Geachte Marie Ivanivna!

Buitenlanders zullen daarentegen vaak aangesproken worden met пан/па́ні (meneer, mevrouw) gevolgd door de voor- of achternaam. Merk op dat de vrouwelijke pendant па́ні geen afzonderlijke vocatiefvorm heeft.

Пані де Реналь!

Madame de Rênal!

Шановний пане (президенте) Обάма!

Geachte meneer (de president) Obama!

Het is bovendien gebruikelijk пан/пані in combinatie met de professionele titel als aanspreking te hanteren.

Пане професоре, дякую за допомóгу.

Professor, bedankt voor de hulp.

Шановний директоре! Високоповажний пане
прокурóре! Шановний судде!

*Geachte directeur! Uwe excellentie meneer de
procureur! Geachte rechter!*

De aanspreekvorm пан/пані kan ook op zichzelf staan, en drukt een beleefde begroeting uit.

Пане, котра година?

Meneer, hoe laat is het?

Пані, як до́хати до цéркви?

Mevrouw, hoe raak ik tot aan de kerk?

Bij het aanspreken van meerdere heren tegelijk, wordt de vorm панóве gebruikt naast de reguliere meervoudsvorm пані́. Een groep dames aanspreken gebeurt met de vorm пані́. De klemtoon wordt in de spreektaal soms op de laatste lettergreep gelegd om het onderscheid met het enkelvoud te verduidelijken.

Панóве президéнти, є до вас розмóва.

Heren presidenten, ik heb iets met jullie te bespreken.

Шанóвні пані́ та панóве! Дякуємо за Вáшу ўчасть
у цьóму опітуванні!

*Geachte dames en heren! We danken u voor uw
deelname aan deze rondvraag!*

3. De Adjectieven - прикме́тники

Adjectieven verbinden een eigenschap of hoedanigheid aan een ander zinsdeel, meestal een substantief (attributief) of gezegde (predicatief). Het adjectief kent net als het substantief drie geslachten – mannelijk, vrouwelijk en onzijdig – en een meervoudsvorm. Adjectieven hebben in het Oekraïens zowel een lange als korte vorm. De lange vorm (LV) dient hoofdzakelijk voor attributief gebruik, daar waar de korte vorm in een predicaatfunctie kan voorkomen. De lange vorm komt in getal, geslacht en naamval overeen met het substantief waar het naar verwijst. De korte vorm (KV) verwijst naar het onderwerp en komt uitsluitend in de nominatief voor.

3.1 De lange vorm van het adjectief

De lange vorm wordt gebruikt als bijvoeglijke bepaling bij een substantief of een equivalent daarvan (attributief gebruik) en komt in de regel net voor het substantief te staan. De LV van het adjectief congrueert in geslacht, getal en naamval met het substantief. De onderstaande voorbeelden in de nominatief tonen aan dat het geslacht van het adjectief overeenstemt met het bijhorende substantief.

рі́дний дім	<i>het ouderlijk huis</i>
рі́дна сестра́	<i>zus</i> ²³
рі́дне мі́сто	<i>geboortestad</i>
рі́дні на́співи	<i>volksliederen</i>

Ook de vraagwoorden чий (*wiens*) en який (*welk*) volgen de adjectiefverbuiging en passen zich aan het substantiefgeslacht, getal en naamval aan.

Який це буди́нок?	<i>Wat is dat voor een gebouw?</i>
Яка це кві́тка?	<i>Wat is dat voor een bloem?</i>
Яке це дере́во?	<i>Wat is dat voor een boom?</i>
Які це моде́лі телефо́нів	<i>Wat zijn dat voor telefoonmodellen?</i>

3.1.1 De klemtoon

In tegenstelling tot de substantieven en werkwoorden, blijft de klemtoon in de regel op dezelfde lettergreep liggen als in de nominatief. Bij een aantal vraagwoorden die de adjectiefverbuiging volgen kan de klemtoon echter terugtrekken naar de voorgaande lettergreep na toevoeging van een voorzetsel.

Asg	чо́гось	на чо́гось
Dsg	ко́мусь	на ко́мусь

3.1.2 Harde en zachte adjectieven

Een adjectief kan net als het substantief hard of zacht zijn, en krijgt bijgevolg harde of zachte uitgangen (vgl. harde en zachte klinkers и-і; а-я; е-є). Harde adjectieven zijn in de nominatief mannelijk enkelvoud te herkennen aan hun uitgang op –ий. Zachte adjectieven daarentegen eindigen in de nominatief mannelijk op –ій of –ійь.

²³ In het Oekraïens wordt met behulp van het adjectief een onderscheid gemaakt tussen zus en nicht (дво́їрідна сестра́).

Standaard verbuigingstabel voor harde adjectieven (LV)

	MANNELIJK	VROUWELIJK	ONZIJDIG	MEERVOUD
NOMINATIEF	–ий	–а	–е	–і
GENITIEF	–ого	–ої	–ого	–их
DATIEF	–ому	–ій	–ому	–им
ACCUSATIEF	–ий (=Nom.) –ого (=Gen.)	–у	–е	–і (=Nom.) –их (=Gen.)
INSTRUMENTALIS	–им	–ою	–им	–ими
LOCATIEF	–ому / –ім	–ій	–ому / –ім	–их
VOCATIEF	–ий	–а	–е	–і

- Vrouwelijke adjectieven krijgen zowel in de datief als in de locatief dezelfde uitgang. De uitgangen voor de *mannelijke* en *onzijdige* adjectieven komen overeen in de genitief, datief, instrumentalis en locatief enkelvoud.
- In de accusatief mannelijk enkelvoud en meervoud bepaalt de categorie bezielheid of de vorm overeenkomt met de nominatief dan wel de genitief. Adjectieven die bij een mannelijk beziel substantief staan, of zelf naar een beziel subject verwijzen (gesubstantiveerde adjectieven), krijgen de genitiefvorm in een accusatieffunctie. Onbezielde bepalingen krijgen een vorm die overeenstemt met de nominatief.
- De uitgangen in de datief en locatief zijn in het enkelvoud gelijk en verschillen slechts in het meervoud.
- De locatief enkelvoud kan in de mannelijke en onzijdig vorm op twee manieren worden uitgedrukt. De eerste vorm op –ому is de meer gebruikelijke.
- De adjectiefvorm in de vocatief is gelijk aan de nominatief.

Standaard verbuigingstabel voor zachte adjectieven (LV)

	MANNELIJK	VROUWELIJK	ONZIJDIG	MEERVOUD
NOMINATIEF	–ій (–їй)	–я	–є	–і (–ї)
GENITIEF	–ього (–його)	–ьої (–йої)	–ього (–його)	–іх (–їх)
DATIEF	–ьому (–йому)	–ій (–їй)	–ьому (–йому)	–ім (–їм)
ACCUSATIEF	–ій (–їй) –ього (–його)	–ю	–є	–і (–ї) –іх (–їх)
INSTRUMENTALIS	–ім (–їм)	–ьою (–йою)	–ім (–їм)	–іми (–їми)
LOCATIEF	–ьому (–йому) / –ім (–їм)	–ій (–їй)	–ьому (–йому) / –ім (–їм)	–іх (–їх)
VOCATIEF	–ій (–їй)	–я	–є	–і (–ї)

- Als men het standaardparadigma voor de harde adjectieven vergelijkt met de zachte verbuigingstabel, wordt het duidelijk dat de harde klinkers vervangen worden door de zachte pendanten (и – і, а – я, е – є, у – ю).
- Aangezien de klinker –о– in het Oekraïens geen zachte pendant kent, gaat er een zacht teken –ь– vooraf.
- In die gevallen waar al een zachte –і– van toepassing is in de harde variant, blijft die behouden in de zachte verbuigingstabel, bijvoorbeeld in de nominatief meervoud.
- De varianten op –ї– en –йю– doen zich voor na een klinker.
- De locatief enkelvoud kan in de mannelijke en onzijdig vorm op twee manieren worden uitgedrukt. De eerste vorm op –ьому (-йому) is de meer gebruikelijke.

Voorbeelden van zachte adjectieven zijn: безкра́йїй (*onbeperkt*), вечі́рній (*avond-*), за́втрашній (*morgen-*), да́вній (*lang geleden, oud*), дру́жній (*vriendschappelijk*), достáтній (*voldoende*), коли́шній (*voormalig*), лі́тній (*zomer-*), майбу́тній (*toekomstig*), незабу́тній (*onvergetelijk*), ні́жній (*onderste*), обі́дній (*eet-*), остáнній (*laatste*), перéдній (*voorste*), пі́зній (*laat*), порóжній (*hol*), прису́тній (*aanwezig*), ра́нній (*vroeg*), сі́нній (*blauw-*), сусі́дній (*naburig*), ха́тній (*binnen-*), худо́жній (*artistiek*).

Een voorbeeld van de klinkervariant is безкра́йїй (*onbeperkt*)

	MANNELIJK	VROUWELIJK	ONZIJDIG	MEERVOUD
NOMINATIEF	безкра́йїй	безкра́я	безкра́є	безкра́ї
GENITIEF	безкра́його	безкра́йої	безкра́його	безкра́їх
DATIEF	безкра́йому	безкра́йїй	безкра́йому	безкра́їм
ACCUSATIEF	безкра́йїй безкра́його	безкра́ю	безкра́є	безкра́ї безкра́їх
INSTRUMENTALIS	безкра́їм	безкра́йою	безкра́їм	безкра́їми
LOCATIEF	безкра́йому / безкра́їм	безкра́йїй	безкра́йому / безкра́їм	безкра́їх
VOCATIEF	безкра́йїй	безкра́я	безкра́є	безкра́ї

De groep adjectieven op –лиций vertoont kenmerken van zowel de harde als zachte variant. Het vrouwelijk enkelvoud volgt de zachte verbuiging, het meervoud de harde verbuiging. In het mannelijk en onzijdig vallen de uitgangen samen met de zachte adjectieven, behalve in de nominatief, vocatief en onbezielde accusatief.

	MANNELIJK	VROUWELIJK	ONZIJDIG	MEERVOUD
NOMINATIEF	темнолі́ций	темнолі́ця	темнолі́це	темнолі́ці
GENITIEF	темнолі́цього	темнолі́цьої	темнолі́цього	темнолі́cich
DATIEF	темнолі́цьому	темнолі́цій	темнолі́цьому	темнолі́цим
ACCUSATIEF	темнолі́ций темнолі́цього	темнолі́цю	темнолі́це	темнолі́ці темнолі́cich
INSTRUMENTALIS	темнолі́цим	темнолі́цьою	темнолі́цим	темнолі́цими
LOCATIEF	темнолі́цьому	темнолі́цій	темнолі́цьому	темнолі́cich
VOCATIEF	темнолі́ций	темнолі́ця	темнолі́це	темнолі́ці

3.1.3 Gesubstantiveerde adjectieven

Zelfstandig gebruikte adjectieven volgen de reguliere adjectiefverbuiging. Indien de adjectieven verwijzen naar een bezielde entiteit, krijgen ze in de accusatief functie een genitiefvorm.

телеведучий (*presentator*), протестуючий (*manifestant*), коханий (*geliefde*), потерпілий (*slachtoffer*) невідомий (*een onbekende*), збірний (*ploeg*), поліцейський (*politieagent*)

	МАННЕЛИК	ВРОУВЕЛИК	МЕЕРВОУД
НОМИНАТИЕФ	телеведучий	телеведуча	телеведучі
ГЕНІТИЕФ	телеведучого	телеведучої	телеведучих
ДАТИЕФ	телеведучому	телеведучій	телеведучим
АССУСАТИЕФ	телеведучого	телеведучу	телеведучих
ІНСТРУМЕНТАЛІС	телеведучим	телеведучою	телеведучими
ЛОКАТИЕФ	на/у телеведучому	на/у телеведучій	на/у телеведучих
ВОКАТИЕФ	телеведучий	телеведуча	телеведучі

Ook heel wat plaatsnamen krijgen een adjectiefverbuiging. Het gaat in het bijzonder om geografische namen met een onzijdig woordgeslacht met suffixen op -ов-, -ев- (-ев-), -ин- (-ін-).

Горóшине	— Погóда в Горóшиному	<i>Het weer in Gorosjine</i>
Кóтелеве	— Квартіра в центрі Кóтелевого	<i>Appartement in het centrum van Koteleve</i>
Михáлкове	— на болóті під Михáлковим	<i>aan het moeras nabij Michalkove</i>

Daarnaast volgen vrouwelijke achternamen de adjectiefverbuiging. De meervoudsvormen krijgen een substantiefuitgang in de nominatief en vocatief, maar volgen in alle andere naamvallen tevens de adjectiefverbuiging. De mannelijke familienamen worden daarentegen als substantieven verbogen met uitzondering van een adjectiefuitgang in de instrumentalis. De onderstaande tabel schets een overzicht van de gemengde adjectief/substantiefverbuiging bij achternamen aan de hand van het voorbeeld Ковалів. De substantiefvormen worden in het vet aangegeven.

	МАННЕЛИК	ВРОУВЕЛИК	МЕЕРВОУД
НОМИНАТИЕФ	Ковалів	Ковалéва	Ковалéви
ГЕНІТИЕФ	Ковалéва	Ковалéвої	Ковалéвих
ДАТИЕФ	Ковалéву	Ковалéвій	Ковалéвим
АССУСАТИЕФ	Ковалéва	Ковалéву	Ковалéвих
ІНСТРУМЕНТАЛІС	Ковалéвим	Ковалéвою	Ковалéвими
ЛОКАТИЕФ	на/у Ковалéві	на/у Ковалéвій	на/у Ковалéвих
ВОКАТИЕФ	Ковалéве	Ковалéва	Ковалéви

3.1.4 Possessieve adjectieven

Naast bezittelijke voornaamwoorden en de bezitsgenitief bestaat er nog een derde manier om een bezitsrelatie uit te drukken. Het gaat om possessieve adjectieven die afgeleid zijn van vrouwelijke en

mannelijke substantieven. In het Nederlands worden zulke bezitsrelaties door toevoeging van een ‘bezits-s’ gerealiseerd, zoals ‘vaders auto’. In het Oekraïens verschillen de suffixen naargelang het woordgeslacht:

- Vrouwelijke possessieve adjectieven komen tot stand door het suffix –**ин** (–**ін** na een klinker) toe te voegen aan de substantiefstam. Wanneer de stam op de velare medeklinkers **к, г, х** eindigt, treedt er een alternatie op naar respectievelijk **ч, ж, ш**.

SUBSTANTIEF	POSSESSIEF ADJECTIEF NOMINATIEF M SG	BETEKENIS
сестра́	сестри́н	zus'
бабу́ся	бабу́син	grootmoeders
Надія́	Наді́їн	Nadia's
ті́тка	ті́гчин	tantes
О́льга	О́льжин	Olga's
свекру́ха	свекру́шин	schoonmoeders

- Mannelijke possessieve adjectieven komen tot stand door het suffix –**ів** (–**їв** na een klinker) toe te voegen aan de substantiefstam. Dit geldt tevens voor substantieven op –**о**. Er doet zich geen klankalternatie voor na velare medeklinkers.

SUBSTANTIEF	POSSESSIEF ADJECTIEF NOMINATIEF M SG	BETEKENIS
ді́д	ді́дів	grootvaders
Григо́рій	Григо́ріїв	Grigori's
ба́тько	ба́тьків	vaders

- Om een bezitsrelatie bij dieren uit te drukken, worden de suffixen –**ачий** (–**ячий**) gebruikt.

SUBSTANTIEF	POSSESSIEF ADJECTIEF NOMINATIEF M SG	BETEKENIS
ми́ша	ми́шачий	muis'
ли́с	ли́сячий	vos'
во́лк	во́вчий	wolfs

De verbuiging van deze possessieve adjectieven verloopt volgens het harde adjectiefparadigma (сестри́н, сестри́на, сестри́не, сестри́ні). Vergelijkbaar met de bezittelijke voornaamwoorden наш/ваш (*ons/jullie*) kennen de possessieve adjectieven een afwijkende nuluitgang in het mannelijk nominatief enkelvoud ten opzichte van het standaardparadigma.

De adjectieven afgeleid van mannelijke substantieven krijgen bovendien een klinkeralternatie van **і** → **о** bij harde klankomgevingen (брат – бра́тів, бра́това), van **і** → **е** bij zachte klankomgevingen (коваль – ковалі́в, ковалéва) en van **і** → **є** bij de klinkervariant (Григо́рій – Григо́ріїв, Григо́рієва)

	MANNELIJK	VROUWELIJK	ONZIJDIG	MEERVOUD
NOMINATIEF	братів	братова	братове	братові
GENITIEF	братового	братової	братового	братових
DATIEF	братовому	братовій	братовому	братовим
ACCUSATIEF	братів / братового	братову	братове	братові / братових
INSTRUMENTALIS	братовим	братовою	братовим	братовими
LOCATIEF	братовому	братовій	братовому	братових
VOCATIEF	братів	братова	братове	братові

3.1.5 Gebruik van de lange vorm

De lange vorm wordt meestal attributief, dat wil zeggen als een bijvoeglijke bepaling, gebruikt. Het adjectief geeft meer informatie over het substantief waar het naar verwijst, bijvoorbeeld *goede buren*. Hier kunnen lange vormen worden gebruikt.

добрі сусіди	<i>goede buren</i>
Білий Дім	<i>het Witte Huis</i>
одне велике вікно	<i>één groot raam</i>

De adjectieven congrueren in naamval, geslacht en getal met het substantief waar het naar verwijst.

Якого кольору сукня? Вона **сінього кольору**. *Welke kleur heeft de jurk? Ze heeft een blauwe kleur.*

Ти читав **‘Молодú Гвардію’**? *Heb je ‘De Jonge Garde’ gelezen?*

Вчора поховали **великого князя**. *Gisteren heeft men de groothertog begraven.*

Швидкім кроком підійшов він до дівчини і взяв її в танець. *Hij ging met snelle stappen naar het meisje toe en nam haar ten dans.*

Донеччани ховаються у **тёмних підвалах** і бояться вийти на вулиці. *De inwoners van Donetsk schuilen in donkere kelders en zijn bang op straat te komen.*

Журналіст відправив **відкритий лист** **головному редактору**. *De journalist heeft een open brief verstuurd naar de hoofdredacteur.*

3.1.6 De trappen van vergelijking - ступені порівняння прикметників

Net zoals in het Nederlands kennen de adjectieven drie trappen van vergelijking: de stellende trap of positief (groot), de vergrotende trap of comparatief (groter) en de overtreffende trap of superlatief (grootst). Ze kunnen uitsluitend gevormd worden van kwalitatieve adjectieven.

In de regel wordt de vergrotende trap gevormd door het suffix **-іший** toe te voegen aan de stam van het adjectief. Let op, het woordaccent kan daarbij verschuiven.

рідн-ий	рідн-іший	<i>dierbaar – dierbaarder</i>
мил-ий	мил-іший	<i>lief – liever</i>
ранн-ий	ран-іший	<i>vroeg – vroeger</i>
пізн-ий	пізн-іший	<i>laat – later</i>

De adjectieven waarvan de stam eindigt op **-к-, -ек-, -ок-** krijgen het suffix **-ший**, waarbij het stameinde wegvalt.

тón-кий	тón-ший	<i>dun – dunner</i>
солóд-кий	солóд-ший	<i>zoet – zoeter</i>
дал-éкий	дáль-ший	<i>ver – verder</i>
глиб-óкий	глиб-ший	<i>diep – dieper</i>

Wanneer de stam eindigt op **-с-** treedt er een medeklinkeralternatie op tot **-щ-**.

висóкий	віщий	<i>hoog – hoger</i>
красівий	кращий	<i>mooi – mooier</i>
товстій	товщий/товстіший	<i>dik – dikker</i>

De adjectieven met een stam op **г, ж, з** krijgen het suffix **-жчий**.

дорог-ий	дорó-жчий	<i>duur – duurder</i>
дúж-ий	дú-жчий	<i>groot – groter</i>
близь-кій	блі-жчий	<i>dicht – dichtër</i>

Naast de enkelvoudige vorm kan de comparatief ook op een samengestelde manier worden gevormd door “більш” vooraf te laten gaan aan de stellende trap. Dit heeft dezelfde functie als het Nederlandse ‘meer’. Een vergelijkbare constructie kan gevormd worden door менш (*minder*) toe te voegen.

більш/менш зелéний	‘meer’/‘minder’ groen (зеленіший – <i>groener</i>)
більш/менш холóдний	‘meer’/‘minder’ kou (холодніший – <i>kouder</i>)
більш/менш твердій	‘meer’/‘minder’ hard (твердіший – <i>harder</i>)

De superlatief wordt gevormd door het prefix **най-** toe te voegen aan de vergrotende trap.

най + сильніший	–	найсильніший	<i>sterkste</i>
най + тепліший	–	найтепліший	<i>warmste</i>
най + ніжчий	–	найніжчий	<i>laagste</i>

De samengestelde vorm van de superlatief wordt verkregen door найбільш (*meest*) of найменш (*minst*) voor de stellende trap van het adjectief te plaatsen.

найбільш/найменш лю́тий	<i>meest/minst heftig</i>
найбільш/найменш дрібні́й	<i>meest/minst kleine</i>
найбільш/найменш молоді́й	<i>meest/minst jonge</i>

Adjectieven met stamverandering

Sommige adjectieven krijgen een andere stam in de vergrotende en overtreffende trap, vergelijkbaar met het Nederlandse goed-beter-best.

великий – більший – найбільший	<i>groot – groter – grootst</i>
малий – менший – найменший	<i>klein – kleiner – kleinst</i>
поганий – гірший – найгірший	<i>slecht – slechter – slechts</i>
гарний – кращий – найкращий	<i>mooi – mooier – mooist</i>
хороший – кращий – найкращий	<i>goed – beter – best</i>
добрий – кращий – найкращий	<i>goed(aardig) – beter – best</i>

Gebruik van de trappen van vergelijking

Om voorwerpen/personen te vergelijken kan de constructie ‘**comparatief + ніж (dan) + N.**’ gebruikt worden. Alternatieve constructies zijn ‘**comparatief + за (dan) + A.**’ of ‘**comparatief + від (dan) + G.**’.

Він був більш успішним гравцем, ніж я. *Hij was een meer succesvolle speler dan ik.*

Бензін дешевший ніж у 2012 році. *Benzine is goedkoper dan in het jaar 2012.*

Велика китайська стіна виявляється довшою, ніж раніше припускали фахівці. *De grote Chinese Muur blijkt langer te zijn dan specialisten vroeger veronderstelden.*

Він старший за неї на 12 років, а вона вища від нього на 17 см. *Hij is 12 jaar ouder dan zij, maar zij is 17 cm groter dan hij.*

De superlatief wordt vaak in combinatie met locatiefconstructies en tijdsbepalingen gebruikt.

Телефони тієї серії позиціонувалися як найтонші у своєму класі. *De telefoons van die serie zijn gepositioneerd als de dunste in hun klasse.*

Ситуація в аеропорту найгірша за весь час. *De situatie op de luchthaven is de slechtste aller tijden.*

De enkelvoudige constructie is evenwaardig aan de samengestelde variant, zoals volgende voorbeelden weergeven.

Твоя сестра найгарніша дівчина у всьому світі. *Jouw zus is het mooiste meisje van de hele wereld.*

Твоя сестра найбільш гарна дівчина у всьому світі. *Jouw zus is het meest mooie meisje van de hele wereld.*

Daarnaast kunnen ook de constructies ‘**superlatief + серед (tussen) + G.**’ of ‘**superlatief + з (van) + G.**’ gebruikt worden. De constructie **від усіх (van allen)** komt ook vaak voor.

У Володимира найсильніший удар серед всіх, з ким я працював. *Volodimir heeft de sterkste stootkracht van alle mensen waarmee ik gewerkt heb.*

Найбагатший серед українців, як і раніше, Рінат Ахметов.

De rijkste Oekraïener is net als voorheen Rinat Achmetov. (lett. De rijkste tussen de Oekraïeners)

Кіт найдикіший із домашніх тварин.

De kat is het meest wilde van de huisdieren.

Чому голландці найвищі від усіх?

Waarom zijn de Nederlanders de grootsten van allen?

3.2 De korte vorm van het adjectief

3.2.1 Vorming van de korte vorm

De meeste adjectieven hebben een korte vorm (KV) die kan afgeleid worden van de lange vorm (LV). De adjectieven in het mannelijk enkelvoud krijgen in de korte vorm geen uitgang en als gevolg daarvan kan er een vluchtige klinker tevoorschijn komen tussen twee medeklinkers. Kenmerkend is de uitgang –ен in de nominatief mannelijk enkelvoud. De uitgangen in het vrouwelijk, onzijdig en het meervoud zijn gelijk aan die van de lange vorm. Aangezien het gebruik zich beperkt tot het predicatief gebruik, komt de korte vorm alleen voor in de nominatief.

LANGHE VORM	KORTE VORM	BETEKENIS
пóвний	пóвен, пóвна, пóвне, пóвні	vol
пéвний	пéвен, пéвна, пéвне, пéвні	zeker
лáдний	лáден, лáдна, лáдне, лáдні	bereid
жóдний	жóден, жóдна, жóдне, жóдні	geen enkele
потрíбний	потрíбен, потрíбна, потрíбне, потрíбні	nodig

3.2.2 Gebruik van de korte vorm

Daar waar de lange vorm hoofdzakelijk gebruikt wordt bij een substantief of ander adjectief (attributief), komt de korte vorm voor bij predicatie (gezegde). Het koppelwerkwoord ‘zijn’ wordt in de tegenwoordige tijd meestal weggelaten.

Я пéвен, що він подзвóнить.

Ik ben zeker dat hij zal bellen.

Ми згóдні з Вáми.

We zijn het met u eens.

Я пóвен любóві.

Ik ben vol van liefde.

Вона лáдна віддáти нáвіть життá за свогó кохáного.

Ze is zelfs bereid haar leven te geven voor haar geliefde.

4. Voornaamwoorden - займѐнники

Voornaamwoorden verwijzen naar personen, dieren of voorwerpen, zonder die met name te noemen. Afhankelijk van de context wordt het voor de lezer/toehoorder duidelijk om wie het gaat. De spreker/schrijver kan door middel van het voornaamwoord він (*hij*) verwijzen naar een persoon in de buitenwereld. Uit de context moet blijken waar het voornaamwoord precies op slaat. In de zin 'він грає на гітарі' (*hij speelt gitaar*) kan 'він' (*hij*) afhankelijk van de context naar een straatmuzikant dan wel een rockmuzikant verwijzen. Een tweede gebruiksmogelijkheid bestaat erin binnen de tekst te verwijzen om zo herhaling te vermijden, zoals in de zinnen 'То мій брат. Він грає на гітарі.' (*Dit is mijn broer. Hij speelt gitaar*).

4.1 Persoonlijke voornaamwoorden

4.1.1 Vorming van de persoonlijke voornaamwoorden

De persoonlijke voornaamwoorden (особові займѐнники) kunnen net als hun Nederlandse tegenhangers ingedeeld worden naar persoon (1, 2 en 3) en getal (enkelvoud en meervoud). De derde persoon enkelvoud kent daarenboven drie geslachten (mannelijk, vrouwelijk en onzijdig).

NOMINATIEF	ENKELVOUD	BETEKENIS	MEERVOUD	BETEKENIS
1 ^{ste} persoon	я	ik	ми	wij
2 ^{de} persoon	ти	jij	ви	jullie, u
3 ^{de} persoon	він/вона́/вонó	hij/zij/het	вони́	zij

De tweede persoon meervoud kan naast de meervoudsvorm ook de beleefdheidsvorm 'u' weergeven. Anders dan in Nederland is die beleefdheidsvorm de norm wanneer onbekenden worden aangesproken. Het wordt als ongepast beschouwd iemand te tutoyeren bij de eerste ontmoeting, ongeacht zijn of haar aanzien binnen de samenleving. Het is dus aangewezen altijd aan te vangen met de beleefdheidsvorm, en te wachten totdat de gesprekspartner overschakelt naar de jij-vorm. De enige uitzondering is het aanspreken van kinderen, waarbij jijen de regel uitmaakt.

Het gebruik van 'ви' heeft ook gevolgen voor het naamwoordelijk gezegde. Dat laatste komt namelijk als onderwerp in getal overeen met het aantal personen waarnaar verwezen wordt. Gaat het om de beleefdheidsvorm, dan gebruikt men het enkelvoud, verwijst 'ви' naar een groep, dan volgt een meervoudsvorm.

Ви здоро́ва?	<i>Bent U gezond?</i> (vrouwelijk)
Ви здоро́вий?	<i>Bent U gezond?</i> (mannelijk)
Ви здоро́ві?	<i>Zijn jullie gezond?</i> (meervoud)

De persoonlijke voornaamwoorden krijgen de volgende vormen in de respectievelijke naamval:

	ІК	ЛІ	НІ	ЗІ	НЕТ	ВІ	ЛІ	ЗІ
NOMINATIEF	я	ти	він	вона́	вонó	ми	ви	вони́
GENITIEF	менé	тебе́	його́	ї́ї	його́	нас	вас	їх
			нього́	не́ї	нього́			них
DATIEF	мені́	тобі́	йому́	ї́й	йому́	нам	вам	їм
ACCUSATIEF	менé	тебе́	його́	ї́ї	його́	нас	вас	їх
			нього́	не́ї	нього́			них
INSTRUMENTALIS	мно́ю	тобо́ю	ним	не́ю	ним	на́ми	ва́ми	ні́ми
LOCATIEF (НА/У)	мені́	тобі́	нього́му	ні́й	нього́му	нас	вас	них

Merk op dat het mannelijk en onzijdig enkelvoud gelijk zijn doorheen het paradigma met uitzondering van de nominatief.

De tweede variant in de 3de persoon sg/pl genitief/accusatief/locatief wordt ingeleid door de medeklinker 'н' als er een voorzetsel aan voorafgaat.

Подару́нки для ньо́го/не́ї *Geschenken voor hem/haar*
 Вони́ живі́, по́ки про них пам'я́тають *Ze zijn levend zolang men hen herinnert*

Aangezien de locatief altijd samengaat met een voorzetsel, wordt de 3de persoon sg/pl telkens ingeleid met een 'н'.

De klemtoon kan een lettergreep terugtrekken na een voorzetsel.

мене́ до мене́ його́ до ньо́го її́ до не́ї
 тебе́ до тебе́ його́ на ньо́го її́ на не́ї

4.1.2 Gebruik van de persoonlijke voornaamwoorden

De persoonlijke voornaamwoorden kunnen tevens gebruikt worden om substantieven die anders herhaald zouden worden te vervangen. Het voornaamwoord neemt het grammaticaal geslacht en getal over van het antecedent. De naamval wordt bepaald door de functie die het persoonlijk voornaamwoord inneemt in de zin.

Агресія **Росії** не мине́ для **неї́** без наслідків *De agressie van Rusland blijft voor hem niet zonder gevolgen.*

Зако́н про очи́щення вла́ди запрацюва́в. Що очі́кувати від **нього́**? *De lustratiewet is in werking getreden. Wat kan men van haar verwachten?*

Het substantief Росі́я wordt in het eerste voorbeeld vervangen door het voornaamwoord van hetzelfde woordgeslacht, in dit geval вона́. Onder invloed van het voorzetsel 'для' komt 'вона́' in de genitief te staan: не́ї. In het tweede voorbeeld wordt het mannelijke woord 'зако́н' vervangen door de genitief van het persoonlijke voornaamwoord 'він'. Merk op dat het woordgeslacht niet noodzakelijk overeenkomt met het Nederlands.

4.2 Bezittelijke voornaamwoorden

Bezittelijke voornaamwoorden (присві́йні займе́нники) duiden een relatie aan van iemand of iets ten opzichte van een genoemd object. Ze bieden een antwoord op de vraag 'wiens' (чий)?

Чи́я та кни́га? *Van wie is dat boek? / Wiens boek is dat?*
 Не мо́я. *Niet dat van mij.*

Het Oekraïens telt net als het Nederlands zeven bezittelijke voornaamwoorden.

NOMINATIEF	ENKELVOUD	BETEKENIS	MEERVOUD	BETEKENIS
1 ^{ste} persoon	мій	mijn	наш	ons
2 ^{de} persoon	твій	jouw	ваш	jullie
3 ^{de} persoon	його́/її́	zijn/haar	їх(ній)	hun

De 1ste en 2de persoon enkel- en meervoud congrueren in getal, geslacht en naamval met het substantief waar het bij staat en volgen de adjectiefverbuiging.

мій дім	<i>mijn huis</i>	mannelijk
наша Україна	<i>ons Oekraïne</i>	vrouwelijk
твоє запитання	<i>jouw vraag</i>	onzijdig

Naargelang de functie in de zin, de rectie van het werkwoord of het voorzetsel, krijgen de 1ste en 2de enkelvoud en meervoud van de persoonlijke voornaamwoorden de volgende naamvals vormen.

мії (<i>mijn</i>)	M	N	F	Pl
Nominatief	мій	моє	моя	мої
Genitief	мого	мого	моєї	моїх
Datief	моєму	моєму	моїй	моїм
Accusatief	мій / мого	моє	мою	мої / моїх
Instrumentalis	моїм	моїм	моєю	моїми
Locatief	на/у моєму, моїм	на/у моєму, моїм	на/у моїй	на/у моїх

Твій (*jouw*) volgt hetzelfde verbuigingsschema als мій (*mijn*)

наш (<i>ons</i>)	M	N	F	Pl
Nominatief	наш	наше	наша	наші
Genitief	нашого	нашого	нашої	наших
Datief	нашому	нашому	нашій	нашим
Accusatief	наш / нашого	наше	нашу	наші / наших
Instrumentalis	нашим	нашим	нашою	нашими
Locatief	на/у нашому, нашим	на/у нашому, нашим	на/у нашій	на/у наших

ваш (*uw*) volgt hetzelfde verbuigingsschema als наш (*ons*)

- De categorieën beziel/onbeziel verklaren het onderscheid tussen de twee varianten in de accusatief mannelijk. Als het substantief waar het bezittelijk voornaamwoord naar verwijst beziel is, krijgt het de genitiefvorm, als het om een onbeziel object gaat, komt de accusatief overeen met de nominatiefvorm.
- De locatief enkelvoud kan in de mannelijke en onzijdig vorm op twee manieren worden uitgedrukt. De eerste vorm op –omy is de meer gebruikelijke.
- De mannelijke en onzijdige vormen verschillen slechts in de nominatief en accusatief.
- De vocatief is net als reguliere adjectieven gelijk aan de nominatief en wordt daarom niet afzonderlijk in de tabel vermeld.

De vormen його (*zijn*) en її (*haar*) in de 3de persoon enkelvoud blijven onveranderd. De meervoudsvorm їх (*hun*) blijft onveranderd, met uitzondering van de literaire variant їхній (*hun*), die zich aan getal, naamval en geslacht aanpast volgens de zachte adjectiefverbuiging.

його сестра	<i>zijn zus</i>
його батькі	<i>zijn ouders</i>
її брат	<i>haar broer</i>
їх дім	<i>hun huis</i>
їхнє поле	<i>hun veld</i>

Zoals bovenstaande voorbeelden illustreren, past de derde persoon van het bezittelijk voornaamwoord zich niet aan het geslacht aan. De vorm blijft tevens behouden ongeacht de naamval die volgt, zoals het volgende voorbeeld aangeeft.

Якщо ти говориш з людиною її рідною мовою, ти говориш з її серцем. *Als je met iemand in de moedertaal spreekt, spreek je met zijn hart.*

4.2.1 Het reflexief bezittelijk voornaamwoord

Het reflexief bezittelijk voornaamwoord ‘свій’ (z’n) wordt uitsluitend in de 3de persoon enkelvoud gebruikt en verwijst altijd naar het onderwerp van de zin. Bijgevolg kan het reflexief bezittelijk voornaamwoord nooit zelf in de nominatief staan. Свій volgt de gebruikelijke adjectiefverbuiging en past zich aan in getal, naamval en geslacht aan het substantief. In het Nederlands wordt dit vertaald als zijn/haar.

Компанія звільняє до 25% свого персоналу. *Het bedrijf ontslaat tot 25 % van zijn personeel.*

Суддя визнав свою помилку. *De rechter gaf zijn fout toe.*

Новий власник підприємства обіцяє своїм працівникам заробітну плату вищу середньої по місту. *De nieuwe eigenaar van het bedrijf belooft zijn werknemers een loon dat hoger is dan het stadsgemiddelde.*

Міністр почав тотальну зачістку кадрів у своєму відомстві. *De minister is aan een totale personeelsvernieuwing in zijn ministerie begonnen.*

4.2.2 Het onderscheid tussen його́, її́, їх en свій

Het reflexief bezittelijk voornaamwoord past zich in tegenstelling tot його́, її́, їх niet alleen aan, het brengt ook een betekenisverschil met zich mee.

- свій (*zijn*) verwijst naar het onderwerp: Davy’s vader

Деві побачив **свого́** батька знову уже у лікарні. *Davy zag zijn vader pas opnieuw in het ziekenhuis.*

- його́ (*zijn*) verwijst naar de vader van iemand anders

Деві побачив **його́** батька знову уже у лікарні. *Davy zag zijn vader pas opnieuw in het ziekenhuis. (bv. de vader van zijn vriend)*

4.3 Reflexief persoonlijk voornaamwoord

Het reflexief of wederkerend voornaamwoord (зворóтний займе́нник) verwijst naar het onderwerp in de zin en komt overeen met het Nederlandse ‘zich’. De mogelijke vormen van het wederkerend voornaamwoord zijn:

NOMINATIEF	-
GENITIEF	себе́
DATIEF	собі́
ACCUSATIEF	себе́
INSTRUMENTALIS	собо́ю
LOCATIEF	на собі́

Het wederkerend voornaamwoord verwijst naar de agens van de handeling, maar vervult zelf de grammaticale functie van het object van de handeling. Dit verklaart de afwezigheid van een nominatiefvorm. Onderstaande toepassingen tonen daarbij aan dat de vorm onderhevig is aan de rectie van de werkwoordconstructie.

Він запитав себе́, чи повинен щось зробити.	<i>Hij vroeg zich af of hij iets moest doen.</i>
Польща дала собі́ раду з кризою.	<i>Polen heeft zichzelf beholpen met de crisis.</i>
Чого́ навчи́вся, того́ з собою́ не носити.	<i>Wat men geleerd heeft hoeft men niet met zich mee te dragen. (volkswijsheid)</i>
Роблячи добро́ лю́дям, ти перш за все допомага́єш собі́.	<i>Door goed te doen voor de mensen help je in de eerste plaats jezelf. (Benjamin Franklin)</i>

Een belangrijk verschil met het Nederlandse ‘zich’ is dat себе́ ook op de eerste en tweede persoon kan terugslaan.

Тоді́ я запроси́в до себе́ керівників усі́х політи́чних ру́хів.	<i>Toen heb ik de leiders van alle politieke bewegingen bij mij uitgenodigd.</i>
Крім́е, яке́ майбу́тнє ти собі́ обереш́?	<i>Krim, welke toekomst verkies je voor jezelf?</i>

Hierna volgen een aantal vaste uitdrukkingen die gebruik maken van het wederkerend voornaamwoord.

запитува́ти ^і / запита́ти ^р себе́	zichzelf afvragen
по/ду́мати про себе́	aan zichzelf denken
(не) вибача́ти ^і / вибачи́ти ^р собі́ щось	iets zichzelf (niet) vergeven
бу́ти (не)задово́леним собою́	(niet) tevreden over zichzelf zijn
заспоко́ювати ^і / заспоко́їти ^р себе́	zichzelf kalmeren
дава́ти ^і / да́ти ^р собі́ ра́ду	zichzelf behelpen
бра́ти ^і / взя́ти ^р себе́ в руки	zichzelf in handen nemen
землі́ під собою́ не чу́ти	de grond onder zich niet voelen (controle verliezen)
сам по собі́	op zichzelf
переси́лювати ^і / пересили́ти ^р себе́	zichzelf overtreffen

4.4 Wederkerige voornaamwoorden

Wederkerige voornaamwoorden (взаємні займенники) drukken een wederzijdse relatie uit waarbij het antecedent, in tegenstelling tot de reflexieve voornaamwoorden, altijd meervoudig is. De betrokken personen of zaken verrichten en ondergaan de handeling. In de zin ‘Jan en Karel verdedigen elkaar’ verdedigt Jan zijn vriend Karel, en geniet Jan tegelijkertijd de bescherming van Karel. De meervoudigheid van het antecedent wordt in het Oekraïens benadrukt door middel van tweeledige constructies. Tot de wederkerige voornaamwoorden behoren de volgende woordparen: одін одного (*elkaar*), одін другого (*mekaar*) en кожен кожного (*elkeen*). Beide elementen worden als volgt verbogen:

	ENKELVOUD			MEERVOUD
	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig	
Nominatief	-	-	-	-
Genitief	одін одного	одна одної	одне/одно одного	одні одних
Datief	одін одному	одна одній	одне/одно одному	одні одним
Accusatief	одін одного	одна одну	одне/одно одного	одні одних
Instrumentalis	одін одним	одна одною	одне/одно одним	одні одними
Locatief	одін в одному	одна одної	одне/одно в одному	одні одних

Het eerste element staat daarbij steeds in de nominatief, het tweede element wijzigt naargelang de rectie van het werkwoord/voorzetsel. Bovendien congrueren beide elementen in geslacht en getal. De vrouwelijke vorm wordt gebruikt wanneer het voornaamwoord verwijst naar twee vrouwen, de mannelijke vorm komt voor bij twee mannen. Een eventueel voorzetsel komt tussen beide elementen in te staan.

Українські тенісистки Олена і Катеріна зіграють одна з одною.

De Oekraïense tennissters Olena en Katerina zullen tegen elkaar spelen.

Два браті мешкали зовсім недалеко одін від одного.

De twee broers woonden helemaal niet ver van elkaar.

De onzijdige vorm одне/одно wordt daarentegen gebruikt wanneer het voornaamwoord op twee subjecten slaat met een (verondersteld) verschillend geslacht.

Наталія й Павло вирішили обмінятися одне з одним.

Natalia en Pavlo besloten met elkaar te delen.

Чоловік і жінка кохають одне одного.

Man en vrouw houden van elkaar.

Тут можете ставити одне одному запитання.

Hier kunnen jullie elkaar vragen stellen.

Wanneer het voornaamwoord naar meer dan twee personen verwijst, gaat de voorkeur naar de meervoudsvorm.

Хлопці й дівчата були варті одні одних.

De jongens en meisjes waren aan elkaar gewaagd.

Бойовики готуються воювати одні з одними.

De strijders bereiden zich voor om met elkaar te vechten.

4.5 Aanwijzende voornaamwoorden

Aanwijzende voornaamwoorden (вказівні займєнники) duiden iets of iemand aan en geven bovendien een indicatie van de afstand tot de spreker.

4.5.1 dit (цей) en dat (той)

Als de spreker zich nabij een object bevindt, zal hij/zij dat object aanduiden met het aanwijzende voornaamwoord ‘цей, ця, це’ (*dit*). Gaat het om een voorwerp dat zich op een zekere afstand van de spreker bevindt, duidt men dit aan met ‘той, та, те’ (*dat*).

На цьому й на тому світі.

In deze en de volgende wereld (hiernamaals)

Пливє з цього бєрега на той.

Ik zwem van de ene naar de andere oever.

Цей wordt verbogen als een zacht bijvoeglijk naamwoord, той volgt de harde adjectiefverbuiging.

Цей (*dit, deze, die, dat*)

	ENKELVOUD			MEERVOUD
	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig	
Nominatief	цей	ця	це	ці
Genitief	цьогó	ції	цьогó	цих
Datief	цьомú	цій	цьомú	цим
Accusatief	цей, цьогó	цю	це	ці, цих
Instrumentalis	цим	цією	цим	цими
Locatief	на/у цьому, цим	на/у цій	на/у цих	на/у цих

Той (*dat, die*)

	ENKELVOUD			MEERVOUD
	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig	
Nominatief	той	та	те	ті
Genitief	тогó	тії, тої	тогó	тих
Datief	томú	тій	томú	тим
Accusatief	той, тогó	ту	те	ті, тих
Instrumentalis	тим	тією, тою	тим	тіми
Locatief	на/у тому, тим	на/у тій	на/у тому, тим	на/у тих

Beide aanwijzende voornaamwoorden worden tevens samen gebruikt om een contrast tussen twee deelzinnen uit te drukken zoals in de tegenstelling ‘Алє ... не це, а те, що + bijzin’ (*niet dit, maar dat*).

Рóзум то побóюється за плáни на майбúтнє, то бóлісно переживáє про минúле. Алє найважлївіше нáвїть **не це, а те**, що людїна не живє в тепєрішньому момєнтї.

Het verstand bekommert zich over toekomstplannen of piekert ziekelijk over het verleden. Maar het belangrijkste is zelfs niet dit, maar dat de mens niet in het huidige moment leeft.

De ontkenning ‘не той’ krijgt de betekenis van ‘de/het verkeerde’. Merk op dat deze constructie in combinatie met een voorzetsel opgesplitst wordt. Het voorzetsel komt daarbij tussen beide leden te staan, net als bij de ontkenkende voornaamwoorden (infra).

Я сів не на той автобус. *Ik nam de verkeerde autobus.*

Вона пішла зовсім не в той бік. *Ze ging volledig de verkeerde kant op.*

De woordcombinatie ‘один і той (ж/самий)’ krijgt de betekenis van ‘hetzelfde, dezelfde’.

Злодій трічі пограбував один і той самий банк. *Een dief heeft dezelfde bank driemaal overvallen.*

Одна і та ж жінка не буває однією і тією ж для різних чоловіків. *Eenzelfde vrouw is niet dezelfde voor verschillende mannen.*

4.5.2 zulk (такий)

Het aanwijzend voornaamwoord *такий (zulk, zo'n)* verwijst naar een eigenschap of kenmerk waarvan sprake is. Het voornaamwoord volgt de harde adjectiefverbuiging.

У продажу з'явилося досить багато моделей так званих Smart TV. Більше того, ціна на такі апарати вже доступна. *Er zijn redelijk veel zogenaamde smart-tv modellen op de markt verschenen. Bovendien is de prijs van zulke apparaten al toegankelijk.*

Така машина — ідеальна для двох осіб, але не більше. *Zo'n auto is ideaal voor twee personen maar niet meer.*

Vóór bijvoeglijke naamwoorden die gradeerbare eigenschappen aanduiden geeft *такий, така, такé, такі (zo)* aan dat de eigenschap in hoge mate aanwezig is.

Житло такé дорогé, що мені іноді на хárчі не вистачає. *De woonkost is zo hoog, dat ik soms niet genoeg heb om van te eten.*

Така висока концентрація солі смертельна для риб. *Zo'n hoge zoutconcentratie is dodelijk voor vissen.*

Het woordpaar ‘такий сáмий (же)’ krijgt de betekenis van ‘dezelfde, hetzelfde’.

Жінка така сáма на зріст, як і я. *Mijn vrouw is even groot als ik.*

4.6 Bepalende voornaamwoorden

Bepalende voornaamwoorden (означáльні займéнники) geven het geheel van een verzameling aan of alle leden daarvan. Tot die groep voornaamwoorden behoren *весь/увесь (alles)*, *сам (zelf)*, *сáмий (meest)*, *кóжний (ieder)*, *всáкий/усáкий (elk)*.

4.6.1 alles (ввесь/увесь)

Весь (alles) volgt de zachte adjectiefverbuiging:

(В)ВЕСЬ/УВЕСЬ (ALLES)	MANNELIJK	VROUWELIJK	ONZIJDIG	MEERVOUD
NOMINATIEF	(в)весь	вся	все	всі
	увесь	уся	усе	усі
GENITIEF	всього	всієї	всього	всіх
	усього	усієї	усього	усіх
DATIEF	всьому	всій	всьому	всім
	усьому	усій	усьому	усім
ACCUSATIEF	(в)весь, всього	всю	все	всі, всіх
	увесь, усього	усю	усе	усі, усіх
INSTRUMENTALIS	всім	всією	всім	всіма
	усім	усією	усім	усіма
LOCATIEF	на/у всьому, всім	на/у всій	на/у всьому, всім	на/у всіх
	на/в усьому, усім	на/в усій	на/в усьому, усім	на/в усіх

Als bijvoeglijke bepaling bij een substantief verwijst ‘ввесь’ naar de gehele groep zaken of personen.

Уся правда про війну́.

De hele waarheid over de oorlog.

Ми дуже любимо весь наш край!

We houden erg van heel ons land!

Тато співав гімн з усім залом.

Vader zong de hymne met de hele zaal.

Bij zelfstandig gebruik worden twee specifieke vormen gebruikt om naar zaken of personen te refereren. In het eerste geval wordt de onzijdige vorm ‘все’ gebruikt, om naar personen te verwijzen gaat de voorkeur naar de meervoudsvorm ‘всі’. Vergelijk:

Стипендії отримуватимуть не всі.

Niet iedereen zal een beurs ontvangen.

Все буде добре.

Alles komt goed.

In andere naamvallen worden beide vormen als basis gebruikt.

Вітаємо всіх зі світлим святом Христового
Воскресіння!

*We feliciteren iedereen met de verrijzenis van
Christus (=Paasfeest).*

В усьому потрібна професійність.

Professionaliteit is overal (lett. in alles) vereist.

4.6.2 zelf (сам)

Het bepalende voornaamwoord сам (zelf) volgt de harde adjectiefverbuiging met uitzondering van de nominatief mannelijk, die uitgangloos blijft.

САМ (ZELF)	MANNELIJK	VROUWELIJK	ONZIJDIG	MEERVOUD
NOMINATIEF	сам	самá	самó, самé	самі́
GENITIEF	самого	самої	самого	самі́х
DATIEF	самому	самі́й	самому	самі́м

ACCUSATIEF	само́го	саму́	само́, самé	самі́х
INSTRUMENTALIS	самі́м	само́ю	самі́м	самі́ми
LOCATIEF	на/у само́му, самі́м	на/у самі́й	на/у само́му, самі́м	на/у самі́х

Сам (*zelf*) geeft aan dat het subject iets op eigen kracht heeft verwezenlijkt. Сам komt daarbij vlak na het persoonlijke voornaamwoord te staan.

Ми не шука́ємо новіни, вони́ самі́ нас знахо́дять. *We zoeken geen nieuwtjes, ze vinden ons zelf.*

Вона́ сама́ кінулася́ під авто́. *Ze heeft zichzelf onder de auto gegooid.*

4.6.3 het versterkende element (самі́й)

Het bepalend voornaamwoord самі́й verschilt slechts in de nominatief mannelijk enkelvoud van сам. Het voornaamwoord heeft diverse betekenissen naargelang de context.

- als versterking van aanwijzende voornaamwoorden (той самі́й in de betekenis van 'hetzelfde'), plaats- en tijdsbepalingen.

Вже **самé час** почина́ти готува́тися до сві́тлого Вели́кодня! *Het is al de hoogste tijd zich voor te bereiden op het heilige paasfeest!*

Ті самі́ робочі **на то́му само́му місці́** тією́ ж водо́ю міють ті самі́ ваго́ни. *Dezelfde arbeiders maken dezelfde wagons schoon met hetzelfde water op dezelfde plaats.*

- Soms wordt het voornaamwoord самі́й verkeerdelijk gebruikt om de superlatief uit te drukken (naast de correcte vorm met найбі́льш), al betreft het hier een Russisme.

самé* дешéве таксі́ у Льво́ві *de meest goedkope taxi in Lviv*

самі́* незвичайні́ грибі́ *de meest ongewone paddestoelen*

4.6.4 ieder, elk (ко́жний)

Het bepalend voornaamwoord ко́жний (*ieder*) duidt ieder lid van een omschreven groep afzonderlijk aan.

ко́жний (IEDER, ELK)	MANNELIJK	VROUWELIJK	ONZIJDIG	MEERVOUD
NOMINATIEF	ко́жний	ко́жна	ко́жне	ко́жні́
GENITIEF	ко́жного	ко́жно́ї	ко́жного	ко́жних
DATIEF	ко́жному	ко́жній	ко́жному	ко́жним
ACCUSATIEF	ко́жний, ко́жного	ко́жну	ко́жне	ко́жні́, ко́жних
INSTRUMENTALIS	ко́жним	ко́жно́ю	ко́жним	ко́жними
LOCATIEF	на/у ко́жному, ко́жнім	на/у ко́жній	на/у ко́жному, ко́жнім	на/у ко́жних

De vormen van *ко́жний* komen hoofdzakelijk in het enkelvoud voor aangezien het op elk lid afzonderlijk slaat. De meervoudsvorm komt voor bij pluralia tantum zoals *но́жиці* (*schaar*), *окуля́ри* (*bril*) en *двѐри* (*deur*).

Ти мені потрі́бний ко́жну мить.

Ik heb je elk moment nodig. (lett. Je bent aan mij noodzakelijk)

Куро́рт з 16 окре́мих вілл, ко́жна з трьома́ спальнями.

Kuuroord met 16 vrijstaande villa's, waarvan elk [uitgerust] met drie slaapkamers.

Пе́ред ви́борами німе́цькі соціал-демократи́ сту́кають у ко́жні двѐри.

Voor de verkiezingen kloppen de Duitse sociaal-democraten op iedere deur.

ко́жний kan zelfstandig gebruikt worden in de betekenis van 'iedereen'.

Дба́ємо про здоро́в'я ко́жного.

We geven om de gezondheid van iedereen.

Я дя́кую ко́жному.

Ik dank iedereen.

Шко́ла для ко́жного

School voor iedereen.

4.6.5 *ieder* (всі́кий/усі́кий)

Het bepalend voornaamwoord *всі́кий* veralgemeent een bepaald kenmerk en scheert als het ware elk lid van een heterogene massa over dezelfde kam.

ВСІ́КИЙ (<i>IEDER, ELK</i>)	MANNELIJK	VROUWELIJK	ONZIJDIG	MEERVOUD
NOMINATIEF	всі́кий	всі́ка	всі́ке	всі́кі
GENITIEF	всі́кого	всі́кої	всі́кого	всі́ких
DATIEF	всі́кому	всі́кій	всі́кому	всі́ким
ACCUSATIEF	всі́кий, всі́кого	всі́ку	всі́ке	всі́кі, всі́ких
INSTRUMENTALIS	всі́ким	всі́кою	всі́ким	всі́кими
LOCATIEF	на/у всі́кому, всі́кім	на/у всі́кій	на/у всі́кому, всі́кім	на/у всі́ких

Het generaliserend karakter komt tot uiting in volgende voorbeelden:

Всі́ка річ створѐна пра́цею.

Elk voorwerp wordt gemaakt door mensenhanden (lett. werk).

Всі́кий суча́сний чолові́к вважа́є свої́м обов'язком бра́ти актíвну́ участь у ви́хованні свої́х дітѐй.

Elke moderne man beschouwt het als zijn plicht om actief deel te nemen aan de opvoeding van zijn kinderen.

Всі́кий kan ook de nadruk op de heterogeniteit leggen. Op die manier wijst het voornaamwoord op verscheidenheid:

Суспі́льству потрі́бні лю́ди зі всі́кими талáнтами.

De maatschappij heeft nood aan mensen met allerlei talenten.

Wanneer *вс*який ontkend wordt door het voorzetsel *б*ез kan het voornaamwoord vertaald worden als ‘zonder enige’

без <i>в</i> сякого <i>с</i> умніву	<i>zonder enige twijfel</i>
без <i>в</i> сякого <i>п</i> ривода	<i>zonder enige reden</i>
без <i>в</i> сякого <i>ж</i> а́лю	<i>zonder enige spijt</i>
без <i>в</i> сяко́ї <i>д</i> опомо́ги	<i>zonder enige hulp</i>

*В*сякий komt bovendien voor in een aantal vaste uitdrukkingen:

на/ <i>п</i> ро <i>в</i> сякий <i>в</i> іпадо́к	<i>in elk geval</i>
<i>в</i> сякого <i>р</i> о́ду	<i>allerlei</i>
<i>в</i> сяка <i>в</i> сячина	<i>voor elk wat wils</i>
за <i>в</i> сяку <i>ц</i> іну́	<i>tot elke prijs</i>

4.7 Vragende voornaamwoorden

De vragende voornaamwoorden (*п*ита́льні *з*айме́нники) kunnen ingedeeld worden naarmate ze zich aanpassen aan geslacht, getal en naamval. Een eerste groep bijwoordelijke vraagwoorden blijft net als in het Nederlands onveranderlijk.

VRAAGWOORD	BETEKENIS
ко́лі?	wanneer?
де́?	waar?
як?	hoe?
чо́му?	waarom?
ку́ді?	waarheen?
зві́дки?	waarvandaan?
чи?	<i>leidt een vraagzin in</i>

De volgende toepassingen illustreren het gebruik van de bijwoordelijke vraagwoorden, die meestal de vraagzin inleiden:

Як <i>сп</i> ра́ви?	<i>Hoe gaat het?</i>
Ку́ді <i>у</i> краї́нці <i>мо</i> ́жуть <i>по</i> ́їхати <i>б</i> ез <i>ві</i> з?	<i>Waarheen mogen Oekraïeners zonder visum reizen?</i>
Зві́дки <i>ми</i> <i>до</i> бува́ємо <i>во</i> ду́?	<i>Waar halen we water vandaan?</i>
Ма́мо, чо́му <i>я</i> <i>па</i> тріо́т?	<i>Mama, waarom ben ik een patriot?</i>
Де <i>ми</i> <i>бу</i> ́демо <i>ж</i> і́ти?	<i>Waar zullen we wonen?</i>
Ко́лі <i>п</i> рййде <i>в</i> есна́?	<i>Wanneer komt de lente eraan?</i>

In het Nederlands kan een vraagzin ontstaan door de volgorde van het werkwoord en het onderwerp om te keren. Heeft u ...? Het Oekraïens kent een relatief vrije woordvolgorde waardoor inversie minder effect heeft in vraagzinnen. Om te benadrukken dat het om een vraag gaat, kan een vraagzin ingeleid worden door het partikel ‘чи’.

Чи у вас є діти?

Hebben jullie kinderen?

Чи буде і далі падати американська валюта?

Zal de Amerikaanse munt nog verder zakken?

Merk op dat чи naast een vraagzin in te leiden ook ‘of’ kan betekenen wanneer het tussen twee substantieven/adjectieven komt te staan:

Ти хочеш піти чай чи каву?

Wil je thee of koffie drinken?

Хто ти? Мудрий чи безумний?

Wie ben jij? Verstandig of gek?

Een tweede groep vraagwoorden verbuigt zich echter wel naargelang de functie in de zin, de rectie van werkwoorden of onder invloed van voorzetsels. De volgende tabel geeft de voornaamste verbuigingsschema's weer:

	Wie?	Wat?	Hoeveel?
Nominatief	хто	що	скільки
Genitief	кого	чого	скільких
Datief	кому	чому	скільким
Accusatief	кого	що	скільки, скільких
Instrumentalis	ким	чим	скількима
Locatief	на/у кому, кім	на/у чому, чім	на / у скільких

Hierna volgen enkele toepassingen die aantonen dat de tweede groep vraagwoorden zich aanpast aan de naamval onder invloed van de rectie van bijwoorden, voorzetsels en werkwoorden.

Кому вигідно війну називати терорізмом?

Wie heeft er belang bij om de oorlog als terrorisme te bestempelen? (вигідно + datief)

Ким є насправді сепаратісти на Сході?

Wie zijn de separatisten in het Oosten nu werkelijk?

На чому економить міністр фінансів?

Op wat bespaart de minister van Financiën? (економити на + locatief)

До чого домовились на переговорах у Москві?

Wat is men overeengekomen op de onderhandelingen in Moskou? (домовитися до + genitief)

Скільки вам років?

Hoeveel jaar ben jij?

З скільких місяців можна давати дітям рибу?

Vanaf hoeveel maanden mag men kinderen vis geven?

Een derde groep vraagwoorden volgt de adjectiefverbuiging, en past zich dus niet alleen aan de naamval aan, maar wijzigt ook in geslacht en getal. Het vraagwoord *який* (*welk, wat voor één?*) volgt de harde adjectiefverbuiging.

Наамвал	Enkelvoud			Meervoud
	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig	
Nominatief	який	яка́	яке́	які́
Genitief	яко́го	яко́ї	яко́го	яки́х
Datief	яко́му	яки́й	яко́му	яки́м
Accusatief	який, яко́го	яку́	яке́	які́, яки́х
Instrumentalis	яки́м	яко́ю	яки́м	яки́ми
Locatief	на/у яко́му, яки́м	на/у який	на/у яко́му, яки́м	на/у яки́х

Het vraagwoord congrueert net als adjectieven in geslacht, getal en naamval met het substantief waar het naar verwijst:

Яка́ погoда́ бuде́ зaвтра?

Wat voor weer wordt het morgen?

Для́ яко́ї метí я наро́дiвся?

Voor welk doel ben ik geboren?

Яки́м спoсoбом мoжна́ змiнiти́ iм'я́ па́пки в опера́цiйній систeмi Windows?

Op welke manier kan men de naam van een map wijzigen in het Windows-besturingssysteem?

Het vraagwoord 'чий' (*Wiens? Van wie?*) volgt de zachte adjectiefverbuiging en past zich dus aan naamval, getal en geslacht aan.

Наамвал	Enkelvoud			Meervoud
	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig	
Nominatief	чий	чия́	чиé	чиí
Genitief	чийóго	чиеí	чийóго	чиíх
Datief	чийóму, чие́му	чии́й	чийóму	чии́м
Accusatief	чий, чийóго	чию́	чие́	чиí, чиíх
Instrumentalis	чии́м	чие́ю	чии́м	чии́ми
Locatief	на/у чийóму, чие́му, чии́м	на/у чии́й	на/у чийóму, чие́му, чии́м	на/у чиíх

Ook hier treedt er congruentie op in geslacht, getal en naamval met het substantief.

З чийóго бю́джeту вони́ отримують зарплату́?

Uit wiens budget krijgen ze hun loon?

Чие́ю бuде́ украiнська земля́ пiсля́ земeльної́ рефoрми?

Van wie zal de Oekraïense grond zijn na de landhervorming?

У чии́х руках аерoпoрт?

In wiens handen bevindt zich de luchthaven?

4.8 Ontkennende voornaamwoorden

Ontkennende voornaamwoorden (заперечні займенники) worden in de regel gevormd door het prefix **ні-** toe te voegen aan het desbetreffende vragend voornaamwoord.

VRAGEND VOORNAAMWOORD	ONTKENNEND VOORNAAMWOORD	BETEKENIS
хто	ніхто́	niemand
що	ніщо́	niets
як	нія́к	op geen enkele manier, helemaal niet
колі́	ні́коли	nooit
який	нія́кий	geen enkel
де	ніде́	nergens
чий	нічи́й	niemands, van niemand

In tegenstelling tot de Nederlandse negatie vereist het Oekraïens altijd een dubbele ontkenning: het ontkennend voornaamwoord wordt gevolgd door het partikel ‘не’ dat het gezegde nogmaals ontkent. Een vergelijking van de onderstaande Oekraïense en Nederlandse ontkenningsconstructies maakt dit verschil tussen respectievelijk de dubbele en enkele ontkenning duidelijk:

Ми зовсім нічого не робили на її уроках.

Ніхто не був звільнений.

Я ніколи не думав, що стану актором оперного театру.

Пасивне спостереження за проблемою ніяк не вирішить її.

Любов цілком може замінити шоколад, але ніколи нікому батончику не вийде стати повноцінним заміником любові.

Такого смачного пива нема ніде у світі.

Я ніколи нічого не забуваю.

Європа не може бути нічим васалом

We hebben helemaal niets gedaan in haar lessen.

Niemand werd ontslagen.

Ik had nooit gedacht dat ik acteur zou worden in de opera.

Passief toekijken zal het probleem helemaal niet oplossen.

Liefde kan chocolade volledig vervangen maar geen enkele reep zal ooit een volwaardig substituuat zijn voor liefde.

Zo'n lekker bier bestaat nergens anders ter wereld.

Ik vergeet nooit iets.

Europa mag niemands vazal zijn.

Wanneer het ontkennende voornaamwoord in combinatie met een voorzetsel wordt gebruikt, splits het partikel ‘ні’ zich af en komt het voorzetsel tussen de twee leden te staan.

Газові переговори України і Росії ні до чого не привели.

Він ні на кому не жениться.

Антибіотики не можна поєднувати ні з якими молочними продуктами.

De gasonderhandelingen tussen Oekraïne en Rusland hebben tot niets geleid.

Hij zal met niemand trouwen.

Antibiotica mag men met geen enkel zuivelproduct combineren.

4.9 Onbepaalde voornaamwoorden

Onbepaalde voornaamwoorden (неозначені займєнники) geven een niet nader bepaald persoon, voorwerp of aantal weer. Ze kunnen gevormd worden door middel van verschillende suffixen en prefixen aan het vraagwoord toe te voegen. De morfologische eigenschappen stemmen volledig overeen met de vraagwoorden waarvan ze zijn afgeleid, en volgen dezelfde verbuiging.

Vraagwoord	-сь	де-	ка́зна-	-не́будь	бу́дь-	Betekenis
хто	хтось	де́хто	ка́зна-хто́	хто-не́будь	бу́дь-хто	iemand, enkelen
що	щось	де́що	ка́зна-що́	що-не́будь	бу́дь-що	iets
скі́льки	скі́лькись	—	ка́зна-скі́льки	скі́льки-не́будь	бу́дь-скі́льки	een aantal
який	якийсь	де́який	ка́зна-який	який-не́будь	бу́дь-який	een of ander, enkele
чий	чийсь	де́чий	—	чий-не́будь	бу́дь-чий	iemand's
як	—	де́як	ка́зна-як	як-не́будь	бу́дь-як	op een of andere manier
колі́	колі́сь	де́коли	ка́зна-колі́	колі́-не́будь	бу́дь-колі́	ooit
де	десь	—	ка́зна-де	де-не́будь	бу́дь-де	ergens

De onbepaalde voornaamwoorden kunnen in twee groepen onderverdeeld worden. Bij de eerste groep is het referentieobject gekend, maar niet bepaald. Zo blijkt uit de zin ‘хтось дзвоні́в до тебе́’ (*iemand heeft je gebeld*) niet duidelijk wie juist gebeld heeft, maar het feit dat er iemand gebeld heeft staat vast. De onbepaalde voornaamwoorden met gekend referentieobject wordt gevormd door middel van het suffix –сь.

Хтось думає, де справля́ти Нові́й рік.
Для когось це дрібні́ця, а для когось – реа́льне виробні́цтво.
Щось психологі́чне
Колі́сь бу́ло лі́то, а тепе́р зима́.

*Iemand denkt na waar Nieuwjaar te vieren
Voor sommigen is het een kleinigheid, voor anderen een omvangrijke productie.
Iets psychologisch
Ooit was het zomer maar nu is het winter.*

Daarnaast geven de prefixen ка́зна–, бо́зна– (*god weet*) en чо́ртзна– (*de duivel weet*) dezelfde betekenis weer van een onbepaald, maar gekend object in de spreektaal (familiair).

Вони́ харчу́ються бо́зна-чі́м.

Лохне́ське чудови́сько ка́зна-я́к опині́лося в Атланти́чному океа́ні.
Я пив ві́скі з льодо́м чо́ртзна-де́, в яко́мусь ба́рі, наві́ть на́зви йо́го не зна́ю.

*Ze voeden zich met god weet wat. (het staat vast dat ze iets eten, maar het is niet duidelijk wat precies)
Het monster van Lochness is op één of andere manier in de Atlantische oceaan terechtgekomen.
Ik heb whisky met ijs gedronken, de duivel weet waar, in een of andere bar, ik ken de naam er zelfs niet van.*

Het prefix де- behoort tevens tot de groep van gekende referentie-objecten en kent twee betekenisnuances. In de eerste betekenis wijst het op een aantal, niet nader beschreven leden van een grotere groep.

Дехто з жителів Полтави може не отримати гарячої води. *Een aantal inwoners van Poltava kunnen geen warm water krijgen.*

In de tweede betekenis voegt het prefix де- de bijkomende nuance toe dat de spreker het referentie-object wel kent, maar niet bij naam wenst te vernoemen en het alzo geheim te houden voor de toehoorder.

Українцям рекомендують утриматися від подорожей до деяких країн. *Men raadt Oekraïners aan af te zien van reizen naar bepaalde landen.*

Режисёр вийме книжку і запише дещо. *De regisseur nam een boekje en schreef er iets in.*

Daarnaast kan дещо ook in de betekenis van ‘een beetje’ gebruikt worden. Het gaat hier echter om een bijwoordconstructie, niet te verwarren met de onbepaalde voornaamwoorden.

Протівник дещо змінив стратегію. *De tegenstander heeft zijn strategie wat gewijzigd.*
Курс гривні дещо знизився. *De [wissel]koers van de grivna is wat gedaald.*

De tweede groep onbepaalde voornaamwoorden verwijst naar een object dat voor de spreker onbekend is. Het gaat om de suffixen –небудь, -будь en de prefixen будь- en аби. Die laatste vorm is synoniem met de varianten оп будь maar wordt zonder koppelteken geschreven. Het gebruik van deze prefixen en suffixen voegt de nuance toe van onverschilligheid ten aanzien van het object en krijgt de betekenis van ‘wie dan ook/wat dan ook’. De nadruk ligt daarbij op de aanwezigheid van iets of iemand, om wat of wie het uiteindelijk gaat doen er niet toe.

Заграйте що-небудь! *Speel iets voor ons! (om het even wat, als het maar muziek is)*

Дайте хоч якої-небудь їжі!
На Афоні править не абіхто, а Бóжа Матір. *Geef toch ten minste iets te eten!
Niet zomaar iemand regeert op [de berg] Athos. Het is de Moeder Gods.*

4.10 Betrekkelijke voornaamwoorden

4.10.1 Vorming van het betrekkelijk voornaamwoord

De betrekkelijke voornaamwoorden ‘який, яка, яке, які’ (*die, dat*) en het minder vaak voorkomende synoniem ‘котрий, котра, котре, котрі’ (*die, dat*) vervangen een woord in de bijzin om herhaling te voorkomen. Ze ‘betrekken’ zich als het ware op het antecedent in de hoofdzin waarnaar ze verwijzen. Kenmerkend is dat het betrekkelijk voornaamwoord het geslacht en getal overneemt van het antecedent. De naamval komt echter overeen met de functie in de bijzin. Het voornaamwoord який komt in de praktijk het vaakste voor van de twee voornaamwoorden, en dient onderscheiden te worden van de betekenis als vraagwoord. De declinatie van beide varianten volgt de reguliere adjectiefverbuiging.

який, котрий (<i>die, dat</i>)	MANNELIJK	ONZIJDIG	VROUWELIJK	MEERVOUD
NOMINATIEF	який	якѐ	яка́	які́
GENITIEF	яко́го	яко́го	яко́ї	які́х
DATIEF	яко́му	яко́му	які́й	які́м
ACCUSATIEF	який / яко́го	якѐ	яку́	які́ / які́х
INSTRUMENTALIS	які́м	які́м	яко́ю	які́ми
LOCATIEF	на/у яко́му / які́м	на/у яко́му / які́м	на/у які́й	на/у які́х

4.10.2 Gebruik van het betrekkelijk voornaamwoord

Het betrekkelijk voornaamwoord congrueert in getal en geslacht met het antecedent.

Саксофоніст, який має багатий досвід, грає в підземному переході.

De saxofonist die veel ervaring heeft, speelt in de voetgangerstunnel.

Я завтра їду в **селo, котрe** завжди давало мені змогу відпочити душею.

Morgen ga ik naar het dorp waar ik altijd ten volle kan uitrusten.

Діти, які не люблять овочі, зазвичай із задоволенням їдять фрукти.

Kinderen, die niet van groenten houden eten vaak met genoeg fruit.

Україна – прекрасна **країна, яка** знаходиться на географічному і культурному перехресті Східної і Західної Європи.

Oekraïne is een prachtig land dat zich op de geografische en culturele kruising van Oost- en West-Europa bevindt.

De naamval van het betrekkelijk voornaamwoord verschilt echter onder invloed van de functie die який/котрий inneemt in de bijzin. Aan de hand van onderstaande voorbeelden, waarbij het betrekkelijk voornaamwoord steeds naar een vrouwelijk antecedent verwijst, wordt dit duidelijk gemaakt.

Правоохоронці відкрили **жінку, яка** обкрадала помешкання.

Politieagenten hebben een vrouw betrapt die een woning had beroofd.

Там росла якась дуже дівна **квітка, яку** посадила внучка.

Daar groeide een erg vreemde bloem die de kleindochter had geplant.

Інформаційне агентство «Рейтер» розповсюдило в пресі **фотографію, на котрій** польські та американські “спецназівці” позують на фоні портрета Гуссейна.

Het persagentschap ‘Reuters’ verspreidde een foto in de media, waarop Poolse en Amerikaanse soldaten poseren met op de achtergrond een portret van Hoessein.

Прекрасна **пісня, без якої** не обходяться весілля.

Een prachtig lied, zonder dewelke er geen huwelijk doorgaat.

5. Telwoorden - числі́вники

Het telwoord bepaalt in de onderwerpfunctie de naamval en het getal van het substantief/adjectief alsook het getal van het werkwoord. In het andere geval worden de telwoorden zelf verbogen naargelang de functie in de zin of het voorzetsel dat het telwoord inleidt. Dit brengt een behoorlijk complex aantal regels met zich mee waartegen ook moedertaalsprekers durven te zondigen. Dit hoofdstuk poogt in dit kluwen duidelijkheid te scheppen aan de hand van volgende categorieën telwoorden.

Enkelvoudige telwoorden bestaan uit één element (о́дин, два) daar waar samengestelde telwoorden uit verschillende elementen bestaat (три́дцять три). We onderscheiden verder hoofdtelwoorden, die een eigen verbuigingsschema volgen, en rangtelwoorden die de adjectiefverbuiging hanteren. Elk van beide groepen kan verder onderverdeeld worden in bepaalde en onbepaalde telwoorden. Daar waar bepaalde hoofd –en rangtelwoorden een precies aantal of (rang)nummer geven, beschrijven onbepaalde telwoorden een niet-gespecificeerd aantal of (rang)nummer.

5.1 Hoofdtelwoorden

De hoofdtelwoorden beschrijven een aantal of nummer. Onderstaande tabel biedt een overzicht van de bepaalde hoofdtelwoorden in de nominatiefvorm.

5.1.1 Overzicht van de hoofdtelwoorden

De getallen één tot en met twintig

о́дин / одна́ / одне́	een	одинáдцять	elf
два́ / дві́	twee	дванáдцять	twaalf
три́	drie	трина́дцять	dertien
чоти́ри	vier	чотирна́дцять	veertien
п'ять	vijf	п'ятна́дцять	vijftien
ші́сть	zes	ші́стна́дцять	zestien
сі́м	zeven	сі́мна́дцять	zeventien
ві́сім	acht	ві́сімна́дцять	achttien
де́в'ять	negen	де́в'ятна́дцять	negentien
де́сять	tien	два́дцять	twintig

Tientallen

дéсять	tien
двáдцять	twintig
трíдцять	dertig
сóрок	veertig
п'ятдеся́т	vijftig
ші́стдеся́т	zestig
сі́мдеся́т	zeventig
ві́сімдеся́т	tachtig
дев'яно́сто	negentig

Samengestelde telwoorden

двáдцять одiн, одна́, однé, одні́	21
двáдцять два / двi	22
трíдцять три	33
сóрок чотiри	44
п'ятдеся́т п'ять	55
ші́стдеся́т шiсть	66
сі́мдеся́т сі́м	77
ві́сімдеся́т ві́сім	88
дев'яно́сто дев'ять	99

Honderdtallen

сто	honderd	ші́стсо́т	zeshonderd
дві́сті	tweehonderd	сі́мсо́т	zevenhonderd
три́ста	driehonderd	ві́сімсо́т	achthonderd
чотiри́ста	vierhonderd	дев'ятсо́т	negenhonderd
п'ятсо́т	vijfhonderd	ті́сяча	duizend

Ook de telwoorden zelf worden allen verbogen naargelang de functie in de zin, het voorzetsel of de rectie van het werkwoord. De hoofdtelwoorden kunnen naargelang het verbuigingschema in acht groepen onderverdeeld worden.

- Het getal 'één' volgt de harde adjectiefverbuiging

ÉÉN	MANNELIJK	VROUWELIJK	ONZIJDIG	MEERVOUD
NOMINATIEF	одiн	однé, одно́	одна́	одні́
GENITIEF	одно́го	одно́го	одні́єї, одно́ї	одні́х
DATIEF	одно́му	одно́му	одні́й	одні́м
ACCUSATIEF	одiн / одно́го	однé	одну́	одні́ / одні́х
INSTRUMENTALIS	одні́м	одні́м	одні́єю, одно́ю	одні́ми
LOCATIEF	на/у одно́му, одні́м	на/у одно́му, одні́м	на/у одні́й	на/у одні́х

- Het getal ‘twee’ heeft slechts twee geslachten en wordt als volgt verbogen

TWEE	MANNELIJK	VROUWELIJK
NOMINATIEF	два	дві
GENITIEF	двох	двох
DATIEF	двом	двом
ACCUSATIEF	два / двох	дві / двох
INSTRUMENTALIS	двома́	двома́
LOCATIEF	на/у двох	на/у двох

- De getallen ‘drie’ en ‘vier’ maken geen onderscheid in geslacht. Ze kennen de volgende verbuiging:

DRIE, VIER	DRIE	VIER
NOMINATIEF	три	чоти́ри
GENITIEF	трьох	чотирьо́х
DATIEF	трьом	чотирьо́м
ACCUSATIEF	три / трьох	чоти́ри / чотирьох
INSTRUMENTALIS	трьома́	чотирма́
LOCATIEF	на/у трьох	на/у чотирьо́х

Beide cijfers worden zacht verbogen, waarbij het getal ‘vier’ een licht afwijkende vorm heeft in de instrumentalis.

- De getallen vijf tot en met tien krijgen een vereenvoudigd verbuigingsschema met drie verschillende vormen. Daarnaast bestaan er alternatieve vormen die vergelijkbare uitgangen met de getallen drie en vier vertonen.

DRIE, VIER	VIJF	ZES	ZEVEN	ACHT	NEGEN	TIEN
NOMINATIEF	п'ять	шість	сім	вісім	дев'ять	десять
GENITIEF	п'яти́, п'ятьо́х	шесті́, шістьо́х	семі́, сімо́х	восьмі́ , вісьмо́х	дев'яти́, дев'ятьо́х	десяти́, десятьо́х
DATIEF	п'яти́, п'ятьо́м	шесті́, шістьо́м	семі́, сімо́м	восьмі́ , вісьмо́м	дев'яти́, дев'ятьо́м	десяти́, десятьо́м
ACCUSATIEF	п'ять, п'ятьо́х	шість, шістьо́х	сім, сімо́х	вісім, вісьмо́х	дев'ять, дев'ятьо́х	десять, десятьо́х
INSTRUMENTALIS	п'ятьма́, п'ятьо́ма	шістьма́, шістьо́ма	сімомá , сьома́	вісьма́, вісьмомá	дев'ятьма́, дев'ятьо́ма	десятьма́, десятьо́ма
LOCATIEF	на/у п'яти́, п'ятьо́х	на/у шесті́, шістьо́х	на/у семі́, сімо́х	на/у восьмі́ , вісьмо́х	на/у дев'яти́, дев'ятьо́х	на/у десяти́, десятьо́х

- De getallen tussen 10 en 20, alsook de tientallen ‘twintig’; ‘dertig’ en ‘vijfig’ t.e.m. ‘tachtig’ krijgen gelijkaardige standaarduitgangen als de vorige groep. Alternatieve vormen zijn tevens mogelijk.

	ELF	VIJFTIEN	NEGENTIEN	TWINTIG	ZEVENTIG
NOMINATIEF/ ACCUSATIEF	одинáдцять	п'ятна́дцять	дев'ятна́дцять	два́дцять	сімдеся́т
GENITIEF / DATIEF / LOCATIEF	одинадцятí	п'ятнадцятí	дев'ятнадцятí	двадцятí	сімдесятí
INSTRUMENTALIS	одинадцятьма́	п'ятнадцятьма́	дев'ятнадцятьма́	двадцятьма́	сімдесятьма́

alternatieve vormen: одинадцятьо́х (G/A/L); одинадцятьо́м (D); одинадцятьо́ма (I) //

сімдесятьо́х (G/A/L); сімдесятьо́м (D); сімдесятьо́ма (I)

- De tientallen ‘veertig’; ‘negentig’ en het getal ‘honderd’ kennen slechts twee vormen

	VEERTIG	NEGENTIG	HONDERD
NOMINATIEF/ ACCUSATIEF	со́рок	дев'яно́сто	сто
GENITIEF / DATIEF / LOCATIEF / INSTRUMENTALIS	сорока́	дев'яно́ста	ста

- Bij de honderdtallen verbuigt zowel het eerste als het tweede lid

HONDERDTALLEN	TWEEHONDERD	DRIEHONDERD	VIERHONDERD
NOMINATIEF	дві́сті	трі́ста	чоти́риста
GENITIEF	двохсо́т	трьохсо́т	чотирьохсо́т
DATIEF	двомста́м	трьомста́м	чотирьомста́м
ACCUSATIEF	дві́сті	трі́ста	чоти́риста
INSTRUMENTALIS	двомаста́ми	трьомаста́ми	чотирмаста́ми
LOCATIEF	на/у двохста́х	на/у трьохста́х	на/у чотирьохста́х

HONDERDTALLEN	VIJFHONDERD	ZESHONDERD	ZEVENHONDERD
NOMINATIEF	п'ятсо́т	ші́стсо́т	сі́мсо́т
GENITIEF	п'ятисо́т	шестисо́т	семисо́т
DATIEF	п'ятиста́м	шестиста́м	семиста́м
ACCUSATIEF	п'ятсо́т	ші́стсо́т	сі́мсо́т
INSTRUMENTALIS	п'ятьмаста́ми, п'ятьомаста́ми	ші́стьмаста́ми, ші́стьомаста́ми	семиста́ми, сі́момаста́ми
LOCATIEF	на/у п'ятиста́х	на/у шестиста́х	на/у семиста́х

Merk op dat zowel bij zes- als zevenhonderd de klankverschuiving plaatsgrijpt zodra de lettergreep opent.

HONDERDTALLEN	ACHTHONDERD	NEGENHONDERD
NOMINATIEF	вісімсот	дев'яцот
GENITIEF	восьмисот	дев'ятисот
DATIEF	восьмистам	дев'ятистам
ACCUSATIEF	вісімсот	дев'яцот
INSTRUMENTALIS	восьмистами, вісьмомастами	дев'ятьмастами, дев'ятьомастами
LOCATIEF	на/у восьмистах	на/у дев'ятистах

- De getallen “duizend, “miljoen” en “miljard worden als substantieven verbogen

Nominatief enkelvoud	Nominatief Meervoud (2-4)	Genitief meervoud (>5)
тісяча (1000)	дві тісячі (2000)	п'ять тісяч (5000)
мільйон (1 000 000)	два мільйони (2 000 000)	п'ять мільйонів (5 000 000)
мільярд (1 000 000 000)	два мільярди (2 000 000 000)	п'ять мільярдів (5 000 000 000)

5.1.2 Substantief- en adjectiefverbindingen met telwoorden

De telwoorden beïnvloeden de naamvalskeuze van het substantief/adjectief waar het bij staat. De naamvalkeuze verschilt naargelang de getalwaarde. Wanneer het getal onderdeel uitmaakt van het **onderwerp**, gelden de volgende regels:

1) Nominatief enkelvoud na het getal 1

Na het getal 1 volgt de nominatief enkelvoud. Dit geldt zowel voor substantieven als adjectieven. Het telwoord past zich aan het geslacht en getal aan.

один доллар	<i>één dollar</i>	одна кімната	<i>één kamer</i>
одне вікно	<i>één raam</i>	одні двіри	<i>één deur</i>

Dit geldt bij uitbreiding voor alle samenstellingen waarbij het getal 1 als laatste cijfer voorkomt.

В результаті подвійного теракту в Нігерії загинула тридцять одна людина. *Als gevolg van een dubbele terreurdaad in Nigeria kwamen eenendertig mensen om.*

Merk op dat het werkwoord congrueert met het onderwerp in getal en geslacht, zoals men dit van de algemene vervoegingsregels kan verwachten.

2) Nominatief meervoud na de getallen 2-3-4

De telwoorden 2-3-4 worden gevolgd door een substantief in de nominatief meervoud. Let op, два gaat samen met mannelijke en onzijdige substantieven, дві is de vrouwelijke vorm.

два тижні	<i>twee weken</i>	три дні	<i>drie dagen</i>
дві зірки	<i>twee sterren</i>	чотири вікна	<i>vier ramen</i>

Het volgende voorbeeld geeft aan dat ook het werkwoord in getal congrueert met het onderwerp en bijgevolg na de getallen 2 tot en met 4 in het meervoud komt te staan.

Ще дві вільні кімнати залишилися в садібі. *In het domein zijn er nog twee vrije kamers beschikbaar.*

Voor de adjectieven geldt dezelfde regel dat de nominatief meervoud volgt na de getallen twee tot en met vier.

три різні варіанти *drie verschillende varianten*
дві золоті медалі *twee gouden medailles*

3) Genitief meervoud na getallen groter dan of gelijk aan 5

De telwoorden groter of gelijk aan vijf inclusief de tientallen, alsook de telwoorden tussen tien en twintig, gaan in de onderwerpfunctie samen met een substantief/adjectief in de genitief meervoud.

п'ять готелів *vijf hotels*
дев'ятнадцять років *negentien jaar*
двадцять шість людей *zesentwintig mensen*
п'ятдесят російських чиновників *vijftig Russische ambtenaren*

De volgende voorbeeldzin geeft aan dat het laatste cijfer van een samengesteld telwoord, in dit geval zes, bepalend is voor de naamvalkeuze. Ook bij de getallen groter dan of gelijk aan vijf volgt een werkwoord in het meervoud.

146 (сто сорок шість) осіб мають право брати участь у загальних зборах. *146 (honderdzesenzeventig) personen hebben het recht deel te nemen aan de algemene vergadering.*

Indien het laatste getal hoger dan twee is, komt het werkwoord in principe in de 3de meervoudsvorm te staan zoals bovenstaande zin aangeeft. Het is in de verleden tijd echter ook mogelijk dat het werkwoord in de 3de persoon enkelvoud onzijdig komt te staan. In dat laatste geval wordt de nadruk op het (onbepaalde) geheel gelegd, vergelijkbaar met een onpersoonlijke zin.

На лекцію прийшло понад п'ятдесят студентів. *Er kwamen ruim vijftig studenten naar de lezing.*

5.1.3 Telwoorden in een functie anders dan het onderwerp

De hoofdtelwoorden zelf worden volgens de acht categorieën van het hoger beschreven paradigma verbogen naargelang de functie in de zin, de rectie van werkwoorden en voorzetsels. De rectie die uitgaat van de telwoorden zelf is daaraan ondergeschikt. Het zinsdeel met telwoord komt volledig in de desbetreffende naamval te staan. Onderstaande voorbeelden maken die hiërarchie duidelijk. Zo komt одін in de eerste voorbeeldzin in de genitief te staan omwille van de ontkenning; in de tweede zin volgt een datief aangezien het om een meewerkend voorwerp gaat.

Одного він не знає — хто ці друзі. *Eén ding weet hij niet: wie die vrienden zijn.*
Президент вручив Шевченківську премію чотирьом лауреатам. *De president heeft de Sjevtsjenkoprijs uitgereikt aan vier laureaten.*

Грабіжники вінесли сейф з восьмистами гривнями.

Overvallers hebben een safe met daarin achthonderd grivna naar buiten gedragen.

У двадцяті двох випадках із ста столична пожежно-рятувальна служба гасить сміття.

De hoofdstedelijke brandweerdienst blust in tweeëntwintig van de honderd gevallen [brandend]afval.

De rectie van de telwoorden blijft behouden in de nominatief zoals hoger omschreven, maar ook in de accusatief wat betreft onbezielde entiteiten.

Місто на понад дві доби залишиться без воді.

De stad zal ruim twee dagen zonder water zitten.

Оксана має тисячу гривень.

Oksana heeft 1000 grivna.

Telwoorden bij bezielde substantieven/adjectieven komen daarentegen beide in de genitief te staan. De functie in de zin primeert aldus op de rectie van het telwoord.

Іра на свій день народження запросила п'ятьох гостей.

Ira heeft voor haar verjaardag 5 gasten uitgenodigd.

За минулу добу терористи поранили трьох мирних мешканців та чотирьох бійців АТО

In het afgelopen etmaal hebben de terroristen drie onschuldige inwoners en vier strijders van de ATO (Anti-Terroristische Operatie) verwond.

5.2 Rangtelwoorden

In tegenstelling tot de hoofdtelwoorden die een aantal omschrijven, geven de rangtelwoorden een rangorde in een reeks aan. De rangtelwoorden worden in de regel gevormd door de adjectiefuitgang –ий toe te voegen aan het hoofdtelwoord. Het woordaccent kan daarbij verschuiven ten opzichte van het hoofdtelwoord (in het vet aangegeven). Oekraïense rangtelwoorden volgen de (harde) adjectiefverbuiging. Merk op dat ‘третій’ (трéтя, трéте) als enige rangtelwoord de zachte verbuiging volgt.

5.2.1 Overzicht van de rangtelwoorden

Rangtelwoorden 1ste — 20ste

пéрший	eerste	одина́дцятий	elfde
дру́гий	tweede	двана́дцятий	twaalfde
трéгий	derde	трина́дцятий	dertiende
четвéртий	vierde	чотирна́дцятий	veertiende
п'я́тий	vijfde	п'ятна́дцятий	vijftiende
шо́стий	zesde	ші́стна́дцятий	zestiende
сьо́мий	zevende	сі́мна́дцятий	zeventiende
во́сьмий	achtste	ві́сімна́дцятий	achttiende
дев'я́тий	negende	дев'ятна́дцятий	negentiende
деся́тий	tiende	двадцáтий	twintigste

Tientallen

деся́тий	tiende
двадця́тий	twintigste
тридця́тий	dertigste
сороко́вий	veertigste
п'ятдеся́тий	vijftigste
ші́стдеся́тий	zestigste
сі́мдеся́тий	zeventigste
ві́сімдеся́тий	tachtigste
дев'яно́стий	negentigste

Samenstellingen

два́дцять пе́рший	21 ^{ste}
два́дцять дру́гий	22 ^{ste}
три́дцять трéтий	33 ^{ste}
со́рок четве́ртий	44 ^{ste}
п'ятдеся́т п'я́тий	55 ^{ste}
ші́стдеся́т шо́стий	66 ^{ste}
сі́мдеся́т со́мий	77 ^{ste}
ві́сімдеся́т во́сьмий	88 ^{ste}
дев'яно́сто дев'я́тий	99 ^{ste}

Honderdtallen/duizendtallen/miljoenste/miljardste

со́тий	honderdste	ті́сячний	duizendste
двохсо́тий	tweehonderdste	двохті́сячний	tweeduizendste
трьохсо́тий	driehonderdste	п'ятиті́сячний	vijfduizendste
чоті́ррьохсо́тий	vierhonderdste	мі́льйо́нний	miljoenste
п'ятисо́тий	vijfhonderdste	шестимі́льйо́нний	zesmiljoenste
шестисо́тий	zeshonderdste	мі́лья́рдний	miljardste
семисо́тий	zevenhonderdste	чотирьохмі́лья́рдний	viermiljardste
во́сьмисо́тий	achthonderdste		
дев'ятисо́тий	negenhonderdste		

5.2.2 Gebruik van de rangtelwoorden

De rangtelwoorden volgen de adjectiefverbuiging en congrueren in geslacht, getal en naamval met het substantief waar het bij staat.

З пе́рших хвили́н "мура́шки по шкі́рі"!

Vanaf de eerste ogenblikken kippenvel!

У Євро́пі Украї́на на дру́гому місці́ за кі́лькістю в'я́знів.

Oekraïne staat op de tweede plaats in Europa wat betreft het aantal gevangenen.

Чолові́ча збі́рна Украї́ни з біатло́ну со́мою фіні́шувала́.

De Oekraïense ploeg bij de mannen is als zevende geëindigd in het biatlon.

Па́спорт ді́йсний до шо́стого сі́чня дві́ тисячі́ пе́ршого ро́ку.

Het paspoort is geldig tot zes januari 2001.

Bij samengestelde telwoorden wordt alleen het laatste element verbogen.

Співа́чка вийшла́ на пе́нсію в ті́сяча дев'ято́ дев'яно́сто **четве́ртому** ро́ці.

De zangeres ging in negentienhonderd viereennegentig met pensioen.

5.3 Verzameltelwoorden

Verzameltelwoorden geven de ondeelbaarheid weer van een collectiviteit. Ze kunnen als een alternatief gebruikt worden voor de hoofdtelwoorden om de nadruk te leggen op de eenheid van een bepaalde groep. Het kan gaan om groepen zoals broers, zussen of kinderen. Hoewel in theorie van elk hoofdtelwoord een groepstelwoord gevormd zou kunnen worden, is het gebruik van de groepstelwoorden in de praktijk beperkt van 2 tot en met 20 alsook het getal 30.

5.3.1 Overzicht van de verzameltelwoorden

De verzameltelwoorden twee, drie en vier krijgen slechts een vorm verschillend van het hoofdtelwoord in de nominatief en onbezielde accusatief. In alle andere naamvallen valt de vorm van het verzameltelwoord samen met die van het hoofdtelwoord. Er bestaat geen aparte vorm voor het vrouwelijke en mannelijke geslacht.

VERZAMEL- TELWOORDEN	TWEE	DRIE	VIER
NOMINATIEF	дво́е	тре́е	че́тверо
GENITIEF	дво́х	тре́ох	чоти́рьо́х
DATIEF	дво́м	тре́ом	чоти́рьо́м
ACCUSATIEF	дво́е / дво́х	тре́е / тре́ох	че́тверо / чоти́рьо́х
INSTRUMENTALIS	двома́	тре́ома́	чоти́рма́
LOCATIEF	на/у дво́х	на/у тре́ох	на/у чоти́рьо́х

Vanaf het verzameltelwoord vijf kan het telwoord afgeleid worden van het hoofdtelwoord door –еро toe te voegen aan de stam van het hoofdtelwoord. Er kunnen echter klinker- en stamveranderingen optreden. Indien het hoofdtelwoord eindigt op een zachte medeklinker (п'ять, шість), krijgt het desbetreffende verzameltelwoord een zachte verbuiging vergelijkbaar met тре́е. In het andere geval volgt de harde verbuiging volgens дво́е.

VERZAMEL- TELWOORDEN	VIJF	ZES	ZEVEN	ACHT
NOMINATIEF	п'яте́ро	ше́стеро	се́меро	во́сьмеро
GENITIEF	п'ятьо́х	шістьо́х	сімо́х	вісьмо́х
DATIEF	п'ятьо́м	шістьо́м	сімо́м	вісьмо́м
ACCUSATIEF	п'ятеро/ п'ятьо́х	ше́стеро/ шістьо́х	се́меро/ сімо́х	во́сьмеро/ вісьмо́х
INSTRUMENTALIS	п'ятьма́	шістьма́	сімома́	вісьмома́
LOCATIEF	на/у п'ятьо́х	на/у шістьо́х	на/у сімо́х	на/у вісьмо́х

Bovenstaand verbuigingsschema staat bovendien model voor alle daaropvolgende verzameltelwoorden. Zo krijgen de verzameltelwoorden дванадцятєро (*twaalf*) en тридцятєро (*dertig*) in de instrumentalis de vormen дванадцятьмá en тридцятьмá.

Naast de bovenstaande standaard verzameltelwoorden rekent men ook het telwoord об́идва (*beide*) tot deze categorie. Het telwoord volgt hetzelfde (harde) verbuigingsschema als de andere verzameltelwoorden, met uitzondering van de nominatief en onbezielde accusatief. In die laatste twee gevallen wordt er een onderscheid gemaakt tussen de geslachten.

об́идва (<i>BEIDE</i>)	M	N	F
NOMINATIEF	об́идва	об́оє	об́идви
GENITIEF	об́оx	об́оx	об́оx
DATIEF	об́ом	об́ом	об́ом
ACCUSATIEF	об́идва / об́оx	об́оє / об́оx	об́идви / об́оx
INSTRUMENTALIS	обомá	обомá	обомá
LOCATIEF	на/в об́оx	на/в об́оx	на/в об́оx

5.3.2 Gebruik van de groepstelwoorden

In de nominatief en accusatief onbezielde treedt er rectie op met de genitief meervoud. In alle andere naamvallen komt het hele zinsdeel in de normatieve naamval te staan afhankelijk van de functie in de zin, het voorzetsel of de werkwoordelijke rectie. Indien het zinsdeel met het groepstelwoord de onderwerpfunctie op zich neemt, komt het werkwoord in de regel in het meervoud te staan.

Сóрок п'ятєро дитóчок народились за тринадцять днів новóго двi тiсячi чотирнадцятого рóку в нiжинському полóговому будiнку. *In de eerste dertig dagen van het nieuwe jaar 2014 zijn er 45 kinderen geboren in het Nizjinski verpleeghuis.*

Merk op dat bovenstaand voorbeeld tevens aangeeft dat van getallen hoger dan dertig geen groepstelwoord gevormd wordt in het normatief taalgebruik. Waarom toch voor het groepstelwoord gekozen wordt wat betreft het tweede lid, verklaart het gebruik dat de telwoorden groepen aanduiden met een **gemengd geslacht**. Groepen bestaande uit zowel mannelijke als vrouwelijke leden, zoals in dit geval de 45 baby's, worden bij voorkeur aangeduid met groepstelwoorden.

Вóсьмеро ўчнiв Днiпропетрóвщини стáли претендентами на отримання стипендii Президента. *Acht scholieren uit Dnipropetrovsk maken aanspraak op het ontvangen van een presidentiële studiebeurs.*

Одиннадцятєро затриманих планувáли на територii Харкiвщини мáсовi атакi. *De elf arrestanten planden grootschalige aanslagen op het territorium van Charkiv.*

Groepstelwoorden worden daarnaast vaak gebruikt met **pluralia tantum**. Die laatste drukken vaak een paar uit, zoals een broek (twee broekspijpen), een slee (twee ski's) of een deur/poort (elk bestaande uit een linker en rechter deurbelst).

Дiдусь мав на собi чéтвєро штани́в, так що собáка не могла прогри́зти всi штани́. *Grootvader droeg vier broeken zodat de hond niet door alle broeken kon bijten.*

Система укріпленнь тогочасного Кієва мала трое воріт — Золоті, Лядські [ворота] та Львівську браму. *Het toenmalige verdedigingsstelsel van Kyiv had drie poorten: de Gouden, Ljadski en Lvivski poort.*

Een groep **dierenjongen** wordt ook beschouwd als een geheel, waardoor vaak groepstalwoorden die eenheid aangeven en het geslacht in het midden wordt gehouden.

Фермери уже купили собі тридцятьоро ягнят.²⁴ *De boeren hebben zich al dertig lammeren aangeschaft.*

Трое безпритульних собак та дев'ятеро котів мешкають у центрі соціальної адаптації. *Er wonen drie straathonden en negen katten in het centrum voor sociale adaptatie.*

Het gebruik van het groepstalwoord 'beide' maakt aanvullend een onderscheid tussen de geslachten. Bovendien regeert niet de genitief meervoud, maar de nominatief meervoud. Vergelijk:

Жінки по обидві сторони фронту. *Vrouwen aan beide zijden van het front.*

Обидва чоловіки затримані в ніч на неділю. *Beide mannen zijn gearresteerd in de nacht [van zaterdag] op zondag.*

5.4 Onbepaalde telwoorden

De onbepaalde telwoorden geven een niet nader bepaalde hoeveelheid aan, zoals 'veel' (багато), 'weinig' (мало) of 'een aantal' (кілька), eerder dan een exact aantal of rang zoals de bepaalde telwoorden. Er bestaan twee verbuigingsschema's. De eerste groep verbuigt zich zoals het groepstalwoord 'twee' (кілька) of 'drie' (багато), de tweede groep zoals het hoofdtelwoord п'ять (onder andere кільканадцять en кількадесять).

ONBEPAALDE TELWOORDEN	EEN AANTAL	VEEL	EEN TIENTAL	TIENTALLEN
NOMINATIEF	кілька	багато	кільканадцять	кількадесять
GENITIEF	кілько́х	багато́х	кільканадцяті́	кількадесяті́
DATIEF	кілько́м	багато́м	кільканадцяті́	кількадесяті́
ACCUSATIEF	кілька / кілько́х	багато / багато́х	кільканадцять / кільканадцяті́	кількадесять / кількадесяті́
INSTRUMENTALIS	кількома́	багатома́	кільканадцятьма́	кількадесятьма́
LOCATIEF	на/у кілько́х	на/у багато́х	на/у кільканадцяті́	на/у кількадесяті́

Alternatieve vormen: кільканадцятьо́х (G/A/L); кільканадцятьо́м (D); кільканадцятьома́ (I)
кількадесятьо́х (G/A/L); кількадесятьо́м (D); кількадесятьома́ (I)

Het eerste en tweede lid van het onbepaalde telwoord кількасот (*een honderdtal*) worden afzonderlijk verboden, vergelijkbaar met de honderdtallen van de hoofdtelwoorden.

²⁴ Merk op dat dierenjongen niet tot de categorie bezielheid worden gerekend, waardoor de accusatiefvorm samenvalt met de nominatief.

ОНБЕПААЛДЕ ТЕЛWOORDEN	EEN HONDERDTAL		
NOMINATIEF	кількасót	ACCUSATIEF	кількасót
GENITIEF	кількохсót	INSTRUMENTALIS	кількомаста́ми
DATIEF	кількомста́м	LOCATIEF	на/у кількохста́х

Het gebruik van de onbepaalde telwoorden wordt hieronder toegelicht aan de hand van enkele voorbeelden. Merk op dat de telwoorden bij een substantief staan, waardoor ze zich onderscheiden van de onverbuigbare bijwoorden (бага́то).

Генера́льна прокурату́ра готує підозри кілько́м судья́м та чинóвникам.

De openbare aanklager bereidt inverdenkingstellingen voor tegen een aantal rechters en ambtenaren.

Кни́га «Сі Цзіньпін про держа́вне управлі́ння» дня́ми опубліко́вана багата́ма мо́вами.

Het boek “Xi Jinping over staatsbestuur” werd onlangs gepubliceerd in verschillende talen.

Оби́два зіткнення ста́лися в ранко́ву годи́ну пік у кількохста́х ме́трах від виї́зду на шви́дкісне шосе́.

Beide botsingen deden zich voor tijdens de ochtendspits op enkele honderden meters van de afslag naar de snelweg.

Ze zijn bovendien van adjectieven te onderscheiden op basis van hun verschillende uitgangen. De betekenis verschilt daarenboven. Vergelijk:

Невдо́ві мо́же бу́ти ство́рена уніве́рса́льна вакці́на від багато́х хворо́б.

Binnenkort kan er een universeel vaccin tegen vele ziektes gemaakt worden.

Ми ми́лостинно ждем лиш від бага́тих.

We verwachten slechts een aalmoes van de rijken.

5.5 Breuken

Breuken (дрóби) kunnen opgesplitst worden in teller en noemer. Hoofdtelwoorden drukken de teller van een breuk uit, daar waar de rangtelwoorden de noemer uitmaken. De algemene regel wat betreft de rectie van telwoorden is van toepassing. Dit impliceert dat het hoofdtelwoord (de teller) de naamval van het tweede lid (de noemer) beïnvloedt in de onderwerpfunctie (of de onbezielde accusatief). De nominatief volgt bij de breuk ‘één derde’ (одна́ трéтя), de nominatief meervoud regeert de breuk ‘twee vierde’ (дві четвéрті) en de genitief meervoud volgt na alle getallen hoger dan vijf. Aldus kan de breuk ‘zeven tiende’ vertaald worden als съо́мі деся́тих. Het hoofdtelwoord uit de teller (zeven) is groter dan vijf waardoor het rangtelwoord (de noemer) in de genitief meervoud komt te staan. Merk bovendien op dat het hoofdtelwoord altijd vrouwelijk is (одна́, дві) als gevolg van het weggelaten substantief waar het hoofdtelwoord historisch bij staat, namelijk часті́на (*deel*).

In de andere naamvallen dan de nominatief en onbezielde accusatief komen beide delen van de breuk in de desgewenste naamval te staan volgens de verbuiging van de vrouwelijke hoofdtelwoorden (de teller) en de meervoudsvormen van de rangtelwoorden (de noemer), met uitzondering van de breuken beginnend met één. In dit laatste geval kiest men voor het vrouwelijk enkelvoud van de gewenste naamval voor de rangtelwoorden.

BREUKEN	EEN TWEEDE	TWEE DERDE	DRIE VIERDE	ACHT TIENDE
NOMINATIEF	одна друга	дві треті	три четвёрті	вісім десятих
GENITIEF	одної другої	двох третіх	трьох четвёртих	восьмі десятих
DATIEF	одній другій	двом третім	трьом четвёртим	восьмі десятим
ACCUSATIEF	одну другу	дві треті	три четвёрті	вісім десятих
INSTRUMENTALIS	одною другою	двома третіми	трьома четвёртими	вісьма десятими
LOCATIEF	на/у одній другій	на/у двох третіх	на/у трьох четвёртих	на/у восьмі десятих

Onderstaande voorbeeldzinnen verduidelijken het gebruik van breuken. Zowel de teller als de noemer worden verbogen en staan in dezelfde naamval met uitzondering van de accusatief en nominatief, waar de rectie van het hoofdtelwoord in de teller bepalend kan zijn voor de naamvalkeuze van de noemer.

Ми ввійшли в одну другу фіналу!

We gaan door naar de halve finale!

Мажоритарна система кваліфікованої більшості потребує підтримки двох третіх або трьох четвёртих від загальної кількості поданих голосів.

Het gekwalificeerd meerderheidssysteem vereist de twee derde of drie vierde steun van het totale aantal uitgebrachte stemmen.

Щоправда, його перевага над другим у класифікації вимірюється лише сімома десятими секунди.

Zijn voorsprong op de tweede in het klassement bedraagt weliswaar slechts zeven tienden van een seconde.

Світовий океан займає майже сім десятих поверхні нашої планети.

De wereldzeeën nemen ruim zeven tiende van de oppervlakte van onze planeet in beslag.

6. Werkwoorden - Дієслова́

Werkwoorden vormen de spil van elke zin, waarbij het onderwerp in een bepaalde actie verbonden wordt met een of meerdere directe en/of indirecte objecten en bepalingen. De rectie van het werkwoord bepaalt bovendien in vele gevallen de naamval waarin die objecten en bepalingen voorkomen. De infinitiefvorm, zoals die in het woordenboek staat weergegeven, vormt het vertrekpunt om vier algemene kenmerken van het Oekraïense werkwoord uit de doeken te doen:

- Drie tijden: verleden, heden, toekomst
- Twee aspecten: het imperfectief en het perfectief
- Drie wijzen: de aantonende wijs, de imperatief en de conditionalis
- Verbale substantieven en adjectieven: deelwoorden en gerundia

Men zou kunnen opmerken dat het aantal tijden erg beperkt is in vergelijking met de Nederlandse voltooid en onvoltooid varianten. Anders dan het Nederlands kennen de meeste werkwoorden echter twee vormen, aspecten genaamd, om die complexiteit van handelingen op te vangen. De perfectieve vorm van een werkwoord legt de nadruk op het resultaat, daar waar het imperfectief op de handeling zelf inzoomt. In combinatie met de drie tijden resulteert dit in een minstens even gevarieerd palet aan mogelijkheden om de realiteit woordelijk weer te geven.

In de tegenwoordige tijd kunnen uitsluitend imperfectieve werkwoorden voorkomen, in de verleden en toekomstige tijd kunnen zowel perfectieve als imperfectieve vormen voorkomen. In de tegenwoordige en toekomstige tijd bestaat het paradigma van het werkwoord uit zes vormen: de 1ste (ik), 2de (jij) en de 3de (hij/zij/het) persoon enkelvoud en de 1ste (wij) 2de (jullie/u) en de 3de (zij) persoon meervoud. In de verleden tijd wordt er slechts onderscheid gemaakt naar geslacht en getal: het werkwoord heeft een mannelijke, vrouwelijk en onzijdige vorm in het enkelvoud en één vorm in het meervoud.

Er bestaan twee vervoegingstypes: de e-vervoeging en de i-vervoeging, afhankelijk van de bindklinker ('e/ε' dan wel 'и/і') in de uitgang van de presensvervoeging (indicatief). Onderstaande tabel geeft het standaardparadigma weer van beide vervoegingstypes.

	E-VERVOEGING	FONETISCH	BETEKENIS	I-VERVOEGING	FONETISCH	BETEKENIS
infinitief	чита́ти	/tsjitati/	lezen	говори́ти	/govoriti/	spreken
1ste sg	чита́ю	/tsjitaju/	ik lees	говори́ю	/govor'u/	ik spreek
2de sg	чита́єш	/tsjitajesj/	jij leest	говори́ш	/govorisj/	jij spreekt
3de sg	чита́є	/tsjitaje/	hij/zij/het leest	говори́ть	/govorit'/	hij/zij/het spreekt
1ste pl	чита́ємо	/tsjitajemo/	we lezen	говори́мо	/govorimo/	wij spreken
2de pl	чита́єте	/tsjitajete/	jullie lezen/ u leest	говори́те	/govorite/	jullie spreken/ u spreekt
3de pl	чита́ють	/tsjitajut'/	ze lezen	говори́ять	/govor'at'/	ze spreken

Naast de bovenstaande aantonende wijs of indicatief kent het Oekraïens nog twee andere wijzen. De gebiedende wijs of imperatief kent naast de gebruikelijke vormen voor jij en u/jullie ook nog vormen voor de 1ste persoon meervoud en de 3de persoon enkelvoud/meervoud. Het gebruik beperkt zich niet alleen tot een bevel, maar strekt zich afhankelijk van de context uit tot een beleefd verzoek, een wens of

uitnodiging. De voorwaardelijke wijs of conditionalis drukt een handeling uit waaraan voldaan wordt indien één of meerdere voorwaarden zijn vervuld, maar kan tevens een hypothetische handeling uitdrukken.

Op de scheidinglijn tussen werkwoorden en adjectieven bestaan er in het Oekraïens drie zogenaamde deelwoorden: het tegenwoordig actief, het verleden actief en het verleden passief. Ze vertonen kenmerken van zowel werkwoorden als adjectieven en passen zich aan naargelang de naamval. Gerundia daarentegen liggen op de grens tussen werkwoord en bijwoord, en zijn net als die laatste onverbuigbaar. Het Oekraïens kent twee soorten gerundia: het gelijktijdig gerundium afgeleid van imperfectieve werkwoorden, en het voorafgaande gerundium, afgeleid van perfectieve werkwoorden.

Dit hoofdstuk vertrekt van de basisvorm, de infinitief, waarna de vorming van de drie tijden afzonderlijk wordt uiteengezet. Daarna wordt dieper ingegaan op het concept ‘aspect’ en de verschillende gebruiksmodaliteiten. De werkwoorden van beweging vormen een aparte groep die elk twee vormen binnen het imperfectief bezit, een bepaalde en onbepaalde variant. Ze illustreren tevens de veelzijdige toepassingen van het aspect. Vervolgens gaat de aandacht naar de wijze waarop iets gezegd kan worden: de gebiedende en voorwaardelijke wijs verfijnen het taalregister. Als kers op de taart bespreekt dit hoofdstuk de vorming en het gebruik van deelwoorden en gerundia op het grensgebied tussen werkwoorden en respectievelijk bijvoeglijke naamwoorden en bijwoorden.

6.1 Infinitief

De infinitiefvorm staat vermeld in het woordenboek en maakt de basis uit om tijd, wijze en aspect af te leiden. De infinitief is eenvoudig te herkennen aan de laatste twee letters op **-ти**. De werkwoorden kunnen verder onderverdeeld worden naargelang het wordeinde. Mogelijke varianten zijn **-ати** (**-яти**); **-увати** (**-ювати**); **-ити** (**-іти**), **-(н)ути**, **-кти**, **-гти** en **-сти**. Merk op dat er vaak harde en zachte varianten bestaan op basis van de bindklinker. Onderstaande tabel illustreert dit fenomeen:

HARDE VARIANT	BETEKENIS	ZACHTE VARIANT	BETEKENIS
згада́ти	vermelden	гуля́ти	wandelen
чита́ти	lezen	розмовля́ти	spreken
ба́чити	kijken	хоті́ти	willen
пі́ти	drinken	верті́ти	ronddraaien
друкува́ти	afdrukken	працюва́ти	werken
замовкнути	zwijgen	ї́сти	eten
могті́	kunnen	тягті́	trekken
забу́ти	vergeten	клясті́	vloeken

6.1.1 Reflexieve werkwoorden

Net als in het Nederlands kent de Oekraïense taal reflexieve, of wederkerende, werkwoorden. Kenmerkend is dat er geen direct object volgt aangezien het werkwoord al terugslaat op het onderwerp.

Vorming van het reflexieve werkwoord

Daar waar het Nederlands de reflexieve vorm uitdrukt door een wederkerend voornaamwoord – meestal *zich* – toe te voegen, komen de reflexieve werkwoorden in het Oekraïens tot stand door het suffix **-ся** toe te voegen aan de infinitief.

Niet-reflexief	Betekenis	Reflexief	Betekenis
готувати (щось)	(iets) klaarmaken	готуватися	zich voorbereiden op
знаходити (щось/когось)	(iets/iemand) vinden	знаходиться	zich bevinden
міти (щось)	(iets) wassen	митися	zich wassen

Gebruik van het reflexieve werkwoord

Zoals in onderstaande voorbeelden wordt geïllustreerd, gaat de niet-reflexieve vorm samen met een lijdend voorwerp, daar waar de reflexieve tegenhangers intransitief zijn en vaak een voorzetselbepaling nodig hebben. Aangezien het wederkerende werkwoord zich op het onderwerp terugtrekt kan er in principe geen lijdend voorwerp meer volgen. Vergelijk volgende voorbeeldzinnen:

Вона готує для мене їжу/ обід.

Ze kookt eten/het middagmaal voor mij.

Віктор готується до президентських виборів.

Viktor bereidt zich voor op de presidentsverkiezingen.

Анна знаходить металеву коробку, яку вона сховала у 1961 році.

Anna vindt een metalen doosje dat ze in 1961 had verstoppt.

Наша квартира знаходиться на сьомому поверсі.

Ons appartement bevindt zich op de zevende verdieping.

Він мие волосся/посуд.

Hij wast zijn haar / hij doet de vaat

Ти миєшся в душі чи у ванні?

Was jij je in de douche of in het bad?

Passieve constructies met behulp van reflexieve werkwoorden

Bovendien wordt de reflexieve vorm gebruikt in passieve constructies (пасивний стан дієслова). De handelende persoon, die in het Nederlands uitgedrukt wordt met een *door*-bepaling, komt in de instrumentalis zonder voorzetsel te staan. Vaak dienen passieve constructies net om de nadruk op de handeling te leggen waardoor de handelende persoon weggelaten wordt. In het Nederlands kan dit door een onpersoonlijke *men*-constructie worden vertaald.

Питання вирішується комісією

De kwestie wordt door de commissie opgelost.

Ситуація контролюється нашими військовими.

De situatie wordt door onze militairen gecontroleerd.

Обговорюється Державний бюджет України на 2015 рік.

Het Oekraïense staatsbudget voor het jaar 2015 wordt besproken. / Men bespreekt het Oekraïense staatsbudget voor het jaar 2015.

6.2 Tijden

Het Oekraïens kent drie tijden: de tegenwoordige, verleden en toekomstige tijd. Elk van hen kan worden afgeleid van de infinitief. Deze sectie legt de nadruk op de vorming van de drie tijden en hun verschillende varianten. Het gebruik wordt in de sectie omtrent het aspect uitgebreid uit de doeken gedaan.

6.2.1 De tegenwoordige tijd

De tegenwoordige tijd komt tot stand door het imperfectieve werkwoord te vervoegen. Het existentiële werkwoord ‘бўти’ (*zijn*) wordt in de tegenwoordige tijd echter vaak weggelaten.

Це мій брат. Він актёр. *Dit is mijn broer. Hij is acteur.*

Wanneer ‘бўти’ toch gebruikt wordt, krijgt het in de tegenwoordige tijd steeds dezelfde vorm ‘є’.

Це є мій брат. Він є актёр. *Dit is mijn broer. Hij is acteur.*

То є мій друг. *Dat is mijn vriend.*

Het vervoegingsschema van het werkwoord ‘бўти’ (*zijn*) ziet er aldus als volgt uit:

1 ^{ste} sg	я	є	<i>ik ben</i>
2 ^{de} sg	ти	є	<i>jij bent</i>
3 ^{de} sg	m. він	є	<i>hij is</i>
	f. вона́		<i>zij is</i>
	n. вона́		<i>het is</i>
1 ^{ste} pl	ми	є	<i>wij zijn</i>
2 ^{de} pl	ви	є	<i>jullie zijn</i>
3 ^{de} pl	вони́	є	<i>zij zijn</i>

De meeste andere werkwoorden maken echter een onderscheid tussen de personen met behulp van een karakteristieke uitgang. We illustreren dit aan de hand van het basiswerkwoord ‘ма́ти’ (*hebben*).

1 ^{ste} sg	я	ма́ю	<i>ik heb</i>
2 ^{de} sg	ти	ма́ши	<i>jij hebt</i>
3 ^{de} sg	m. він	ма́є	<i>hij heeft</i>
	f. вона́		<i>zij heeft</i>
	n. вона́		<i>het heeft</i>
1 ^{ste} pl	ми	ма́ємо	<i>wij hebben</i>
2 ^{de} pl	ви	ма́сте	<i>jullie hebben</i>
3 ^{de} pl	вони́	ма́ють	<i>zij hebben</i>

Vanuit het vervoegingsschema van het werkwoord ‘ма́ти’ (*hebben*) kunnen we enkele algemene regels formuleren die van toepassing zijn op de vorming van Oekraïense werkwoorden. De stam van het werkwoord verkrijgt men in de regel door **de laatste twee letters ‘-ти’ weg te laten van de infinitief**. Aan die stam wordt voor elke persoon een karakteristieke uitgang gekoppeld met als resultaat de vervoegde werkwoordsvorm. Op basis van die uitgang kan men dus opmaken wie (ik, jij, hij, zij,...) de handeling uitvoert.

Bovendien verschillen werkwoorden op basis van het klemtoonschema. Er bestaan drie groepen: stamklemtoon, uitgangsklemtoon en terugtrekkende klemtoon. Het werkwoord ‘ма́ти’ (*hebben*) behoort tot de eerste groep, de klemtoon blijft namelijk op de stam liggen doorheen het paradigma. Daarnaast zijn er werkwoorden waarbij de klemtoon steeds op de laatste lettergreep valt, de zogenaamde

uitgangsklemtoon. De derde groep kent een uitgangsklemtoon in de eerste persoon die zich in de tweede persoon een lettergreep terugtrekt. De volgende tabel illustreert de mogelijke klemtoongroepen:

Persoon	Stamklemtoon	Uitgangsklemtoon	Terugtrekkende klemtoon
1 ^{ste} sg	ма́ю	говори́ю	ношу́
2 ^{de} sg	ма́си	говори́ши	но́сиши
3 ^{de} pl	ма́ють	говоря́ть	но́сять

Vervoegingsschema's

In de tegenwoordige tijd kunnen we de werkwoordvervoegingen indelen afhankelijk van de klinker die de stam verbindt met de uitgang, de zogenaamde bindklinker. Er zijn drie groepen te onderscheiden: de e-vervoeging, de i-vervoeging en de archaische vervoeging.

E-vervoeging

De werkwoorden van de e-vervoeging krijgen een bindklinker op –e (–є na een klinker) in de 2de en 3de singularis; en 1ste en 2de pluralis. De eerste persoon enkelvoud krijgt de uitgang –у (–ю na een klinker) en de derde meervoudsvorm eindigt op –уть (–ють na een klinker). De uitgangen voor het werkwoord 'ма́ти' die hierboven aan bod kwamen, zijn meteen ook de standaarduitgangen van de e-variant.

Зна́ти (*weten*)

		<i>Enkelvoud</i>		<i>Meervoud</i>	
1 ^{ste} pers.	Я	зна́ю	Ми	зна́ємо	
2 ^{de} pers.	Ти	зна́єши	Ви	зна́єте	
3 ^{de} pers.	m.	Він	Вони́	зна́ють	
	f.	Вона́			
	n.	Вонó			

Andere werkwoorden volgens hetzelfde schema zijn: співа́тиⁱ (*zingen*), запевня́тиⁱ (*verzekereren*), навча́тиⁱ (*lesgeven*), дума́ти (*denken*), почина́ти (*beginnen*),...

Indien de zachte klinkeruitgang (ю, є) na een labiaal (п, б, в, ф, м) komt te staan, verschijnt er in een aantal gevallen een apostrof die een verzachting van de voorafgaande medeklinker verhindert.

пі́ти (*drinken*)

		<i>Enkelvoud</i>		<i>Meervoud</i>	
1 ^{ste} pers.	Я	п'ю́	Ми	п'ємо́	
2 ^{de} pers.	Ти	п'єши́	Ви	п'єте́	
3 ^{de} pers.	m.	Він	Вони́	п'ють	
	f.	Вона́			
	n.	Вонó			

De werkwoorden op –**увати** (-ювати) vormen een aparte groep binnen de e-vervoeging. Kenmerkend is dat de stam gevormd wordt door –вати weg te laten,²⁵ waarna de reguliere uitgangen volgen. Omwille van de klinker y volgt steeds een zachte bindvocaal of uitgang.

Скасува́ти (*annuleren*)

		<i>Enkelvoud</i>			<i>Meervoud</i>
1 ^{ste} pers.		Я	скасу́ю	Ми	скасу́ємо
2 ^{de} pers.		Ти	скасу́єш	Ви	скасу́єте
3 ^{de} pers.	m.	Він	скасу́є	Вони́	скасу́ють
	f.	Вона́			
	n.	Вонó			

Andere werkwoorden volgens dit schema (-увати/-ювати):

забезпечува́ти ⁱ	<i>veiligstellen</i>	безпечу́ю, безпечу́єш
ствéрджува́ти ⁱ	<i>beweren</i> ²⁶	ствéрджу́ю, ствéрджу́єш
підготува́ти ⁱ	<i>voorbereiden</i>	підготу́ю, підготу́єш
рекомендува́ти ⁱ	<i>aanbevelen</i>	рекоменду́ю, рекоменду́єш
публікува́ти ⁱ	<i>publiceren</i>	публіку́ю, публіку́єш
друкува́ти ⁱ	<i>afdrukken</i>	друку́ю, друку́єш
інформува́ти ⁱ	<i>informereren</i>	інформу́ю, інформу́єш
ко́штувати ⁱ	<i>kosten</i>	ко́шту́ю, ко́шту́єш
працюва́ти ⁱ	<i>werken</i>	праціо́ю, працю́єш
оцінюва́ти ⁱ	<i>beoordelen</i>	оціню́ю, оціню́єш
оцінува́ти ^p	<i>beoordelen</i>	оціну́ю, оціну́єш

Een andere aparte groep binnen de e-vervoeging vormen de werkwoorden op –нути. Ook hier wordt de stam afwijkend verkregen, namelijk door –ути van de stam af te trekken. Dit levert hetvolgende vervoegingsparadigma op:

сла́бнутиⁱ (*verzwakken*)

		<i>Enkelvoud</i>			<i>Meervoud</i>
1 ^{ste} pers.		Я	сла́бну	Ми	сла́бнемо
2 ^{de} pers.		Ти	сла́бнеш	Ви	сла́бнете
3 ^{de} pers.	m.	Він	сла́бне	Вони́	сла́бнуть
	f.	Вона́			
	n.	Вонó			

²⁵ En dus niet alleen minus –ти zoals de algemene regel stelt

²⁶ Perfectief: ствердити

De reflexieve werkwoorden krijgen het suffix –ся toegevoegd na een medeklinker; na een klinker volgt het suffix –сь. Let op dat aan de derde persoon enkelvoud -ться wordt toegevoegd (vgl. i-vervoeging).

Митися (*zich wassen*)

		<i>Enkelvoud</i>		<i>Meervoud</i>	
1 ^{ste} pers.		Я	міюсь	Ми	міємось
2 ^{de} pers.		Ти	мієшся	Ви	мієтесь
3 ^{de} pers.	m.	Він	міється	Воні	міються
	f.	Вона́			
	n.	Вонó			

Een aantal werkwoorden krijgen een stamverandering die zich **doorheen**²⁷ het vervoegingsparadigma doorzet. Deze klankverandering, die bij alle persoonsvormen voorkomt, geldt in het bijzonder bij een heel aantal werkwoorden op –сти en –гти. Daarnaast is er een kleine groep infinitieven van de e-vervoeging waarbij de beginmedeklinker blijvend alterneert.

Mogelijke medeklinkeralternaties zijn:

INFINITIEFSTAM OP	KLANKALTERNATIE NAAR	INFINITIEFSTAM OP	KLANKALTERNATIE NAAR
Г	→ Ж	Т	→ Ч
З	→ Ж	К	→ Ч
С	→ Ш	СТ	→ Д
Х	→ Ш	Н	→ М

Een typevoorbeeld is de vervoeging van het werkwoord ‘могти́’ (*kunnen*):

		<i>Enkelvoud</i>		<i>Meervoud</i>	
1 ^{ste} pers.		Я	мо́жу	Ми	мо́жемо
2 ^{de} pers.		Ти	мо́жеш	Ви	мо́жете
3 ^{de} pers.	m.	Він	мо́же	Воні	мо́жуть
	f.	Вона́			
	n.	Вонó			

Merk op dat de medeklinkeralternatie zich bij de e-vervoeging doorzet in elke persoon.

De volgende tabel vat de andere mogelijke medeklinkeralternaties samen aan de hand van voorbeelden:

INFINITIEF	БЕТЕКЕНИС	1 ^{STE} SG	2 ^{DE} SG	3 ^{DE} PL
лягті ^p	gaan liggen	ля́жу	ля́жеш	ля́жуть
казáти ⁱ	spreken	кажú	ка́жеш	ка́жуть
писáти ⁱ	schrijven	пишú	пíшеш	пíшуть

²⁷ In tegenstelling tot de i-vervoeging, waarbij zich een stamverandering kan voordoen in de 1ste sg en 3de pl.

дiхати ⁱ	ademen	дiшу	дiшеш	дiшуть
щeбeтати ⁱ	tsjilpen	щeбeчy	щeбeчеш	щeбeчуть
скакати ⁱ	springen	скачy	скачеш	скачуть
клáсти ⁱ	(neer)zetten	кладy	кладеш	кладуть

Bij een groep werkwoorden met een infinitief op –няти treedt een medeklinkerwijziging op naar ‘м’. Het gaat voornamelijk om perfectieve werkwoorden waarbij de imperfectieve infinitiefstam eindigt op ‘м’. Het aspectraar найматиⁱ/найняти^p (*huren*) kan hier als voorbeeld dienen. De vervoeging van het perfectieve найняти gaat als volgt:

		<i>Enkelvoud</i>		<i>Meervoud</i>	
1 ^{ste} pers.	Я	наймy	Ми	наймемо́	
2 ^{de} pers.	Ти	найме́ш	Ви	найме́те	
3 ^{de} pers.	m.	Він	Вони́	найму́ть	
	f.	Вона́			
	n.	Вонó			

Een ander werkwoord dat zich volgens dit schema vervoegt is het werkwoord прийняти^p (*nemen*) waarbij het imperfectief прийматиⁱ de medeklinkeralternatie vergraadt: я приймy, ти приймеш, він/вона́/вонó прийме, ми приймемо, ви приймете, вони́ приймуть.

Ook andere medeklinkerveranderingen zijn mogelijk bij een kleine groep werkwoorden van beweging.

плисти́ – пливy, пливеш	onbepaalde imperfectief: пла́вати
ити́ – идy, идеш	onbepaalde imperfectief: ходiти

Naast de eindmedeklinker van de stam kan het ook voorkomen dat de beginmedeklinker wijzigt. Een medeklinkerverdubbeling vinden we onder andere terug bij het werkwoord літи (*gieten*)

		<i>Enkelvoud</i>		<i>Meervoud</i>	
1 ^{ste} pers.	Я	ллю́	Ми	ллемо́	
2 ^{de} pers.	Ти	ллеш	Ви	ллете́	
3 ^{de} pers.	m.	Він	Вони́	ллють	
	f.	Вона́			
	n.	Вонó			

Een aantal werkwoorden met een beginmedeklinker op ‘с’ kunnen alterneren naar ‘ш’, en ‘г’ naar ‘ж’ zoals respectievelijk de werkwoorden слáти (*verzenden*) en гнáти (*racen*).

слáтиⁱ (*verzenden*)

		<i>Enkelvoud</i>		<i>Meervoud</i>	
1 ^{ste} pers.	Я	шлю	Ми	шлемó	
2 ^{de} pers.	Ти	шлеш	Ви	шлетé	
3 ^{de} pers.	m.	} шлє	Вонí	шлють	
	f.				Вонá
	n.				Вонó

гнáтиⁱ (*racen*)

		<i>Enkelvoud</i>		<i>Meervoud</i>	
1 ^{ste} pers.	Я	женú	Ми	женемó	
2 ^{de} pers.	Ти	женеш	Ви	женетé	
3 ^{de} pers.	m.	} женé	Вонí	женióть	
	f.				Вонá
	n.				Вонó

Een laatste groep vormen de onregelmatige werkwoorden met een stamverandering. Daartoe behoren een aantal eenlettergrepige werkwoorden en de werkwoorden op –гти (г→гн) en –рти (р→р).

Werkwoord	1 ^{ste} , 2 ^{de} sg, 3 ^{de} pl	Betekenis
брáти ⁱ	берú, береш, берúть	nemen
взýти ^p	вiзьмú, вiзьмеш, вiзьмуть	nemen
по/прáти	перú, переш, перúть	wassen (kleding)
по/дрáти	дерú, дереш, дерúть	scheuren
одягтi ^p	одягнú, одягнеш, одягнуть	aankleden
тягтi ⁱ	тягнú, тягнеш, тягнуть	trekken
мéрти ⁱ	мру, мреш, мрутú	sterven
умерти ^p	умрú, умреш, умрúть	
тэрти ⁱ	тру, треш, трутú	wrijven
утерти ^p	утрú, утреш, утрúть	

I-vervoeging

De i-vervoeging kenmerkt zich door de bindvocaal **-и** (**-ї** na een klinker). In tegenstelling tot de e-vervoeging eindigt de 3de persoon enkelvoud op **-ить** en de derde persoon meervoud op **-ять**.

хвалі́ти (*loven, prijzen*)

		<i>Enkelvoud</i>		<i>Meervoud</i>	
1 ^{ste} pers.		Я	хва́лю	Ми	хва́лимо
2 ^{de} pers.		Ти	хва́лиш	Ви	хва́лите
3 ^{de} pers.	m.	Він	хва́ли ть	Вони́	хва́ля ть
	f.	Вона́			
	n.	Вонó			

Merk op dat de klemtoon zich kan terugtrekken vanaf de 2de persoon in vergelijking met de 1ste persoon.

De 3de persoon meervoud krijgt een uitgang op **-ать** na de sisklanken ж,ч,ш,щ.

ба́чити (*zien*)

		<i>Enkelvoud</i>		<i>Meervoud</i>	
1 ^{ste} pers.		Я	ба́чу	Ми	ба́чимо
2 ^{de} pers.		Ти	ба́чиш	Ви	ба́чите
3 ^{de} pers.	m.	Він	ба́чи ть	Вони́	ба́ча ть
	f.	Вона́			
	n.	Вонó			

Andere werkwoorden volgens hetzelfde schema: лежа́тиⁱ (*liggen*), мовча́ти (*zwijgen*), бі́гтиⁱ (*lopen*), запéвнити^p (*verzekereren*), навчи́ти^p (*aanleren*),...

Na een klinker volgt de zachte variant van de bindvocaal: **-ї**

сто́ятиⁱ (*staan*)

		<i>Enkelvoud</i>		<i>Meervoud</i>	
1 ^{ste} pers.		Я	сто́ю	Ми	сто́ймо
2 ^{de} pers.		Ти	сто́їш	Ви	сто́їте
3 ^{de} pers.	m.	Він	сто́ї ть	Вони́	сто́я ть
	f.	Вона́			
	n.	Вонó			

Andere werkwoorden volgens dit vervoegingsschema zijn onder andere:

до́їти (*melken*): до́ю, до́їш, до́ять

кле́їти (*lijmen*): кле́ю, кле́їш, кле́ять

Net als bij de e-vervoeging kunnen er zich bij de i-vervoeging medeklinkeralternaties voordoen. In tegenstelling tot de e-vervoeging treedt die medeklinkerverandering slechts op in de 1ste persoon enkelvoud en bij de labiale medeklinkers tevens in de 3de persoon meervoud. Mogelijke alternaties zijn:

INFINITIEFSTAM OP	KLANKALTERNATIE IN 1 ^{STE} SG EN 3 ^{DE} PL	INFINITIEFSTAM OP	KLANKALTERNATIE IN 1 ^{STE} SG
п	пл	д	дж
б	бл	с	ш
в	вл	з	ж
ф	фл	ст	щ
м	мл	т	ч

Een aantal voorbeelden van werkwoorden met een stam op een labiaal (п, б, в, ф, м) die een medeklinkeralternatie (+ л) in de 1ste enkelvoud én 3de meervoud krijgen zijn de volgende:

INFINITIEF	BETEKENIS	1 ^{STE} SG	2 ^{DE} SG	3 ^{DE} PL
спáти ⁱ	slapen	сплю	спиш	сплять
робíти ⁱ	doen	роблю́	робиш	роблять
любíти ⁱ	houden van	люблю́	любиш	люблять
ловíти ⁱ	vangen	ловлю́	ловиш	ловлять
графíти ⁱ	liniëren	графлю́	графíš	графлять

Een aantal werkwoorden van de i-vervoeging krijgen in de **eerste singularis** een oud-slavische stamwijziging –д– naar –дж–.

сидíтиⁱ (*zitten*)

		<i>Enkelvoud</i>		<i>Meervoud</i>	
1 ^{ste} pers.	Я	сиджу́	Ми	сидíмо	
2 ^{de} pers.	Ти	сидíш	Ви	сидíte	
3 ^{de} pers.	m.	Він } сидíть	Вонí	сидя́ть	
	f.				Вона́
	n.				Вонó

Ook het veelvoorkomende werkwoord ходíтиⁱ (*gaan*) volgt hetzelfde schema:

ходжу́, ходиш, ходитъ, ходимо, ходите, ходять

Het werkwoord íздитиⁱ (*rijden*) en afgeleide werkwoorden (наíздити^p, приíздитиⁱ,...) vertonen zelfs een dubbele medeklinkeralternatie van zowel de ‘з’ als de ‘д’ in de eerste persoon singularis.

íжджу, íздиш, íздитъ, íздимо, íздите, íздя́ть

Een derde groep werkwoorden waarbij de eerste persoon enkelvoud een stamwijzing krijgt zijn deze met een stam op de dentale medeklinkers *с, з, ст, т*:

INFINITIEF	БЕТЕКЕНIS	1 ^{STE} SG	2 ^{DE} SG	3 ^{DE} PL
носіти ⁱ	dragen	ношу́	но́сиш	но́сять
му́сити ⁱ	moeten	му́шу	му́сиш	му́сять
захистіти ^p	beschermen	захи́щу	захисті́ш	захистя́ть
верті́ти ⁱ	ronddraaien	верчу́	ве́ртиш	ве́рять
ла́зити ⁱ	klimmen	ла́жу	ла́зиш	ла́зять

Bij het werkwoord *бі́гти (lopen)* doet zich een medeklinkeralternatie voor van *г→ж* die zich uitzonderlijk doorheen het hele paradigma doorzet.

INFINITIEF	БЕТЕКЕНIS	1 ^{STE} SG	2 ^{DE} SG	3 ^{DE} PL
бі́гти	lopen	біжу́	біжі́ш	біжа́ть

Archaïsche werkwoorden

Er zijn drie groepen van werkwoorden die archaïsche uitgangen hebben bewaard.

1. *да́ти (geven)* en de afgeleide werkwoorden: *відда́ти (afgeven)*, *продáти (verkopen)*, *передáти (doorgeven)*, *вídaти (uitgeven)*, *подáти (indienen)*, *зда́ти (opgeven, afgeven)*, *дода́ти (toevoegen)*, *завда́ти (aanrichten, veroorzaken)*
2. *допові́сти (mededelen)* en afgeleide werkwoorden: *відпові́сти (antwoorden)*, *розпові́сти (vertellen)*
3. *ї́стиⁱ (eten)* en afgeleide werkwoorden: *з'ї́сти^p (opeten)*, *пої́сти^p (beginnen te eten)*, *виї́сти (leegeten)*, *попої́сти (eten tot verzadiging)*, *під'ї́сти (een beetje eten)*, *заї́сти^p (een beetje eten)*, *недої́сти (niet opeten)*

De eerste groep van het type *да́ти (geven)* krijgt de volgende afwijkende persoonsuitgangen:

	<i>Enkelvoud</i>		<i>Meervoud</i>	
1 ^{ste} pers.	Я	дам	Ми	дамó
2 ^{de} pers.	Ти	дасі́	Ви	дасте́
3 ^{de} pers.	m.	Він	Вони́	даду́ть
	f.	Вона́		
	n.	Вонó		

Merk op dat de 3de persoon meervoud op de karakteristieke uitgang *-уть* van de e-vervoeging eindigt.

De tweede en derde groep archaïsche werkwoorden krijgen daarentegen in de 3de persoon meervoud de kenmerkende uitgang *-ять* van de i-vervoeging.

De tweede groep van het type доповісти (*mededelen*) krijgt de volgende persoonsuitgangen:

		<i>Enkelvoud</i>		<i>Meervoud</i>	
1 ^{ste} pers.		Я	допові́м	Ми	допові́мо
2 ^{de} pers.		Ти	допові́си	Ви	допові́сте
3 ^{de} pers.	m.	Він	допові́сть	Вони́	доповідя́ть
	f.	Вона́			
	n.	Вонó			

De derde groep van het type їсти (*eten*) volgt onderstaand vervoegingsparadigma:

		<i>Enkelvoud</i>		<i>Meervoud</i>	
1 ^{ste} pers.		Я	ї́м	Ми	ї́мо
2 ^{de} pers.		Ти	ї́си	Ви	ї́сте
3 ^{de} pers.	m.	Він	ї́сть	Вони́	ї́дять
	f.	Вона́			
	n.	Вонó			

6.2.2 De verleden tijd

De verleden tijd kent geen persoonsvormen. Geslacht en getal spelen wel een rol. De mannelijke verleden tijd wordt gevormd door –ти van de infinitief te vervangen door –в. Bij de vrouwelijke vorm wordt de –ти vervangen door –ла. De onzijdige vormen eindigen op –ло en de meervoudsvorm eindigt op –ли. Bovendien wordt er geen onderscheid gemaakt tussen de vervoegingstypes. Dezelfde vormingsregels zijn van toepassing op zowel de e- als de i-vervoeging. Het gebruik van de verleden tijd wordt uitgebreid toegelicht in de sectie omtrent het aspectgebruik (6.3).

писáти (<i>schrijven</i>)	PERSOON	VERLEDEN TIJD	BETEKENIS
Mannelijk	я / ти / він	писа́в	ik / jij / hij schreef
Vrouwelijk	я / ти / вона́	писа́ла	ik / jij / zij schreef
Onzijdig	вонó	писа́ло	het schreef
Meervoud	ми / ви / вони́	писа́ли	wij, jullie, zij schreven

сиді́ти (<i>zitten</i>)	PERSOON	VERLEDEN TIJD	BETEKENIS
Mannelijk	я / ти / він	сиді́в	Ik / jij / hij zat
Vrouwelijk	я / ти / вона́	сиді́ла	ik / jij / zij zat
Onzijdig	вонó	сиді́ло	het zat
Meervoud	ми / ви / вони́	сиді́ли	wij, jullie, zij zaten

De reflexieve werkwoorden krijgen het suffix –ся na een medeklinker en –сь na een klinker.

мітися (<i>zich wassen</i>)	PERSOON	VERLEDEN TIJD	BETEKENIS
Mannelijk	я / ти / він	мився	ik, jij, hij waste zich
Vrouwelijk	я / ти / вона́	мілась	ik, jij, zij waste zich
Onzijdig	воно́	мілось	het waste zich
Meervoud	ми / ви / вони́	мілись	wij, jullie, zij wassen zich

De werkwoorden op –нути, veelal perfectieve werkwoorden, kunnen dit suffix in de verleden tijd verliezen maar dit gebeurt lang niet altijd. Als gevolg hiervan komt de uitgang –в in de mannelijke vorm te vervallen.

зсла́бнути ^p (<i>verzwakken</i>)	PERSOON	VERLEDEN TIJD	BETEKENIS
Mannelijk	я / ти / він	зсла́б	ik, jij, hij verzwakte
Vrouwelijk	я / ти / вона́	зсла́бла	ik, jij, zij verzwakte
Onzijdig	воно́	зсла́бло	het verzwakte
Meervoud	ми / ви / вони́	зсла́бли	wij, jullie, zij verzwakten

De werkwoorden op –гти/–кти verliezen –ти in de verleden tijd. In de mannelijk vorm treedt er bovendien een klinkeralternatie op onder invloed van de gesloten lettergreep. De werkwoorden op –сти verliezen deze uitgang geheel en kunnen dezelfde klinkeralternatie vertonen.

Infinitief	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig	Meervoud
лягті́	ліг	лягла́	лягло́	лягли́
могті́	міг	могла́	могло́	могли́
припекті́	припік	припекла́	припекло́	припекли́
сі́сти	сів	сі́ла	сі́ло	сі́ли
вєсті́	вів	вєла́	вєло́	вєли́

6.2.3 De toekomstige tijd

Er zijn drie manieren om de toekomstige tijd uit te drukken: de enkelvoudige (прочита́ю), de samengestelde (бу́ду чита́ти) en de complexe vorm (чита́тиму). De eerste vorm wordt afgeleid van het perfectief werkwoord en wijst op het resultaat, waardoor deze vorm vergeleken kan worden met de Nederlandse voltooid toekomstige tijd. De twee laatste vormen, de samengestelde en complexe toekomstige tijd, zijn equivalent en leggen de nadruk op het proces (imperfectief aspect), wat overeenkomt met de onvoltooid toekomstige tijd. Sectie 6.3 over het aspect licht het gebruik van deze drie vormen uitgebreid toe. In deze sectie ligt de nadruk op de vorming van de toekomstige tijd.

- **De enkelvoudige toekomstige tijd**

De enkelvoudige toekomstige tijd wordt gevormd door de presensvervoeging van het perfectieve werkwoord. Bij wijze van voorbeeld wordt hieronder het perfectieve werkwoord прочитати (*gaan lezen*) vervoegd.

Прочитати (perfectieve vorm van читати, *gaan lezen*)

		<i>Enkelvoud</i>			<i>Meervoud</i>	
1 ^{ste} pers.		Я	прочитаю	Ми	прочитаємо	
2 ^{de} pers.		Ти	прочитаєш	Ви	прочитаєте	
3 ^{de} pers.	m.	Він	} прочитає	Воні	прочитають	
	f.	Вона́				
	n.	Вонó				

- **Samengestelde toekomstige tijd**

De samengestelde vorm bestaat uit de toekomstige vorm van het werkwoord ‘zijn’ en de infinitief van het imperfectieve werkwoord. De toekomstige tijd van het werkwoord б́ути (*zijn*) komt als volgt tot stand:

Het werkwoord ‘б́ути’ (*zijn*) in de toekomstige tijd

		<i>Enkelvoud</i>			<i>Meervoud</i>	
1 ^{ste} pers.		Я	б́уду	Ми	б́удемо	
2 ^{de} pers.		Ти	б́удеш	Ви	б́удете	
3 ^{de} pers.	m.	Він	} б́уде	Воні	б́удуть	
	f.	Вона́				
	n.	Вонó				

Deze vervoegde vorm van het werkwoord ‘zijn’ kan nu in combinatie met de infinitief van elk imperfectief werkwoord gebruikt worden in de betekenis van een toekomstige handeling. Bij wijze van voorbeeld volgt hier het vervoegingsparadigma voor het werkwoord перекладати (*vertalen*).

Я б́уду перекладати	Ik zal vertalen
Ти б́удеш перекладати	Jij zal vertalen
Він/Вона́/Вонó б́уде перекладати	Hij/Zij/Het zal vertalen
Ми будемо перекладати	Wij zullen vertalen
Ви будете перекладати	Jullie zullen vertalen/U zal vertalen
Воні б́удуть перекладати	Zij zullen vertalen

- **De complexe toekomstige tijd**

De complexe vorm bestaat uit de **infinitief + M + persoonsuitgang van het presens**. De complexe toekomstige tijd kan uitsluitend gevormd worden van imperfectieve werkwoorden.

Я перекладатиму	Ik zal vertalen
Ти перекладатимеш	Jij zal vertalen
Він/Вона/ Вони перекладатиме	Hij/Zij/Het zal vertalen
Ми перекладатимемо	Wij zullen vertalen
Ви перекладатимете	Jullie zullen vertalen/U zal vertalen
Вони перекладатимуть	Zij zullen vertalen

6.3 Het aspect

Net zoals andere Slavische talen hebben de Oekraïense werkwoorden naast drie tijden een aanvullend onderscheidend kenmerk, het aspect. Er bestaan in de regel twee werkwoordsvormen: het imperfectief (недоконаний вид) en het perfectief (доконаний вид). Een voorbeeld van zo'n aspectenpaar is писати – написати (*schrijven*). Beide werkwoordsvormen hebben dezelfde betekenis, maar belichten een ander aspect van de handeling. Het imperfectief wijst doorgaans op een handeling die aan de gang is, daar waar de perfectieve vorm het resultaat van die handeling beklemtoont. Enkele voorbeelden kunnen dit verschil verduidelijken.

Я вже написала^p одну книгу!

Ik heb al één boek geschreven!

Він так довго писавⁱ цей роман, що видавець перестав з ним працювати.

Hij schreef zo lang aan die roman dat de uitgever de samenwerking stopzette.

Dankzij de perfectieve vorm legt de eerste zin uit het voorbeeld de nadruk op het resultaat: het eerste boek is af. De tweede zin zoomt als het ware in op de handeling: het langdurige schrijfproces.

Het aspect hangt nauw samen met het tijdsperspectief. De tegenwoordige tijd wordt uitgedrukt door het imperfectief aspect in de presens te vervoegen. De presensvervoeging van het perfectieve werkwoord impliceert immers een (enkelvoudige) toekomstige tijd (cfr. 6.2.3). De toekomstige tijd van het imperfectief is slechts mogelijk door het hulpwerkwoord *бути* (*zijn*) toe te voegen.

	VERLEDEN TIJD	TEGENWOORDIGE TIJD	TOEKOMENDE TIJD
Imperfectief	я писав <i>ik schreef</i>	я пишú <i>ik schrijf</i>	я бúду писати / писатиму <i>ik zal schrijven</i>
Perfectief	я написав <i>ik heb geschreven</i>	–	я напишú <i>ik zal schrijven</i>

6.3.1 Vorming van het aspectpaar

Of een werkwoord tot het imperfectieve dan wel het perfectieve aspect behoort wordt aangegeven in het woordenboek. Toch zijn er enkele kenmerken die helpen bij het identificeren van een werkwoord als zijnde imperfectief/perfectief.

Het perfectief wordt meestal afgeleid van de imperfectieve vorm van het werkwoord:

- door middel van een prefix:

IMPERFECTIEF	PERFECTIEF	BETEKENIS
писа́ти	написа́ти	schrijven
чита́ти	про́чита́ти	lezen
ро́бити	зро́бити	doen
ї́сти	з'ї́сти	eten
будува́ти	побудува́ти	bouwen
плати́ти	заплати́ти	betalen
готува́ти	приготува́ти	bereiden, koken
пи́ти	ви́пити	drinken

Het prefix verschilt van werkwoord tot werkwoord en dient afzonderlijk aangeleerd te worden. Het voordeel van een geprefigeerd perfectief is dat het vervoegingsparadigma in het presens gelijk blijft aan dat van het imperfectief.

я роблю́	<i>ik doe</i>	я плачу́	<i>ik betaal</i>
я зроблю́	<i>ik ga doen</i>	я заплачу́	<i>ik ga betalen</i>

Het prefix ви- trekt de klemtoon steeds naar zich toe.

я п'ю	<i>ik drink</i>	він п'є	<i>hij drinkt</i>
я вип'ю	<i>ik ga drinken</i>	він вип'є	<i>hij gaat drinken</i>

- door middel van suffixwijziging

IMPERFECTIEF	PERFECTIEF	BETEKENIS
вitraча́ти (–аю, –аєш)	ві́трати́ти (–чу, –тиш)	uitgeven
окре́слювати (–юю, –юєш)	окре́слити (–лю, –лиш)	bepalen
пові́домля́ти (–яю, –яєш)	пові́домити (–млю, –млиш)	meedelen, berichten
підтве́рджувати (–ую, –уєш)	підтве́рдити (–джу, –диш)	bevestigen

виступа́ти (-аю, -аєш)	ві́ступити (-плю, -пиш)	optreden
полі́пшувати (-ую, -уєш)	полі́пшити (-шу, -шиш)	verbeteren
захища́ти (-аю, -аєш)	захисті́ти (-щу, -тиш)	beschermen
помира́ти (-аю, -аєш)	помо́рти (-мру, -мреш)	sterven
звика́ти (-аю, -аєш)	звикну́ти (-кну, -кнеш)	wennen
вивча́ти (-аю, -аєш)	ві́вчити (-чу, -чиш)	leren
замовля́ти (-яю, -яєш)	замо́вити (-влю, -виш)	bestellen

Merk op dat een suffixwijziging vaak een verandering in het vervoegingstype met zich meebrengt, bijvoorbeeld van de e-vervoeging naar i-vervoeging.

- door middel van staminkorting

IMPERFECTIEF	PERFECTIEF	BETEKENIS
дава́ти	да́ти	geven
продава́ти	продáти	verkopen
отримува́ти	отрима́ти	ontvangen
перечікува́ти	перечекáти	afwachten
одержува́ти	одержáти	krijgen
розпочина́ти	розпочáти	beginnnen, aanvangen
посила́ти	посла́ти	versturen
зроста́ти	зрості́	groeien, toenemen

- door middel van stamtransformatie

IMPERFECTIEF	PERFECTIEF	BETEKENIS
бра́ти	взя́ти	nemen
води́ти	вести́	brengen, leiden
відповідáти	відпові́сті	beantwoorden
допомага́ти	допомогті́	helpen
сіда́ти	сі́сти	zitten
захо́дити	зайті́	langsgaan
прийма́ти	прийня́ти	aannemen

6.3.2 Gebruik van het aspect

Imperfectieve en perfectieve werkwoorden benadrukken de volgende functies:

IMPERFECTIEF	PERFECTIEF
handeling die nog aan de gang is (proces)	bereikt resultaat
algemeen feit	concreet feit
handeling die zich over een bepaalde tijdspanne uitstrekt	handeling die in de toekomst zal worden voltooid
herhaalde handeling	eenmalige handeling
gewoonte	opvolgende eenmalige handelingen
afwezigheid van de handeling	afwezigheid van het resultaat van een handeling
stand van zaken	

Imperfectieve werkwoorden komen voor in de tegenwoordige, verleden en samengestelde/complexere toekomstige tijd; perfectieve werkwoorden hebben slechts een verleden en toekomstige tijd.

Perfectieve werkwoorden

- **Het resultaat** van een handeling

In de presensvervoeging drukt het perfectief een handeling uit met het oog op een concreet resultaat in de nabije toekomst. Bovendien is de uitkomst relatief zeker.

Я з́араз зроблю́ ^р собі́ каві́.	Ik ga mezelf nog wat koffie zetten.
А тепе́р дава́йте прочита́ємо з ва́ми текст, який ле́жить у вас на па́ртах.	En laten we nu samen met jullie de tekst lezen die op jullie banken ligt.

In de verleden tijd benadrukt het perfectieve aspect het bereikte resultaat, vergelijkbaar met de Nederlandse voltooid verleden tijd.

Нещода́вно я прочита́в ^р кни́жку «Хо́біт» Джо́на То́лкіна.	Onlangs heb ik het boek “De Hobbit” van John Tolkien gelezen.
По́льський у́ряд підписа́в ^р уго́ду зі страйку́ючими шахта́рями.	De Poolse regering heeft een akkoord met de stakende mijnwerkers ondertekend.

- **Een eenmalige handeling**

Handelingen die zich eenmalig voordoen worden in de regel door perfectieve werkwoorden uitgedrukt. Indien de duur van de handeling centraal komt te staan, of de handeling herhaald wordt, gebruikt men daarentegen het imperfectieve aspect.

Вона́ народи́лася в Украї́ні, а поме́рла у Франці́ї	Ze werd in Oekraïne geboren en stierf in Frankrijk.
25 мі́ст, які́ потрі́бно побачи́ти ^р прина́ймні раз у житті́.	25 steden die je ten minste eenmaal in je leven moet gezien hebben.

- Opeenvolgende eenmalige handelingen

In de verleden tijd kunnen opeenvolgende handelingen uitgedrukt worden met behulp van perfectieve werkwoorden. Het gaat om een sequentie van eenmalige handelingen.

Пес вбіг^р до кабінету, загарчав^р, ліг^р на живіт і з тужним виразом очей поповз^р до розбитого вікна.

De hond liep het bureau binnen, gromde, legde zich op zijn buik en begon met een weemoedige blik naar het gebroken raam te kruipen.

Wanneer het imperfectieve aspect gebruikt wordt, wordt de nuance van een gewoonte benadrukt. De opeenvolging van handelingen behoort tot het handelingspatroon van het subject.

Пес зазвичай вбігав^і до кабінету, гарчав^і, лягав^і на живіт і з тужним виразом очей повз^і до розбитого вікна.

De hond liep gewoonlijk het bureau binnen, gromde, legde zich op zijn buik en kroop met een weemoedige blik naar het gebroken raam.

Imperfectieve Werkwoorden

- Proces

Het imperfectief aspect benadrukt een handeling die zich aan het afspelen is. Het is daarom de uitgelezen manier om een proces te beschrijven.

Течє річка під горою.

De rivier stroomt onder de berg.

Допоки сонце світить^і з висоті, щебечуть^і птахі, зацвітають^і квіти, я вам бажаю^і з радістю до школи йти^і!

Zolang de zon uit de hoogte schijnt, de vogeltjes tsjilpen en de bloemen bloeien wens ik jullie met plezier naar school te gaan!

In de verleden tijd maakt het imperfectief aspect het verhaal levendiger. Door in te zoomen op de handeling speelt de gebeurtenis zich als het ware voor de ogen van de lezer af.

Коли на вулиці йшов^і дощ, Осія годінами сиділа^і в кав'ярні і зігрівалася^і кавою.

Toen het op straat aan het regenen was, zat Osija uren in het café en warmde zich aan de koffie.

Bovendien illustreert het bovenstaande voorbeeld dat het imperfectief vaak samengaat met bijwoorden die een duur weergeven (cursief weergegeven).

De samengestelde toekomstige tijd, gebruik makende van het hulpwerkwoord 'zijn', schets een proces dat zich in de toekomst afspeelt. Binnen dit door het imperfectief werkwoord gecreëerde tijds kader kan het perfectief gebruikt worden om toekomstige handelingen weer te geven met het oog op een concreet resultaat.

Поки ми будемо з вами заповнювати^і карткі, двое з вас вийдуть^р до дошки і зроблять^р завдання.

Terwijl we met jullie de kaartjes zullen invullen gaan twee van jullie naar het bord en maken de taak.

De imperfectief kan ook een proces weergeven dat in het verleden is ingezet en zich in de toekomst verderzet.

Ми й надалі будемо^і допомагати^і тим, хто потребує підтримки!

We zullen doorgaan met degenen die ondersteuning nodig hebben te helpen!

- Stand van zaken

Het imperfectieve werkwoord kan een stand van zaken beschrijven.

Ваза стоїть на столі.

De vaas staat op de tafel.

Картина висить на стіні.

Het schilderij hangt aan de muur

- Herhaling

Het imperfectief aspect kan tevens een herhaalde handeling weergeven. Vaak gaat dit gepaard met bijwoorden die een regelmaat uitdrukken zoals ‘elke week’, ‘elke dag’, ‘vaak’, ‘regelmatig’. Een herhaalde handeling kan zowel in de tegenwoordige, verleden als toekomstige tijd plaatsvinden.

Каталог на сайті оновлюється щотижня.

De websitecatalogus wordt elke week vernieuwd.

Він дуже часто читав^і лекції студентам.

Hij gaf vaak les aan studenten.

Юліан вже двічі приходив^і.

Julian is al tweemaal langsgeweest.

Буду платити 10г щомісячно.

Ik zal maandelijks 10 grivna betalen.

- Afwezigheid van handeling

Indien de handeling niet heeft plaatsgevonden – omdat iemand niet eens geprobeerd heeft, of de handeling volledig ontkend dient te worden in antwoord op een beschuldiging – volgt het imperfectieve aspect na een ontkenning.

- Ти сказав^р зле про партію!

Je hebt de partij zwartgemaakt!

- Я ніколи вголос не говорив^і зле про партію

Ik heb nooit luidop iets slechts gezegd over de partij.

- За скільки ти його продав^р?

Voor hoeveel heb je hem verkocht?

- Ніхто нічого не продав^і!

Niemand heeft ook maar iets verkocht!

Я не дзвонив^і і не розмовляв^і зі своєю дівчиною, але дуже шкодую.

Ik heb zelfs niet geprobeerd te bellen noch met mijn vriendin te spreken, maar ik betreur het ten zeerste.

Wanneer de handeling echter verwacht wordt plaats te vinden, maar het resultaat om een of andere reden ontbreekt, volgt een perfectief werkwoord.

Він обіцяв^і зателефонувати^р вранці, але не подзвонив^р.

Hij had beloofd om 's ochtends te telefoneren maar hij heeft niet gebeld.

Він не спромігся ^p заснути ^p , по́ки не додиві́вся ^p фільм.	Hij kon de slaap niet vatten zolang hij de film niet had uitgekeken.
Маршру́тні таксі́ вранці́ не вийшли ^p на робо́ту, то́му що не змогли́ ^p за́правитися ^p .	De micro-autobussen reden vanochtend niet uit omdat ze niet konden tanken.

- Algemeen versus concreet feit

Feiten kunnen zowel door imperfectieve als perfectieve werkwoorden worden weergegeven. Het imperfectief aspect benadrukt het algemene karakter van het feit, daar waar het perfectief aspect de handeling concretiseert. Wanneer iemand een vraag stelt zonder op een concrete handeling te doelen, verkiest men het imperfectieve aspect.

Дніпро́ впада́є ⁱ в Чо́рне мо́ре.	De Dnjepr mondt uit in de Zwarte Zee.
Що ти робі́в ⁱ на кані́кулах?	Wat heb je tijdens de vakantie gedaan?
Влі́тку дівча́та но́сять ⁱ спі́дніці.	In de zomer dragen meisjes jurken.

Wanneer de spreker een concreet feit beschrijft, is het perfectieve werkwoord de aangewezen vorm. Bij een vraagstelling volgt er meestal een bepaling waarnaar de vraagsteller verwijst.

Вона́ вчо́ра но́сила ^p жо́вту спі́дніцю.	Gisteren droeg ze een gele jurk.
Що ти зроби́в ^p з воло́ссям?	Wat heb je met je haar gedaan?

Contextuele aanwijzingen

Sommige werkwoorden en bijwoorden vragen het gebruik van imperfectieve dan wel perfectieve werkwoorden.

Zo zijn er heel wat bijwoorden die in de richting van een bepaald aspect wijzen:

Imperfectief	Perfectief
<p>tijdsperiode</p> <p>за́вжди́ (<i>altijd</i>), весь час (<i>de hele tijd</i>), по́стійно (<i>steeds</i>), до́вго (<i>lang</i>), ці́лий день/рі́к (<i>de hele dag/het hele jaar</i>), всі́ ці ро́ки (<i>al die jaren</i>)</p>	<p>bereikt resultaat</p> <p>наре́шті́ (<i>eindelijk</i>), оста́то́чно (<i>definitief</i>), зрешто́ю (<i>uiteindelijk</i>), ма́йже (<i>bijna</i>)</p>
<p>herhaling</p> <p>бага́то разі́в (<i>vele keren</i>), вся́кий раз (<i>iedere keer</i>), іно́ді (<i>soms</i>), раз на ти́ждень (<i>een keer per week</i>), веча́рами/ра́нками/но́чами/... (<i>'s avonds, 's nachts</i>)</p>	<p>eenmalige abrupte handeling</p> <p>нега́йно (<i>onmiddellijk</i>), ві́дрáзу (<i>meteen</i>), за оді́н раз (<i>in één keer</i>)</p>

Volgende toepassingen illustreren de samenhang tussen bijwoorden en de aspectkeuze:

ЄС закликає російську владу **негайно** звільнити^Р українську льотчицю Надію Савченко. *De EU roept de Russische machthebbers op om de Oekraïense pilote Nadja Savtsjenko onmiddellijk vrij te laten.*

Євро подешівшав^Р **відразу** на 9 грн. *De Euro daalde meteen met 9 grivna in waarde.*

Він біжить^І до неї **всімак раз**, коли вона просить про допомогу. *Hij loopt haar elke keer tegemoet wanneer ze hem om hulp vraagt.*

Юрій разом з батьком у 15 років емігрував^Р до США, але **всі ці роки** чекав^І зустрічі з сестрою. *Joeri emigreerde samen met zijn vader naar de Verenigde Staten toen hij 15 jaar was, maar al die jaren keek hij uit naar een ontmoeting met zijn zus.*

Янукович **нарешті** зрозумів^Р силу Майдану. *Janoekovitsj heeft eindelijk de kracht van Maidan begrepen.*

Daarnaast zijn er een aantal werkwoorden die meestal gevolgd worden door een imperfectief werkwoord. Het gaat om werkwoorden die:

- het begin van een handeling aangeven

починати^І/почати^Р (*beginnen*)

Білорусь починає позбавлятися ^І у школах російської мови.	Wit-Rusland begint af te zien van de Russische taal in scholen.
Наш син по дорозі починав ^І засинати ^І .	Onze zoon begon onderweg in slaap te vallen.
Прокуратура почне ^Р працювати ^І за новими правилами через півроку	De openbare aanklager zal binnen een half jaar volgens andere regels beginnen te werken.

- het einde van een handeling aangeven

закінчувати^І/закінчити^Р (*eindigen*), переставати^І/перестати^Р (*ophouden*), кидати^І/кинути^Р (*stopzetten*)

Я перестав ^Р сумніватися ^І , коли зрозумів, що люди, абсолютно незнайомі говорять одне і те ж!	Ik ben gestopt met twijfelen toen ik begreep dat mensen die elkaar helemaal niet kennen net hetzelfde vertellen!
Зоряна закінчила говорити ^І , спокійно згорнула зшит, зовсім не чекаючи на аплодисменти чи овації, і пішла зі сцени.	Zorjana stopte met spreken, sloot rustig haar schrift en zonder applaus of ovatie af te wachten verliet ze het podium.
Він кинув паліти, але писати він не кинув.	Hij is gestopt met roken maar het schrijven gaf hij niet op.

- een handeling verderzetten

продóвжувати^і / продóвжити^р (*verdergaan*)

Зніжки продóвжують ^і зростáти ^і в магазíнах!	De kortingen blijven toenemen in de winkels!
Безробіття продóвжило ^р зніжуватися ^і в лютому.	De werkloosheid bleef in februari afnemen.

- aangeven iets (niet) in staat zijn te doen

уміти^і; вмíти^і (*kunnen*)

Вам трéба вмíти ^і виділяти ^і об'єкти слáйда та викóнувати ^і над нíми прóсті операції.	Jullie dienen objecten op de slide te kunnen plaatsen en eenvoudige operaties op hen uit te voeren.
Пéрші прíнтери не умíли ^і друкувати ^і графіку, а друкували ^і тільки текст.	De eerste printers waren niet in staat afbeeldingen af te drukken en drukten slechts tekst af.

Daarnaast zijn er een aantal werkwoorden die omwille van hun betekenis altijd imperfectief zijn.

жіти (*leven*), мешкати (*wonen*), спáти (*slapen*), знáти (*weten*), розмовляти (*praten*), бувáти (*verblijven*), стояти (*staan*), співáти (*zingen*)

6.4 Werkwoorden van beweging

6.4.1 Het onderscheid 'bepaald – onbepaald' bij werkwoorden van beweging zonder prefix

Werkwoorden die een beweging uitdrukken over land, op het water en in de lucht – de zogenaamde werkwoorden van beweging – hebben naast het aspect nog een bijkomend kenmerk gemeen. In het imperfectief aspect van werkwoorden zonder prefix duiken er namelijk twee verschillende vormen op die elk informatie toevoegen over de richting van de beweging. De onbepaalde vorm drukt een beweging uit in meerdere richtingen zoals een heen-en-terug beweging of een zwalpende beweging. De bepaalde variant drukt een beweging uit in één richting tussen punt a en b. De basisbetekenis van de twee vormen (gaan, rijden, vliegen,...) blijft in het Nederlands gelijk. Het gaat om de volgende 14 **imperfectieve** werkwoordparen:

ОНБЕРААЛДЕ VORM	БЕРААЛДЕ VORM	БЕТЕКЕНIS	ОНБЕРААЛДЕ VORM	БЕРААЛДЕ VORM	БЕТЕКЕНIS
ходíти (ходжу́, ходиш)	іті́ (іду́, ідеш)	gaan (te voet)	лázити (лáжу, лазиш)	лі́зити (лі́зу, лі́зеш)	klimmen
і́здити (і́жджу, і́здиш)	і́хати (і́ду, і́деш)	rijden (met een voertuig)	плáвати (плáваю, плáваєш)	плисті́ (пливú, пливéш)	zwemmen, varen
літáти (літáю, літáєш)	леті́ти (лечú, летіш)	vliegen	пóвзати (пóвзаю, пóвзаєш)	повзті́ (повзú, повзéш)	kruipen

бігати (бігаю, бігаєш)	бігти (біжу́, біжи́ш)	rennen, lopen	бродіти (броджу́, бро́диш)	бресті (бреду́, бредéш)	slenteren, dwalen
водіти (воджу́, води́ш)	вести́ (веду́, ведéш)	brenghen (te voet)	тягати (тягаю́, тяга́єш)	тягті́ (тягну́, тя́гнеш)	trekken, slepen
возіти (вожу́, во́зиш)	везті́ (везу́, везéш)	vervoeren, brenghen (met een voertuig)	ганя́ти (ганяю́, ганя́єш)	гна́ти (жену́, женéш)	racen, zich haasten
носіти (ношу́, но́сиш)	нести́ (несу́, несéш)	dragen	ката́ти (катаю́, ката́єш)	коті́ти (кочу́, коті́ш)	rollen

Merk op dat alle bovenstaande vormen tot het imperfectieve aspect behoren.

- De bepaalde vorm drukt een beweging in **één richting** uit tussen punt a en b.

Птахі летять на зимівлю в Африку і повертаються до своїх гнізд наступною весною.

Коли я їхала до вас, зателефонували мої друзі.

Куді літав - сам не знав.

Хто буде лізти на балкón, щоб заспівати серенаду дівчині?

Vogels vliegen naar Afrika om te overwinteren en keren de volgende lente terug naar hun nesten.

Toen ik op weg naar jullie was belden mijn vrienden me op.

Waarheen hij vloog wist hij zelf niet.

Wie zal op het balkon klimmen om een serenade te zingen voor het meisje?

- De onbepaalde vorm geeft daarentegen een beweging in **twee richtingen** weer (heen en terug). In de verleden tijd heeft dit als gevolg dat het onderwerp op het moment van spreken al teruggekeerd is naar het aanvangspunt (voltooide tweerichtingsbeweging).

Бойовики ганяють озброєння туди й назад.

Він ходив до бібліотеки, а зараз сидить вдома.

У грудні ми їздили до Києва на два тижні.

De strijders haasten hun artillerie heen en terug.

Hij is naar de bibliotheek geweest, maar nu zit hij thuis.

In december zijn we voor twee weken naar Kyiv gegaan.

- Of een beweging **zonder specifieke richting**.

Він всю ніч ходив по кімнаті, думаючи, що робити далі.

У фонтанах плавали золоті рибки.

Ми довго плавали на човні.

Ми цілими днями будемо бродити по місту.

Біля Василя повзало шістьоро маленьких котенят.

Hij ijsbeerde de hele nacht in zijn kamer, denkend aan wat hij verder moet doen.

In de fonteinen zwommen goudvissen.

We hebben lang rondgevaren op een boot.

We gaan hele dagen door de stad dwalen.

Er kropen zes kleine katjes naast Vasil.

- De onbepaalde vorm kan tevens een **herhaling of een gewoonte** weergeven. Kenmerkend zijn bijwoorden die zulke herhalingen of gewoontes uitdrukken, zoals dagelijks, vaak, altijd, regelmatig, elk jaar.

Я ще ходжу́ до шко́ли.

Ik ga nog naar school.

Ян щодня́ ходи́ть на робо́ту.

Jan gaat dagelijks naar het werk.

“Три́дцять ро́ків я пла́ваю моря́ми” – сказа́в ка́піта́н.

Ik bevaar al dertig jaar de zeeën, zei de kapitein.

- De bepaalde vorm geeft daarentegen een **eenmalige gebeurtenis** weer.

Я відра́зу іду́ до шко́ли і зустрі́чаю тво́го ди́ре́ктора.

Ik ga meteen naar de school en ontmoet je directeur.

Сьо́годні Бо́гдан іде́ до теа́тру.

Bogdan gaat vandaag naar het theater.

Я везу́ тебе́ до мо́ря, яко́го ти ні́коли в житті́ не ба́чила.

Ik breng je naar een zee die je nog nooit in je leven hebt gezien.

- De onbepaalde vorm kan ook slaan op het **kunnen uitvoeren** van de beweging

Ди́тіна вже́ вмі́є ходи́ти само́стійно́.

Het kind kan al zelf lopen.

Во́лоди́мир до́бре пла́ває.

Volodimir kan goed zwemmen.

Сьо́годні пта́хі мо́жуть літа́ти, оскі́льки в проц́есі еволю́ції їх вну́трішні о́ргани і кісткі́ ста́ли наба́гато ле́гші.

Vandaag de dag kunnen vogels vliegen omdat hun inwendige organen en botten tijdens het evolutieproces veel lichter werden.

В сто ро́ків вона́ ще ходи́ла до мага́зіну, пи́сала, чи́тала і розпо́відала вірші́ Пу́шкіна

Op honderdjarige leeftijd ging ze nog naar de winkel, schreef, las en droeg gedichten van Poesjkin voor.

6.4.2 Geprefigeerde werkwoorden van beweging

Werkwoorden van beweging worden zowel in het Nederlands als in het Oekraïens vaak gecombineerd met talloze prefixen die additionele informatie toevoegen aan de basisbetekenis (rijden, gaan, zwemmen,...). Het gaat meestal om ruimtelijke betekenisnuances zoals **aankomen**, **weggaan**, **binnenrijden**. In tegenstelling tot de Oekraïense niet-geprefigeerde werkwoorden hebben ze slechts één vorm in het imperfectief. Ze hebben twee aspecten die zich gedragen zoals reguliere werkwoordparen.

In de regel komt er een imperfectieve vorm tot stand wanneer men een prefix toevoegt aan de onbepaalde vorm en een perfectieve vorm wanneer de bepaalde vorm wordt geprefigeerd. De stam van de enkelvoudige vorm die met een klinker begint kan daarbij licht wijzigen. Indien een prefix eindigt op een ‘и’ gevolgd door een stam die begint op ‘и’ (klinkerbotsing), transformeert die laatste zich tot een ‘й’. Wanneer een prefix op harde medeklinker een ‘и’ voorafgaat worden zij onderscheiden door een apostrof om medeklinkerverzachting te voorkomen.

Prefix	+	onbepaalde infinitief	=	imperfectieve infinitief	Prefix	+	bepaalde infinitief	=	perfectieve infinitief
у-	+	бі́гати	=	убі́гати ⁱ	у-	+	бі́гти	=	убі́гти ^p
при-	+	ходи́ти	=	приходи́ти ⁱ	при-	+	і́ти	=	прийті́ ^p
пере	+	носи́ти	=	переноси́ти ⁱ	пере	+	нести́	=	перенести́ ^p

De volgende tabel vat de aanvullende basisbetekenissen van mogelijke prefixen samen:

PREFIX	BETEKENISNUANCE	VOORBEELD	BETEKENIS
при-	aankomst	прихóдити ⁱ / прийті ^p	aankomen
до-	tot aan	дохóдити ⁱ / дійті ^p	gaan tot aan
від-	van iets/iemand weg	відхóдити ⁱ / відійті ^p	weggaan van
в- (у-)	in	вхóдити ⁱ / ввійті ^p ухóдити ⁱ / увійті ^p	binnengaan
ви-	uit	віхóдити ⁱ / вийті ^p	buitengaan
за-	voor even	захóдити ⁱ / зайті ^p	langsgaan
під-	nabij	підхóдити ⁱ / підійті ^p	naderen
пере-	over	перехóдити ⁱ / перейті ^p	oversteken
про-	langsheen	прохóдити ⁱ / пройті ^p	voorbijgaan
над-	naderbij	надхóдити ⁱ / надійті ^p	achternakomen
роз- -ся	uit elkaar	розхóдитися ⁱ / розійтіся ^p	uit elkaar gaan
с- (з-) (-ся)	naar beneden	схóдити ⁱ / зійті ^p	naar beneden gaan
об-	rond, om	обхóдити ⁱ / обійті ^p	rondgaan, omzeilen

Merk op dat het prefix *ві-* de klemtoon naar zich toetrekt.

6.4.3 Gebruik van het aspect

Het aspectgebruik komt overeen met de algemene regels (cfr. 6.3).

- Het imperfectief aspect drukt vaak een heen-en-terug beweging uit of een herhaalde handeling.

До дітєй інтернату сьогóдни приходив Святій Миколáй. *Vandaag kwam Sinterklaas naar de kinderen van het internaat. [De Sint is er op dit moment niet meer]*

Він захóдив чáсто до нас. *Hij kwam vaak bij ons langs.*

- Het perfectieve aspect benadrukt het bereikte resultaat van de beweging.

Оксáна прийшла додóму за чверть до дрýгої години нóчі! *Oksana kwam om kwart voor twee 's nachts thuis aan! [Oksana is op het moment van spreken thuis]*

Плавець переплів Середзémне мóре від Тунісу до Сицилії. *De zwemmer heeft de Middellandse Zee van Tunis tot Sicilië overgezwommen.*

Депутáти розійшлися до 7 квітня. *De afgevaardigden zijn tot 7 april met reces gegaan.*

- Het imperfectief komt voor na een ontkenning.

Беркутівці не розхóдилися після тогó, як нас розігнали уперше. *De Berkoet zijn niet uit elkaar gegaan nadat ze ons voor de eerste keer hadden uiteengedreven.*

- Of om een verhaal levendiger te maken.

Люди вже розходилися, була четверта година як підїхала машина, і з неї почали викидати хлопців. *De mensen gingen al uit elkaar, het was vier uur toen een auto aangereden kwam waaruit manschappen begonnen te springen.*

- De vervoeging van de perfectieve vorm geeft net als alle andere perfectieve werkwoorden een toekomende tijd weer.

Вони зараз підїдуть.

Ze komen er zo aan.

Het betekenisverschil tussen de prefixen при-, до-, під-, над-

De vier prefixen **при-**, **до-**, **під-** en **над-** hebben elk een gelijkaardige betekenis, namelijk zich in de richting van een object/persoon verplaatsen. Toch zijn er een aantal nuanceverschillen die verband houden met de mate waarin het object/persoon benaderd wordt. De volgende tabel geeft die nuances weer:

PREFIX	BETEKENIS	AFSTAND TOT HET DOEL
при-	zich naar een bepaalde plaats/persoon bewegen	geen
до-	zich tot aan een bepaalde plaats/persoon bewegen	kort
під-	naderen, zich in de richting van een object/persoon bewegen	middelmatig
над-	zich naar een bepaalde plaats/persoon bewegen (synoniem van при- of під-naargelang de context)	geen-middelmatig

Hierna volgen een aantal voorbeelden om het nuanceverschil tussen de bovenstaande prefixen te illustreren.

Нехай він швидко приходить сюди.

Laat hem snel naar hier komen.

Він долазить до верху, розганяє птахів і лапою під скатом даху шукає яйця.

Hij klimt tot boven, jaagt de vogels weg en zoekt met zijn poot eieren onder het schuine dak.

Де́хто з люде́й, які підходи́ли до зупи́нки в очікува́нні авто́буса, із задово́ленням допомага́ли, чим мо́гли.

Een aantal mensen die naar de halte aan het stappen waren in afwachting van een bus hielpen met plezier waar ze konden.

До них надплива́є хма́ра і спуска́ється на виступі́ ске́лі, з не́ї ви́ходить Фа́уст.

Er drijft een wolk naar hen toe en daalt langs de richel af waaruit Faust stapt. (J. Goethe)

In het perfectief is het doel echter bereikt waardoor het betekenisverschil zich minimaliseert tot de manier waarop iemand de bestemming bereikt heeft.

Птахи́ прилеті́ли-на кри́лах весну́ принесли́.

De vogels kwamen aangevlogen en brachten de lente met zich mee.

Вода́ прийшла́ в мі́сто Красноа́рмі́йськ, але́ по́ки не дійшла́ до споживачі́в До́куча́євська.

Het water is aangekomen in de stad Krasnoarmijsk, maar heeft zijn weg nog niet gevonden tot de gebruikers uit Dokutsjajevska.

Він підві́з до Миха́йла паку́нок.

Hij bracht een pakje naar Michajlo.

Het verband tussen prefixen en voorzetsels

Bepaalde prefixen gaan vaak samen met voorzetsels die dezelfde richtingsomschrijving weergeven.

Zo gaan de prefixen при-, до-, під- en над- die een beweging naar een plaats toe weergeven vaak samen met de voorzetsels ‘до (naar) + genitief’ of ‘в/у; на (naar) + accusatief’.

Команді́р "Берку́ту" не прийшо́в до су́ду.	<i>De Berkoet-commandant kwam niet opdagen in de rechtbank.</i>
А вже́ о́сінь прийшла́ у мій сад!	<i>De herfst is al in mijn tuin toegekomen!</i>

Maar dit hoeft niet zo te zijn wanneer de nadruk op de afkomst ligt.

Посі́лка з Німе́ччини прийшла́!	<i>Er is een pakje uit Duitsland aangekomen!</i>
---------------------------------	--

Het prefix від- geeft een beweging van een bepaald object/persoon weg weer. Daarom gaat het prefix vaak samen met de voorzetsels ‘з/від (uit) + genitief’.

Бу́ду відліта́ти з аеропóрту Завенте́м.	<i>Ik zal vanop de luchthaven van Zaventem opstijgen.</i>
В Австрáлії чолові́к за хвоста́ відтя́г а́кулу від діте́й.	<i>Een man heeft in Australië een haai bij de staart weggetrokken van kinderen.</i>

Maar ze kunnen ook samengaan met de voorzetsels ‘до + genitief’ of ‘в/у + accusatief’ indien men de bestemming wil benadrukken.

Іва́н та́ємно обві́нчався з Ульрі́кою і відві́з її до Санкт-Петербу́рга.	<i>Ivan trouwde stiekem met Oelrika en voerde haar weg naar Sint-Petersburg.</i>
Швидка́ допомо́га відвезла́ мотоциклі́ста в прийма́льне відді́лення міськóї ліка́рні.	<i>De ambulance heeft de motorrijder naar de spoedafdeling van het stedelijk ziekenhuis weggevoerd.</i>

Samenstellingen met ви-

Het prefix ви- gaat tevens hand in hand met het voorzetsel ‘з (uit) + genitief’, maar het prefix benadrukt een uitgaande beweging. In tegenstelling tot het prefix від- gaat het meestal om een object dat volledig afgesloten is, zoals een huis, een garage of een kamer. In de betekenis van ‘verlaten’ kan het echter ook in overdrachtelijke betekenis gebruikt worden.

Ко́лі я ви́йшла з до́му, ішо́в си́льний дощ.	<i>Toen ik het huis uitging was het fel aan het regenen.</i>
Росі́я сама́ ви́йшла з до́говорів про базува́ння Чорномо́рського флóту.	<i>Rusland is zelf uit het verdrag omtrent de stationering van de Zwarte Zeevloot gestapt.</i>

Samenstellingen met в-/у-

Het prefix в-/у- daarentegen brengt de nuance bij van een gesloten omgeving binnen te gaan, en gaat vaak samen met het voorzetsel ‘в/у + accusatief’ of ‘до + genitief’.

Ми увійшли в кімнату, де лежала бабуся.

We gingen de kamer binnen waar grootmoeder lag.

Коли ми увійшли до кімнати, батько сидів на подушках.

Wanneer we de kamer binnengingen, zat vader op de kussens.

Samenstellingen met про-

- **afstand** (afleggen) of **tijd** (doorbrengen)

Het prefix про- kan wijzen op het overbruggen van een lange afstand. De weg waarlangs dit gebeurt komt hierbij vaak in de instrumentalis te staan. In de temporele betekenis wijst deze variant op de tijdsperiode die een bepaald proces in beslag neemt.

Він провіз нас лісовими дорогами так, що терористи нас не спіймали.

Hij vervoerde ons via bosweggetjes zodat de terroristen ons niet konden grijpen.

За перші два роки свого життя немовля проповзає приблизно 150 км.

In de eerste twee levensjaren kruipt een baby ongeveer 150km.

- **langs, voorbij**

De nadruk wordt gelegd op het voorbijgaan van een object of persoon. Daarbij kan gebruik gemaakt worden van het voorzetsel ‘повз (*voorbij*) + accusatief’.

Корабелъ пропливае повз остров.

De boot vaart voorbij het eiland.

Коли я спитав водія, коли ж буде школа, він сказав, що її вже проїхали.

Wanneer ik de chauffeur vroeg wanneer we aan de school zouden komen, zei hij dat we er al waren voorbijgereden.

Samenstellingen met пере-

- **van... naar...(afstand)**

Om een bepaalde afstand te doorkruisen, wordt het prefix пере- gebruikt.

Діти переходять дорогу.

Kinderen steken de straat over.

Дим, і нічого не видно було. Вона з однієї кімнати переповзла в другу.

Rook, en je kon niets meer zien. Ze kroop van de ene kamer naar de andere.

- **van... naar... (tijd)**

In combinatie met het werkwoord носіти/нести kan het de betekenis van ‘verplaatsen’, ‘verzetten’ in de temporele betekenis toebedeeld krijgen.

Проросійська Рада Криму перенесла референдум про статус півострова на 16 березня.

Het pro-Russische parlement van de Krim heeft het referendum over de status van het schiereiland verplaatst naar 16 maart.

Samenstellingen met c-/з-

- **beweging naar omlaag**

Het prefix c- (з- voor een stemhebbende medeklinker) schets een dalende beweging (naar omlaag) en komt voor met het voorzetsel '(i)з(i) + genitief'. Dit kan zowel transitief als intransitief (met behulp van het suffix –ся).

У Німеччині величезний камінь скотівся з горі і завдав значної шкоди до́му. *In Duitsland is een enorm rotsblok van een berg gerold en heeft een huis aanzienlijke schade berokkend.*

Автомобіль злетів з моста́ у прі́рву. *De auto is van de brug in de afgrond 'gevlogen'.*

Кі́лька ро́ків ця виста́ва не схóдила зі сцѐни те́атру. *Die voorstelling was enkele jaren niet weg te denken van de scène.*

- **richting**

In combinatie met ході́ти kan het prefix c- echter ook synoniem zijn met de variant zonder prefix (*gaan*). In dit geval treedt de samenstelling op met voorzetsels van richting 'в/у + accusatief'; 'до + genitief'. In de verleden tijd kan dit een beweging 'heen en terug' beschrijven.

То́ж хóчу подя́кувати сусі́дці, вонá до магази́ну схóдить. *Ik wil ook mijn buurvrouw bedanken die [voor mij] naar de winkel gaat.*

Він схóдив до це́ркви. *Hij is naar de kerk geweest. (heen en terug)*

- **bij elkaar/samen komen**

In de betekenis van bij elkaar komen wordt het prefix in combinatie met het reflexieve suffix –ся gebruikt.

Вла́сники найро́зкішніших вусі́в і борі́д з'ї́халися до А́встрії на чемпіо́нат. *Eigenaars van de prachtigste snorren en baarden zijn in Oostenrijk samengekomen voor het kampioenschap.*

Samenstellingen met об-

- **rond**

Het prefix об- geeft de betekenis rondom een object heen te bewegen weer.

Австрі́єць оббі́жить планѐту за 1 рік. *Een Oostenrijker zal de aarde in 1 jaar rondlopen.*

- **om**

In een tweede betekenis beslaat de beweging een halve cirkel, vaak met als doel een object te ontwijken.

Воді́ї об'ї́жджають відкритий каналізаці́йний люк. *Chauffeurs rijden om het openstaande rioleringsluik heen.*

6.5 De gebiedende wijs

6.5.1 Vorming van de imperatief

De gebiedende wijs of imperatief drukt een verzoek, wens of bevel uit en wordt gevormd op basis van de tweede persoon enkelvoud van de presensvervoeging. De vorming verschilt naargelang de eindletter van de stam en de klemtoon. Dit resulteert in de volgende drie groepen:

- 1) De stam eindigt op een klinker

→ **stam + й** (2de sg) **stam + йте** (2de pl)

Infinitief	Presens 2 ^{de} sg	Imperatief 2 ^{de} sg	Imperatief 2 ^{de} pl	Betekenis
чита́ти	чита́-еш	чита́й!	чита́йте!	lees!
розу́міти	розу́мі-еш	розу́мі́й!	розу́мі́йте!	begrijp!
чека́ти	чека́-еш	чека́й	чека́йте	wacht!
ши́ти	ши́-ю	ши́й	ши́йте	naai!
лі́ти	лл-еш	лий	лі́йте	giet!
пі́ти	п'еш	пий	пі́йте	drink!

Een aantal eenlettergrepige werkwoorden zonder klinker in de stam, zoals лі́ти (*gieten*) en пі́ти (*drinken*) behoren tevens tot deze categorie. Merk op dat in dit geval de infinitiefstam wordt gebruikt.

- 2) De stam eindigt op een medeklinker, en de eerste persoon heeft de eindklemtoon

→ **stam + и** (2de sg) **stam + ить** (2de pl)

Infinitief	Presens 1 ^{ste} sg	Presens 2 ^{de} sg	Imperatief 2 ^{de} sg	Imperatief 2 ^{de} pl	Betekenis
бра́ти	бер-у́	бер-эш	бери́!	бери́ть	neem!
і́ти	ід-у́	ід-эш	іди́!	іди́ть	ga!
робі́ти	робл-ю́	рób-иш	роби́!	роби́ть	doe!
мовча́ти	мовч-у́	мовч-иш	мовчи́	мовчи́ть	zwijg!

Merk op dat ook hier de stam van de 2de presens gebruikt wordt om de imperatief te vormen. De 1ste persoon enkelvoud is uitsluitend nodig om de klemtoon te bepalen die de 2de groep van de 3de groep onderscheidt.

- 3) De eerste persoon heeft stamklemtoon
- Indien de stam eindigt op д, т, з, с, ц, л, н

→ **stam + ь** (2de sg) **stam + ьте** (2de pl)

Infinitief	Presens 1 ^{ste} sg	Presens 2 ^{de} sg	Imperatief 2 ^{de} sg	Imperatief 2 ^{de} pl	Betekenis
забу́ти	забу́д-у	забу́д-еш	забу́дь	забу́дьте	vergeet!
ла́зити	ла́ж-у	ла́з-иш	лазь	лазьте	klim!
ки́нути	ки́н-у	ки́н-еш	кинь	ки́ньте	werp!
зустрі́тися	зустрі́н-уся	зустрі́н-ешся	зустрі́нься	зустрі́ньтеся	ontmoet elkaar!
бу́ти	бу́ду	бу́д-еш	будь	будьте	wees!

Merk op dat de reflexieve werkwoorden dezelfde regels volgen met een extra suffix –ся. Voor het werkwoord бу́ти (*zijn*) wordt uitzonderlijk de stam van de toekomstige tijd gebruikt.

- In alle andere gevallen

→ stam + ∅ (2 ^{de} sg)	stam + те (2 ^{de} pl)
---------------------------------	--------------------------------

Infinitief	Presens 1 ^{ste} sg	Presens 2 ^{de} sg	Imperatief 2 ^{de} sg	Imperatief 2 ^{de} pl	Betekenis
пла́кати	пла́ч-у	пла́ч-еш	плач	пла́чте	huil!
рі́зати	рі́ж-у	рі́ж-еш	ріж!	рі́жте	snij!
бачити	ба́ч-у	ба́ч-иш	бач	бачте	zie!

Naast de drie bovengenoemde groepen zijn er **onregelmatige werkwoorden** met een stamverandering in de imperatief anders dan in de tweede persoon enkelvoud.

Infinitief	Imperatief 2 ^{de} sg	Imperatief 2 ^{de} pl	Betekenis
ї́сти	їж	їжте	eet!
до́їти	дій	дійте	melk!
бо́ятися	бійся	бійтеся	wees bang!

In het Oekraïens bestaat de gebiedende wijs naast de 2de persoon enkelvoud en meervoud ook nog in de eerste persoon meervoud. In het Nederlands kunnen we dit best vertalen als een zin met ‘laten’.

De 1ste persoon meervoud krijgt de uitgang:

- **-мо** bij de werkwoorden op –й, –ь en ∅ (groepen 1 en 3)

чита́й	чита́ймо	<i>laten we lezen</i>
будь	бу́дьмо	<i>laten we zijn</i>

- **-імо** bij de werkwoorden op –и (groep 2)

ходи́	ходи́мо	<i>laten we gaan</i>
живі́	живі́мо	<i>laten we leven</i>

De imperatief van de 3de persoon enkelvoud en meervoud kan best vertaald worden door ‘laat hem/haar/hen’. In het Oekraïens komt deze imperatiefvorm tot stand door de 3de persoon enkelvoud/meervoud van de presensvervoeging vooraf te laten gaan door het partikel хай.

3 ^{de} pers.	m.	Він	} хай живé	Вони хай живуть
	f.	Вона́		
	n.	Вони́		

6.5.2 Gebruik van de imperatief

De imperatief wordt in tegenstelling tot het Nederlands in de eerste plaats als een (vriendelijk) **verzoek** gebruikt. In het Oekraïens wordt de imperatief dan ook vaker gebruikt dan in het Nederlands, en klinkt minder bevelend dan Nederlandstaligen aanvoelen. Er schuilt een heel spectrum aan mogelijkheden achter het gebruik van de imperatief. Als de 2de meervoudsvorm (enkelvoud of meervoud) samengaat met ‘alstublieft’ (будь ласка) krijgt de imperatief de betekenis van een eerbiedig **verzoek**. De imperatief in de 1ste persoon meervoud kan dan weer een vriendelijke **uitnodiging** uitdrukken om iets te doen. In de omschrijvende 3de persoon wordt meestal een **wens** geuit. Afhankelijk van de context en de intonatie kan de imperatief, net zoals in het Nederlands, als een **bevel** gebruikt worden naar één persoon (2de enkelvoud) of meerdere personen toe (2de meervoud). De ontkenning van de imperatief wijst dan weer op een **verbod** iets te doen.

De imperatief wordt in de eerste plaats gebruikt om een beleefd **verzoek** uit te drukken.

Допоможіть мені, будь ласка, зробити замовлення.

Helpt u mij alstublieft een bestelling op te maken.

Скажіть, будь ласка, де я міжку взяти формуляр.

Zegt u mij, alstublieft, waar ik het formulier kan halen.

Wanneer het partikel –но wordt toegevoegd aan de imperatief, wordt het verzoek nog verzacht.

Іді-но сюді, синку, я щось тобі дам!

Kom eens naar hier, zoontje, ik heb iets voor je!

Зайчику, давай-но пограємо у м'яча.

Liefje, laten we met de bal gaan spelen.

Дайте-но мені поглянути на цього листа.

Laat me eens naar die brief kijken.

Ten tweede kan de imperatief als **bevel** gebruikt worden. Het perfectieve aspect is aangewezen indien men een concreet resultaat wil bereiken dat iemand iets doet.

Напишіть текст про музику!

Schrijf een tekst over muziek!

Візьміть почитайте книжку!

Neem het boek mee om te lezen!

Заспівайте мені Гімн України!

Zing mij het Oekraïense volkslied!

Wanneer de nadruk op het proces ligt, bijvoorbeeld door een bijwoordelijke bepaling van hoedanigheid of van plaats, geniet het imperfectief aspect de voorkeur.

Пиши́ ^і шві́дше!	<i>Schrijf sneller!</i>
Бери́ мене́, Іва́не, на я́рмарок!	<i>Neem me mee naar de jaarmarkt, Ivan!</i>
Співайі́, якщо́ зможеш!	<i>Zing als je kunt!</i>

De gebiedende wijs kan echter ook een **uitnodiging** of aansporing weergeven.

Тут сядьмо на хвилі́ну.	<i>Laten we hier even gaan zitten.</i>
Ляжмо, сестро, відпочі́ньмо.	<i>Laten we gaan slapen, zus, wat uitrusten.</i>
Дава́йте ви́п'ємо за любо́в, а хто не мо́же – той за дру́жбу!	<i>Laten we drinken op de liefde, en wie dat niet kan, op de vriendschap!</i>

Wanneer de imperatief in de 3de persoon (enkelvoud of meervoud) wordt gebruikt wil de spreker iemand aansporen iets laten doen. Deze constructie klinkt minder als een richtlijn en meer **instemmend**.

Хай він нам ви́бачить.	<i>Laat hij ons vergeven.</i>
Хай лю́ди зна́ють пра́вду.	<i>Laat mensen de waarheid kennen.</i>
Він хо́че йти́ додо́му? Хай іде́!	<i>Hij wil naar huis? Laat hem gaan!</i>

Een **verbod** komt tot stand door het ontkenkende partikel не te laten voorafgaan aan een imperfectief werkwoord. Het imperfectief komt vaker voor aangezien niet alleen het resultaat van een handeling, maar de handeling op zich ongewenst is. Het imperfectief aspect na negatie kan tevens aangeven dat de handeling op zich geen zin heeft, zoals het derde en vierde voorbeeld hieronder aangeven.

Не вжива́йі́ алкого́лю та не кури́і́!	<i>Nuttig geen alcohol en rook niet!</i>
За́повіді зна́єш: не вбива́йі́, не перелю́бствуйі́, не краді́і́, не свідку́йі́ неправди́во!	<i>De geboden ken je: gij zult niet doden, geen overspel plegen, niet stelen en geen valse getuigenissen afleggen!</i>
Не поспіша́йі́, солда́те, покури́ ^р – поспіша́ти ^і пізно.	<i>Haast je niet, soldaat, steek een sigaretje op – het is al te laat om je te haasten.</i>
Я не дам ^р , і не проси́і́!	<i>Ik zal het je niet geven, en vraag er niet om!</i>

Als alleen het resultaat van een handeling afgeraden wordt, of wanneer je verwacht dat iemand niet in staat is de handeling te voltooien, volgt het perfectieve aspect.

Не з'їж всі пря́ники!	<i>Eet alle gebakjes niet op! [de handeling op zich, in dit geval 'eten' is toegestaan, maar het resultaat alle koekjes op te eten is ongewenst]</i>
Люба́, не ви́пий за́йвого ви́нного ке́лиха, одно́го ли́ше не ви́пий!	<i>Ljuba, drink geen glaasje teveel, alleen krijg je het niet op!</i>

6.6 De voorwaardelijke wijs

In het Nederlands wordt de conditionalis gevormd door het gebruik van een ‘zou-constructie’. Het kan een wens, ‘ik zou willen dat ...’ uitdrukken, een beleefde vraag stellen zoals in ‘zou u willen ...’, een graad van onzekerheid toevoegen ‘het zou kunnen dat ...’, of een hypothetische voorwaarde inluiden ‘als ..., dan zou ...’. In het Oekraïens wordt ‘zou’ vertaald als het partikel **б** (**би** na een medeklinker) in dezelfde vier bovenstaande betekenissen. Om de voorwaardelijke wijs te vormen wordt in het Oekraïens het partikel **б** toegevoegd aan de verleden tijd van het werkwoord.

6.6.1 Wens

Om een wens uit te drukken in de conditionalis, gebruikt men de constructie ‘zou willen’.

		<i>Enkelvoud</i>		<i>Meervoud</i>
1 ^{ste} pers.	Я	хотів/хотіла би/б	Ми	хотіли б
2 ^{de} pers.	Ти	хотів/хотіла би/б	Ви	хотіли б
3 ^{de} pers.	m.	Він хотів би	Вони	хотіли б
	f.	Вона хотіла б		
	n.	Вонó хотіло б		

De volgende voorbeelden illustreren het gebruik van de bovenstaande constructie in de betekenis van een wens of hoop iets te doen of niet te doen.

Більшість українців, згідно з опитуванням, хотіли б працювати віддалено. *Volgens een enquête zou de meerderheid van de Oekraïners op afstand willen werken.*

Я хотів би жити знов у горах. *Ik zou opnieuw in de bergen willen wonen.*

Майже 70% українців не хотіли б народитися в іншій країні. *Bijna 70% van de Oekraïners zou niet geboren willen worden in een ander land.*

6.6.2 Beleefdheid

De constructie ‘zou willen’ kan tevens gebruikt worden om beleefde verzoeken, bedankingen, uitnodigingen of suggesties uit te drukken. De beleefdheidsvorm ontstaat doordat het verzoek indirect gesteld wordt en bovendien ruimte openlaat voor diegene aan wie het verzoek gericht is te weigeren als gevolg van de onzekerheidsnuance.

Я б хотів подякувати усім за ту допомогу, яку вони уже надалі кримським татарам. *Ik zou iedereen willen bedanken voor hun hulp die ze aan de Krim-Tataren hebben gegeven.*

Я хотів би попросити вас про послугу. *Ik zou jullie om een gunst willen vragen.*

Ми хотіли б запросити Вас на презентацію продукту. *We zouden u willen uitnodigen op de productvoorstelling.*

6.6.3 Onzekerheid

Naast de ‘zou willen’ constructie kan elk ander werkwoord in de verleden tijd gecombineerd worden met het partikel ‘б’ om zo een voorwaardelijke wijs te vormen. Merk op dat het partikel ‘б’ niet noodzakelijk vlak na het werkwoord hoeft te staan (maar nooit in het begin van een zin voorkomt).

Чи міг би Львівський погром 1941 року повторітися у Москві? *Zou de pogrom van 1941 te Lviv zich kunnen herhalen in Moskou?*

Рано чи пізно мусило б тим закінчитися. *Vroeg of laat zou het toch zo moeten eindigen.*

Ти би пішла в кіно зі мною? *Zou je met mij naar de cinema gaan?*

6.6.4 Hypothetische voorwaarde

De hypothetische voorwaarde komt voor in als–dan (якщо ... то ...) constructies. Het partikel ‘б’ komt in beide zinsdelen voor.

Якщо б я був молодій, я б теж поїхав в АТО. *Als ik jong was geweest, had ik ook deelgenomen aan de Anti-Terroristische Operatie.*

Якщо б чоловіки могли читати думки жінок, то вони були би набагато рішучими. *Als mannen de gedachten van vrouwen zouden kunnen lezen, dan zouden ze veel besluitvaardiger zijn.*

Щоб сказав Тарас Шевченко, якщо б жив сьогодні. *Wat zou Taras Sjevtsjenko gezegd hebben, mocht hij vandaag nog leven.*

Якими були б результати виборів, якби голосував Крим і Донбас? *Hoe zouden de verkiezingsresultaten eruit zien als de Krim en het Donbekken gestemd zouden hebben.*

De laatste twee voorbeeldzinnen geven bovendien weer dat het partikel tevens kan integreren met een vraagwoord.

6.7 Deelwoorden

Deelwoorden (дісприкметники) hebben zowel kenmerken van werkwoorden als adjectieven. Net als werkwoorden kennen ze tijden (tegenwoordige en verleden tijd)²⁸ en aspecten (imperfectief en perfectief), maar ze verbuigen zich als adjectieven naar getal, geslacht en naamval. De deelwoorden hebben als voornaamste functie een betrekkelijke bijzin in te leiden (vgl. betrekkelijk voornaamwoord).

Actieve en passieve deelwoorden

Er zijn twee groepen deelwoorden. Actieve deelwoorden verwijzen naar diegene of datgene wie/wat de handeling uitvoert. Een voorbeeld van zo'n actief deelwoord is “працююча ма́ти” (*een werkende moeder*) waarbij het de moeder is die werkt. Als we het deelwoord vervangen door het betrekkelijke voornaamwoord *який/котрий*, staat het betrekkelijk voornaamwoord omwille van die onderwerpfunctie steeds in de nominatief: *ма́ти, котра́ працює* (*de moeder die werkt*).

Een passief deelwoord verwijst daarentegen naar een object dat de handeling ondergaat. Als we een dergelijke zin vervangen door een zin met het betrekkelijk voornaamwoord *який/котрий* zal deze steeds in de accusatief komen te staan. Een passief deelwoord zoals *написана стаття* (*het geschreven artikel*) kan dus omschreven worden als *стаття, котру́ написали* (*het artikel dat men heeft geschreven*).

²⁸ De toekomstige tijd kan uitsluitend gevormd worden door toevoeging van de toekomstige vorm van het werkwoord *бути* (*zijn*) + deelwoord.

Net zoals een werkwoord hebben beide deelwoorden tijden: een tegenwoordige en verleden tijd. De bovenstaande voorbeelden illustreerden dit al. De moeder werkt op dit moment (tegenwoordige tijd), daar waar het boek al geschreven werd (verleden tijd). Dit tijdsaspect heeft gevolgen voor de vorming: tegenwoordige deelwoorden kunnen nooit afgeleid worden van perfectieve werkwoordsvormen. De combinatie van beide karakteristieke kenmerken resulteert in de volgende kruistabel van mogelijke deelwoorden²⁹:

	АКТИФ	ПАССИФ
VERLEDEN TIJD	–лий	–аний / –яний –ений / –єний –тий
ТЕГЕНWOORDIGE TIJD	–чий	∅

6.7.1 Vorming van de deelwoorden

Het **tegenwoordig actief deelwoord** (TAD) vormt zich op basis van de 3de persoon meervoud van de tegenwoordige tijd. De uitgang –ть wordt daarbij vervangen door –чий. Aangezien het TAD een aan de gang zijnde handeling weergeeft komt het deelwoord uitsluitend voor bij imperfectieve werkwoorden.

INFINITIEF	PRESENS 3DE MEERVOUD	TAD	BETEKENIS
писáти	пи́шуть	пи́шучий	schrijvende
співáти	співа́ють	співа́ючий	zingende
пла́кати	пла́чуть	пла́чучий	huilende
спа́ти	спля́ть	спля́чий	slapende
кипі́ти	кипля́ть	кипля́чий	kokende
тремті́ти	тремтя́ть	тремтя́чий	bevende
лежа́ти	лежа́ть	лежа́чий	liggende

Het **verleden actief deelwoord** (VAD) vormt men op basis van de infinitief, waarbij –ти vervangen wordt door –лий. Net als in de verleden tijd kan het suffix –ну– vervallen bij de werkwoorden op –нути. Aangezien de actie voltooid is, worden deze deelwoorden uitsluitend gevormd van (intransitieve) perfectieve werkwoorden.

INFINITIEF	VAD	BETEKENIS
позелені́ти ^P	позелені́лий	vergroend
замéрзти ^P	замéрзлий	bevroren
прикипі́ти ^P	прикипі́лий	gekookt

²⁹ In tegenstelling tot het Russisch kent het Oekraïens geen tegenwoordig passief deelwoord.

засóхнути ^P	засóхлий	gedroogd
наві́снути ^P	наві́слий	orhangend
розкві́тнути ^P	розкві́тлий	opgebloeid

Het **verleden passief deelwoord** (VPD) kan zowel van imperfectieve als perfectieve werkwoorden gevormd worden. Het VPD kent drie subtypes. Ze worden allen afgeleid van de infinitiefstam (infinitief minus –ти).

- De werkwoorden op –ати / –яти krijgen de uitgang **–аний** / **–яний**. De werkwoorden op –увати krijgen echter een afwijkende bindklinker op –о– Merk op dat de klemtoon van het VPD vaak een lettergreep terugkeert.

INFINITIEF	БЕТЕКЕНIS	VPD
прочита́ти ^P	lezen	прочі́таний
сказа́ти ^P	zeggen	ска́заний
доказа́ти	bewijzen	дока́заний
затри́мати ^P	arresteren	затри́маний
трима́ти ⁱ	arresteren	трима́ний
стріля́ти ⁱ	schieten	стріля́ний
з/будува́ти	bouwen	з/будо́ваний
с/фотографува́ти	fotograferen	фотографо́ваний
за/планува́ти	plannen	заплано́ваний

- De werkwoorden van de i-vervoeging met stam op –ити krijgen in de regel het suffix **–ений** (–єний na een klinker) toevoegd aan de infinitiefstam. Bovendien kan er een medeklinkeralternatie plaatsgrijpen volgens dezelfde regels als in de 1ste persoon enkelvoud van de presensvervoeging.

INFINITIEF	БЕТЕКЕНIS	1STE SG	VPD
створи́ти ^P	creëren	створу́ю	створо́ений
переві́рити ^P	controleren	переві́рю	переві́рений
озбро́їти ^P	bewapenen	озбро́ю	озбро́єний
заго́їти ^P	genezen	заго́ю	заго́єний
ско́їти ^P	maaien	ско́шу́	ско́шений
ві́разити ^P	uitdrukken	ві́ражу	ві́ражений
плати́ти ⁱ	betalen	плачу́	пла́чений
купи́ти ^P	kopen	куплю́	ку́плений
люби́ти ⁱ	houden van	люблю́	лю́блений
повідомити ^P	meedelen	повідомлю́	повідомлений

просі́діти ^P	(lang) zitten	просі́джу	просі́джений
захисті́ти ^P	beschermen	захи́щу	захи́щений

- Het suffix **-тий** komt voor bij eenlettergrepige werkwoorden met een stam op de klinkers **-і, -и, -а, -я, -у** en werkwoorden op **-єрти** zoals:

INFINITIEF	BETEKENIS	VPD
сте́рти ^P	afvegen	сте́ртий
з/бі́ти	slaan	з/бі́тий
у/мі́ти	wassen	у/мі́тий
ші́ти ⁱ	naaien	ші́тий
лі́ти ⁱ	gieten	лі́тий
закрі́ти ^P	sluiten	закрі́тий
взя́ти ^P	nemen	взя́тий
взу́ти ^P	schoeien	взу́тий
грі́ти ⁱ	warmen	грі́тий

Deelwoorden kunnen niet voorkomen met het reflexieve element **-ся/-сь**. Als deelwoorden van reflexieve werkwoorden gevormd worden, valt het suffix weg. Het gaat om een zeer beperkte groep werkwoorden.

INFINITIEF	BETEKENIS	VAD	VPD
розчерво́нітися ^P	blozen	розчерво́нілий	
усмі́хнутися ^P	glimlachen		усмі́хнений
втомі́тися ^P	moe zijn		втомле́ний

6.7.2 Gebruik van de deelwoorden

Verbuiging

De deelwoorden gedragen zich als adjectieven en verbuigen zich aldus naargelang de functie in de zin, het voorzetsel of de rectie van het werkwoord. Alle deelwoorden volgen de reguliere harde adjectiefverbuiging.

На столі́ лежі́ть **перепі́сана робо́та**.

Het herschreven werk ligt op de tafel.

На **неві́рівняному майдáнчику** не мо́жна гра́ти у **футбо́л**.

Op een ongelijk veld kan men geen voetbal spelen.

De volgende illustratie van het TAD чита́ющий (*lezend*), afgeleid van het werkwoord чита́ти (*lezen*), biedt een overzicht van het volledige verbuigingsparadigma.

	МАННЕЛИК	ВРОУВЕЛИК	ОНЗИДІГ	МЕЕРВОУД
НОМИНАТИЕФ	чита́ющий	чита́юча	чита́юче	чита́ючі
ГЕНТИЕФ	чита́ючого	чита́ючої	чита́ючого	чита́ючих
ДАТИЕФ	чита́ючому	чита́ючій	чита́ючому	чита́ючим
АССУСАТИЕФ	чита́ющий (=Nom.) чита́ючого (=Gen.)	чита́ючу	чита́юче	чита́ючі (=Nom.) чита́ючих (=Gen.)
ІНСТРУМЕНТАЛІС	чита́ючим	чита́ючою	чита́ючим	чита́ючими
ЛОКАТИЕФ	на чита́ючому / чита́ючим	на чита́ючій	на чита́ючому / чита́ючим	на чита́ючих
ВОКАТИЕФ	чита́ющий	чита́юча	чита́юче	чита́ючі

Aspectnuance

Dankzij het gebruik van een imperfectief werkwoord, legt het deelwoord de nadruk op een proces. Als men een beschrijvend adjectief zou gebruiken zoals *зелений сад* (*groene tuin*), dan geeft dit een statische beschrijving van de tuin als zijnde groen. Wanneer men echter het deelwoord gebruikt *зеленіючий сад* (*'groenende' tuin*) legt dit de nadruk op het proces: de tuin is groener aan het worden. Het deelwoord neemt dus het aspectkenmerk van het werkwoord over waar het van is afgeleid.

Vorming van een betrekkelijke bijzin met deelwoorden

In tegenstelling tot een zin met het betrekkelijk voornaamwoord 'який' congrueert het deelwoord wél in naamval met het antecedent. Het resultaat hiervan is dat het deelwoord steeds in geslacht, getal én naamval overeenkomt met het woord naar hetwelke verwezen wordt. De volgende contrasterende voorbeelden tussen een betrekkelijke bijzin met een deelwoord en het betrekkelijke voornaamwoord scheppen hierin duidelijkheid:

Білет, **куплений** через Інтернет, лежить на столі. *Het ticket, gekocht op internet, ligt op de tafel.*

Білет, який я купив через Інтернет, лежить на столі. *Het ticket dat ik op internet kocht ligt op de tafel.*

Навіть букета з польових квітів, **купленого** по дорозі, досить, аби вона посміхнулася. *Zelfs een boeket wilde bloemen, onderweg gekocht, is voldoende om haar te doen lachen.*

Навіть букета з польових квітів, який я купив по дорозі, досить, аби вона посміхнулася. *Zelfs een boeket wilde bloemen, dat ik onderweg gekocht had, is voldoende om haar te doen lachen.*

Het deelwoord neemt de naamval over van het woord waarnaar het verwijst, in dit geval *букета* (genitief mannelijk enkelvoud). Het betrekkelijk voornaamwoord neemt daarentegen de naamval aan afhankelijk van de functie in de bijzin, in dit geval de accusatief aangezien het boeket het lijdend voorwerp vormt in de bijzin. In het algemeen kan men stellen dat het betrekkelijk voornaamwoord in de accusatief staat

wanneer passieve deelwoorden worden omgezet. Bij actieve deelwoorden komt який daarentegen in de nominatief te staan:

У засохлій землі з'являються великі тріщини. *In de verdroogde grond verschijnen grote scheuren.*

У землі, яка засохла, з'являються великі тріщини *In de grond, die verdroogd is, verschijnen grote scheuren.*

Bovenstaand voorbeeld illustreert het VAD. Bij vervanging door een betrekkelijk voornaamwoord, komt який in de nominatief te staan omdat het de onderwerpfunctie in de bijzin inneemt. Dit is kenmerkend voor actieve deelwoorden. Geslacht en getal komen overeen met het antecedent, in dit geval het substantief 'земля' (vrouwelijk enkelvoud). In de eerste zin van het bovenstaande voorbeeld neemt het deelwoord echter ook de naamval over van het antecedent, in dit geval de locatief omwille van de plaatsbepaling met voorzetsel.

Onpersoonlijke zinnen met VPD

Onpersoonlijk zinnen – zinnen waarin geen onderwerp kan voorkomen – kunnen tot stand komen op basis van het VPD met een bijwoordelijke uitgang –о in plaats van de bijvoeglijke uitgang. Het tijdsperspectief kan gewijzigd worden met behulp van de verleden of toekomstige vorm van het werkwoord бути (zijn) in de 3de persoon enkelvoud onzijdig toe te voegen. Volgende voorbeelden illustreren dit gebruik:

У Києві через грип закрито 15 шкіл. *Door de griep zijn er in Kyiv 15 scholen gesloten.*

Вчора було затримано дівчину. *Gisteren werd er een vrouw gearresteerd.*

Через тиждень буде прийнято рішення про відправку миротворців ООН. *Binnen een week wordt er een beslissing genomen over het sturen van VN-vredestroepen.*

6.8 Gerundia

Gerundia (дієприслівники) worden net als deelwoorden afgeleid van werkwoorden. Ze gedragen zich echter als bijwoorden die zich niet aanpassen aan getal, geslacht noch naamval. Het gerundium stelt de gebruiker in staat twee handelingen simultaan te beschrijven. Het gerundium kan echter alleen gebruikt worden wanneer de handelende persoon van de hoofdhandeling gelijk is aan die van de nevenhandeling. Er bestaan twee soorten gerundia: imperfectieve en perfectieve.

Два малярі, працюючи разом, можуть пофарбувати фасад будинку за 16 годин. *Twee schilders die samenwerken kunnen de voorgevel van het gebouw op 16 uur schilderen.*

Купивши нову машину, середньостатистичний американець їздить на ній максимум 4 роки. *De gemiddelde Amerikaan rijdt na aankoop van een nieuwe wagen maximum 4 jaar met hem.*

6.8.1 Vorming van het gerundium

Het **imperfectieve** gerundium vormt zich op basis van imperfectieve werkwoorden door –ть in de 3de persoon meervoud van de presensvervoeging te vervangen door –чи. De klemtoon komt overeen met de 3de persoon meervoud, tenzij het een eindklemtoon betreft. In dat laatste geval verschuift de klemtoon naar de laatste lettergreep. Merk op dat de bindklinker van het gerundium wijzigt naargelang het werkwoord tot de e- of i-vervoeging behoort.

INFINITIEF	BETEKENIS	3DE PERS. PL	IMPERFECTIEF GERUNDIUM
чита́ти	lezen	чита́ють	чита́ючи
трима́ти	arresteren	трима́ють	трима́ючи
стріля́ти	schieten	стріля́ють	стріля́ючи
працюва́ти	werken	працю́ють	працю́ючи
фотографува́ти	fotograferen	фотографу́ють	фотографу́ючи
лі́ти	gieten	лю́ють	лю́ючи
писа́ти	schrijven	пи́шуть	пи́шучи
пла́кати	huilen	пла́чуть	пла́чучи
плати́ти	betalen	платя́ть	платя́чи
любі́ти	houden van	лю́блять	лю́блячи
лежа́ти	liggen	лежа́ть	лежа́чі

Het **perfectieve** gerundium wordt gevormd van perfectieve werkwoorden op basis van de **mannelijke verleden tijd** + **ши**. De klemtoon blijft ook hier op dezelfde lettergreep als in de verleden tijd liggen.

INFINITIEF	BETEKENIS	VERLEDEN TIJD	PERFECTIEF GERUNDIUM
заспіва́ти	zingen	заспіва́в	заспіва́вши
почу́ти	horen	почу́в	почу́вши
закри́ти	sluiten	закри́в	закри́вши
купи́ти	kopen	купи́в	купи́вши
поси́лити	versterken	поси́лив	поси́ливши
привезті́	meebrengen	приві́з	приві́зши
лягти́	gaan liggen	ліг	лі́гши

Gerundia kunnen tevens afgeleid worden van reflexieve werkwoorden op **–ся, –сь**. In zowel het imperfectief als perfectief gerundium komt echter uitsluitend het suffix **–сь** voor omwille van de voorafgaande klinker.

INFINITIEF	BETEKENIS	3DE MEERVOUD / VERLEDEN TIJD	IMPERFECTIEF GERUNDIUM	PERFECTIEF GERUNDIUM
прокида́тися ⁱ	wakker worden	прокида́ються	прокида́ючись	
проки́нутися ^p	wakker worden	проки́нувся		проки́нувшись
ми́тися ⁱ	zich wassen	ми́ються	ми́ючись	
уми́тися ^p	zich wassen	уми́вся		уми́вшись
одяга́тися ⁱ	zich aankleden	одяга́ються	одяга́ючись	

одягну́тися ^P	zich aankleden	одягну́вся	одягну́вшись
смі́ятися ^I	lachen	смію́ться	смію́чись
засмі́ятися ^P	lachen	засмі́явся	засмі́явшись
ляка́тися ^I	schrikken	ляка́ються	ляка́ючись
зляка́тися ^P	schrikken	зляка́вся	зляка́вшись
огляда́тися ^I	om zich heen kijken	огляда́ються	огляда́ючись
огля́нутися ^P	om zich heen kijken	огля́нувся	огля́нувшись

6.8.2 Gebruik van het gerundium

- Het imperfectief gerundium schets twee handelingen die zich **gelijktijdig** afspelen. Het imperfectieve karakter brengt ook de nuance van een aan de gang zijnde proces met zich mee.

Вмикаю́ сві́тло, чита́ючи кни́гу.

Ik doe het licht aan terwijl ik een boek aan het lezen ben.

Бу́дучи прихі́льниками мі́ру, ми го́тові боро́нити сво́ю зе́млю.

Als aanhangers van de vrede zijn we bereid onze grond te verdedigen.

Су́дячи з бю́джету, ні́яких рефо́рм в краї́ні не передба́чається:

Op basis van de begroting zal er geen enkele hervorming in het land te verwachten zijn.

Дві бри́гади, праці́ючи ра́зом, зора́ли по́ле за 6 днів.

Samenwerkend ploegden twee groepen het veld in 6 dagen.

Неква́пом прохо́джає лу́гом тра́ктор, ретельно ско́шуючи тра́ву.

Een tractor rijdt gezapig over het veld, zorgvuldig het gras maaiend.

- Het perfectief gerundium gaat een andere handeling **vooraf**. Het schept daarbij de achtergrond van een daaropvolgende handeling die vaak ook een causale relatie met zich meebrengt.

Кита́йський бро́кер звільни́вся, зробі́вши поми́лку на 3,8 млрд до́ларів.

Een Chinese effectenmakelaar nam ontslag nadat hij een fout van 3,8 miljard dollar had gemaakt.

Тури́ст із Слова́ччини, купі́вши напíй і зробі́вши де́кілька ковткі́в, поста́рів відрáзу на 5 ро́ків.

Nadat een toerist uit Slowakije een drankje had gekocht en er enkele slokken van had genomen, werd hij eensklaps 5 jaar ouder.

При́їхавши до Ка́луша пі́сля та́бірного засла́ння із дру́жиною, ма́ючи у кишéні 1 карбо́ванець, Петро́ Савчíн взя́вся за пен́зля.

Met zijn vrouw aangekomen in Kaloesh na ballingschap in een werkkamp, en met 1 karbovanets³⁰ in de broekzak, nam Petro Savtsjin het penseel ter hand.

Посні́давши в́ранці, ти не ста́неш переї́дати прот́ягом дня.

Als je 's ochtends ontbeten hebt, zal je tijdens de dag niet te veel eten.

Почу́вши новинú, вона́ знепритомні́ла.

Nadat ze het nieuws gehoord had, viel ze flauw.

Про́йшовши реєстра́цію, я пішо́в на дру́гий по́верх для прохо́дження контро́лю на безпе́ку.

Na de registratie gepasseerd te zijn ging ik voor de veiligheidscontrole naar de tweede verdieping.

³⁰ Historische Oekraïense munteenheid, uitgegeven in de periodes 1918-1920; 1942-1945 en 1992-1996.

7. Bijwoorden - прислівники

Een bijwoord staat letterlijk bij (при) een werkwoord, ander bijwoord, deelzin of adjectief (слівник) en vormt een nadere bepaling daarvan. Gegeven de stelling 'Zij fietst snel.' kan de hoe-vraag gesteld worden 'Hoe fietst zij?' Het antwoord op een dergelijk vraag is het bijwoord: 'Snel.' Deze bijwoorden zijn in wezen onveranderlijk en congrueren dus niet naar getal, geslacht noch naamval.

7.1 Vorming van het bijwoord

Heel wat bijwoorden kunnen in het Oekraïens eenvoudig afgeleid worden van het adjectief, door de mannelijke nominatiefuitgang **-ий** te vervangen door **-о** of **-е**.

De veruit grootste groep bijwoorden eindigt op **-о** ; de van zachte adjectieven (-ий) afgeleide bijwoorden krijgen een zacht teken voor de gebruikelijke uitgang.

ADJECTIEF	BIJWOORD	BETEKENIS
тимчасóвий	тимчасóво	tijdelijk
важкий	ва́жко	zwaar
сильний	сильно	sterk
гáрний	гáрно	mooi
малій	мáло	weinig
нудний	нúдно	saai
мúжній	мúжньо	moedig
дру́жній	дру́жньо	vriendschappelijk

Een heel aantal bijwoorden krijgt de uitgang **-е**

ADJECTIEF	BIJWOORD	BETEKENIS
дúжий	дúже	veel
дóбрый	дóбре	goed
гарячий	гáряче	heet
рішúчий	рішúче	beslissend
бліжчий	бліжче	dichter
гли́бший	гли́бше	dieper

Daarnaast kunnen er zich samengestelde bijwoorden vormen die eindigen op **-а** of **-у**. Het gaat veelal om adjectieven met een prefix. Die prefixen beïnvloeden de uitgang alsof het om een substantief gaat, en krijgen een genitief of datief uitgang op **-а** of **-у**. De morfologie (hoe het bijwoord gevormd wordt) moet echter onderscheiden worden van de functie in de zin: de uitgang is net als alle andere bijwoorden onveranderlijk.

PREFIX	ADJECTIEF	BIJWOORD	BETEKENIS
від-	да́вній	відда́вна	sinds lang
до-	сі́тий	досі́та	verzadigd
до-	чі́стий	до́чиста	vlekkeloos
з-	дале́кий	зда́лека	van ver
з-	рі́дкий	зрі́дка	af en toe
с-	ті́хий	сті́ха	rustig
за-	молоді́й	за́молоду	tijdens de jeugd
по-	мали́й	пوما́лу	weinig
по-	ба́тьківський	по-ба́тьківському	vaderlijk

Een vierde groep bijwoorden afgeleid van adjectieven eindigt op **-и** waaronder de subgroep voorafgegaan door het prefix по-.

по-лю́дськи	menselijk
по-німе́цьки	in het Duits
по-хри́стіянськи	volgens de Christelijke leer

Heel wat plaats- en tijdsbepalende bijwoorden die niet terug te brengen zijn tot een adjectief eindigen tevens op **-и**.

відко́ли	sindsdien
і́нколи	soms
всю́ди	overall
до́ки	tot wanneer
до́ти	totdat
за́вжди́	altijd
зві́дки	waarvandaan
зві́дти	daarvandaan
ті́льки	slechts
тро́хи	een beetje
куді́	waarheen
туді́	daarheen

Bijwoorden kunnen ook afgeleid zijn van substantieven. De uitgangen zijn echter uiteenlopend: net als bij de geprefigeerde bijwoorden afgeleid van adjectieven, heeft het prefix namelijk een invloed op de uitgang.

вбі́к	terzijde
ввече́рі	's avonds

весною	in de lente
врешті	eindelijk
догорі	omhoog
докупи	samen
збоку	zijwaarts
зразу	onmiddellijk
наперед	voorwaarts
насилу	nauwelijks
поволі	langzamerhand
поночі	in het donker
углолос	luidop
часом	soms

7.2 Gebruik van het bijwoord

De bijwoorden kunnen naargelang de betekenis in zes groepen ingedeeld worden.

- **Bijwoorden van plaats/richting - прислівники місця**

Deze bijwoorden geven een antwoord op de volgende vraag: Waar(heen); waarvandaan; in welke richting? (де? куді? звідки? у якому напрямі?)

Куді подавати документи на магістерську програму?

Waar moeten de documenten voor het masterprogramma worden ingediend?

Звідки беруться діти?

Waar komen kinderen vandaan?

Де знаходиться пошта? Там, останній будинок ліворуч.

Waar bevindt zich het postkantoor? Daar, het laatste gebouw aan de linkerkant.

Andere voorbeelden zijn: там (*daar*), прямо (*rechtdoor*); вгорі (*boven*); ліворуч (*aan de linker kant*); праворуч (*rechts*); тут (*hier*); вбік (*terzijde*); скрізь (*overal*).

- **Bijwoorden van tijd - прислівники часу**

De bijwoorden van tijd beantwoorden de vraag (sinds/tot) wanneer? (колі? з якого часу? до якого часу? доки?)

Нахнення приходить тоді, коли ти до нього готовий.

Inspiratie komt wanneer je er klaar voor bent.

Санкції треба зберігати доти, поки існує загроза суверенітету України.

De sancties moeten in stand gehouden worden zolang er een bedreiging voor de Oekraïense soevereiniteit bestaat.

Сьогодні рік, відколи почався Євромайдан.

Vandaag is het een jaar geleden dat (lett. vanaf wanneer) Euromaidan begon.

Andere voorbeelden zijn: сьогодні (*vandaag*); вранці (*'s morgens*); навесні (*in de lente*); щодня (*dagelijks*); вчора (*gisteren*); ввечері (*'s avonds*); восені (*in de herfst*); щороку (*elk jaar*).

- **Bijwoorden van doel - прислівники меті**

Deze groep bijwoorden beantwoordt de vraag 'met welk doel? (з якою метою? навіщо?)

Наперекір сáнкції, поляки організували флеш-моб "Їжте яблука". *In weerwil van de sancties organiseerden de Polen een flash-mob "Eet appels!"*

Ми ж бо народжені нащось, а значить, ми вибрані. *Want we zijn toch voor iets geboren, dus zijn we uitverkoren.*

Прибуток впав в сім разів, а виплати керівництву навпаки зросли. *De winst is zeven keer gedaald maar de uitbetalingen aan het management zijn daarentegen gestegen.*

Andere voorbeelden zijn: наперекір (*ondanks*); навпаки (*daarentegen*); навмісно (*opzettelijk*); назустріч (*tegenoet*); назло (*ondanks*); нащось (*om een of andere reden*); жартомá (*schertsend*), всерйоз (*ernstig*).

- **Bijwoorden van oorzaak - прислівники причіни**

Deze groep bijwoorden vormen het antwoord op de vraag waarom iets gebeurde. (чому? з якої причіни?)

Багато місцевих жителів поневолі опинілися в центрі конфлікту. *Vele lokale inwoners zijn ongewild terechtgekomen in het centrum van het conflict.*

Правоохоронці вважають, що церкви хтось навмісно підпалив. *De politie denkt dat iemand de kerk met opzet in brand heeft gestoken.*

Тенісист спересердя зламав ракетку. *De tennisser brak uit woede zijn racket.*

Andere voorbeelden zijn: згáрячу (*impulsief*); поневолі (*onbedoeld, ongewenst*); навманнá (*op goed geluk*); ненарóком (*onopzettelijk*); зóпалу (*ondoordacht*); спересердя (*uit woede*); спросóння (*half slapend*); навмісно (*moedwillig*).

- **Bijwoorden van mate en graad - прислівники міри і ступеня**

De bijwoorden van mate en graad bieden een antwoord op de vraag: hoeveel? in welke mate? (скільки? наскільки? якою мірою?)

Я музику дуже люблю. *Ik hou veel van muziek.*

Любить нас Христос безмірно! *Christus houdt onmetelijk veel van ons!*

Відмінних перекладачів можна на пальцях перелічити. *Uitstekende vertalers kan je op je vingers tellen.*

Andere voorbeelden zijn: багато (*veel*); трóхи (*een beetje*); незрівнянно (*onvergelijkbaar*); мáло (*weinig*); цілком (*volledig*); занáдто (*te veel*); нескáзánно (*onuitsprekelijk veel*).

- **Bijwoorden van hoedanigheid - способу дії**

Deze groep bijwoorden van hoedanigheid biedt een antwoord op een hoe-vraag. Op welke manier? (як? яким способом?)

Він живе добре. *Hij leeft goed.*

Кризу в Україні треба вирішити швидко.

Men dient de crisis in Oekraïne snel op te lossen.

Він ходив навшпіньки, щоб не шуміти.

Hij liep op zijn tenen om geen lawaai te maken.

Andere voorbeelden zijn: швидко (*snel*); спокійно (*rustig*); зручно (*comfortabel*); навпрошкі (*onomwonden, oprecht*); повільно (*langzaam*); весело (*vrolijk*); смачно (*lekker*), поруч (*dichtbij*); навшпіньки (*op de tenen*).

Tot deze groep adjectieven behoren ook de bijwoorden gevormd door het prefix по– in combinatie met het suffix –ськи.

котлѐта по-кїївськи

kotelet op Kyivse wijze

децентралїзація по-бельгїйськи

decentralisatie op z'n Belgisch

оселѐдець по-голландськи

haring op Nederlandse wijze

7.3 Trappen van vergelijking - Ступені порівняння прислівників

Bijwoorden kennen net als in het Nederlands drie trappen van vergelijking: de stellende, vergrotende en overtreffende trap. In het Oekraïens kunnen ze uitsluitend gevormd worden van kwalitatieve bijwoorden op –о of –е.

De **vergtotende trap** wordt gevormd met behulp van de suffixen –ше, –їше. Die laatste vorm is de meest productieve van de twee.

дѐшево – дешѐвше

goekoop – goedkoper

теплó – теплїше

warm – warmer

смáчно – смáчнїше

lekker – lekkerder

дрїбно – дрїбнїше

klein – kleiner

спокїйно – спокїйнїше

rustig – rustiger

тѐмно – темнїше

donker – donkerder

Net als bij de adjectieven valt het suffix –к–, –ек–, –ок– weg. In dit geval overheerst het suffix –ше.

швїдко – швїдше

snel – sneller

рїдко – рїдше

zelden – minder vaak

шїроко – шїрше

breed – breeder

далѐко – дáльше

ver – verder

пїзно – пїзнїше

laat – later

рáно – рáнїше

vroeg – vroeger

Wanneer het suffix –ше wordt gebruikt treedt er net als bij de adjectieven een medeklinkeralternatie op wat betreft de bijwoorden met een stam op г, ж, з naar –жче.

вáжко – вáжче

zwaar – zwaarder

блїзько – блїжче

dicht – dichtër

вúзько – вúжче

smal – smaller

дóрого – дорóжче

duur – duurder

Er kan net als bij de adjectieven een medeklinkeralternatie plaatsvinden bij bijwoorden met een stam op **с** naar **-ще**.

висо́ко – ви́ще	<i>hoog – hoger</i>
красі́во – кра́ще	<i>mooi – mooier</i>

De vergrotende trap kan nog versterkt of afgezwakt worden door toevoeging van de bijwoorden **зна́чно**, **бага́то**, **куді**, **ще**, **тро́хи**.

все да́льше	<i>steeds verder</i>
ще ви́ще	<i>nog hoger</i>
тро́хи теплі́ше	<i>iets warmer</i>

Naast de enkelvoudige vorm kan de comparatief tevens samengesteld worden met behulp van de bijwoorden **бі́льш** (*meer*) en **ме́нш** (*minder*) voor de stellende trap te plaatsen.

бі́льш ціка́во	<i>meer interessant</i>
ме́нш рі́дко	<i>minder vaak</i>

De **overtreffende trap** wordt gevormd door het prefix **най-** voor de vergrotende trap te plaatsen.

теплі́ше – найтеплі́ше	<i>warmer – het warmst</i>
смачні́ше – найсмачні́ше	<i>lekkerder – het lekkerst</i>
доро́жче – найдоро́жче	<i>duurder – het duurst</i>
ви́ще – найви́ще	<i>hoger – het hoogst</i>

Een aantal bijwoorden krijgen een andere stam (vgl. Nederlands).

ма́ло – ме́нше– найме́нше	<i>weinig – minder – minst</i>
до́бре – кра́ще – найкра́ще	<i>goed – beter – best</i>
пога́но – гі́рше– найгі́рше	<i>slecht – slechter – slechtst</i>
бага́то – бі́льше – найбі́льше	<i>veel – meer – meest</i>

De superlatief kan nog versterkt worden door de prefixen **як-** en **що-** toe te voegen. Dit kan vertaald worden door het Nederlandse 'aller'.

якнайбі́льше	<i>het allermeeeste</i>
якнайкра́ще	<i>het allermooiste</i>
щонайшві́дше	<i>het allersnelste</i>
якнайсмачні́ше	<i>het allerlekkerste</i>

De omschrijvende vorm komt tot stand door de bijwoorden **найбі́льш** (*het meeste*) of **найме́нш** (*het minste*) voor de stellende trap te plaatsen.

найбі́льш скла́дно	<i>het meest moeilijke</i>
найме́нш шкідлі́во	<i>het minst schadelijke</i>

7.3.1 Gebruik van de trappen van vergelijking

De **comparatief** van het bijwoord kan in verschillende constructies voorkomen. De meest gebruikelijke constructies zijn die met het voegwoord '**ниж** (*dan*) + **nominatief/bijzin**', alsook met de voorzetselconstructies '**за** (*dan*) + **accusatief**' en '**від** (*van*)+ **genitief**'.

Ми зіграли сьогодні трохи мудріше та швидше.

Vandaag speelden we iets moediger en sneller.

Україна закуповує газ із Європи дешевше, ніж запропоновано «Газпромом».

Oekraïne koopt goedkoper gas uit Europa dan voorgesteld door Gazprom.

Маріїнський палац реставрують довше, ніж будували.

Men restaureert het Mariinski paleis langer dan eraan gebouwd werd.

Який із ссавців пірнає глибше від усіх?

Wie van de zoogdieren duikt het diepst van allen?

Що виборці цінують вище за роботу і зарплату

Wat waarden de kiezers meer dan werk en loon?

De **superlatief** komt vaak voor in combinatie met locatiefconstructies, alsook **від/за/з усіх** (*van allen/ alles*).

Де на планеті Земля найбезпечніше жити?

Waar is het op de planeet aarde het veiligste om te leven?

Не бійся за екзамени з педагогіки. Його найлегше здавати з усіх державних екзаменив.

Vrees niet voor het examen van pedagogie. Van alle staatsexamens kan je het het makkelijkste afleggen.

Як найбільш ефективно шукати роботу через Інтернет?

Hoe kan je het meest effectief naar werk zoeken op het internet?

Українці та росіяни знають англійську найгірше за всіх в Європі.

Oekraïeners en Russen kennen Engels het slechts van allen in Europa.

8. Voorzetsels - прийм́енники

8.1 Overzicht en kenmerken

Voorzetsels geven informatie over de relatie tussen een woordgroep waar het voorzetsel deel van uitmaakt en een ander element in de zin. Zo verduidelijkt het voorzetsel ‘achter’ de ruimtelijke positie van de boom ten opzichte van het huis in de zin ‘de boom staat achter het huis.’ Niet alleen plaatsbepalingen, maar ook tijdssitueringen behoren tot één van de functies van het voorzetsel, zoals het voorzetsel ‘om’ in de zin ‘Om 20u00 start de voorstelling.’

Net zoals bijwoorden, zijn voorzetsels onverbuigbaar, maar ze bepalen wel de naamval van het woord dat erop volgt. In de ruimtelijke betekenis volgt een instrumentalis na het voorzetsel за (*achter*); waardoor de eerste voorbeeldzin vertaald kan worden als ‘дерево стоїть за до́мом.’ Дім (*huis*) komt daarbij in de instrumentalis te staan onder invloed van het voorzetsel за.

Naast de onderverdeling naar ruimte en tijd kunnen de Oekraïense voorzetsels ook morfologisch ingedeeld worden in primaire en secundaire voorzetsels. Primaire voorzetsels zijn niet van andere woorden afgeleid en kunnen de basis vormen voor de secundaire of samengestelde voorzetsels. Onderstaande tabel biedt een overzicht van de meest courante voorzetsels met de naamval die erop volgt.

Overzicht van Oekraïense primaire voorzetsels naar naamval

	Genitief	Datief	Accusatief	Instrumentalis	Locatief
без	zonder				
біля/кóло	dichtbij				
в/у	bij		naar, in		in
від	van(af)				
для	voor				
до	naar, tot, voor				
(і)з(і)	uit, sinds			met	
за			achter, voor	achter	
(о)крім	behalve				
між			tussen	tussen	
на			naar, op		op
над(і)				boven, aan	
о(б)			tegen		om
пéред(і)			voor	voor	
під(і)			onder	onder	
після	na				
по			om		langs, na
прóти	tegen				
при					bij
про			over		

ра́ди	ter wille van
сéред	tussen, te midden van
чéрез	over, door

Secundaire voorzetsels, afgeleid van de bovenstaande primaire voorzetsels, zijn onder andere:

	Genitief	Datief	Accusatief	Instrumentalis
з-за	van achteren			
з-під	vanonder			
з-перéд	van voren			
з-над	vanboven			
зарáди	ter wille van			
напрóти	tegenover			
завдякі́		dankzij		
назу́стріч		tegemoet		
наперекі́р		in weerwil van		
повз			voorbij	
пóза				buiten

De bovenstaande tabellen maken duidelijk dat eenzelfde voorzetsel met meerdere naamvallen kan samengaan. In de volgende twee secties wordt in detail ingegaan op de verschillende betekenisnuances van elk van deze voorzetsels.

8.1.1 Vormvarianten

Oekraïense voorzetsels kennen heel wat vormvarianten, afhankelijk van het wordeinde en woordbegin van respectievelijk voorafgaande en daaropvolgende woorden.

Het voorzetsel *з* (*uit, met*) wordt voorafgegaan door een *i*– wanneer het voorafgaande woord op meerdere consonanten eindigt of wanneer het voorzetsel omgeven wordt door sisklanken of de medeklinkers < *с, з* >.

із зóни	<i>uit de zone</i>
Фахівець із соціальної роботи	<i>specialist in sociaal werk</i>
лист із Бразілії	<i>een brief uit Brazilië</i>

Wanneer *з* voor een woord met meerdere consonanten komt te staan, krijgt het voorzetsel een *–i* achteraan toegevoegd om de uitspraak te vereenvoudigen.

будінок зі скла	<i>een gebouw uit glas</i>
ка́ва зі Льво́ва	<i>koffie uit Lviv</i>
о́дяг зі шкíри	<i>kleding uit leer</i>

Dezelfde regels zijn van toepassing wanneer het voorzetsel з met een instrumentalis samengaat.

вітання зі **св**ятом Дня Незалежності!

*gelukwensen met het feest van de dag van de
onafhankelijkheid!*

Bovendien gelden dergelijke varianten ook voor de voorzetsels під (*onder*) en перед (*voor*). Bij het voorzetsel перед komt de alternatieve vorm nog slechts voor in combinatie met de eerste persoon van het persoonlijk voornaamwoord.

піді Львівом

nabij Lviv

переді мною

voor mij

Het voorzetsel о (*om*) krijgt een aanvullende medeklinker –б toegevoegd om een klinkerbotsing te vermijden.

Об одинадцятій годині ми ще працювали.

Om elf uur werkten we nog.

De keuze tussen de vormvarianten у/в (*in*) wordt als volgt bepaald:

У wordt bij voorkeur gebruikt aan het begin van een zin, of na een onderbreking ingeleid door een komma.

У Києві є багато цікавих будинків.

Kyiv heeft veel interessante gebouwen.

Я вивчаю мову тут, у Лівені.

Ik studeer de taal hier in Leuven.

В komt daarentegen voor na een woord dat eindigt op een klinker.

Я живу в Лейдені.

Ik woon in Leiden.

Я часто буваю в Україні.

Ik ben vaak in Oekraïne.

Dezelfde regels zijn van toepassing wanneer у en в met een accusatief samengaan.

In wat volgt komen eerst de voorzetsels met slechts een naamval aan bod. Daarna wordt ingegaan op voorzetsels die met meerdere naamvallen kunnen samengaan. Binnen die categorie met meerdere naamvallen worden drie groepen achtereenvolgens onderscheiden: ruimtelijke, temporele en idiosyncratische voorzetsels.

8.2 Voorzetsels met één naamval

8.2.1 Voorzetsels exclusief met de genitief

без (*zonder*)

Het voorzetsel без (*zonder*) gaat steeds samen met de genitief en duidt op een afwezigheid.

Без сліз кохання не буває.

Liefde zonder tranen komt niet voor.

Йому прийшла в голову ідея випустити книгу без
тєксту.

*Hij kwam op het idee een boek zonder tekst uit te
geven.*

Ми зможемо жити без російського газу.

We zullen kunnen leven zonder Russisch gas.

У випадку без важких наслідків (немає потерпілих) інспектор складає протокол про адміністративне правопорушення.

Bij een ongeval zonder zware gevolgen (er zijn geen slachtoffers) stelt de inspecteur een proces-verbaal op.

Парувати собак без відомостей про їх походження є недопустимим.

Honden kweken zonder informatie over hun afkomst is niet toegestaan.

Чи можливо, щоб економіка добре функціонувала без демократії і суспільних інститутів?

Is het mogelijk dat de economie goed functioneert zonder democratie en publieke instituties?

біля, коло, поблизу (*dichtbij*)

De voorzetsels біля, коло en поблизу geven de nabijheid van een voorwerp weer (ruimtelijk). Блізько wordt daarentegen hoofdzakelijk in de betekenis van 'bijna' gebruikt in combinatie met hoeveelheden.

Вона живе у місті біля моря.

Ze woont in een stad aan zee.

Він сидів коло неї.

Hij zit naast haar.

Ввечері біля готелю «Київ» у центрі столиці невідомий зловмисник кинув гранату під ноги групі народних депутатів.

's Avonds nabij hotel "Kiëv" in het centrum van de stad gooide een onbekende crimineel een granaat voor de voeten van een groep volksvertegenwoordigers.

У небі поблизу Швеції неподалік від Мальме іноземний військовий літак ледь не зіштовхнувся з пасажирським.

In het luchtruim nabij Zweden niet ver van Malmö kwam een buitenlands militair vliegtuig net niet in botsing met een passagiersvliegtuig.

У Києві поблизу метро із травматичної зброї поранили трьох людей.

In de buurt van de metro te Kyiv zijn drie mensen gewond geraakt door een alarmpistool.

З центрального апарату близько 200 працівників і близько тисячі прокурорів підпали під закон про люстрацію і були звільнені.

Bijna 200 werknemers uit het centrale staatsapparaat en ongeveer duizend procureurs vielen onder de lustratiewetgeving en werden ontslagen.

Росія постачатиме в Україну близько одного мільйона тонн вугілля.

Rusland zal Oekraïne bijna een miljoen ton steenkool leveren.

від (*van*)

Het voorzetsel від kan het best vertaald worden door 'van'. Het voorzetsel verwijst naar de herkomst, kan daarnaast een afstand van een bepaalde plaats weergeven en komt voor in vele werkwoordverbindingen.³¹

На електронну пошту приходить лист від мого коханого.

Op mijn e-mailadres komt een brief van mijn geliefde aan.

За 200 кілометрів від італійського острова Лампедуза затонуло судно з мігрантами.

Op 200 km van het Italiaanse eiland Lampedusa is een schip met migranten gezonken.

³¹ Het voorzetsel з daarentegen heeft een meer ruimtelijke betekenis met een richtingsnuance en wordt meestal vertaald door 'uit'.

Після реформ Україна може отримати сотні мільярдів від Заходу.

Na de hervormingen kan Oekraïne honderden miljarden ontvangen van het Westen.

Газпромбанк вимагає від компанії українського бізнесмена Дмитра Фірташа терміново погасити кредит на 842,5 мільйона доларів.

Gazprombank eist van het bedrijf van de Oekraïense ondernemer Dmitro Firtasj de dringende terugbetaling van een lening van 842,5 miljoen dollar.

Яких реформ Євросоюз чекає від України?

Welke hervormingen verwacht de EU van Oekraïne?

Принцеса Таїланду відмовилася від прав на престол.

De prinses van Thailand heeft afgezien van haar rechten op de troon.

для (voor)

Het voorzetsel *для* drukt een bestemming uit aan wie/wat iets gericht is.

У бібліотечці для юнацтва існує стара добра традиція в День Святого Миколая організувати свято для дітей.

In de jeugdbibliotheek bestaat er een goede oude traditie om met Sinterklaas een feest te organiseren voor kinderen.

Щастя. Для кожного воно своє. Для когось - то гроші і слава, а для когось - то посмішка коханій людини.

Geluk. Voor ieder wat wils. Voor de ene gaat het om geld en roem, voor de andere is het een glimlach van een geliefde.

Разом із роком, який наступив, приходить час і для нових, свіжих ідей.

Samen met het nieuwe jaar treedt de tijd ook aan voor nieuwe verfrissende ideeën.

Для багатьох українців нові правила Шенгену означатимуть додаткові витрати.

Voor vele Oekraïeners zullen de nieuwe Schengen-regels aanvullende uitgaven betekenen.

Посол Ізраїлю пообіцяв Україні підтримку у непростий для неї час.

De Israëlische ambassadeur heeft Oekraïne steun beloofd in de voor haar moeilijke tijden.

Готель — будинок із мебльованими кімнатами для короткочасного проживання приїжджих.

Een hotel is een gebouw bestaande uit gemeubelde kamers voor kort verblijf van bezoekers.

(о)крім (behalve)

Het voorzetsel *крім* geeft aan wat is uitgesloten en kan best vertaald worden als ‘behalve’.

Нічого, окрім правди!

Niets dan de waarheid!

Крім мене, в сім'ї є ще сестра та братик.

Behalve ik is er ook nog een zus en een broer in het gezin.

Уряд хоче ввести додатковий збір з усіх імпортованих товарів, окрім життєво необхідних.

De regering wil een aanvullende heffing invoeren op alle geïmporteerde producten behalve het levensnoodzakelijke.

Янукович, крім грошей з бюджету, крав ще й музейні експонати.

Behalve geld van het staatsbudget heeft Janoekovitsj ook nog museumstukken gestolen.

Великий сніг, окрім клопотів та турбот для автомобілістів, приніс багато користі для аграріїв.

De zware sneeuwval heeft behalve problemen en zorgen voor de autobestuurders ook veel voordelen voor de boeren met zich meegebracht.

проти (*tegen*)

Het voorzetsel *проти* schets gebeurtenissen die tegen iets gericht zijn.

ЄС посилив сáнкції проти режіму Сірії

De EU heeft de sancties tegen het Syrische regime versterkt.

ЄС має намір прийняти сáнкції проти всіх, хто співпрацює з терорістами на Донбáсі.

De EU is van plan sancties te ondernemen tegen iedereen die samenwerkt met terroristen in het Donetskbekken.

Громáдські активісти зберуться на áкцію протесту проти рíшення сáду про визнáння банкрутом.

Burgeractivisten zullen zich verzamelen voor de protestactie tegen de beslissing van de rechtbank om het faillissement uit te roepen.

Прое́кт «Блогери проти корупції» має на меті створити мере́жу журналістів та громáдських активістів з різних регіонів Украї́ни.

Het project “Bloggers tegen corruptie” heeft tot doel een netwerk op te zetten van journalisten en burgeractivisten uit de verschillende regio’s van Oekraïne.

Нарóдні депутáти проголосувáли проти бiльшості питáнь порядку дéнного.

De volksvertegenwoordigers stemden het merendeel van de kwesties op de agenda weg.

Швейцáрія доєдналася до новiх сáнкцій ЄС проти сепаратiстів.

Zwitserland heeft zich aangesloten bij de nieuwe EU-sancties tegen de separatisten.

Зарáди (*ter wille van*)

De voorzetsels *ради/зарáди* drukken uit in het belang van wie of wat een handeling wordt uitgevoerd.

Сiну, зроби́ це зарáди мене!

Zoon, doe dit voor mij!

Не зарáди гро́шей, а зарáди прiнципу трéба допомогти́.

Niet omwille van geld, maar ter wille van het principe moet men helpen.

Зарáди чо́го українці борóлись на Майдáні?

Waarom trokken de Oekraïeners ten strijde op Maidan?

Благодiйники зігрáли у футбóл зарáди дiтeй з синдромом Дáуна.

Weldoeners speelden voetbal ten gunste van kinderen met het syndroom van Down.

8.2.2 Voorzetsels exclusief met datief

Een beperkt aantal voorzetsels gaan exclusief samen met de datief. Bovendien gaat het altijd om secundaire voorzetsels.

завдякі (*dankzij*)

Het voorzetsel *завдякі* geeft aan *dankzij* wie of wat een handeling kon plaatsvinden.

Завдякі вчителiям, мо́я дитiна має надiю на майбóтнє.

Dankzij de leerkrachten heeft mijn kind hoop op een toekomst.

Завдякі його́ старáнням, у гiмназiї бу́ла чудóва цéрква.

Dankzij zijn inspanningen had de middelbare school een prachtige kerk.

З iмперiалiстично́ї вiйни ми вiйшли тiльки завдякі пролетáрськiй револю́цiї.

We zijn slechts dankzij de proletarische revolutie uit de imperialistische oorlog geraakt.

назустріч (*tegemoet*)

Het voorzetsel *назустріч* geeft de tegengestelde richting aan waarin een handeling zich voltrekt. Dit kan zowel ruimtelijk als in meer overdrachtelijke betekenis gebruikt worden (elkaar tegemoet komen).

Я лечу́ тобі назустріч!	<i>Ik vlieg je tegemoet!</i>
Украї́на гото́ва піти́ назустріч Росі́ї	<i>Oekraïne is bereid tegemoet te komen aan Rusland.</i>
Банк кроку́є назустріч очікуванн́ям сво́їх кліє́нтів	<i>De bank komt tegemoet aan de verwachtingen van haar klanten.</i>

наперекі́р (*in weerwil van*)

Het voorzetsel *наперекі́р* geeft aan om tegen de wil van iemand in toch een handeling te treffen.

Лукаше́нко гото́вий зно́ву ста́ти президе́нтом Білору́сі наперекі́р всьо́му світу.	<i>Loekashenko is bereid opnieuw president van Wit-Rusland te worden in weerwil van de hele wereld.</i>
Mercedes пішо́в наперекі́р сво́їм прінципам.	<i>Mercedes is ingegaan tegen haar eigen principes.</i>
Наперекі́р усі́м зако́нам фі́зики.	<i>Tegen alle wetten van de fysica in.</i>

8.2.3 Voorzetsels exclusief met de *accusatief*

про (*over*)

Het voorzetsel *про* geeft aan waarover iets handelt of waarover men spreekt.

Петро́ сказа́в про можли́вість найгі́ршого сценарі́ю.	<i>Petro sprak over de kans op het slechtste scenario.</i>
Ціка́ві фа́кти про запорі́зьких коза́ків.	<i>Interessante feiten over de zaporozje-kozakken.</i>
Президе́нт підписа́в зако́н про поси́лення відпові́дальності́ за пору́шення ви́борчих прав громадя́н.	<i>De president ondertekende de wet over het versterken van de aansprakelijkheid voor schendingen van verkiezingsrechten van burgers.</i>
Мо́ва йде́ про політи́чну па́ртію.	<i>Het gaat over een politieke partij.</i>

че́рез (*over, door*)

Het voorzetsel *че́рез* kan in een ruimtelijke betekenis worden gebruikt. In dit geval drukt het voorzetsel een te overbruggen hindernis uit. In een tweede betekenis kan het echter ook een oorzakelijk verband schetsen (door, als gevolg van). De derde, temporele betekenis wordt in sectie 8.3.2 behandeld.

Окса́на перевела́ бабу́сю че́рез доро́гу.	<i>Oksana heeft grootmoeder de straat helpen oversteken.</i>
Міст че́рез рі́чку.	<i>Een brug over de rivier.</i>
Тимоше́нко побю́юється стагна́ції еконо́міки че́рез ба́нківську кри́зу.	<i>Timosjenko vreest economische stagnatie als gevolg van de bankencrisis.</i>
Паді́ння ці́н на на́фту впли́нуло на Росі́ю че́рез зале́жність краї́ни від е́кспорту ене́ргоносі́їв.	<i>De daling van de olieprijs weegt op Rusland doordat het land afhankelijk is van de export van energieproducten.</i>

крізь (*door*)

Het voorzetsel *крізь* (*door*) kan zowel in ruimtelijke als temporele betekenis gebruikt worden.

Шевчѐнко промовляє до потóмків крізь вікі.	<i>Sjevtsjenko spreekt tot zijn nakomelingen door de eeuwen heen.</i>
Сміх крізь сльóзи	<i>Lachen door de tranen heen (lachen in minder aangename omstandigheden)</i>
Він говóрить крізь зúби.	<i>Hij mompelde. (Lett.door zijn tanden spreken)</i>
Для тих, хто диві́ться на житт́я крізь рожеві окуля́ри.	<i>Voor hen die door een roze bril naar het leven kijken.</i>

8.2.4 Voorzetsels exclusief met locatief

при (*bij*)

Het voorzetsel *при* (*bij*) wordt zowel in de ruimtelijk als meer overdrachtelijke betekenis gebruikt om een nabijheid uit te drukken.

Лѐкція в університѐті українозна́вства при президѐнтові відбу́вається у партнѐрстві з науковцями Фра́нції.	<i>De lezing in de universiteit voor Oekraïne-studies, verbonden aan de president, vindt plaats in samenwerking met Franse wetenschappers.</i>
Паді́ння реа́льного ВВП у 2015 ро́ці мо́же бу́ти на рівні 5-6 % при зберѐженні висóких тѐмпів інфля́ції – 15 % і ви́ще.	<i>De daling van het reële BBP in 2015 kan een niveau van 5-6 % bereiken bij een ongewijzigde hoge inflatie van 15 % en meer.</i>
При кúрсі 14 грíвень за дóлар багáто бáнків вряту́вати не вда́сться	<i>Bij een wisselkoers van 14 grivna per dollar zullen een groot aantal banken niet gered kunnen worden.</i>
Пості́йний представні́к Росі́ї при Євросо́юзі Володі́мир Чижóв назвáв нещода́вно ввѐдені ЄС сáнкції прóти Крї́му "дурні́ми"	<i>De Russische permanente vertegenwoordiger bij de Europese Unie, Vladimir Tsjizjov, noemt de onlangs ingevoerde EU-sancties tegen de Krim "dom".</i>

8.3 Voorzetsels met meerdere naamvallen

Voorzetsels die kunnen samengaan met meer dan één naamval kunnen onderscheiden worden op grond van betekenis en/of context. Hierna wordt eerst ingegaan op het ruimtelijke aspect (plaatsbepaling versus beweging) waarna de temporele betekenissen worden belicht. In een restcategorie worden de idiosyncratische voorzetsels gegroepeerd.

8.3.1 Plaatsbepalingen versus richting

In de regel schetst de instrumentalis en de locatief een statische plaatsbepaling; de accusatief en de genitief geven daarentegen een dynamische richting aan. Daar waar de eerste groep een antwoord geeft op de vraag waar zich iets bevindt (де?), biedt de tweede groep een antwoord op de vraag waarheen? (куді́?) of waarvandaan? (зві́дки). Dit onderscheid kan gemaakt worden voor volgende voorzetsels:

PLAATSBEPALING	BETEKENIS	RICHTING	BETEKENIS
в/у, на + locatief	in, op	в/у, на + accusatief до + genitief	naar
серед + genitief	te midden van, tussen	з + genitief від + genitief	uit
під + instrumentalis	onder	під + accusatief з-під + genitief	naar onder vanonder
над + instrumentalis	boven	з-над + genitief	vanboven
за + instrumentalis за + accusatief	achter op	за + accusatief з-за + genitief	naar achter van achteren
пéред + instrumentalis	voor	пéред + accusatief з-пéред + genitief	naar voor van voren
між + instrumentalis	tussen	між + accusatief	tussen
по + locatief	doorheen	по + accusatief	om

в/у, на (in, op, naar)

Wanneer de voorzetsels в/у en на gevolgd worden door een **locatief**, drukken ze een plaatsbepaling uit (*in, op*).

Конфлікт на сході України

Het conflict in het Oosten van Oekraïne

На Чорному морі, на білому камені сидить сокіл.

Aan de Zwarte Zee op een witte steen zit een valk.

Молодіжна збірна України з хокею закріпилася на другому місці.

De Oekraïense jeugdploeg in het hockey verschanst zich op de tweede plaats.

На цьому етапі не можемо запропонувати Україні членство в ЄС.

In dit stadium kunnen we Oekraïne niet voorstellen om lid te worden van de EU.

Стає модно купувати квартири і вілли на березі моря в Європі.

Het is mode geworden appartementen en villa's te kopen aan de Europese kust

В Одеській області при пожежі загинули 3 людини, в тому числі двоє дітей.

In de provincie Odessa kwamen bij een brand 3 mensen om, waarvan twee kinderen.

Wanneer dezelfde voorzetsels gecombineerd worden met een **accusatief**, drukken ze een richting uit (*naar*).

Батько пішов з чотирма синами в ліс по ягоди.

Vader ging met zijn vier zonen naar het bos om bessen [te plukken].

Вони кладуть речі в шафу у спальні.

Ze leggen de dingen in de kast van de slaapkamer.

Перехід з газу на електроенергію

De overgang van gas naar elektriciteit

Ми вийшли на європейський ринок.

We zijn naar de Europese markt getrokken.

до (*naar*)

Het voorzetsel до drukt eveneens een richting uit naar waar iemand/iets zich beweegt. Het vormt in vele gevallen een alternatief voor de constructie ‘в/у + accusatief’. Het voorzetsel до kan echter de bijkomende betekenis aandragen ‘tot aan’ zonder binnen te gaan in tegenstelling tot ‘в + accusatief’. Vergelijk:

Я їду до універсітету.	<i>Ik ga tot aan de universiteit. (maar ga niet binnen)</i>
Я їду в універсітет.	<i>Ik ga naar de universiteit. (en betreed het gebouw)</i>
Автобус їде до річки.	<i>De autobus rijdt tot aan de rivier.</i>
Автобус впав у річку.	<i>De autobus viel in de rivier.</i>

Andere illustraties van het voorzetsel до, alsook enkele vaste werkwoordverbindingen:

«Подорож до центру Землі» — науково-фантастичний пригодницький роман Жюль Верна, написаний у 1864 році.	<i>“Reis naar het middelpunt der aarde” is een wetenschappelijk-fantastische avonturenroman van Jules Verne, geschreven in het jaar 1864.</i>
До міста доправлено більше 5 тонн гуманітарної допомоги.	<i>Er werd ruim 5 ton humanitaire hulp naar de stad gestuurd.</i>
До влади прийшла молода команда.	<i>Er is een jonge garde aan de macht gekomen.</i>
Доступ до публічної інформації в малих містах.	<i>Toegang tot publieke informatie in kleine steden.</i>
До побачення і до нових зустрічей!	<i>Tot ziens en tot een volgende ontmoeting !</i>
Бабуся своїм сміхом довела коміків до сліз.	<i>Grootmoeder bracht door haar lach komieken tot tranen toe.</i>

під(*i*) (*onder*)

Het voorzetsel під (*onder*) drukt een statische plaatsbepaling uit als de **instrumentalis** volgt. Het beschrijft de toestand van een voorwerp/persoon dat/die zich ergens onder bevindt. In een tweede betekenis kan під ook de nabijheid van een plaats/persoon tot een ander object beschrijven.

Я сховався під столом.	<i>Ik verstopte me onder de tafel.</i>
Краще не лежати під сонцем більше 5 хвилин.	<i>Het is beter om niet langer dan 5 minuten onder de zon te liggen.</i>
Під землею перебувають 84 шахтарі.	<i>Er bevinden zich 84 mijnwerkers onder de grond.</i>
Під час грози не паркуйте автомобіль під деревами!	<i>Parkeer uw auto niet onder bomen tijdens een storm!</i>
Під аеропортом відбувся бій між групами терористів.	<i>In de buurt van de luchthaven vond er een gevecht plaats tussen terroristische groeperingen.</i>

Wanneer під met de **accusatief** komt te staan, blijft de basisbetekenis ‘onder’ behouden, maar wordt er een additionele bewegingsnuance aan toegevoegd. Het werkwoord (van beweging) bepaalt meestal of het al dan niet om een verplaatsing gaat.

Кожен ранок він піднімався під хмари і співав там про все, що бачив під собою.	<i>Iedere ochtend steeg hij tot onder de wolken en zong daar over alles wat hij onder zich zag.</i>
--	---

Кідають монетки під ноги вуличного музиканта. *Men gooit munten onder de voeten van de straatmuzikant.*

Якщо в титрах російського фільму буде вказана українська компанія, то він не підпаде під дію закону про заборону російських фільмів. *Als een Oekraïens bedrijf vermeld staat in de aftiteling van een Russische film zal hij niet onder de toepassing van de wet op het verbod van Russische films vallen.*

над(i) (*boven*)

Het voorzetsel над (*boven*) drukt een plaatsbepaling uit als de **instrumentalis** volgt.

Над столом вісить лампа. *Boven de tafel hangt een lamp.*

Швеція закрила повітряний простір над частиною Стокгольмського архіпелагу. *Zweden sloot het luchtruim boven een deel van de archipel van Stockholm.*

За добу пролетіло 9 невідомих безпілотників над територією України. *In één etmaal vlogen 9 onbekende drones boven het Oekraïense territorium.*

У Китаї закінчено будівництво найбільшого в світі моста над морем. *In China is de bouw van de grootste brug ter wereld boven de zee voltooid.*

Wanneer het voorzetsel над met een **hydroniem** samengaat, krijgt het de betekenis ‘aan’, ‘nabij’.

Ми сиділи над водою *We zaten aan het water.*

Будинок над озером *Het huis aan het meer.*

між (*tussen*)

Het voorzetsel між (*tussen*) drukt een plaatsbepaling uit als de **instrumentalis** volgt.

Місто знаходиться між горою і морем. *De stad bevindt zich tussen een berg en de zee.*

Україна між Сходом і Заходом. *Oekraïne tussen oost en west.*

Угода про асоціацію між Україною та ЄС була підписана головами країн-членів ЄС та Президентом України Петром Порошенком. *Het Associatieakkoord tussen Oekraïne en de EU werd ondertekend door de leiders van de EU-lidstaten en de president van Oekraïne, Petro Porosjenko.*

Het voorzetsel між kan evenwel ook met een **accusatief** samengaan, waardoor een richtingsnuance wordt toegevoegd.

Він виліз із коляски і пішов між своїх людей. *Hij kroop uit de rolstoel en ging verder tussen zijn mensen.*

Кіт заліз між столі. *De kat is tussen de tafels gekropen.*

Зловмісник після пострілів утік між дерева. *De misdadiger vluchtte na de schoten weg tussen de bomen.*

серед (*te midden van, tussen*)

Het voorzetsel серед drukt de relatie uit tussen gelijkaardige leden van een welbepaalde groep.

Серед сліпих одноокий — король. *Onder de blinden is éénoog koning.*

Чемпіонат України з футболу серед аматорів.

Het Oekraïens kampioenschap voetbal voor amateurs. (lett. onder amateurs)

Серед основних завдань на наступний рік – освітня і медична реформи.

Onderwijs- en gezondheidszorghervormingen behoren tot de voornaamste taken van volgend jaar.

за (*achter*)

In de ruimtelijke betekenis situeert het voorzetsel **за**, gevolgd door een **instrumentalis** een voorwerp of persoon achter een object.

З рюкзаком за плечима він подорожує по нашому краю.

Met de rugzak achter op de rug trekt hij door ons land.

Щастя не за горами, мудрість не за степами!

Het geluk ligt niet achter de bergen, moed dien je niet te zoeken achter de steppen!

Зустріч пройде за зачиненими дверима.

De meeting zal achter gesloten deuren doorgaan.

Хто стоїть за протестами шахтарів?

Wie gaat er schuil achter de mijnwerkersprotesten?

In combinatie met de **accusatief** wordt een richtingnuance toegevoegd. Vergelijk:

Скільки українців працює **за кордоном**?

*Hoeveel Oekraïners werken **in** het buitenland? (lett. achter de grens)*

Українці шукають будь-якої можливості виїхати на роботу **за кордон**.

*Oekraïners zoeken om het even welke mogelijkheid **naar** het buitenland te vertrekken om werk.*

In de voorzetselcombinatie ‘за + accusatief + від + genitief’ (*op een bepaalde afstand van*) kan in de ruimtelijke betekenis echter tevens een plaatsbepaling opgemerkt worden, eerder dan een richting.

Селище за 50 кілометрів від Києва на межі затоплення.

Een dorp op 50 kilometer van Kyiv staat op de rand van een overstroming.

пéред(i) (*voor*)

In de ruimtelijke betekenis geeft het voorzetsel ‘пéред + **instrumentalis**’ een statische plaatsbepaling weer waarbij een persoon of ding zich voor een object bevindt.

Протестуючі продовжують мітингувати пéред будінком держадміністрації.

De manifestanten blijven protesteren voor het gebouw van de overheidsadministratie.

На площі пéред вокзалом був збудований пам'ятник Святóму Петру.

Op het plein voor het station werd een standbeeld ter ere van de Heilige Petrus gebouwd.

На горбі пéред лікарнею висадили яблуневий сад.

Op de heuvel voor het ziekenhuis heeft men een appelboomgaard neergeplant.

In combinatie met de **accusatief** krijgt *пéред* een richtingnuance toegevoegd.

Він кину́в куди́сь *пéред* себе́ до́шку. *Hij gooide het plankje ergens voor zich uit.*

Він на́віть не зверта́в ува́ги, коли́ я всі́ ті доста́тки
клав *пéред* ним. *Hij besteedde zelfs geen aandacht wanneer ik al die
bezittingen voor hem neerlegde.*

(i)з(i) (uit)

Het voorzetsel *з* gevold door een **genitief** verwijst naar de oorsprong van een object, of een beweging van waar iets/iemand afkomstig is.

Лист із Кі́єва від дру́га. *Een brief uit Kyiv van een vriend.*

Каді́ров вівів сво́їх бойови́ків із Донба́су. *Kadyrov heeft zijn troepen teruggetrokken uit het
Donbekken.*

Він гото́вий да́лі фінансува́ти цей проце́с *з*
власно́ї кишéні. *Hij is bereid om het proces verder uit eigen zak te
financiereren.*

Afgeleide voorzetsels in combinatie met *з-* (*із-*) + genitief voegen een beweging 'vanuit' toe aan de basisbetekenis van het tweede lid. Het gaat om de volgende voorzetsels:

з-за (*van achteren*), *з-над* (*vanboven*), *з-пéред* (*van voren*), *з-під* (*vanonder*), *з-пóза* (*vanbuiten*), *з-пóміж* (*van
tussen*), *з-пóнад* (*vanboven*), *з-пóпід* (*vanonder*), *з-пóсеред* (*van tussen*), *з-промі́ж* (*uit het midden*)

Тече́ вода *з-під* пра́льної маші́ни. *Er lekt water vanonder de wasmachine.*

Внук вста́є *з-за* комп'ю́тера і йде́ на кúхню. *De kleinzoon komt achter de computer vandaan en
gaat naar de keuken.*

Ми ви́брали *з-пóміж* себе́ двох члéнів. *We hebben onder ons twee leden gekozen.*

З-пóнад дере́в насувáлася грозовá хма́ра. *Vanboven de bomen naderde een onweerswolk.*

Єврокомі́сія пра́гне спрости́ти ві́зові проце́дури
для громадя́н з країн *з-пóза* меж ЄС. *De Europese Commissie streeft ernaar de
visumprocedure voor burgers van landen buiten de
EU-grenzen te vereenvoudigen.*

по (doorheen)

Het voorzetsel *по* komt zowel met de locatief als de accusatief voor. Wanneer de **locatief** volgt, geeft het voorzetsel een oppervlak weer waarover iemand/iets zich beweegt.

Їзди́ти по́ мі́сту мо́жна в трамва́ї, тролéйбусі, таксі́,
але́ найшві́дше, якщо́ дозволя́є маршру́т, - метрó.. *Men kan zich door de stad verplaatsen met de tram,
trolleybus of de taxi maar het snelste is, als de route
het toelaat, de metro.*

Праці́вник підпри́ємства отримав тра́вму по́ дорóзі
на робо́ту. *De werknemer van het bedrijf liep op weg naar het
werk verwondingen op.*

Ми вільно́ ході́ли по́ лісі́, бо не раз *з* батька́ми
збира́ли в ньóму грибі́, і дúже дóбре орієнтува́лися
в місцéвості. *We doorkruisten het bos met gemak want we gingen er
vaak met onze ouders paddestoelen plukken en we
kenden het gebied als onze broekzak.*

Het voorzetsel *по* komt echter ook voor met de **accusatief**. Het gaat dan echter niet om een beweging doorheen een object, maar verwijst naar iets of iemand te halen.

Він взяв два відрá і пішóв по водý.	<i>Hij nam twee emmers en ging om water [te halen].</i>
Азár пішóв із тítкою Марíною по сіль до неї додóму.	<i>Azar ging met zijn tante Marina naar haar huis om zout.</i>
Ти даéш тільки першу допомóгу і негáйно мáєш послáти по лiкаря	<i>Jij biedt slechts de eerste hulp en je moet onmiddellijk een dokter laten komen.</i>

повз (langs, voorbij)

Het voorzetsel *повз* beschrijft een beweging langs een object. Dit kan in de overdrachtelijke zin ook de betekenis van “voorbijgaan aan” krijgen.

Автóбус не зупинiвся і проiхав повз зупiнку.	<i>De bus stopte niet en reed voorbij de halte.</i>
Вони пролiтають повз нас дýже швiдко.	<i>Ze vliegen razend snel langs ons voorbij.</i>
Олiмпiада прохóдить повз украiнцiв.	<i>De Olympische Spelen gaan voorbij aan de Oekraïeners.</i>

8.3.2 Tijdsbepalingen met voorzetsel

Heel wat voorzetsels kunnen naast een ruimtelijke betekenis ook een temporele nuance weergeven. Hieronder volgt eerst een discussie van de absolute tijdsbepalingen, die een exact moment in de tijd aanduiden, waarna relatieve tijdsbepalingen worden belicht.

в/у + accusatief (op, in)

De voorzetsels *в/у* gevolgd door een accusatief geven een concreet tijdstip weer. Ze worden hoofdzakelijk in combinatie met dagen van de week gebruikt, maar ook andere tijdsconstructies zijn mogelijk.

Янукович у субóту розкаже росiянам, як він прожив рік без Украiни.	<i>Janoekovitsj zal de Russen op zaterdag vertellen hoe hij een jaar zonder Oekraïne heeft geleefd.</i>
Украiна-Русь у перiод полiтичної роздрóбленостi	<i>Oekraïne-Rus in de periode van politieke fragmentatie</i>
В остáнний момéнт пишемо курпсовi i готóємося до iспитiв.	<i>Op het laatste moment schrijven we scripties en studeren we voor de examens.</i>

в/у, на + locatief (in)

Het voorzetselpaar *в/у* gevolgd door een locatief wordt in de temporele betekenis gebruikt om maanden en jaren aan te stippen. Het voorzetsel *на* in combinatie met de locatief vormt een absolute tijdsbepaling wat betreft weken.

У тóму рóці булó дóсить мáло замóвлень.	<i>Dit jaar waren er redelijk weinig ontslagen.</i>
Украiна та Румуниá вже в тráвнi спрóстять прикордóнний рух.	<i>Oekraïne en Roemenië zullen het grensverkeer al in mei vereenvoudigen.</i>
На тiжнi мóди у Киiвi предстáвили колéкцию стародáвнього украiнського óдягу.	<i>In de modeweek te Kyiv heeft men de collectie antieke Oekraïense kleding voorgesteld.</i>

De klok

о(б) + locatief (*om*)

Het voorzetsel о(б) (*om*) wordt gebruikt om de absolute tijd, en meerbepaald het uur, aan te geven. De vormvariant об komt voor als het daaropvolgende woord met een klinker begint.

О котрій годині ти прийдеш?	<i>Om hoe laat kom je?</i>
Об одинадцятій (годині) ранку.	<i>'s Morgens om elf (uur).</i>
Вона встала о пів на третю минулої ночі.	<i>Ze is afgelopen nacht om half drie opgestaan.</i>

за + accusatief (*voor*)

на + accusatief (*na*)

по + locatief (*na*)

Om het aantal minuten voor en na een uur aan te geven worden bovenstaande voorzetseluitdrukkingen gebruikt.

- Het aantal minuten voor het uur komt in de accusatief te staan na het voorzetsel за. Het uur zelf staat als rangtelwoord in de nominatief vrouwelijk enkelvoud. Merk op dat het rangtelwoord gebruikt wordt om het uur uit te drukken aangezien het als adjectief bij година (*uur*) staat.
- Minuten na het uur komen in de nominatief te staan, gevolgd door het voorzetsel на en het uur in de accusatief.³² In tegenstelling tot het Nederlands is het perspectief gericht op het uur dat komen zal, eerder dan te verwijzen naar het uur dat net is aangebroken.
- Naast het voorzetsel за + accusatief bestaat er een alternatief dat dichter aanleunt bij het Nederlandse systeem. Het voorzetsel по (*na*) gevolgd door het voltooide uur (rangtelwoord) in de locatief. Deze variant behoort echter tot de spreektaal.
- Het exacte uur wordt aangegeven door рівно gevolgd door het uur in de nominatief

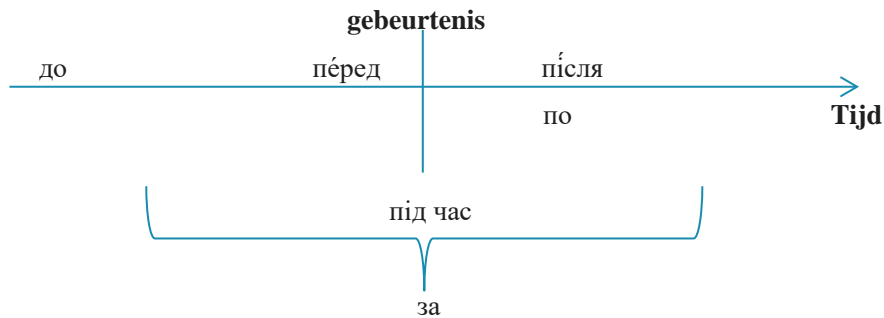
Volgende voorbeelden illustreren de bovenstaande regels:

за п'ятнадцять (хви́лін) четвёрта	<i>vijftien (minuten) voor vier</i>
за чверть дванадцята (години́на)	<i>kwart voor twaalf</i>
три хви́лини на дванадцятю (годину́)	<i>drie minuten na elf (uur) (lett. in het twaalfde uur)</i>
пів на дванадцятю (годину́)	<i>half twaalf</i>
одна́ хви́лина по одинадцятій (годині́)	<i>één minuut na elf (uur)</i>
рівно одинадцята години́на	<i>het is klokslag elf uur</i>

³² De gangbare regels van de rectie van de telwoorden op de substantieven zijn van toepassing (sectie 5.1.2).

1 + nominatief enkelvoud, 2-4 + nominatief meervoud, > 5 + genitief meervoud.

Naast de absolute tijdsbepalingen kan een tijdstip ook beschreven worden relatief aan een bepaalde gebeurtenis. Het onderstaande schema schetst de meest voorkomende **relatieve tijdsbepalingen** met een voorzetsel.

до + genitief (voor)

In de temporele betekenis drukt het voorzetsel **до + genitief** een handeling uit die zich voor een gebeurtenis/tijdstip afspeelt.

Наша розмова відбулася до обіду.

Ons gesprek vond in de voormiddag plaats.

Сьогодні ми тримаємо місто в набагато кращих умовах, ніж воно було до війни.

Vandaag onderhouden we onze stad in veel mooiere staat dan in de periode voor de oorlog.

До виборів у Верховній Раді можливе утворення нової депутатської групи.

In de aanloop naar de verkiezingen in de Verchovna Rada is de oprichting van een nieuwe parlementaire groep mogelijk.

пéред + instrumentalis (voor)

Het voorzetsel 'пéред + instrumentalis' kan naast de ruimtelijke betekenis ook de periode net voorafgaand aan een gebeurtenis uitdrukken. In tegenstelling tot het voorzetsel **до** schetst het voorzetsel **пéред** aldus een korter tijdsbestek ten opzicht van de beschreven gebeurtenis.

Наша розмова відбулася пéред обідом.

Ons gesprek vond vlak voor het middagmaal plaats.

Сьогодні остання мобілізація пéред війною.

Vandaag vindt de laatste mobilisatie plaats voor de oorlog.

У ніч пéред виборами Україна перейде на зимовий час.

In de nacht voor de verkiezingen zal Oekraïne overschakelen naar de wintertijd.

за + accusatief (binnen)

Het voorzetsel 'за + accusatief' geeft een tijdsperiode weer gedurende dewelke zich iets afspeelt. Het samengesteld voorzetsel 'під час + genitief' drukt tevens een gelijktijdigheid uit maar beperkt zich vaak tot kortere tijdsperspectieven.

За ті роки ми все побачили.

Doorheen die jaren hebben we alles gezien.

За лічені місяці в місті вкрали майже стільки ж автомобілів, скільки за весь минулий рік.

In de voorbije maanden werden er evenveel auto's gestolen als in het hele afgelopen jaar.

За сорок п'ять хвилін ви маєте бути готові!

Binnen de 45 minuten moeten jullie klaar zijn!

Наша розмова відбулася під час обіду.

Ons gesprek vond tijdens het middagmaal plaats.

за + instrumentalis (*tijdens, na*)

Het voorzetsel ‘за + instrumentalis’ heeft twee tijdsnuances. In de eerste betekenis drukt het gelijktijdigheid uit, vergelijkbaar met het formelere під час. Het gebruik beperkt zich evenwel tot de spreektaal wat betreft de genuttigde maaltijden en koffiepauzes. In de tweede betekenis kan за tevens als synoniem gebruikt worden van після (na).

Батькі не домовилися за сніданком/обідом/кавою. *De ouders konden niet tot een akkoord komen tijdens het ontbijt/middagmaal/bij de koffie.*

За сигналом «УВАГА ВСІМ!» населення зобов'язане увімкнути радіотрансляційні та телевізійні приймачі для прослуховування нагального повідомлення. *Na het signaal “OPGELET IEDEREEN” is de bevolking verplicht radio- en televisie-ontvangers in te schakelen om het dringende bericht te beluisteren.*

через + accusatief (*over*)

Het voorzetsel через, gevolgd door een tijdsbepaling in de accusatief, geeft weer dat iets na verloop van een bepaalde tijdsduur zal gebeuren, zoals het Nederlandse ‘over vijf minuten’ de betekenis draagt ‘na het verstrijken van vijf minuten.’

Я закінчу роботу через годину. *Over een uur ben ik klaar met werken.*

Він прийде до тебе через дві хвилини. *Hij komt over twee uur naar jou toe.*

Ми будемо приземлятися через десять хвилин. *We landen over 10 minuten.*

після + genitief (*na*)

Het voorzetsel ‘після + genitief’ geeft handelingen na een bepaalde gebeurtenis weer. De opeenvolging suggereert vaak ook causale relaties (consequentie).

Що робиш після праці? *Wat doe je na het werk?*

Ціна на нафту впала після рішення ОПЕК не скорочувати видобуток. *De olieprijs daalde na de beslissing van OPEC de productie niet te verminderen.*

Після агресивних висловлювань президента курси валют підскочили вгору. *Na de aggresieve uitspraken van de president schoten de wisselkoersen de hoogte in.*

Після смерті людина повертається до пороку. *Na de dood vergaat de mens tot as.*

Після Нового року ціни зростають на 20%. *Na Nieuwjaar zullen de prijzen met 20 percent stijgen.*

по + locatief (*na*)

Het voorzetsel по gevolgd door de locatief kan tevens in de betekenis van ‘na’ gebruikt worden, maar behoort eerder tot de spreektaal. Het kan als synoniem gebruikt worden voor het meer formele voorzetsel після.

Завтра по обіді перекриють рух транспорту *Morgen na de middag zal men de weg afsluiten voor het verkeer.*

з + genitief (*sinds*)

Het voorzetsel з gevolgd door een genitief bestrijkt de periode vanaf een bepaalde gebeurtenis tot het heden, tenzij anders aangegeven.

Ми будемо соціально відповідальний бізнес з моменту приходу в село.

We bouwen aan een sociaal verantwoord bedrijf vanaf het moment van aankomst in het dorp.

Князь правив з 882 по 912 рік.

De prins regeerde van 882 tot en met het jaar 912.

З моменту отримання незалежності з'явилась необхідність створення власних збройних сил.

Sinds de onafhankelijkheid ontstond de noodzaak eigen strijdkrachten op te richten.

з + **instrumentalis** (*met de*)

In tijdsbepalingen kan het voorzetsel з gevolgd door de instrumentalis een cumulatief effect weergeven, waarbij een gebeurtenis steeds dichterbij komt.

З кожним днем зима все ближче.

De winter komt met de dag dichterbij.

8.3.3 Voorzetsels met meerdere naamvallen anders dan tijd en plaats

(i)з(i) + **instrumentalis** (*met*)

Het voorzetsel 'з + instrumentalis' heeft de betekenis 'met'.

Інтеграція з Європейським Союзом стане якорем для реформ.

Integratie met de Europese Unie zal een anker worden voor hervormingen.

Представники фірми підписали контракт з американською компанією.

Vertegenwoordigers van de firma hebben een contract ondertekend met een Amerikaans bedrijf.

У протиріччя з українським законодавством

In tegenspraak met de Oekraïense wetgeving

На дні народження бабусі Кароліна заспівала разом з ними популярну пісню.

Op de verjaardag van grootmoeder zong Karolina samen met hen een populair liedje.

Згідно з Біблією на 6-й день Бог створив людину.

Volgens de bijbel schiep god de mens op de zesde dag.

Україна заплатила за ще два кораблі з вугіллям з Південноафриканської республіки.

Oekraïne heeft voor nog eens twee boten met steenkool uit de Centraal-Afrikaanse Republiek betaald.

(i)з(i) + **genitief** (*over, van*)

1. In combinatie met de genitief kan het voorzetsel з specificeren waaruit iets bestaat:

Лекція з астрономії винятково проводиться в ніч з п'ятниці на суботу.

De astronomieles gaat uitzonderlijk door in de nacht van vrijdag op zaterdag.

курс із цифрових технологій

de cursus digitale technologie.

конткурс з української мови

de wedstrijd der Oekraïense taal

2. of waarvan iets gemaakt is:

Австралійський регбіст протаранив собою стіну із цегли.

Een Australische rugbyspeler ramde een bakstenen muur.

за + instrumentalis (volgens)

Het voorzetsel за gevolgd door een instrumentalis kan de betekenis van ‘volgens’ weergeven.

За його́ слова́ми, у них мо́жуть бу́ти різні думки, але́ дискусі́ї тільки за за́чиненими двері́ма.

Volgens zijn woorden kunnen er verschillende meningen zijn, maar discussies gebeuren alleen achter gesloten deuren.

Економі́чна кри́за в Украї́ні, за прогно́зами Світово́го ба́нку, глі́бша, ніж вважа́лося доні́ні.

De economische crisis in Oekraïne is volgens de prognoses van de Wereldbank erger dan tot nu toe gedacht werd.

за + accusatief (voor)

Het voorzetsel за komt tevens voor met de accusatief bij:

- woorden die een hoeveelheid uitdrukken in handelstransacties

Я́блука ко́шту́ють 25 копійо́к за кілогра́м.

Appels kosten 25 cent per kilogram.

І́мпортне вугі́лля ко́штує \$80 за то́нну.

Geïmporteerde steenkool kost \$80 per ton.

Як мо́жеш отримати́ компенса́цію за уте́плення буди́нків?

Hoe kun je een compensatie ontvangen voor de verwarming van gebouwen?

- woorden die een **reden of oorzaak** geven van een handeling die als **tegenprestatie** gezien wordt

Посо́л США ви́словив пова́гу украї́нським міліціо́нерам за їх ві́тримку.

De VS-ambassadeur uitte zijn respect aan de Oekraïense politieagenten voor hun volharding.

Президе́нт Петро́ Пороше́нко подя́кував парла́менту Чехі́ї за рати́фіка́цію Уго́ди про асоціа́цію Украї́на-ЄС.

President Petro Porosjenko heeft het Tsjechische parlement bedankt voor de ratificatie van het Associatieakkoord tussen Oekraïne en de EU.

Про́симо ви́бачення за при́кре непорозумі́ння.

We vragen verontschuldiging voor dit ongelukkig misverstand.

о(б) + accusatief (tegen)

Het voorzetsel о(б) met de accusatief krijgt de betekenis ergens fysiek tegen te botsen.

За сигна́лом пе́рший граве́ць кідає м'яч об зе́млю.

Na het signaal gooit de eerste speler de bal tegen de grond.

Він ра́птом вда́рив об стіну́ кулако́м.

Hij sloeg plotseling met zijn vuist tegen de muur.

пóза + instrumentalis (buiten)

Het voorzetsel ‘пóза + instrumentalis’ schetst het contrast met en de afwijking van een norm.

Парті́я регіо́нів ма́є бу́ти оголо́шена пóза зако́ном.

De Partij van de Regio's moet buiten de wet worden gesteld.

Він не міг жи́ти пóза нау́кою.

Hij kon niet buiten de wetenschap leven.

Ді́ти, наро́джені пóза шлю́бом, назива́лися незакóннонаро́дженими.

Kinderen geboren buiten het huwelijk werden onwettelijk geboren genoemd.

пóза + accusatief (buiten)

Daarnaast kan hetzelfde voorzetsel met de accusatief voorkomen.

Я не люблю́ говори́ти пóза óчи.

*Ik hou er niet van achter iemands rug om te praten.
(lett. buiten de ogen om)*

Ти бачиш тільки те, що хочеш бачити, а пóза ньóго ти нічóго не замічаєш.

Je ziet alleen wat je wilt zien en daarbuiten merk je niets op.

9. Voegwoorden en samengestelde zinnen

9.1 Classificatie van voegwoorden

Een voegwoord of conjunctie (сполучник) verbindt twee deelzinnen met elkaar zodat een samengestelde zin tot stand komt. Voegwoorden kunnen opgedeeld worden naargelang de samenstelling van het voegwoord zelf en de functie in de zin. Wat betreft die eerste indeling bestaan er enkelvoudige, meervoudige en samengestelde voegwoorden.

1. **Enkelvoudige (прóсті):** і/й (*en*), та (*en*), а (*en*), алé (*maar*), чи (*of*), ні (*noch*), бо (*want*), як (*zoals*), що (*dat*)
2. **Meervoudige (складні):** щоб (*opdat*), аб́й (*opdat*), якб́й (*als*), якщó (*indien*), затé (*doch*), протé (*nochtans*), ні́би (*alsof*), нáче (*alsof*), ні́бито (*alsof*), нáчебто (*ogenschijnlijk*)
3. **Samengestelde (складені):** так що (*zodat*), для тогó щоб (*om*), чéрез те що (*doordat*), незважáючи на (*ondanks*), те що (*datgene wat*), поді́бно до тогó як (*vergelijkbaar met*), у зв'язку́ з тим що (*vanwege het feit dat*), після́ тогó, як (*nadat*), томú, що (*omdat*)

In samengestelde zinnen kunnen voegwoorden twee of meer gelijkwaardige zinnen met elkaar verbinden (nevenschikking) of een hoofdzin met één of meer bijzinnen verbinden (onderschikking). Afhankelijk van die syntactische rol worden de voegwoorden onderverdeeld in:

1. Nevengeschikte voegwoorden (сурядні) verenigen evenwaardige deelzinnen

- **aaneenschakelend:** і (*en*), й (*en*), та (*en*), та́кож (*evenzeer, ook*), ні...ні́ (*noch...noch*)
- **tegenstellend adversatief:** а (*maar*), алé (*maar*), протé (*nochtans*), затé (*doch*), одна́к (*echter*)
- **tegenstellend disjunctief:** то (*dan*), чи (*of*), то...то (*nu eens...dan weer*), чи...чи (*of...of*), або...або́ (*of...of*)

2. Ondergeschikte voegwoorden (підрядні) verbinden de hoofdzin met ondergeschikte deelzinnen

- **Oorzakelijk :** бо (*want*), чéрез те, що (*doordat*), оскі́льки (*aangezien*), завдякі́ томú, що (*dankzij*), томú, що (*omdat*)
- **Doel :** щоб (*opdat*), для тогó щоб (*om te*), з тим щоб (*teneinde*)
- **Voorwaardelijk:** якщó (*indien*), якб́й (*als*), як (*als*), коли́ б (*wanneer*), раз (*als*)
- **Vergelijkend :** як (*zoals*), мов (*als*), ні́би (*alsof*), нáче (*alsof*), ненáче (*alsof*)
- **Temporeel :** коли́ (*wanneer, toen*), щóйно (*zodra, slechts*), по́ки (*terwijl; zolang*), по́ки не (*totdat*) як ті́льки (*zodra*), лéдве (*net*), до́ти по́ки (*totdat*), відто́ді (*sindsdien*)
- **Verklarend:** чи (*oftewel*), або́ (*of nog*), то́бто (*dat wil zeggen*), се́бто (*dat is*)
- **Concessieve:** хоч/хочá (*hoewel*), незважáючи на те, що (*niettegenstaande het feit dat*)

9.2 Gebruik van de voegwoorden in nevenschikkingen

9.2.1 Aaneenschakelende voegwoorden

Wanneer gebruiken we “і”, “й” en wanneer “та”

Het voegwoord “en” kan worden uitgedrukt als “і”, “й” en “та”. Afhankelijk van de omringende woorden treedt de eerste dan wel de twee vorm op.

- De vorm “і” wordt gebruikt wanneer het voorgaande woord eindigt en/of het daaropvolgende woord begint met een medeklinker of een zachte klinker (я, ю, є, і).

О́фіс вели́кий і сві́тлий.

Het bureau is groot en lichtrijk.

Там багáто книг **і** мáло мéблів.

Daar zijn veel boeken en weinig meubels.

Міліція **і** прокуратура хотіли посадити активістів.

De politie en de openbare aanklager wilden de activisten opsluiten.

- De vorm “**й**”duikt op wanneer het voegwoord omringd is door twee klinkers, of voorafgegaan wordt door een klinker.

Ма́ма **й** та́то

Moeder en vader

Украї́на **й** А́нглія

Oekraïne en Engeland

- De vorm “**та**” wordt gebruikt om een dubbele i-klank te vermijden. Wanneer het voorgaande woord op een ‘i’-klank eindigt, of het volgende woord met een ‘i’-klank begint, gebruikt men “**та**”.

Зелéні кущі **та** яскра́ві кві́ти

Groene struiken en felle bloemen

Ки́їв **та** і́нші міста́

Kyiv en andere steden

Dubbele ontkenning **ні...ні**

De voegwoorden **ні...ні** (*noch...noch*) verbinden twee ontkenkende zinnen.

Ні пті́ці в пові́трі, **ні** ко́ника в траві́.

Er is noch een vogel in de lucht, noch een paard op het gras.

9.2.2 Tegengestelde adversatieve voegwoorden

Het onderscheid tussen **а** en **але́**

Beide voegwoorden worden in het Nederlands als ‘maar’ vertaald. Toch is er een nuanceverschil tussen beiden. Het voegwoord ‘а’ geeft een lichte tegenstelling weer tussen opgesomde elementen en blijft dus ook de nuance van ‘en’ behouden, daar waar ‘але́’ een scherpere tegenstelling weergeeft.

По́ки я не ба́чу результа́тів, **але́** здава́тися не збира́юсь.

Voorlopig zie ik geen resultaten maar ik ben niet van plan op te geven.

Все ми́нає, **але́** не Бог і не лю́бов.

Alles is van voorbijgaande aard behalve God en de liefde.

Лю́ди на́віть пі́сля сме́рті змо́гли знайти́ робо́ту, **а** ти — ні.

Mensen konden zelfs na hun dood werk vinden en jij [daarentegen] niet.

Ці́єю косме́тикою користу́ються на́віть чолові́ки - **а** ти ще ні!?

Zelfs mannen gebruiken die cosmetika en jij nog niet!?

Ook nevenschikte samengestelde zinnen met **протé**, **одна́к** en **затé** drukken een adversatieve tegenstelling uit.

Крим без сві́тла, **затé** реставрува́ли па́м'ятник Ле́ніну.

De krim zit zonder verlichting, desalniettemin heeft men het standbeeld van Lenin gerestaureerd.

Приро́да не обдарува́ла його́ абсолю́тним слухом, **протé** наполе́гливі тренува́ння не мину́лися ма́рно: співа́в він пра́вильно.

De natuur heeft hem geen absoluut gehoor geschonken, aanhoudende trainingen daarentegen zijn niet tevergeefs geweest: hij zong juist.

Злідні відступають, **однак** до перемоги над *De armoe valt terug, de overwinning op armoede is*
бідністю ще даліко *echter nog veraf.*

9.2.3 Tegengestelde disjunctieve voegwoorden

Tegengestelde disjunctieve voegwoorden verbinden twee evenwaardige zinnen die elkaar afwisselen (то...то) of waaruit er slechts één uitgekozen kan worden (чи...чи; або...або). Deze constructie gaat gepaard met onzekerheid tussen twee varianten.

То сюді, **то** туді лігали іскорки сонячного світла. *De vonken van het zonlicht vlogen nu eens hierheen, dan weer daarheen.*

Європа **або** повстане проти В.Путіна, **або** вона впаде разом з нами. *Of Europa verzet zich tegen V. Poetin, of ze komt samen met ons ten val.*

Обіцяли мене взяти в Сорюку... **чи то** місто такé є, **чи то** село. *Men beloofde mij naar Soroka te brengen...of dat nu een stad of een dorp is.*

9.3 Gebruik van de voegwoorden in onderschikkingen

9.3.1 Bijzin als gezegde van de hoofdzin

De voegwoordelijke constructies ‘той/та/те/ті, що’ (*dat, wat*) en ‘той/та/ті, хто’ (*hij/zij/zij, die*) worden vaak gebruikt om het gezegde van de hoofdzin nader te bepalen. De onderstaande toepassingen geven weer dat deze constructies variëren naargelang de voorzetsels of werkwoorden bepaalde naamvallen vragen.

Та найсумніше **те, що** уряд – не єдиний, хто провалює "єврокоординацію". *Het droevigste is dat de regering niet de enige is die de "Eurocoördinatie" doet mislukken.*

Путін відкрито зізнався **у тому, що** поцупив Крим навмисно. *Poetin heeft openlijk toegegeven dat hij de Krim moedwillig heeft gestolen.*

Нещодавно у ЗМІ вікликала значний резонанс новина **про те, що** «Нафтогаз» хоче підняти ціни для населення. *Onlangs heeft het nieuws dat «Naftogaz» de prijzen voor de bevolking wil verhogen heel wat weerklank gekregen in de pers.*

Ми виживаємо **завдякі тому, що** 4,9 млн українців отримують пенсію нижче 900 гривень, тобто 100 доларів. *We overleven dankzij het feit dat 4,9 miljoen Oekraïners een pensioen van minder dan 900 grivna, ofwel 100 dollar, ontvangen.*

Внаслідок **того, що** влада вирішила узаконити диктатуру, тисячі протестувальників вступили у протистояння з солдатами. *Omdat de machthebbers besloten de dictatuur te legaliseren gingen duizenden manifestanten de confrontatie aan met soldaten.*

Ті, хто нападає на Україну, нападають і на Європу. *Zij die Oekraïne aanvallen, vallen ook Europa aan.*

Армія — це гордість **для тих, хто** служить і тих, хто чекає *Het leger is een eer voor hen die dienen en diegenen die achterblijven.*

9.3.2 Oorzakelijke voegwoorden

Oorzakelijke voegwoorden verbinden de bijzin waarin een oorzaak of reden wordt gegeven van de handeling in de hoofdzin.

Вона почала сильно переживати **через те, що** не могла знайти дочку. *Ze begon zich grote zorgen te maken omdat ze haar dochter niet kon vinden.*

Було трішки простіше, **оскільки** ми забіли швидкий гол. *Het was wat eenvoudiger aangezien we een vroege goal maakten.*

9.3.3 Voegwoorden van doel

De bijzin, ingeleid door een voegwoord van doel, vormt de doelstelling van de hoofdzin.

Для того, щоб писати свої коментарі, залогіньтесь! *Log je in om uw commentaar achter te laten!*

Мені б хотілося, **щоб** не було війни. *Ik zou graag willen dat er geen oorlog is.*

9.3.4 Voorwaardelijke voegwoorden

Bij deze reeks voegwoorden wordt de voorwaarde van de handeling in de hoofdzin gesteld in de bijzin.

Якби послушали комуністів, війни не було б. *Had men naar de communisten geluisterd dan zou er geen oorlog geweest zijn.*

Якщо ти чесний і щірий, люди можуть обдурити тебе. *Als je eerlijk en oprecht bent kunnen mensen je bedriegen.*

9.3.5 Vergelijkende voegwoorden

Voegwoorden van dit type verschaffen een verdere toelichting van de hoofdzin met behulp van een vergelijkende bijzin.

Я пам'ятаю літо, **як ніби** воно вчора закінчилося. *Ik herinner me de zomer alsof hij gisteren was geëindigd.*

Ми використовуємо земні ресурси **так, наче** вони безкінечні. *We gebruiken grondstoffen alsof ze oneindig zijn.*

9.3.6 Temporele voegwoorden

Temporele voegwoorden beschrijven handelingen in de bijzin die zich vooraf, tijdens of na de handeling in de hoofdzin afspelen.

Активісти Антимайдану **будуть стояти доти, поки** не приймуть держбюджет. *De anti-Maidan activisten zullen zolang ter plaatse blijven totdat men het staatsbudget niet zal aanvaarden.*

По́ки молоді – нам не страшні ні гóри, ні мо́ре.

Zolang we jong zijn, zijn we noch van bergen noch van de zee bang.

Украї́на відведе́ важке озбро́єння лише **після то́го**, як це зрóbлять бойови́кі.

Oekraïne trekt zijn zware artillerie slechts terug nadat de strijders dit hebben gedaan.

9.3.7 Verklarende voegwoorden

Deze groep voegwoorden verbindt een verklarende bijzin met de hoofdzin.

А́встрія в 1782 році скасува́ла кріпа́цтво, залиши́вши тільки па́нщину, **се́бто** таку зале́жність, коли́ селяни́н му́сив ще кілька днів у ти́жні працюва́ти на па́нських поля́х.

Oostenrijk heeft het lijfeigenschap in het jaar 1782 afgeschaft, waardoor alleen het leenstelsel overbleef, dat wil zeggen een dusdanige afhankelijkheid waarbij de boer nog een aantal dagen per week moest werken op de landerijen van de heer.

Найважли́віше на ви́борах - антире́йтинг, **то́бто** ре́йтинг недо́віри до полі́тика.

Het belangrijkste bij verkiezingen is de anti-rating, ofwel de rating van het wantrouwen in de politicus.

9.3.8 Concessieve voegwoorden

Concessieve voegwoorden verbinden een hoofd- en bijzin die met elkaar in tegenspraak zijn. De bijzin nuanceert daarbij de hoofdzin.

Моя бабу́ся вміє ціка́во розпо́відати, **хоч** вона́ зви́чайна робітні́ця із семикла́сною осві́тою.

Mijn grootmoeder kan interessant vertellen hoewel ze een gewone arbeidster is met een zevenjarige opleiding.

Незважа́ючи на те, що по техні́чним причи́нам наш волонте́рський склад тимчасо́во не працює, лю́ди не залиша́ються байдужими.

Ondanks het feit dat ons vrijwilligersteam tijdelijk niet werkt omwille van technische redenen blijven onze mensen niet onverschillig.

Niels Smeets studeerde met de grootste onderscheiding af als master in de slavistiek en Oost-Europakunde (Russisch en Pools) aan de KU Leuven en de Universiteit van Sint-Petersburg. Daarnaast behaalde hij een masterdiploma in de Vergelijkende en Internationale Politiek en is hij Master in het Management. Hij is als politicoloog verbonden aan het Leuven International and European Studies (LINES) Instituut (KU Leuven). De politieke ontwikkelingen in en omtrent Oekraïne brachten hem ertoe de Oekraïense taal diepgaander te bestuderen. Het voorliggende werk is het resultaat van dit studieproces, waarin hij de taal toegankelijk maakt voor een Nederlandstalig publiek.